

12400. V. D. f.

11751.

✓

10225

B a b i f h t v o

a l i

P o r o d n i z h a r f k i V u k

s a

B a b i z e

P i s a l

O r. J a n e s M a t o s h e k

z e f. k r. v u z h e n i k p o r o d n i z h a r f t v a n a v i s o -
k i f h o l i, i n o s d r a v n i k v p o r o d n i s h u.

V L j u b l a n i 1 8 1 8.

N a t i s k a l s a v t r o s h i k p i s a v z h o v,
J o s h e p S k a r b i n a b u k v o t i f,
i m a n a p r o d a j p i s a v i z.

Vrojeni Gospod
Franzifhk Saveri
Shlahetni Gospod Matofhek
Doktor Sdravnifhtva,

zef. kr. Vize - Direktor sdravnifhkiga Vuka
na Vfefholftvu, Tovarfh sdravnifhkiga
Sbora ino Sdrushbe na
Duneju, &c. &c.

V a m
p o d a j a

s narponifhnejfhim pofhtovanjam, ino
s neisbrifljivo hvaleshnofhtjo

Pifaviz.

P r e d g o v o r.

Pogrešali smo, jes in moje vuzhenke, dobriga berila od porodniških navukov. Postavljen vuzhenik navuka porodniškiga sim si vse prisadeval vstrezhi volji naših velzih oblasti, de našim babizam naj dam v roke porodničarsko berilo. Jes slovenšhino snam od mladiga, pa le Zheško, tukajšnih slovenzov sreke pa spervizh sadošti snal ne sim: tedaj silna potreba babizam koriftnih bukev me je primorala po Nemško spisati tole berilo, in tolmažha jiskati. Dali so mi se pregovoriti gospod vuzhenik Balant Vodnik snani slovenžhan, de so mojo Nemško ino Zheško besedo tolmažhiti se lotili. Sgol samozhi po njih se je sgodilo, de v devetnajstimu veku pride na dan Porodničba v pokmetški Krajnšhini, sa katero oni so vsi shivi ino vneti.

Krajnšhina bogata je, bogata ino zhišta na kmetih; pa kmalo bode šhe v mestu, sej po predmestih je vshe od nekda. Imena porodničarskih stvari so vseta is vušt naših babiz, mater ino vuzhenih sdravnikov; ne sva si jih is peršta seshala, to de snana so samim tem, ki v teh rešzheh imajo kaj opraviti.

II.

Besedo ſva ſtavila tako, kakor ſe je ſdelo, de naſhe babize nama bodo narla-
glej pravo miſel vjemale; bravka naj ve-
da, de ne beſediza, ne beſedna verſtiza ne
bres nizh je raven tako in takole ſtavle-
na; paſno naj bere, vuma naj jiſhe, naj
ne viſtavi ſe, dokler mu ne pride do dna.
Nekterih navukov ſim po verhu ſadeval,
kteri ſo mervizo viſhji nad babizhnim vu-
mam, pa vedajo naj, de ſim hotel naſho
ſreko bogatejſhati, in pa po deſheſkim
ſdravnikom kakſhin vuk memogredoſh ſjim
migniti. Imena, kar ſe jih po naſhmu Kral-
jeſtvu povſod enako ne ſrekova, ki ne ſo
vſim ſnana; tudi imena vnovizh kerſhe-
na, ſo poſebej ſpiſana, ino po Nemſhko
tolmazhena. De med novmi roji bi nizh
ne bilo ſpazhka, ne hzhem terditi, pa
kerſtiti je bilo treba rojenzhika, mu dati
ime, tſevede narbol njemu ſpriſtniga.
Prašahſh: ſta le ſvoj doteklej doſegla? —
I taka je le! ſvojo mozh ſva ſkuſila; kdor
pa gorſhi ſna naj mahne jo le: ſnutik ſva
navlekla, naj le deſno kdor hozhe ſa-
lozbi kaj bolſhiga; ſej ne ſva vſega do
konza doguala.

Na viſoki ſholi v Ljublani maliga
travna 1818.

Piſaviz.

P r i s e g a

poterjene babize.

Vi boste prisegli:

1.) De po vsem pokorni hozhete biti sdravnikskemu sbortu na visoki sholi, tudi svojim sprednikom, in kdar bi vtegnili al visoka shola, al sdravnik vašhiga okolishā vaš po vašhi službi pred se klizati, de hozhete pred nje priti, spodobno jim odgovarjati, in se vdati njih sodnimu sklepu.

2.) De po prejetih navukih svesto, pošteno, in pridno hozhete opravlati svojo službo, pristopiti vsaki nošhezhi, porodnizi in otrožhnizi; ji pomagati s djanjam in svetam, bres vle vmasane dobizhkarije, bres osora na njeni stan al premoshenje, po svojimu narbolshimu snanju in vesti, voljno, lubesnivo in priasno, vselej in o vsakimū zhasu, si bodi po dnevu, al po nozhi.

3.) De v teshavnih, neredovnih, nevarnih napastih hozhete bres vse pomide klizati porodnizhara; nevarnost pa oersh s pametjo povedati porodnize blishzani v rodu.

4.) De porodnize ne boste nikdar presgođaj filili v porod; nikdar posteljeze is nje trebili ne preneglo, ne ponešmilno, in de she maternize terdno prirashene, je trebiti

ne bošče nikdar pozhenjali sami bres porod-
nizhara: kdar kol vaf ne priganja zlo pre-
pošilna nevarnoš.

5.) De prešabe al merjozhe otroke, kteri
savol smertne nevarnošti ne magajo zhaka-
ti prihoda gospoda Duhovna, de jih kmal,
ko so al vfi, al nekoliko rešbeni is matere,
hozhete kerštici s zhišto vodo v imenu Bo-
ga Ozheta, in Šina, in švetiga Duha, in
ta kerš potlej Duhovnu povedati.

6.) De ne bošče kerštili nobeniga judov-
škiga deteta, njegovo rojšto pa, de v
pervih šhtir in dvajšet urah bošče na snan-
je dali njegovi oblafi.

7.) De mertvinko ino mertvinza mater
in dete hozhete s obudilnimi pripomoshki
buditi neprenehama v enomer, in jih o-
shivlati.

8.) De škrivnošti nobene porodnize ne
bošče nikdar nikomur rasodevali, zhe vaf
rasodeti ne veshejo al zefarške sapovdi,
ali vam ne veleva vašba šojna oblafi.

9.) De ob šojniškkih šprejšihvah bodete
šodniku švešto povedali ravno in golo re-
šnizo.

10.) De matere satojne švoje dete doji-
ti, pa nemarne, pretošlive, al zlo pre-
napuhne hozhete opomniti njih materne
dolšhnošti; šberati dojnizo prav škerbno,
savol nalesve framne bolesni varno in ojš-
štro; de hozhete opušhati in šaterati vſe
šhkodne prasnije, vere, vrashe in rasvade
pri nošhezih, porodnih, otrožnih in de-
tetih.

11.) De nikol ne bošče nobenimu detetu
ješika špodrešvali.

12.) De neomoshenko, ktera vas jilhe
ji sovervati in pomagati savol sumnih
bolezhin, vetrov, naperja, teshav okoli
shelodza, fosebno po trebuhu, de take bo-
ste spregledali, ino zhe najdete le dosdev-
na snamina noshezhiga ftanu, de bofte svoj
sum s pametjo povedali njeni materi, ali
njeni gospodinji. Najdshi pa snamja, de
visoko noshezha je, bofte, skerbeli, de jo
bodo varvali, ne prepufhali same febi, de
bi ne vtegnila otroka al vsmertiti, al ka-
kor si bodi napraviti.

13.) De noshezhim, porodnim, otro-
zhnizam in detetam ne bofte nizh sdravila
fami, bres polsveta sdravnikovga, ne sapi-
svali ne vshivat dajali.

14.) De svoje pomagavke ne bofte nikol
same poshilali do nobene porodnize.

15.) De duhovnu sapisavzu v rojstne buk-
ve hozhete s vso vestjo povedati, karkol
ste svedili od poroduize imena, in od nje-
ne al sakonske al nesakonske moshitve.

16.) De ne bofte nikdar se dali pregovoriti,
pomagati dete gonobiti, isplaviti, podtak-
niti, smenjati, ne savoditi se v nobena
kakorsfna kol si bodi pregresfna djanja.
Ker vediti vam je, de po verh sgube vashe
pravize, she deshel'ska oblast vse pregresht-
va ojstro in ozhitev strahova po zelar'skih
sapovdih in sakonih.

Prifeshem.

Sapopadik.

---

stran

P e r v e b u k v e.

Predivuk 3

P e r v i s t a v i k.

Porojila 9

Medenza ali terda porojila 10

Spolovila ali yunajna mehka porojila 22

Špozhetila ali notrajna mehka porojila 24

Dejli mejafhi s porojilmi 28

D r u g i s t a v i k.

Špregled shenske 30

T r e t j i s t a v i k.

Nofheshtvo 38

Z h e t e r t i s t a v i k.

Nofhezha maternjza 58

P e t i s t a v i k.

Kakfhino lego de ima sad v materi 77

Šnamina, je le med nofheshtvam otrok
al shiv al mertev 82

D r u g e b u k v e.

P e r v i s t a v i k.

Porodin tish 89

D r u g i s t a v i k.

Porod 98

Pogoji redovniga poroda 101

Prorokovati kdaj in kakshin bo porod 104

Tretji stavik.

Redoven porod, in lega porodnize ob njemu	117
Babizhin opravik pri redovnimu porodu	123
Opravik s popkam	132
Opravik s postelzo	133

Zheterti stavik.

Redoven dvojshek porod	140
----------------------------------	-----

Peti stavik.

Porod mertviga otroka	144
---------------------------------	-----

Shefti stavik.

Porodi pred pravim zhalam	148
Babizhin opravik ob nesrelimu porodu	152

Tretje bukve.

Pervi stavik.

Teshkek redoven porod	161
Krivote teshkiga poroda v medenzi	162
Napake v noshnizi	176
Napake v maternizi	180
Napake v unajnih porojilih	196
Napake svunaj porojil	199
Krajški porodovi napotki	200
Splošne shivotne bolesni, ktere napotvajo porodu	203

Drugi stavik.

Krivote teshkiga poroda na detetu	209
Teshka poroditva savol neprilizhniga otrokoviga nastopa v porod s glavzo pred seboj	210
Teshka poroditva savol detetove pre-	

	fran
velikote v medenzhin prostor	217
Ritkin porod	227
Kolensek porod	235
Nogzhin porod	236

Tretji stavik.

Krivote teshkiga poroda na postelzi	239
-------------------------------------	-----

Z h e t e r t e b u k v e.

Pervi stavik.

Neredovni porodi sploh	251
Obrazhba sploh	252
Nasnamki neredovnega detejjiga stan- ka v porod	259
Ravnava pred obrazhvo	267
Ravnava med obrazhvo	272

Drugi stavik.

Od vsake polebejne obrazhve	286
Obrazhva deteta s glavzo v porod sto- jezhiga	289
Obrazhva deteta s vratam v porod sto- jezhim	291
Obrazhva deteta s terham v porod stojezhiga	293
Obrazhva deteta s gornima vudma v porod vstopfhiga	297
Pomagani porod deteta s ritko v porod stojezhiga	299
Pomagani porod deteta s spodnima vud- ma v porod stopfhiga	302
Pomagani dvojshek porod	304
Ravnava ob odtergani glavzi od terha	306
Pomagana trebitev postelze	309

Tretji stavik.

Neredovna in napazbna noshezha	314
Noshezha svunaj maternize	315
Neprava noshezha	317

P e t e b u k v e.

Pervi stavik.

Shivljenje in streshba noshezhim	323
Nektere bolesnobe noshezhih	330
Kervni toki is porojil sploh	343
Kervin tok is noshezhe maternize	346
Kervavitev savol presgodne postelzhi- ne lozhitve	348
Kervavitev savol lozhene postelze kte- ra se nad maternizhuim vustjam dershi	357

Drugi stavik.

Streshba porodnizam v posebnih na- pastih	363
Boshjasti	366
Kervavitev med porodam	372
Kervavitev po presgodnimu odlufku potize	373
Kervavitev po pretergani popkovnji	375
Kervavitev savol preterganih notraj- nih porojil	376

Tretji stavik.

Streshba otrozhnizam, in njih shiv- ljenje	381
Nektere otrozhniskke bolesnobe	393
Kervavitev po porodu	407

Zheterti stavik.

Streshba in rejba rojenzhova.	415
Nektere detetje bolesnobe	423

Peti stavik.

Obnosha babizhna v sojnishkih spre- jishvah	432
Spregled kakshna de so porojila	433
Presojik skrivane in smishlene noshe- zhve	434
Svediti, je le shenska imela porod al ne	435
Ravnava ob spregledu al shivih al mertvih najdenzhikov	438

Befede po Nemshko.

<p>babishtvo Hebammen- kunde.</p> <p>babiza Hebamme.</p> <p>berbunk die sich auf dem Spiegel des Wassers bildende Blase.</p> <p>bisgavka die Drüse.</p> <p>bok die Seite des Bau- ches.</p> <p>bolnišhe das Spital.</p> <p>brahor der Kropf.</p> <p>brisgla ein Sprisken.</p> <p>bunka eine Geschwulst.</p> <p>zelnishtvo Wundarz- neykunst.</p> <p>zelnik Wundarzt.</p> <p>zeyka ein Röhrchen.</p> <p>zherta eine Linie — Strich.</p> <p>zhifha die Reinigung.</p> <p>zhloveshka rasdejlva — rastelelva die Zer- gliederung.</p> <p>zhutniza die Nerve.</p> <p>delovnost Thätigkeit.</p> <p>derfkla Sprisze.</p> <p>dojniza -- dojka Säug- amme.</p>	<p>dristla das Klystier.</p> <p>drista das Abweichen.</p> <p>dristilo das Exirmit- tel.</p> <p>dremaviz Schlangene- mos. (lycopodium.)</p> <p>dushizovz Quendels- geist.</p> <p>dvomnost der Zweifel.</p> <p>enakotehta das Gleiche- gewicht.</p> <p>gorzhiza der Senf.</p> <p>golhavka die Garten- rose.</p> <p>hladilo kühlendes Mittel.</p> <p>hofmanoviz Hofmans- geist.</p> <p>jelenoroshnjakovz —</p> <p>jelenoviz Hirschhorn- geist.</p> <p>isbok die Hushöhlung.</p> <p>ismoljava die Hervore- ragung.</p> <p>israstik der Auswuchs.</p> <p>isrojenka die Neuent- bundene.</p> <p>kafroviz Kampfergeist.</p>
---	--

kakšhizza	Individuum weibliches.	maternizhne	teshave	Hysterie.
kdojka	Subjekt weibliches.	melifoviz	Meliffengeist.	
kap	Schlagfluß.	metnoviz	Münzengeist.	
kapva	Tropfbad.	mertvudost	die Lähmung (paralysis)	
kopva parna	Dampfbad.	modi	die Hoden.	
kjila	Vorlagerung. (hernia)	mogozhnoba	d. Potenz.	
kermishel	die Materie bey triefenden Augen.	módrost	die Weisheit.	
korist	der Nutzen.	módrovanje	d. Klügela	
kolk	die Hüfte	móder	weise — klug.	
krog	der Zäfel.	móder	blau.	
kurja merdanja	das feilförmige Aneinanderreiben der Handfinger — Hühnersteiß	nalieik	ein Aufguß.	
kutina pezhka	Quitten Kern.	nasledik	die Folge.	
lekarstvo	Arzneykunde	naštavz zelnitshki	Troifar.	
lekar	Art.	naperstnik	Fingerhut.	
lekaria	Arzneymittel.	natvorin	sprevershik Muttermaal.	
lozinj v dimlah	der Bauchring.	nedelovnost	die Unthätigkeit.	
lotik	der Einschlag beym Weber.	obarik	ein Absud.	
luzhnek	Wollkraut — Himmelbrand	oblokast	bogenförmig.	
materefek	Kaiserschnitt	obok	der Bogen — das Gemölde.	
materna dushiza	Quendel.	odkupkina	das Lösegeld.	
		omaka	die Tinktur.	
		ol — pivo	das Bier.	
		osnova — osnoviza	der Stoff. der zarte Grundstoff.	
		ost	die Spitze.	
		pajzholan	der Flor.	
		peritan	der Ring.	

piavka ein Kanälchen.	sdravništvo Heil-
Zistel.	Funde.
priskrizhaft zellenför-	sdravnik Heilkünstler.
mig.	sdravilo Arzneymittel.
porodništvo Gebär-	sdravilnija die Apotheke
Funde.	sdravilar der Apotheker.
porodnizhar Geburts-	sdravništki sbor Me-
helfer.	dizinische Fakultät.
porodniše Gebärhaus	serklo der Augensterne.
porojišhe Gebärstätte.	shiveven lebensf. hig.
porojivnik Geburts-	shlesa der Schleim.
stuhl.	snajdik der Befund.
podlivka die Suppe.	salmiakovz Salmiakg.
pogoj das Bedingniß.	samoteshva die Selbst-
poveshin schief.	thätigkeit.
poveshnost Schiefheit.	sladka skorja Zimmet-
preobrodovitva die	rinde.
Ueberfruchtung.	shles — shes Enbische
preobnothezhva die	Fraut.
Ueberschwängerung.	shishka eine Gelenks-
prilad der Brand (gän-	höhle.
græna)	selsena — shsena Käse-
prizheozhi die Anwe-	pappelkraut.
senden.	sesavka das Milchzug-
prevretik der Aufjud.	glas.
priljepik das Anklebse-	serkla die Milchpumpe.
rastajilo das Auflö-	sesula das Saugglas.
sungsmittel.	skleniza ein Glasflasche
ribiza die Muschel.	lnetje eine Nola.
rozhnost die Gewandt-	lnutik der Stoff — das
heit	Zettel beim Weber.
sakomba das Geseß.	spoj Begattung.
savman vergeblich —	spozhelost die Empfänge-
umsonst.	nißfähigkeit.

foglasje Harmonie.
folitarjoviz Salpeter-
geist.

spazhek Mißgeburt.

splav Abortus.

svetzan Weltbürger.

stopnja Grad — Stufe.

svojnost die Eigenschaft.

stvarba die thätige Na-
tur.

stvarjenje Schöpfung.

struga ein Kanal.

svihar der Zwieback.

svivka Labendel.

svrizhba ein Zeugniß.

tanzhizhnik ein Flot.

trüt der Vorfall. (pro-
lapsus.)

trütni venz Mutter-
franz.

vinški kamen Weins-
stein.

velevati befehlen —
Kommandiren.

vnetje die Entzündung.

vred eine Eiterbeule.

vula — ula ein Ge-
schwür.

vlazhna smola Gummi-
elastikum.

vsrok die Ursache.

visokoholstvo Lycoium

vsebhina Substanz.

vsehholstvo Universität.

vstvarba die ausgebil-
dete Natur.

vustna poliska das
Mundschwämmchen.
(aphtæ.)

vtaplenje — vtop die
Senkung.

P o p r a v a.

Stran	35	versta	15	namešt, in pa, beri, ne pa	
—	41	—	5	— de so nere-	— de so re-
				dočna	dočna al
					neredovna
—	41	—	21	— zhiſti	— zhiſhi
—	44	—	13	— servo	— serno
—	50	—	28	— vefelejna	— vfelejna
—	108	—	29	— kres	— bres
—	126	—	10	— ogravik	— opravik
—	138	—	4	— napotkl	— napotki
—	195	—	17	— ako bil	— ako bi
					bili
—	201	—	1	— vmakne	— vname
—	204	—	14	— nizh	— ako nizh
—	206	—	17	— pozhila	— poſhivila
—	265	—	26	— odsad	— manj
—	283	—	26	— s perſtama	— sdaj s per-
				na i. t. d.	ſtama po-
				tifkävſhi glavzo	navſad,
				potesamo s perſtama na	
				obras djanima glavzo	
				navſdol in navſpred.	
—	291	—	14	— Vſak otrok	— Vſak ſrel
					otrok
—	296	—	30	— kdär ter-	— kdär ter-
				ſhov i. t. d.	ſhov ſgor-
				njak ſpredaj ſtopa v mater-	
				no vuſtje, zhe pa terſhov	
				ſpodnjak i. t. d.	
—	306	—	1	— ſa nogzi	— nano gzi

Stran 329	versta	22	namest,	lebafta,	beri,	bebafta
— 329	—	30	—	pá	—	po
— 350	—	5	—	gruda afti	—	grudasti
— 361	—	12	—	deteta	—	do deteta
— 388	—	3	—	mladlm	—	mladim
— 417	—	30	—	od	—	do.

B a b i ſ t v o ,

Perve bukve.

~~~~~

Predvuk.

§. 1.

Sdravnishki navuki, kateri kashejo prav ravnaci s' noshezho, s' porodnizo, s' otrozhnizo in s' njenim sadam, imajo ime, de so porodnishko snanje, de so *porodnistvo*. Kdor jih sna, je *porodnistbar*.

§. 2.

Porodnistvo je zeliga sdravnishstva velik dejl, *babistvo* pa je ikrajshan dejl porodnishstva. Porodnistharju je treba imeti snanje vseh sdravnih navukov, katerih se vuzhiti babiza ne ima prilike.

§. 3.

Babistvo tedaj sapopada v sebi tiste porodnishke navuke, kateri babizo vadio v navadnih in redovnih rezeh pomagat in strezhi noshezhim, porodnistam, otrozhnistam, in rojenim detetam; in pa snati ne navadne napadke, katerih babizhna vuzhenost ne dosega, de bode vedila takim klizati v pomozh vuzheniga sdravnika.

§. 4.

Dvoine navuke ima babistvo v sebi; *vumne* in *skufniske*. Vumni svirajo is zhlō veshkiga vuma, skufniski pak is skufhnje; vumni nam rasvetlajo vum, skufniski vadio nafhe roke, delo in djanje. *Vumnin* pravimo, de so *babizna vumetnost*, *skufniskim* pa, de so *babizna rozhnost*. Unih se je vsaki babizi vuzhiti, in vediti jih; skufniske pa je treba s'rokama in delam poskufhati, in se jih vaditi. Vuzhena *babiza* je ktera se je svuzhila *babzhinske vumetnosti*, in pa navādila rozhnosti.

§. 5.

Ni majhina rezh se navuzhiti tazih vumetnosti. Ni she kmalo babiza, ktera ve in sna, kdaj shenka je nofhezha, kdaj ne; ni dovel snati pomagat ob lahkimu, famoteshnimu, redovnimu porodu; to je kir porod sam rad hodi po vstvarni navadi in redu. Vse nofhezhe stanove je treba posnati, vse nevarnosti, ktere shugajo nofhezhim, porodnizam, otrozhnizam, in njih sadu; de babiza sna pomagati sa zhasam, al kamor nje snanje ne dosega, de ve jiskati vuzhenejshe pomozhi. Kaj? snati she, dokler snabiti posno in is dalezh pridejo al gospod porodnizhar, al lekar, al zelnik, vediti majufhati nevarnost, overati jo, in bi gospodov na pomozh ne bilo, naj ve v nevarnosti al materin, al detetov, al pak obeh shivot ohraniti.

§. 6.

Babizi je na tanko vedici, kakšna so porojila in materni dejli ob svojimu sdravimū stanu, kaj pravšhniga se na njih pogrešha, kaj se najde nenavadniga, nesdraviga, neredovniga, de take pogrešhke bo snala povēdati vuzhenim sdravnikom. Babiza naj sna šhe nekatere lekarške in zelnishke snanja, opravila, in dela.

§. 7.

Vse take babizam potrebne navuke damo v teh bukvah ob kratkim. Nova vuzhenka, ktera pride se jih vuzhiti, naj ima nekatere dobre svojnosti, de bo snala svoje dolshnosti natanko dopolniti; tedaj sprafha naj se, ak je sa babizhvati, ima te le svojnosti, de je:

1. Sdrava, terdna, redne pošave, gibizhnih shiyih vudov, snashna, mozna, sadosti velika; sej vemo, de nize bi ne marali sa mehkushno, flabotno, bolehavo; in kdo nek bi klizal nesnashno, gnusno, ali zlo smradno.
2. Dobra je le tista, ktera flifhi tanko, vidi bistro, ka ima nos zhifst natanko duhati, vusta dobre prav pokufhati, besede glasno in raslozhno, slasti potip obzhutin, in pa vaje pohlat.
3. Shenfka vterjena in lejt narbolshih je sa navuk, pa ne zhes trideset stara.

Terdna in raven dorafshena, ki si je do-
fi teshkiga dela skufila, sej she taka
bode zhafa potrebvata se vuzhit in nava-
diti; kaj porezhemo od bol prilejtne, ki
je glava terda, vum pozhafneji, ki bo
raven kaj vediti in snati jela, pa ki-
mala in lesla na kup.

4. Ni fila, ni potreba, she sdrava pamet
ne sverova, de babistva se bi vuzhiti
satojne bile same vdove, al omoshenke,
al ktore so vsaj omaterile. Deklina terd-
na in srelika vuma je narbolsha sa vuk,
ne ima nobene prasne vere v glavi, no-
benc smote, ne vrashe, ne kakshine
rasvade; nizm ji v glavi ne tizhi, kar bi
gnala, gonila, in si ne dajala jemat.
Ktore so pred sadoblenim sdravim navu-
kam materile in babile, so redke, de bi
dobre bile sa vuk. I taka je le, vsak
dan si jo skufimo; nihzhe naj tega nam
ne sameri. Je mar kaj nerodniga, je
kaj nespodobniga mladenzhe v iholah
tazih navukov vuzhiti, in jim odkrivati
take rezhi? Bi mlajzam to vse mi kra-
tili, od kod bi nam hodili vuzheni
sdravniki?
5. Prav koristno in dobro je, de babiza
pisati sna, brati pa vsaka dolshna je
snati.
6. Babiza naj je mosh beseda, pravedna,
vestna, pametna, ne jesizbna, nizm obre-
zhena, she natolzvana ne nizm slabiga.

Krotka, poterpeslina, gospodinjska, natanzhna, inashina, tresna, voljna, vesela, in dobre volje; to de ne rezhem, de bi smela biti prefhirna, al shvekavasta, al nevgnaniga jesika. Pa gibizhna, pridna, in ne lena toshlivka.

7. Lakomnost, dobizhkarija, nevidnost naj je ne tarejo. Lakomna babiza bi fromashke firote, ke so tako vboge, popufhala v nadlogi; al bi le vihrala s' njimi, ter jih ofhesfnala; sa pcmoshenke pa bi fkerbela, hitela, in stregla bogatim.
8. Prasna zhaft, in svojaglavnost je dvoje jarih kazh v babzhjimu serzu. Prava babiza naj ne jifhe le sama sebi zhafti, naj sebi ne fkriva porodove nevarnosti, rada naj sa sovet prafha vumnejfhih; naj ne meni, de kar ona ne sna, to se bode samo od sebe dajalo, ona pa de si bode vtikala flovef modre babize sebi v svoj varshet. Babize naj se ne grajajo med seboj, svetvajo naj si ena do druge: sej s' porodmi si ni shaliti; dva shivota, dve dufhi so jim, in pa le njim, isrozheni v svesto njih fkerb.
9. Ravne vere v Boga dershi naj se babiza po gladki Boshji beledi, dalezh prozh od nje vrashe, prevete, vse svetapetne hinavfhine!
10. Pri bolnizi, al pri porodnizi spofhtova naj gospada sdravnika. Kar jo prafhajo,

ravno naj jim pove; volno poslušha njih
 sovetanja, ter sapiskam naj bode pokor-
 na in svešta.

¶ I. Nizh naj nova vuzhenka si ne podkla-
 da pod vuho. Sdaj od sazhetka naj si je
 ojsfra, in natanzhna seboj, de se vlih
 navukov dobro svuzhi, in pa navadi, ter
 de vtegne kdaj biti gospodinja samivoj-
 ka, porodnih savupna pomozhniza, zhe-
 fita priatliza, povlod iskana, in rada
 videna.

Pervi stavik.

Porojila.

§. 8.

Shelje, safajati zhloveku svoj sarod, sam stvarnik njegov dal mu jih je, in pa de je sa takshino rabo, Bog naredil ga je. Moshu je dal *rojila*, *porojila* pa sheni. Raslozhik tedaj je vstvarjen med porojili shenfkimi, in med rojili moshkimi: mosh je namenjen roditi, to je snutik dajati novmu zhloveku, in pa v shenški raven tako potreben lotik ga samefit in va-nj satkat. O spoju sprejme shena moshov snutik v ma, ternizo svojo, sad se vpodobi, ona ga nosi, ga shivi do sreliga, porodi ga, in ga redi in mu hrano in streshbo daja she dolgo po svojemu porodu. Matervati je shenški narlepshi pokliz.

§. 9.

Shenški dejli kal spozhenjat, hranovat in nosit sad, pa poroditi ga, imajo ime, de so *porojila*.

§. 10.

Tefno fklepani so ti dejli med seboj, pa lezhio se vsak sa se posebej. Eni so mesnati, kicasti in koshnati, so mehki, vkretni, vdajavni, in tem pravimo, de so *mehka porojila*. Eni pa so kolheni, hrustanzhasti; ter-

di so ti, krepki in nevkretni: tem pravimo, de so *terda porojila*; in ti delajo *zhlovešhke medenze*.

§. 11.

Svunaj te kostene jashke ali medenze je nekaj porojil mehkih; lahko jih vidimo in takim pravimo de so *porojila vunanja*. Nekaj pa je jih v telefu, ne so viditi, in ta so *porojila motranja*.

§. 12.

Babizam pišem, ke se ne so vuzhile zhlovešhke rasdejlve: tedaj jim povem, de so she nektiri dejli, ki o porodu s' unimi delajo, in mu s' njimi vred saref pomagajo, desilih ne so vlastna porojila. Narimennitneja je *prezbna mvena*, ko jo pluzha napenjajo, in pa *trebuhove sibize*.

Terda porojila

ali

Medenza.

§. 13.

Mislimo si zhloveku prozh glavo, sgorne in sdolne okraje in konze, kaj nam ostane? kajne? *ostane sgol teršb, porobik al stan*. Tega teršha narsdolni dejl je povšot obdan s' mehkobo in mesam, odet s' kosho vfiga shivota odejo; sad pod herbtanzam ima *krisb*, stranizi dve sta mu kolka obojed, spred pod trebuham je *fram* ali pa *krilo*, spod odsad je *rit* ali *sedalo*, to je *sadniza*. Sdaj kosti, ke so tukaj med seboj sklenene,

fi mislimo sgol fame, bres vseh mehkih dejlov, in to le vseskup je *medenza*.

§. 14.

Per porodih je *medenza* kaj narbol veliziga. *Medenza* dela porod al lahek, al teshek, al pa she porod po redu nemogozh. Tedaj treba je jo dobro posnati vso vso *medenzo*, kakshina de je.

§. 15.

Tri velke kosti, in eno malo kost ima *medenza* odraslenih shenskih. Velke so *sve-ta* al *krishna kost*, to je *krishniza*; in pa *dve* *neimenvani* kosti al *neimenvanki*. Mali pa se pravi *kukoviza*.

§. 16.

Narvezh *medenzhniga* okraja delate *dve* *neimenvanki*, ke imate per nedoraslenih vsaka svoje *tri* kosze, lepo in lizhno sklepane s' hrustanzi med seboj vmes. Odraslenim se vterdio hrustanzi in skostenio, sled pa njih prejshe lozhitve se jim she vselej posna. Tem trem kostem eni je ime *ledna kost*, eni *sedna kost*, in eni *framova*; so tedaj *ledniza*, *sedniza*, in pa *framniza*.

§. 17.

Lednizi ste vsaka na svoji strani, in oni s' sednizo vred ste *medenzhni* stranizi. *Lednizi* imate sgoraj flok greben; nju notrin plosk je shirok, bokast, gladek in gol; vunajin plosk je oblokast, garast, ali relast. Spred imate *lednizi* vsaka svoj pik, pod njim pa spodreso.

§. 18.

Tudi *sednizi* ste ob stranah, pa pod lednizama sdol; imate po dva roba, in pa po dva ploška, notrajniga gladkiga, vunajniga relastiga; savol kolkove shifhke, ki vⁿ nji tezhe stegnova kost, je pa ta plošk neraven. *Šednizi* imate ob spodniru robu v^f aka svoj podalshik, ki je mervizo vnotraj vpognen, in ki možhno vesilo is njega ondot sega do krishne kosti: she druga povosa svira is spodniga roba obeh sedniz, ki se snida s' unim vesilam rezhenim.

§. 19.

Konza oboje sednize se sdvigata navspred in se poveshno stegata na kvishko: ona sapushata nekaj prostora prasniga, ki se mu pravi velka *jajzbašta lukna*. Ta konza v^p podoblata *šramov oblok*, in se jim pravi de ste *šramovi kosti* al *šramizizi*. Obe šramnizi skup delate sprednjo medenzhno steno, in ste kakor dva stegna, ki se v^f aka od svoje strane snidate, in stikate s' hrušanzam ki je med njima vmes, in se veshete s' možhnimi vesili. *Šramnizi* imate po dva ploška eden je notrin obokan, gladek; eden pa vunajin oblokašt in relast; tudi imate v^f aka svoj rob sgorin in spodin.

§. 20.

Krishniza, ki ji tudi pravio *sveta kost*, je sadaj med neimenvankama, s' tema jo možhne vesila terdno veshejo, in ona dela sadnjo medenzhno steno. *Krishniza* ima

notrin al spredni plošč isvotlen in gladek, in pa vunajnega, to je odsadnega neravnega garastiga ali relastiga in oblokastiga. Tudi ima dva kovanja sgornega in spodnega: sgornji je širok debel, se sklepa s' nar spodnim lednim krishzam al vretenzam. Ta sklep dela gerb velik navnotri, ki mu pravimo *predgorje*. To *predgorje* popušča obojod kosa sadošti velika. Od *predgorja* doli pojemazhedalje krishniza, se voshi, se tanjša in tanjša, in se konča s' nekako prifekanim ostam, s' katerim se kukovza sklepa. Krishniza tedaj je robato - štulasta al piramidasta, nje široka pola je sgor, spodaj pa njeni pik. Ima vsebi pet nepravih herbetnih kosti, ki jim pravio *krishzi* ali *vretenza*. Mladim so te *vretenza* s' hrustanji med seboj vesane, so tedaj pri njih petire posebne koshize, ki pa izhafama koshenie in so dorasthenim vselkup ena kost sama, kakor smo rekli od neimenvank. Od oboje strane ima krishniza po štiri al po pet luknj, kodar posode in zhutnize hodio kosi po njih.

§. 21.

Kukoviza je majhina trojovoglasta kost; je krishnizhin, de tako rezhem, pridav ali natmezhek; kukovzhin široki konez je vkorenjen v krishnizhin sdolen konez, spod pa ima puzek visezh bres vse podklade proti tlam doli. Ima nekaj malih nepravih vretenz; notrino stran gladko, vunajno pa relasto, neravno; in dva gerbasta stranska roba. Dershi doli v enaki primeri s' krish-

nizo, in pa se mervizo viha navnotri. Kukovza sama se giba, in pa nobena unih kosti medenzhnih, in se da mervizo vdajati semtertje al vnutri, to je vnaprej, al vun, to je navsad.

§. 22.

Po tem takim jasno vidimo, de medenzhne kosti se v pet krajih med seboj terdno fklepajo, in pa tako le: 1. krishniza fklepa svoj sgorni konez s' naršpodnim lednim vretenzam, fklep med njima delajo mozhne vesila, in pa kosnati vmes leshezhi hrustanži; odtod pride tist gerb al ismoljava navnotri, ki ga predgorje klizhemo. 2. krishuiza tudi fklepa svoj spodni konez s' kukovzo, in ta fklep daja kukovzi se mervizo semtertje gibat in vdajati. 3. Krishne kosti stranška roba se priklepata lednim kostim, in se s' mnogmi prezhnimi vesmi med seboj klemajo tak terdno, de se nizm nizm pregibat ne dajo. 4. framovi kosti se na svojimu stiku med seboj fklepate nepremikama. 5. pri medenzhnihi fklepih so pomisljka vredne she vesila, ki svirajo is fklepa med krishnizo in kukovzo; hodio poštranško navdol do sedniz, in se teh prijemajo. Tem pravimo, de so krishnizhno-sedniška vesila.

§. 23.

Špomislivši notrijavo medenzhno, po nje fklembi popisani v' prejšnim odstavku, mi sagledamo zherto, ki na kosteh moli, se kashe, in hodi od predgorja krishnizhni-

ga okol neimenvank. Ta zherta nekako lozhi medenzo v dva dejla, v *sgornjak* in *spodnjak*; ji pravimo de je *neprjimkana zherta*, ali pa *neprjimka*. Sgornjak delata krila lednih kosti, ki od neprjimke poveshno navun in nakvislko stojita: temu sgornjaku pravimo *velka medenza*. Spodnjak ali *malo medenzo* dela vezh kosti, ke narejajo duplo s' dvema odpertinama.

§. 24.

Sgorno odpertino imenovamo *medenzbna vhodishe*. To vhodishe delajo odpred sgornji robi framovih kosti; odsad ga dela krishnizhin verhajin konez, to je predgorje; od strane ga dela neprjimkana zherta.

§. 25.

Sdolni odpertini pravimo *medenzbno is-hodishe*; delajo ga odpred spoduji robi framovih kosti; ob strani pa sednizi in pa nekoliko shiroke vesila, ka veshejo krishnizo in sednizi; od sad ga delajo spet nekaj ta sdaj rezhena vesila, in pa kukovzhin puzek.

§. 26.

Prasen prostor med medenzhnim vhodisham in is-hodisham, ki smo jih sdajle popisali, imenovamo ga, de je *medenzbno duplo*: ki ga delajo vse medenzhne kosti.

§. 27.

Po teh raslozhkih nam pride na red govoriti od dalezhin, kak dalezh so viaktebi kosti lepo in prav narete medenze; tem dalezhinam pravimo de so *premerniki medenzhni*.

§. 28.

Velka medenza ima en sam premernik, nizki vezh, ki meri dalezhino od eniga lednizhniga grebena do drujga. Te mere ni možla sploh od vlih shenfkkih povedati, ona ni vsim shenam enaka, ena jo ima vekfho, ena pa manjfo: smemo jo pa sploh postaviti, de je od ofem do deset pavzov. *Globozhino* od sgorniga roba lednize do neprjimkane zberte, ali do vhodifha v medenzo, snafha po navadi fhtir pavze.

§. 29.

Medenzbno vhodifhe daja fhtir premernike. Pervi narvekfhi se fhteje od frede lednizhne neprjimke naravnoft prek do une strane; temu pravimo *prezben premernik* al *prezbnik*; in snafha pet do polfheftiga pavza. Manjfihi ali *raven premernik*, *ravnik*, se fhteje od sgorniga roba lih nad fklepam framniz naravnoft do predgorja; on meri po navadi fhtir pavze. Dva *povesbna premernika* al *povesbnika* prikrishavata vhodifhe povesbno vsak is fvojiga kota sraven predgorja v nasprotna sadnja konza oboje framnize; snafhata vsak polpetiga pavza. Vef medenzhin okoflih snafha 14 do 16 pavzov.

§. 30.

Is-bodifhe medenzbno ima dve meri. *Prezben premernik* al *is-bodifben prezbnik*, se stega od roba ene lednize do roba nasprotne, in snese fhtir pavze. *Ravnik*, se meri od kukovzhniga puzka v fspoden kot fklepa obeh framniz, in ima polzheterti pavz. *Kukovza*

pa smo rekli, je gibizhna, se rada vdaja dostikrat sbe vezh od polpavza; satorej sna mera ravnikova presegat mero prezhnikovo.

§. 31.

Medenzbnimu duplu snamo dajati dvojim premernik, pa po sadershbi s' vhodishnimi in is-hodishnimi premerniki narobni. — Krishniza je odsgor navdol do kukovzhniga puzka podobna isbokanimu jabloku, sa to je prostor v frede medenzhniga dupla vekshi po ravniku, manjshi po prezhniku. Dalja od frede krishnizhne naravnost v sklep framniz je nekih pet pavzov, naprek pa od frede ene do druge sednize je le polpetiga pavza

§. 32.

Krishnizhin bok, lihkar imenvan, pa snafha sedem do devet zhert, malokrat dvanajt zhert, to je en pavez. Od sgorniga konzhnika krishnize je shest pavzov do puzka kukovzhniga. To je franke stene od neprjimkane zherte do spodniga roba sednih berkel snafhajo shtir pavze: dva pavza globoka pa je ponavadi medenzhniga dupla spredna stena, ko jo framnizi delate.

§. 33.

Spomislivshi notrajno podobo medenzhno vidimo, de nje votlina je podobnasta nevpravni in sviti strugi, ali pa kurjimu jajzu po konzu postavlenu. Nje vhodishe je voshishi, in se savia navspred; nje fredik

je fhirji in savia navsad; is-hodifhe je pa spet tesneji in pa savia navspred. To nevpravje pride odtod, de sadnja medenzhna stena je pri trikrat dalsha memo prednje, in de krishniza in s'njo vred she kukovza se v plitey lok krivira v sloko; tega slokiga gorni konez moli in savia navspred proti framnizama, de tako nagiba vhodifhe v spredno stran, in ga tesnobi in stiska. Od te ismoljave, ki smo ji rekli predgorje, krishniza po svojimu plosku notrainmu spusha poveshno proti svoji fredi, in ta rezh narbol rasprostora duplov fredek: od svoje frede krishniza spet stiska poveshno vnaprej in voshi duplovo is-hodifhe, ki ga spet savia v spredno stran.

34.

Mislimo si zherto le v svojih mislih, tako de kakor of tezhe v fredi kolesovga pesta per vosu, bi zherta hodila od duplovga vhodifha, do is-hodifha ravno skos duplov fredek: to si misleno zherto vuzheni imen-vajo, de je sredna zherta, sredniza, al pa medenzhna of. Mislimo si jo po fredi dupla; kakshina bi nek bila? kaj ne? de floka in kriva, sa to ki medenzhna in duplova konza sgorin in spodin sta savita navspred, fredek pa je isbokan in islokau navsad. Podoba te zherte naj si babiza tak shivo vtisne v pamet, kakor de bi jo s' ozhima vidila; sej le po ti shivo misleni vidbi bo vedila, po kakshini poti bo o porodu hoditi detetu, in pa po kakshini poti je babizi skos duplo segati v maternizo.

§. 35.

Medenzhna sredniza in njena savitva, kakor smo jo dosdaj popisali, je taka v shenških po konzu skloniv stojezhih; in sredniza je sklonivim shenam mervizo vnaprej poveshno vesnjena od prave pokonzhne zherte, ki jo li mislimo po sredi shivota doli, od temena v sredo oboje pete: se pa shenšek shivot drugazh oberne, mu bo tudi stopila drugazhi savitev medenzhna. Skloniv stojezhe shene medenzhno vhodilhe in is-hodilhe sta med seboj v ravni primeri. Shena sedezha le majztkino spremenja savitvo medenzhno, sa to k ji shivotov terih ostane skoro v legi stojezhi; le tolko ji pride is-hodilhe bol navspod, kolkor se medenzhin sgornjak ji nagne v ravni seji navspred. Leshe pa shenska vta poravnim snak, in skerzhi stegna proti trebuhu, ji pride vhodilhe prav v poravnim primerku shivotovim, is-hodilhe pa ji pride v temu primerku narbol navspred.

§. 36.

Prav prav pomaga, in treba je vedit in snati kote, ki smo jih rekli v §. 20. ki jih dela *ismoljava krishnizhna*, in ki ob rednim porodu storio, de glava detetja smukne skos vhodilhe v medenzhno duplo tako, de obras mu pridilhi v eniga teh kotov se narmanje mezhka, in pa ne vtišne. Polahkavajo lhe koti, in dajajo prostor babizi segati v maternizo, kdar je potreba. — Glava smuknivlhi skosi vhodilhe safukne obras v krishnizhin bok, v svoj narbolshi

prostor, sderkne po njemu, in košna savitev navspred pritilne glavo tudi navspred in pa nakvišhko, de fredniga meša ne terga. De pa glava se vgone naprej in pa nakvišhko, ji je potreben in hodi ji prav uni flokast obok framov.

§. 37.

Take, kakor smo jih rekli, so vselej mere, savitve in pa njih fredniza po vseh lepo stvarjenih medenzah. Dobro jih je treba snati babizam, de porodnizo obrazhajo prav, in de dete prav hodi na porod, in pa de v potrebi se babiza ve ravnati in fegati v maternizo po vpodobvi medenzhni.

§. 38.

Ima medenza vse te podobe in mere, jo klizhemo de je *prava* medenza, *lepa* medenza. Ki pa odstopa od prave podobve, jo klizhemo *nepраво* medenzo, *napzhino* medenzo.

§. 39.

Napzhino medenzo posnana vzhafi po famimu vidu, ki postavim vidish majhino shencko, neenakshine postave al gerbasto, svegano, shantovo, krulovo, homodravo, krisha svedraniga, kolkov sbedranih, taka bo rada napazhne medenze.

§. 40.

Dosti nepravih medenz pa ni posnati po videsu; tolko bol fkerben bodi naj notrin ipregled; slasti je treba otipati, je le duplo dosti prostorno po sgorni in spodni

odpertini, defilih kosti medenzhne se nam prav sklenjene sdio. Tako postavim bi moshka narlepsha medenza bila v shenki-mu telesu vsa napazhna.

§. 41.

Pogreshik neprave medenze tizhi dosti-krat v sam eni kosti. Prevezh navnotri vpognenc snate biti framnizi, al pa pred-gorje, she tudi oboje; lej vhodishe ti je pretesno. Nima framov obok praviga slo-kiga, ni prav oblakan, lej is-hodishe ti stiska, al pa ga stiskajo prevpogneni konzi sednih kosti. Nar rajshi kriva pretesniga is-hodissha je kukovza al prevezh vpogne-na, al premalo gibizhna. Medenzhno duplo je silo malokrat pretesno, samo sgodi se, de ga bolni israstki stisnejo.

§. 42.

Navaden prigodik med vhodisham in is-hodisham se najde ta le; je vhodishe pre-ohlahtno, bo pa is-hodishe pretesno; in je vhodishe pretesno, bo pa is-hodishe preohlahtno; medenzhno duplo pa pri te-mu obojmu navadno nizh ne terpi.

§. 43.

Neprave medenze dobro sposnavati, je ba-bizi treba medenzo *pravo* natanko posnati. Ktira to sna, bo lahko vse napake prav obfodila, in jim na pomozh nodila: nozhe-mo ji beliti glave s' predolgim navukam od medenzhnih napak.

Š p o l o v i l a ,

to je

shenski ga spola mehki vunajni
dejli, ki delajo pinjko.

§. 44.

Dejli, ki se shenskim lahko vidio med
stegnama vmei, in pa od sadnize do sgor-
nih robov framovih kosti, ti dejli lozhio
spol shenski od moshkiga, to je jih spo-
lovio, sa to jim pravimo, de so *spolovila*
tudi jih klizhemo *vunajna porojila*. Njih krat-
ko ime je, de so *pinjka*. Špolovila so ti le
dejli.

§. 45.

Verhframek, on je vunajno berdo nad fram-
nizama, je pod povtam s' tolfho podblo-
sinjen, po povtu pa s' kosmatinami obra-
shen, kosmat.

§. 46.

Dvoji velki pisek. Oba velka piska sta po-
daljška verhframkova, ki verhframek se
sgubla v piske, in se daljšiha navdol. Na
fklepu framovih kosti jema verhframek
svoj konez, in raven tam sazhenjara piska,
dobivata podobo dveh gub, gredeta med
stegnama dol do presredka, in tukaj se
klemata in vesheta s' navkrishnimi nitkami,
ktire spletajo tukaj *piskno prevoso*. Sad sa
prevoso, se dela jamiza, ki ji pravimo
zholnizhk. Una prevosa se rada preterga per-
vefmizam o porodu, in pa zholnizhk jim

sgine. Tudi velka piska sta podbudlana s' tolfhobo in po povtu kosmata. Ta je pa dobra, de se dajata vlezhi in pa rastegovat, in tedaj pot rasprostorvata detetu na fvet.

§. 47.

Velka piska se saviata v noshnizo, sprehajata v dvojo gubo, ki ste dve koshizi ru-dezhkasti in pa v shivo obzhutni. Tema je ime de sta mala piska. Isvirata is fhgavzhika, mu delata oglavje, ki ga okrivata s' njim, in ideta pokrita s' velkima piska do nosh-nizhniga vustja. Nektere shenške nju imajo dolge, tak de jim gledata smed velzih na dan.

§. 48.

Pri fklembi malih piskov je fbgavzbek. Okrogel jesizhek je, svifhan, vel drashliv, vel fhgazh'n, s' oglavjam pokrit. Nekterim shenškim je velik, de jim gleda is pinjke.

§. 49.

Kmalo pod fhgavzhekam in med malima piskama je okrogla lukniza, ki is nje szavniza tezhe, in ki je koshnata zevka dolga dva pavza; ona hodi naravnoft sa framnize sad v mehir, in ji pravimo szavnek.

§. 50.

Pod szavnikovim vustjam je podolgafto-okro-gla odpertina v noshnizo, v nji se zhiitim de-klizam vidi koshiza polmeszu podobna, ki jo same zhloveske shenške limajo, in pa nobena druga. Ona je predpah, priloputa

ino tesnejſha vhod, ſe o prvim ſpoju s' moshkim rasterga na koſze, ki ſe v dva al pa ſhtir puzkaſte ogorze ſkerzhio. To loputo imenovamo de je *devizbna*. Divizbna pa ſe rada ſhe po drugih potih preterga.

§. 51.

Tiſt *jes*, in *meſo*, ki je v ſredi med ſklembo velzih piſkov, in pa med ritnikam, ima ime, de je *ſredno meſo*, al *preſfredik*. Preſfredik ſnaſha dva pavza; je, kakor ſo piſki, vlazhen in pa potegliv, in ſe rad 'vgiba otroku na ſvet.

§ p o z h e t i l a,

a l i

mehka notrajna porojila.

§. 52.

Notrajna ſpozhetila ali porojila mehka ſe ne dajajo viditi, ſo v medenzi ſkrita, in ſo ta le:

Noshniza, je ſhtir do ſheſt pavzov dolga ſtruga, ki sazhenja pri vuſtju rezhenimu v §. 50. je prav teſna v sazhetku, potle po flokim boku krishnize grede maſtnizi labko priraſhena nakviſhko; je v ſredi proſtornišhi, v sgornimu konzuz ſe teſni ſpet, in ſe oprijema okol maternizhniga vratu, tako, de maternizhno vuſtje bres vſe opore viſi v noſhnizo v podobi majhine ſhtulize.

§. 53.

Noshniza je debeliga, gobatiſta, in pa piſkrizhaſtiga dela in tkanja; polna zhtuiz,

pošod, shles, bisgavk, in ima tri koshize. *Poverbna koshiza* je tanka mlehava mreniza, in je *podalshik* koshe vunajne *poshvotne*, in jo s' perstam otipamo. *Druga* je debela koshiza tkana is zhutniz; in sa to ji pravimo *zbutnishka koshiza*. Ona nareja filo veliko navprezhnih bradavizhaftih guba, po ktirih so besgavke in shlesize skrite. Narvezh gub je po prednji steni noshnizhni, in te le tesnejshajo vhod. *Tretjo* koshizo spletajo mesne vitrize, sa to ji pravimo *mesna koshiza*.

§. 54.

Njih korist je ta le: pošodize in besgavke dajajo venomer isparzo in shleso is sebe, s' tem mokrotio noshnizo, in jo delajo polsko, slasti o porodu. Gube zhutnishke koshize se rastegajo o memhodu otrokovmu, mu prostorio pot, in varvajo, de nizh se ne terga. Mesna koshiza je skerzhliiva, nje skerzhlota tilhi in goni po porodu vse rastegve spet v svoj prejshtin stan.

§. 55.

Materniza lesi v medenzi med ritnikam in pa mehirjam. Je gobasta; jo delajo in tkajo mesne vitrize, koshize, tkani pikrizi, zhutnize, pošodize, shlesne besgavke. *Materniza* je debela, terdlata in zhversta; ob noshezhvi pa je she debelsha, pa mehkejshta, in bol mushevna in sozhna.

§. 56.

Nenoshezha materniza je podobna hrushki po stranah smezhkani, in ima dva ploska,

prednjiga in sadnjiga; pa dva stranfka bre-
ga; ima fhiroko dno ftojezhe nakvilhko ;
ima fvoj fredek ki je voshji, in fe navdol
proti fpodnimu konzu, ki mu *maternizhin vrat*
pravimo, zhedalje bol ftifka, in sadnizh
konzha v odpertino dershezo navdol, ktiri
pravimo *maternizhno vufije*. To fe ve, de ma-
terniza je votla, al ta trojokotna votlina
je le tolzkina, de mandelnovo jedro bi
v nji komaj proftor imelo.

§. 57.

Tri odpertine fo v maternizhno duplo. Per-
va in narvekfha je njeno vufije, ki je una
prezhna pozh na kouzu maternizhniga vratu
vifezhiga v nofnizo. Pomifhlika vredni fte
vufijovi vufnizi. Shenfkim neporodivfhim fe
terdno in dobro ftifkate, fe zhutite majhine,
terdlate in klinafte; predna vufniza je mer-
vizo dalsha in bol klinafte. Porodivfhim je
vufije okrogliſhi, mehkejſhi, vufnizi obe
enake dolgoſti, al pa sadnja ſhe dalſhi.
Kakſhini fo ti dejli ob nofheſhtvu, bomo
drugej povedali.

§. 58.

Drugi dve odpertini fte majzkini, nju
ena je v eni ſtranizi materniga dna, v
drugi pa ena; obe vodite v trobente. Tro-
benti fte dve gliſtati zevzhizi fhtir al pet
prezhnih perſtov dolgi. Vfaka od fvoje
ſtrane svira s' vufjam is dna otrozhnjekov-
ga, tak teſna, de bi v nji proftor le ſvin-
ika ſhetina imela; hodi ſavita v trebuſhni
mreni po sgornimu bregu ſhirokih mater-

nih vesil, se pozhaš fhirja, in se s' nasobzhanim konzam, ki mu *ogrisik* pravimo, konzha na posled v trebuhovo duplo bliso jajzhnekov, ki vanj visi odperta. Med moshkim spojam se skrepzha, se nagne proti jajzhneku, popade s' ogriskom srel in oshivlen jajzhik, ga vodi po svoji zevkizi v maternizo, in zhlovek biti spozhenja.

§. 59.

Jajzhneka sta telefza jajzhasta, ploshnata, besgavkafta; ob obeh stranah maternize pritvesena sad na shiroke vesila materna. Na njih sagledovamo mehirze rasne velikosti, ki imajo sterdivno musgo v sebi; tem mehirzam pravimo *jajzhniki*. Je vtergau in lozhen jajzhik o spoju, se na ujea mestu stori siva progga ali obrubik, ki mu pravimo, de je *jalouszik*.

§. 60.

Materniza je po svojim dnu, in po obeh ploskih oblezhena v' trebuhovo mreno. Mrena dela dva lista, en list hodi po prednjimu plosku maternizhnimu, eden pa po odsadnjimu; na franških robovih se snideta in shiroka gredeta v obe strani lednih kofsi; tukaj se pritvesata, in pravimo jima *shiroka vesila*.

§. 61.

Druga dva materna *vesila* sta *krogla*, in sta njena prava podalshka, pa ne prava vesila. Svirata is nje dna raven pod trobentama, mervizo odspred, hodita oble-

zhena v trebuho vo mreno obstrani mater-
nize, in dalje skos lozinj v dimlah, in pa
konzhata fe v oboji velki pisek. Obojih
vesil, shirokih in krogljih opravik je, der-
shati v pravi svoji legi maternizo.

D e j l i

mejashti s' porojilmi.

§. 62.

Dejli so shte v' medenzi, ne raven pravi
porodivzi, pa vredni, de jih babiza dobro
pomisli, ve in posna. Lesem shtejemo
mehiv, *szavnik*, in pa *masfnizo*.

§. 63.

Mehiv je posoda jajzu podobno okrogla,
tkana is vezh kosh. Stoji kmalo sa skle-
pam framovih kosti, ki je k' njima pertve-
sana s' pikrizhaftim delam. Od sad se
veshe sgoraj s' noshnizo. Po svoji podobi
ima *dno*, *fredik* in pa *vrat*. Dno mu je sgor,
in ga lih nad framnizama otipamo oblizha-
sto krogliga, kadar je napet in szavnize
poln. Sredik je sredna votlina in prostor.
Vrat je naršpod, in se daljsiha v koshast
vodotozh, ki mu pravimo *szavnik*. Szavnik
hodi pod floko spodreso framovih kosti nav-
sdol, in se konzha v svoje vustje, kakor
simo rekli v §. 49.

§. 64.

Masfniza, *konzhnek* ali *ritnek*, je na konzu
vsih zhev. Szzheuja pri poslednimu ledni-

mu krishzu, hodi navsdol na levi predgor-
jovi strani, se nagiba v' fredo krishnizhniga
boka, tezhe svesan s' noshnizhno sadnjo
steno do kukovzhniga puzka; tukaj se sad
sa presredkam na dan odpera, in ti odper-
tini pravimo *rit*.

Drugi stavik

Špregled shenfke.

§. 65.

Špregled shenfke je babizhin opravik, po komur svedamo, kakshine de so shenfke porojila, kako stoje, in kako de je s' detam v' materi; kakshino je nosheshtvo; kaj zhafa de je she, in kolko je godno, in te in take rezhi,

§. 66.

Špregled je *vunajin* in pa *notrin*. Vunajin je otipati in ogledati shenfke vse vunajne vude in dejle. Ta špregled opravljajo roke s' otipam, ozhi pa s' pogledam. Tukaj pasimo maternizo, kakshino de ima lego, podobo in velikoto; kolko je terda al mehka; se je le vsedla al pa she ne; zhe se giba otrok. Pasimo tudi v trebuho vo vunajno podobo, kako je medenza stvarjena; prejšhemo vunajne porojila, pa she sefze, in tako dale.

§. 67.

Notrin špregled je otipati notrajna porojila, bodi si s' enim al vezh perstmi, al pa s' zelo roko, de otipamo, v' kakshnimu štanu de so.

§. 68.

Ne le sam notrin špregled, she tudi vunajin je skoro raven tako potreben in dober.

Nakluzhi se, de je sam eden sadosti, al bolska in bol gotova sta rajshi oba.

§. 69.

Dober in she potreben je spregled v peterih prigodkih:

1. Ob nosheshtvu. 2. O porodu. 3. Po porodu. 4. Savol porojilskih bolesni. 5. Po sodnikovmu povelju, kadar ga vkashe.

§. 70.

Ob *Nosbeshtvu* spregledovamo, je le shenfka saref noshezha, al kajl? Je le noshezha v pervizh, al je snofila she vezbkrat? Kolko zhafa de je she noshezha? Se je le bati, de bi pred zhafam ino prevred ne porodila? Je le porod she bliso, al kajl.

§. 71.

O *porodu* jishemo svediti: Je le na porod it jela, al ne? Hodi le porod po redu, al ne? Bode le porod kmalo, al ne? Je le popada, in so le popadki pravi, al pa nepravi? So vode she tekke, al pa she ne; in al so vode le bile neprave? Je le medenza lepa in prava, al je napzhina in pa neprava? Bode le redoven porod, al neredoven? Stoji le materniza prav po redu, al pa vegasto? Kakshino je vustje maternizhno? Zhe se ni posteljza nad vustjam prirafila? Zhe je kaj notrajne kervavitve? Je le zhutiti v otrozhnjeku en samo dete, al jih vezh; al pa she kaj drusiga?

§. 72.

Spregled po *porodu* naš vuzhi: se le materniza prav kerzhi v svoj stan? Zhe ni v nji she kaziga deteta? Še je le materna potiza prav reshila, al kaj? Je le posteljza she odshla, al ne she? Je le kaj kervitokov, rastergatev, i. t. d.

§. 73.

Napade *porojila kaka bolesen*, bo vselej potreben spregled, in pa pri shenfskih vslednje starosti. Takrat je treba svediti: kje bolesen tizhi, al v' maternizi, al per njenih mejafnih; postavim v noshnizi, mastnizi, mehirju, al kjer si bodi? Kaj de je tista bolesen? so le rane, prifadi, ule, oteklina israfti, terdobe, stefnjave, al pa sarasti? Je le trut al noshnizhin, al pa she maternizhin? Al se je materniza preboknila? Al zhe so istoki, postavim beli tok, kervin tok, blaten ali govniin tok, al szavenzhin al pa mlezhin.

§. 74.

Tudi *šodna oblast* naš vzhafi klizhe na shenfski spregled: Ima le shenfska sdrave porojila? Al fkriva svoje pravo nosheshtvo, al se pa lashnivo dela noshezho? Je she ktirkokrat porodila, in kdaj? Je le rodovitna al ne? in taziga vezh.

§. 75.

Spregled je velika, prav velika rezh, pa teshka se je svuzhiti. Ne daja se s' gledanjem vkrafti, ne s' narpridnihim bran-

jam, ne s narjafnijhim podvukam navuzhiti; s' rokami, s' delam, fkuhno nad shenfkimi fi jo vdobimo. Babiza v perstih mora imeti pet svojih pozhutkov; nizh ne vidi, nizh ne flifhi, le zhutiti sna. Satorej lizhno in verno naj pasi, naj zhuti in dela natanjko; pa tudi taka tanjkota jo bode gotovo in varno vodila povsot frezhno ravnati, in prav;

§. 76.

Špregled naj babiza opravlja ga zhedno, fnashno, poshteno, spodobno in pametno; kmalo vpervizh naj ga stori prav natanko. Vezhkrat ponavlata ga je noshezhim nelubo in fitno. Najpervo spregledovamo vunajnstva, potlej pa notrinstvo. Pred vseganjam pomashi fi perst, al pa perstov kar jih bo treba, s' kako zhifto mastjo; segaj pa po medenzhni srednizi, ravnafhi se po krivoti krishnizhni. Imash na roki kolzkinno rano al prask, in sprejiskavash shenške kake bolesni sumne, de je ne bodesh nalesla, fi deni na rano al englisk plashter, al pa kaziga drujga.

§ 77.

Lega preiskvavne shenške ni vselej in pri vlih enaka; kakor kashe rezh dtugazhi, al kakor porojila stoje drugazhi, tako bode potrebna lega drugakshina. Šploh pa je lega zhvetera. Perva je lega *stojej* s' herbtam nallonemim na steno, al na *misir* rob. Druga lega je *sedej* na postelni stranizi, al pa na stolovmu robu. Tretja je lega *lesbej*

v posteli. Zheterta je *Mezbej* na posteli flo-
neje na rokah, al pa na komolzih, kakor
bi po vsih shtirih komarala.

§. 78.

Narnavadniha je stojejna lega s' herbtam
na kaj terdniga sa njim nallonenim, ki se
shenka s' trebuham, de njegova spredna
stena ni prevezh napeta, poprignagne nav-
spred proti babizi pred njo pokleknevshi.

§. 79.

Dobra lega je tudi, ki shenka v posteli
snako leski s stegnama prikluzhenima pro-
ti trebuhu. Ktira ima trebuh bol navspred
visezh, ji ta lega je she potrebna. Je pa
materniza vegasta, ji bode potrebna snak
lesha postranska. Taki spregled babiza de-
la stojej, in s roko, ktira ji je v tako le-
sho pravshina; postavim: stoji babiza shen-
ski od desne strani, bode desniza babizi
prav.

§. 80.

Malokrat spreiskavamo shenke v sedejni
legi; in prav filno redka je komaravna
lega. Ta sna biti dobra, ktirim je materno
vustje visoko nad frannizama.

§. 81.

Ako ni kaj prav potrebniga s ozhma
ogledati vunajnih porojil, ne odgrinjamo
shenkih, le segamo pod obleko med steg-
nama gori do pinjke; rasdenemo piske,
obernemo perstovi herbet proti krishnizi,

idemo po srednizi medenzhni odspred proti navsad, in pa navkvishko v noshnizo, otipavshi vse, kar nam je treba, pa spet po ti poti nasaj.

§. 82.

Ta dosdaj navaden spregled notrajniga otipa s perstmi je nar potrebnishi in nar koristnishi. Opravimo ga pa narbolshi s kasavzam samim tako, de pavez in tri sadne perste stihnemo v pest, kasavza stegnemo po prejsnih besedah §. 81. in gredemo s njim v noshnizo, in pa is nje. Mej tem poloshimo dlan druge roke na noshezhe trebuh in ga pritisklamo s njo navsad in navsdol. Tako le seshemo lahko dalje, in pa stegnivshi pavez zhes framnize in sadne perste zhes presredok.

§. 83.

Ne dofeshemo visoko stojezhiga materniga vustja s kasavzam, mu je treba privseti sredin perst. S obema dofegamo veliko dalje, kar ne maga kasaviz sam, in pa s he s obema obsegamo vezh telesniga liza, kar nam pomaga bol in bol svediti maternizhni stan. Tukaj je pravshe stegniti pavez prek framniz, pa saden perst in masinz preko presredka, pa ne nju stiskati v pest.

§. 84.

Bi pa s he tako s kasavzam in velikim perstam otroka sadosti ne dofegali, in raslozhno vsiga ne doiskali, bode bolshi, dokler detetje lege v porod dobro ne svemo;

vse shtir perste bres pavza povseti, ki tako bomo vsevse dosegali, in presoditi snali. Povsami tedaj vse shtiri v kurjo merdanjo, pavez pa naj pozhiva na verhframku. Savol samiga vedesa in fame poskushnje nikar ne segajmo s vsimi shtirmi; je pa rezh dvomna, to je, ne vemo, kakshina je s otrokam, kako hodi na porod, sesimo rajshi s shtirmi, de bomo vedili sa zham pomagat, in kaj bo storiti.

§. 85.

Je medenza she po vunajnimu videsu sumna in zhutiti napzhina, bo she bol treba njene premernike in votline dobro preiskati, de bomo vedili, kakshin bo porod, in kako de mu pomagati.

§. 86.

Narbol je treba svediti, kolkshin je prostor med predgorjam in rued sgornima robama obojih framniz. De to svesh, sesi s kasavzam in frednim perstam v noshnizo do frede predgorja; lessem opri fredniga persta pik, in pojdi s kasavzam navspred do sgorniga roba framnih kosti. Pasi dobro, in vtisni spominu, kolko dalje kasheta persta; isnamì in rastegni jih, kakor sta v medenzi stala, lej dajata ti premernik med predgorjam ino framnizama.

§. 87.

Ta mera je lahka, zlo malokrat jo je treba delati s vsimi shtirmi persti, in jih raskrezhovati, in tako meriti prostor in

daljo ravniga premernika; sej le predgorje se rado vnotri vpogva, v zhasi sami framnizi, sine tudi vse troje, in tesnobio vho-dishe. Kar so bol vpogneni, tolko bol se blishajo med seboj in is-hodishu, in tedaj jih s dvema lahko dofesheh.

§. 88

Hodish s tema le perstama pasno navdol femtertje po medenzhnim duplu; najdela bosh bok krishnizhin in kukovzhin; najdela gibizhnost kukovzhno; najdela namerik in stan framnih in sednih kosti, ino vsiga medenzhniga dupla. Vodish oba persta lepo in pasno po is-hodishu okrog, svedila bosh framov obok, dalekoto sednih kosti, to je prezhen premernek. Hozheh imeti raven premernek is-hodishov, opri pik steg-nenga kasavza na kukovzhin puzek in pertisni prednjo steno pesti ravno pod framov obok, najdela bosh po dolgoti kasavzovi daljavo tega prostora. Perstje so nam prava shiva, obzhutna mera, ne bode treba nobenga mertviga, sbe tako vnmno sdelaniga mernika, ki se tako ni nauj sanashati.

Tretji stavik.

Nofheshtvo.

§. 89.

Nofheshtvo je shenfik stan, kadar ona sad po spoju spozhet nofi v sebi, in ga shivi.

§. 90.

De shenfka spozhne in snofi, ji je potreben spoj s moshkim. De pa sad pride, ni sadofti sam spoj, mogozh je le po srelimu jajzhiku shenfkimu, ki ga spoj obrodoviti, ki se po tem lozhi is jajzhneka shenfkgiga, ki ga ogrisik maternih trobent popade, in ga vodi po svoji zevkizi v materno votlino. Tukaj se obefti in prime, jame shiveti, se rediri in rafti, dokler bo terden in krepek tudi svunaj matere shiveti in prebivati.

§. 91.

Spozbeloft imajo shenfke le nekaj zhafa. Nafhe deklize dobivajo svojo zhifho okol petnajftiga leta starofti, snamine je, de fo srele. Oforej se jim veliko po shivotu spremenja: fefzi jim poganjajo, vunajna porojila se kosmatio, deklizh popufha je-grazhe, ifhe moshkim biti vfhez, samika jo spoj, po plemenu jo goni, zhifha se ji prikashe, in srele je spozhenjat in materiti. Po fhtirdefetimu letu starofti pa mine jim zhifha, ne perejo vezh, in pa obabio.

§. 92.

Materuiza tedaj je mesto namenjeno zhloveshk sad spozhenjat in ohraniti, de ga ob svojimu zhasu spravi na dan: to de fkuhnja vuzhi, de nosheshtvo je tudi *svunaj* otrozhnjeka mogozhe, kakor spozhetje drugej, kjer si bodi, sadene in prime, al v jajzhneku, al v trobentah, al pa she nishje.

§. 93.

Spozhetje, ki se godi ponavadno v maternizi klizhemo, de je *redovno nosheshtvo*; ak se pa sgodiva — ilo redka je taka — kjerkol drugej si bodi, je fizer *pravo nosheshtvo*, to de ga klizhemo *neredovniga*.

§. 94.

Pravo nosheshtvo tedaj je, ki shenska v maternizi, al pa svunaj nje ima pravi zhloveshki sad; *nepravo* pa je, ki shenska nima v sebi nizz zhloveshkiga praviga sadu.

§. 95.

Nepravo nosheshtvo tedaj je, ki noshezha nima gotoviga otroka v sebi, ki ima kaj inaziga, kar se nam fizer otrok sdi, ki daja po shenskimu shivotu snamina podobne pravi noshezhi, pa je ta stvar vse inake podobe, in share. Ta rezh in stvar je rada mefnata, in koshasta, mefena s kervjo safedeno; dostikrat najdemo v nji gotove dejle deterje, bi rekel: berkle, lafe, in take rezhi; kaj? she zeliga otroka, ki se je v svoji rasni presgodaj spridil, in od-

merel, se s materno potizo tako ogernil, de je spakasta gruzha. Taki kepi al gruzhi pravimo, de je *šnetje*. Odkod to pride, koliko je spoj tega kriv, šhe ne vemo sadošti. Vše druge bolesni, ki po njih al materniza oteka, al pa trebuh, in se napenja in raste, mamio naš šhe in morio s pravo podobo, al saref ne so vredne imena nepraviga nošheštva: taka je vodeniza, tak je boben, tak terd trebuh, vrejd, taki so israštiki, in šhe vezh.

§. 96.

Ima nošhezha sraven praviga sadu tako inako stvar v sebi, jo imenujemo *smesno nošhezha*. Smesna nošhezha je rada našad in spazhen sažhetik dvojšhkiga nošheštva.

§. 97.

Prava nošhezha je al *enojna*, kdar shenška le eniga noš; al pa *mnoshna*, ki jih noš vezh otrok, postavim dva, tri, al kaj vezh.

§. 98.

Mnoshna nošhezha se sgodi, kadar se dva al vezh jajzhikov eniga al obeh jajzhnikov lozhio in orodoviteni v maternizo pridejo v enkrat, al vsaj kmalo eden po drugim.

§. 99.

Je le mogozha *preobrodovitva*, in *preobnošhezha*, to šhe ni rasjafnena rezh. Preobnošhezha bi mogozha bila le v shenški s dvojnasto maternizo. Preobrodovitva pa je raven tako

malo refnizi podobna, kakor je spozhelost po nepravilu stvarjene dvojne maternize: satorej oftanemo pri svoji rasdelvi nofhehtvov, de fo nofhehtva al *prava*, al *neprava*, al pa *smefna* -- de fo *neredovna*, in *enojna* al pa *mnosbna*.

§. 100.

Bersh ko se o spoju orodoviten jajzhik is jajzhneka vterga, in v maternizo prenefe, je shenska nofhezha. Ta stan jo prestavi v nekiga vfiga inakiga, ito de ne v neredovniga: veliko se ji po telesu prenazhini, kar se ji prenazhinja od spozhetja do detetjiga poroda. — Te prenazhimbe fo al le *nakluzhne* in *nevselejne*, to je, ne svirajo same na tebi is nofhehtva; al pa fo *navadne* in *vselejne*, to je, vsakimu nofhehtvu in vsaki nofhezhi lastne.

§. 101.

Nakluzhne prenazhimbe svirajo is bolehot, ki jih nima vsaka nofhezha; in te fo spet dvoje: al pridejo pred frede nofhezhe, in dela jih al nov nenavajen mik po zhutnizah, al jih dela kervatost po minuli zhifti; al pa se prikashejo ob drugi polovizi nofhezhe, in dela jih tish rasprojene maternize, ki tiska zhutnize, vodnake, kervnjake, in drob, ki tesajo pretok musgin po trebuhu. Nektere jih imajo ves zhas, nekterim pa sginovajo, pa se povrazhajo.

§. 102.

Bolehote, ki se nofhezhem narrajshi nakluzhajo, fo: de jih glava, de jih sobje bolijo, jih nagla vrozhina slasti po lizu

spreleta, omotiza, saspanz, toshlivoft, shaloft, otoshnoft, zhmernoft, nevshzhje, nagla jesa, trudnoft, nizh kaj prav se jim nezhe, tefnota, britkoft, teshavna fapa, nepokojin duh in ftrah, kakor de bi jih teshka bolesen napadala, bolezhine po vudih, gnuf navadnih jedi, mik do nenavadnih, jesti se jim ne lubi, sgrablena fla do jedi, slegote, flabota, omedlevize, teshkora v shelodzu, koslanje, teshki in bolezhni obzhutki po trebuhu, de she navadna obleka jih tesa, de je na sebi ne terpijo; otok po nogah, in she otrozhne shile po njih, teshko szanje in franje, kmalo pa driftno. Nektere sbledio, imajo vderte ozhi s' vishnemmi kroshzi okoli; dosti jih s-hujfha po vsmu shivotu. Ene dobijo mehurze al kake spufhaje po oblizhju, al pa rumene pelise slasti po zhelu: te in take medle se sdebelio spet, so zvetozhiga vida, sale in terdne, ene pa prebolehajo skosi. Rada se vsm sgrabla navadna zhifha, to de kervate shenfke imajo zhifho she nekaj mefzov, vzhafi do frede nosheshtva. Prav maloktira zhifhe vlfaj enkrat neimevfha se najde, de je na fuhim snofila: pa tudi zlo redka je, de bi jo ves zhaf noshezhev imela vse mefze po redu. To so isjemki navadne vprave.

§. 103.

Navadne prenazhimbe po telefu noshezhev svirajo is nosheshtva famiga na sebi, in bres njega jih ni. Noshezhi stan prenareja shenfke porodne dejle in pa njih blifhne mejafhe. — Narvekfhe spremembe se gode

v maternizi, sa to ki materniza je tist dejl, ki v' svoje duplo sprejme orodoviten jajzhek, kir se v nji obesi in prime na njemu namenenu mestu, se s' maternim telesam natanko fklepa, in ki tukaj ima svirik vfiga, karkol' mu je treba, de se raspresova, dorasfa, in bode vel' goden. Materniza je tedaj tista srdiza materniga telefa, is ktire se vse noshesbke djanja po vsih dejlih okol nje sprostrajo, sa to ni zbuda, de v nji se gode narvekshe spre-membe.

§. 104.

Kmalu, ki obrodoviten jajzhik pride v maternizo, se navsemajo nje stranize in stene, debelsfajo se. Otroznhjek premenja svoje duplo is trojokotne v kroglasto podobu, to ga prostori, in pripravla sprejet jajzhik ohraniti. Jajzhik nekako plava v nekshini mokrini maternizhniga dupla; to de ga v nezhim mestu nekaka shlesoba veshe s' maternizo. Otrok pribera, rafte in jame stranize dosepati; s' njim pa una shlesoba se terdnejsha, in rasrasfa.

§. 105.

Kmalu po spozhetji se materno vustje sapre, in zhisfa po navadi se sgrabla. Vezhkratnim porodshim vustje ostaja dalje zha-fa odperto, to de vselej materin vrat se jim sapera. Kar je perve mezze kervi otrokovi hrani na sprehoj, je nekaj odteka v ziple in shile po shvotu, nekaj pa bleso je savshiva materniza; sej perve tri mezze

se njen obod navsame, sdebelfha, smehkobi in prihaja musheven in gobast.

§. 106.

Otrok raste, se vekfha, obod maternizhin rasproja, in si v njemu proftor dela. Tako se materniza fhirja in kroglejfha. Dete venomer fozhnjave savshiva in raste, teshejfhha in maternizo navsdol potifka v medenzhuo duplo. Taka je le perve tri mefze. Maternizhno vufstje najdemo fhe v fredi fvoje klinafte podobe, pa njena prezlhna pozh je pooblizhno krogla in imafefno fkerzheno globino toljko, de bi lezhno servo v nji proftor imelo.

§. 107.

Po tretjimü mefzu dorafe otrok, de she potrebova vekfhiga dejla fokov, ki jih je materniza dosdaj vshivala. Pa fi je tudi materniza toljko smagala, de sdaj sama lahko daja proftor velikoti otrokovi, ki jo pribera. Materniza se rasproja, kar otrok hozhe; se vdaja in vbega otrokovmu tifhu sa to ki fo musge in fokovi njo perve tri mefze obilno navdali, nekako napojili, in omehzhali. Otrok jih sdaj she narvezh povshiva, to de materniza tudi fhe toljko dobiva, de je smiraj mehka, gobafha in vlahna. Tedaj po treh mefzih sazhenja materniza se raslikati, in po vfih ftenah tanjfhati. Najpervizh se tanjfhati jame njeno dno, ki je nardebelfha nje ftena, po tem fhe le se tanjfhha v ftranizah.

§. 108.

Malo poprej, de se ji dno jame raslikati, narpred maternizhin vrat nabuhova, meh-zhejska, in se klobasi. Sadnja vustniza se daljska, in pride vshtiz prednji. Prezhna vustjova pozh se svokrogli, ki pa, slafi pervefmizam, terdno saperta ostaja do poroda.

§. 109.

Do frede nosheshtva se materniza prezej raslika, po tem pa pride versta do njeniga mehkgiga, gobastiga in klobastiga vratu; krati in krajsha se, dokler ob konzu nosheshtva pervefmizam vesvel sgine, oma-ternizam pa le zhetertinko pavza v noshnizo vifi. Tem le tudi vustje ostaja nekaj debelsho, klobastito, neravno - okroglo, in pa odperto, de ob konzu nosheshtva s' perstam vanj magamo.

§. 110

Po tretjim meszu se materniza toljko svekska, de nima dosti prostora v medenzh-nimu duplu; sakviska se tedaj in stopa v trebuhovo duplo, hodi in raste, dokler ser-zhno jamizo, to je shlizhizo dosega. — Kolikor materniza stopa nakvisko skos medenzhno vhodishe, toliko se njeno she prezej teshko dno nagiba navspred proti vdajavni trebubovi steni, in jo ispotiska; satorej se mora maternizhin vrat s' vustjam svojim savijati navsad, in od tod pride, de ga konez osmiga mesza bliso predgorja prav teshko dosehamo.

§. 111.

Kolikor bol materniza kvishko stopa; toliko se noshniza voshi in daljsiha; pa po osmimu meszu se spet krajsha, in prihaja ohlatnejsha. Oforej se ji shlesa rada zedi, ta rezh mehkejsiha porojilne dejle, jih veksha, dela vlazhne, ki so radi s' shleso obliti.—Do pol devetiga mesza se materniza narbol sviksha, kmalo po tem pa vpada, in malo pred porodam najdemo materno vustje spet v medenzhnim vhodishu oberne-no proti krlshnizi, in pa noshniza je veliko bol rasprostozjena.

§. 112.

Zel zhas nosheshtva se gode po maternizi velike spremembe, ne le v njeni legi, tše tudi se spremenjava njena podoba, in pa ona sama na sebi. Kar se bol in bol rasprostozja, bol se kroglejsha, in ima prostora sadosi objemat v sebi svoj sad, in vse njegove dejle, ki bi popred ob nenoshezhim stanu komaj mandelnovo jedro v nji bilo prostor imelo.

§. 113.

Materniza v nenoshezhim stanu je krepkejsiha, in gostejsha otipati, nje posodize so majzkine, se med seboj semtertje krlshajo; kar pa se noshezha materniza bol raspresa in rasprostozja, toliko so posodize ohlatnishe, se rasprojajo in imajo vezh kervi v sebi; od tod prihaja ona mehkejsiha bol ruzezha, kervnata, in se perve mesze nosheshtva pravprav debelsha.

§. 114.

V konez nosheshtva, ki se je otrozhnjek do verba rasprosthoril, ne najdemo sten otrozhnjekovih povsot enako debelih. Po navadi se potiza rada prime maternizhniga dna, in raven tukaj v dnu je rada narvekfha njena debelina: tanjše pa so stranize, in nartanjshi je maternizhin vrat, ki se v konez nosheshtva ob hoji na porod tako stanjsha, kakor tanek je papir.

§. 115.

Ne vemo she pravprav sadosti, od kod materniza dobiva svojo krepkost, po ktiri se raspresova in rastegova, in pa ki je njen rasproy svoj verh dosegel, po zhem se spet stiska: to vemo, de taka se v maternizi godi. De pa vse maternize stanovitno mero svojiga rasprostorka imajo, saref vemo po tem, de vse zhloveshke shenske ob enakim zhasu na porod idejo, to je vselej s' konzam shtirdesetiga tedna njih redovniga nosheshtva.

§. 116.

Kdar shtirdeseti teden h konzu grede, sazhe materniza delati, se stiskati in kerzhiti, in to sazhe tam, kjer se je jela rastegvati, to je v svojimu dnu. Is maternizhniga dna, kakor is svojiga fredka, poprijema mozh proti maternizhnimu vratu, in polagama stranize priganja delati in pritiskati. Po tej sdrusheni in strenjeni mozhi je v stanu vse, kar ima materniza v sebi, odsgor navdol proti vufiju tishati,

ki ga fili, de naj se raspre, in pa skosihod da. Rasprostorik maternizhniga vustja je prav lahek, sa to ki se v njemu nizh ne vpera, sej vustje je vseve rastegneno in po papirjovo tanko. Po tem, ki je mater-niza vfo svojo sdajno ptujshino istifhala, se hiti stiskati v svoj prvi stan, kakor je bila nenofhezha.

§. 117.

Sesza, detetova shiveshnika, se kmalo ob sazhetku nosheshtva v svoje prihodno opravilo pripravlata. Vekshata se in polnita; ziska, ali sesni bradavizi se pomolita, naprej stopata, in sta bol obzhuina in navtishena; nju barva in okoljni krosbiz sta fajova, in ta fajov obftretik ali krosbiz se shirja; v konez nosheshtva sesza rada pu-fhata nekshino mlezhnato mokroto.

§. 118.

Zhaf, ktiriga se vse take premembe noshezhim godijo, je devet sonezhnih meszov al pa deset mesezhnih, to je 40 tednov, ali 280 dni. Ta je noshezhnizam postavlena doba od tistiga trinka, ki so snofile do porodniga dneva. De pa nobeni noshezhi porodniga dneva ne vganemo, tizhi ta rezh v lahko mogozhi pomori, ne pa v neredovni vstvarni naredbi; sej noshezha ne ve gotovo povedati, kdaj lih je spozhela.

§. 119.

Nashe noshezhe si delajo dvojno shtevilo svojiga nosheshtva, in shtejejo svoj zhaf

od sazhetka, al pa od frede svojiga spozhetja. Tedaj pasio al v to, kdaj jim je zhiha vpervizh odpovedala, al pa kdaj so sazhutle, de otrok se jim giba. — Ker pa spozheti je vsaki zhaš mogozhe, tedaj tudi malo pred zhiho, al pa kmalo po nji, tedaj bode nekaj pomote rado v tej shtetvi, vsaj nektere dni krisham, sa to ker sazhenjajo shteti al 14 dni po tem, kar so sadnizh prale, al pa 14 dni pred zhašam, kar jim je zhiha saftala.

§. 120.

Ktira pa she nikol ni prala, al pa ki nima nizh stanovitniga zhasa, ta ne bode nizh vedila, per zhem de je. Nektere ~~zhi~~ noshezhe zhiho imajo, de si lih ne toliko, vunder dostikrat do polovize noshestva, al pa she dalje. De bi ta kri hodila is mater-nizhniga dupla, ni resnizi podobno, sa to ki se materno vustje kmal po spozhetju sapers; pri vsm pa je res, de po tem se noshezhe motio v svojimu shtevilu.

§. 121.

Ktire od perviga detetjiga giba shtejejo, si ne so nizh bol iverste. Rado izer se osnanuje dete s gibanjam okol frede noshestva, to je bliso dvajsetiga tedna, pa shtevilo ne sadeva vselej natanko; nektere zhtutio otroka se gibati bol sgodaj, nektere posnejshi, in po temu raslozhku rad vhaja v shtevilo majhin pomotlej.

§. 122.

Ref je, de vajene shenske se ne dajajo rade kaj močiti, naj so te le prikasnje she tako neredovne; ref je, de nektere po nekishnih obzhutkih koj ob spoju, al pa nekaj dni potlej v sebj sazhtio, de so snosile: per vsm tem pa jim porodin dan lahko hodi nekterih ofem al she vezh dñi femtertje krisham.

§. 123.

Po vñh teh od §. 103. dotle popisanih navadnih, in pri redovnih nosheshtvah gotovih ino vselejnih spremembah po shenskimu telesu postavlamoz zhashe nosheshtvam in pa dnevam porodnim. Babizam jih bomo te le vse snamina she bol sdanili, zhe jim po redi povemo, kako se spremembe kashajo od mesza do mesza.

§. 124.

Nakluzhna, nevselejna ino negotova snamina so tista, ki smo jih v §. 102. popisali. Jim pravimo, de so nakluzhna in pa dosdevna, sa to, ki tudi vse vkup ne dajajo nobeniga snamina gotoviga nosheshtva. Ne ima jih vsaka noshezha, in zhe jih ima, pa snamina ne imajo ne zhasa ne reda stánovitiga; sdaj napadajo bol sgodaj, sdaj pa posnejshi; sdaj prijemajo shensko dalj zhasa, kmal pa sdaj sginajo, in so sdaj taka, sdaj takshna.

§. 125.

Navadna, gotova, veselejna in noshezhvi lastna snamina so tiste prenazhimbe shenske.

kiga telefa, ktire vselej po natvori lod meza v melez poredoma spremlajo v sledno noshezvo, kakor sdaj le porezhemo:

Vsak si pazh misliti mora, de take spremembe se koj ob hipu spozhetja goditi sazhejo; al njih prikasni so perviga meza tako majhine, de jih s obzhutki spasiti ne magamo; ref je de ob tem zhasu nizh kaj gotoviga ne vemo, tedaj de rezh se ne daja dolozhiti.

§. 126.

Drusiga meza snamina so she bol dolozhna. Materniza se teshejsa in vtapla v medenzhno duplo, satorej lahkejsi dosegamo materno vustje, in sdi se nam noshniza, de je kratkejsa. Materni vrat, ki v noshnizo visi, je szer she klinaste podobe, pa je mehkejsi. Prezhna pozh materniga vustja se kratovizhi v okrogline, in dela lezhniga serna veliko jamizo, ki se pervesmizam terdno saklepa; poporodnizam pa ni tako lepo okrogla, takim je bol nagerblena, in pretulena, kakor livzhik, ki vino s njim vlivajo, tako de perst va-njo gre kakor v shivaven naperstnik; materin vrat pa je bol navsgor terdno satisfnen. Mesezhna zhisha se po navadi vsem sgubi; le nektere jo imajo vezh mešov, she tudi ves noshezhi zhas, in taka je rada kervnatim, al pa odmeklim in slabotnim; tudi tistim, ki vshivajo dobra odishavana jedila, in vinjene piazhe, al pa ki se pogostim spojajo.

§. 127.

Tretjiga meſza ſo ſnamina v prejšnjih odſtavku povedana ſhe bol raſlozhna. Materniza ſe je globokejši vſedla; materin vrat je na ſvojimu piku nekako priſekano tumpaft, je mehkejši, klobaſaft ino nabunjen: ſadnja vuſtniza materniga vuſtja je ſprednji enake dolgoſti, in vſa navdol viſezha ſhtula je nekako daljſha. Škosi gerajni konez noſhnize pri ſadnji ſteni ſa viſezhim maternim vratam najde naſh ſegaven perſt nekſhino okrogline, ki je poloblizi podobna, zhe le dete v materi prav ſtoji. Savolo niſhjſhe lege maternizhne je trebuh nekako vpaden viditi.

§. 128.

V zhetertimu meſzu ſe je materniza toliko naraſla, de ji proſtor v medenzi pride premajhin, ſdaj ſtopa nakviſhko; to ſe ſhe vzhafi ſgodi s konzam tretjiga meſza. Klobaſaft in debel materin vrat najdemo viſhji ſtati, noſhniza pa ſe nam doſdeva daljſha in voſhjſha. Nad framnizama otipamo maternizhno dno v podobi okrogle in terde oblize. Œeſza ſta bol ſviſhana, bol polna, terdlata, napeta, in pa bol ſhgazhovna.

§. 129.

Petiga meſza prikaſni ſo veliko raſlozhnejſhe, in pomota ne je vezh tako labka. Podtrebuh ſe je vſhe prezej raſſhirjal; maternizhno dno ſtoji pri dva perſta prezha pod popkam, in nagiba ſe proti vdajavni

trebuhovi steni, satorej najdemo debelo in klobasasto materno vustje višji stojezhe, in pa proti krishnizi nagneno. O polovizi tega mesza, vzhafi pred, vzhafi posnejši, se prikashe narbol gotovo snamine, to je: *Detje je gibu*, in s tem se napovduje, de je.

§. 130.

Ti gibki so pervizh majhini in she ne prav raslozhni; drugi temu gibanju podobni obzhutki snajo dajati pomoto. Prave detetje gibke obzhutila jih bo noshezha le v sami rasprostorjeni maternizi, in zhe poprijemajo, in se od tedna v teden bol in bol zhutio, taki so pravi, in pa takšhini so le: lahko in mehko pobutava nekaj v maternizi in poterklava, in pa zhutici je, kakor bi ribiza memo shvigala in smuknila. Babiza se bo gibkov narbol preprizhala, zhe poloshi eno svojih rok na bok ali trebuhovo stran noshezhe, s drugo *bladno* roko pa sploškama po drugimu boku mehko pohlata; tako pohlatavšhi bo zhutila nekaj lahniga gibka, ktir proti konzu nosheshtva dostikrat tak možn prihaja, de noshezho tesa, in jo boli, in pa de je spod obleke fkosi viditi. Ak so pa tem podobni obzhutki sdaj tu sdaj tam v trebuhu; ak babiza, ob unim svojim oblatanju nizh povekshani-ga giba ne zhuti; taki ne so pravi detetji gibki, ta rezh je kaj drusiga, oblubim de so kake trebusfhne teshkote in teshe.

§. 131.

Sheftiga mesza se je materniza vshe tako narasla, de sega do popka, in de popek

ispoganja. Detetovi gibki so mozhnejši in pa raslozhnejši. Materin vrat se krajša, sa to ki maternizhnimu rasproju pomagat hodi. Materno vustje je mehzejši, debelši, in pa podobno mefnatimu klobafastimu perstani. Šeiza sta terdša, bol napeta, nju ziska debelša, in pa oba s okolisham vred bol fajasta, ki se zhedalje bol shirja.

§. 132.

Šedmiga meza maternizhno dno sega dva persta shiroka kvishko nad popek, in ga bol in bol ispotiska; trebah pa se oboka, raste, in vekša. Materin vrat je krajši in mehžji, in perstanasto, mehko, in klobafasto materno vustje stoji visoko proti predgorju molezhe. Namest une v §. 127. rezbene poloblize sazhitimo she lahko gibizhno glavzo prav stavniga deteta. Šeiza sta she bol napeta, in rada jima selsi mlezhnata mokrina is ziskov.

§. 133.

Osmiga meza stoji materno dno v fredi med popkam in serzhnim duplam; popek pa je vef istishan, in po shirjavi rasgnan. Maternizhin vrat se smiram krajša in sgubla, tak de ga je konez tega meza le okrogla klobafiza zhutiti. Materno vustje stoji visoko proti predgorju, in ponavadno proti levi strani oberneno, kjer ga je teshko dosezhi. Sad sa framnizama, in tudi odsvunaj na povtu otipamo gibizhno detetovo glavzo. Otrokovi gibki so mozhnejši; noshniza je bol mokrocna in rosna, in se

jema rastegvati. Šefza ſta velika in napeta, vzhafi bolezh; de jih le vtifneſh, ſe jima mleko ſazedi; ziska pa ſta debelſha in bol ſajaſta in dimaſta.

§. 134.

Do pol devetiga meſza doſeſhe materniza ſvoj narviſhji verh; takrat najdemo, de trebuh je narbol raſprojan in oblokan, in de materno dno je v ſerzhnimu duplu. Po pol devetimu meſzu jame materniza ſe polagama vſedati, in ponavadi proti konzmu meſza tam obſtoji, kjer je oſmiga meſza bila Popek je ſhe iſgnan in raſhirjan. Maternizhin vrat je tako raſtegnen, de je tankimu papirju enak, in de otrokova glava je v njemu kakor s oſlavnizo pokrita. Sdaj ſazhnete tudi vuſtnizi maternizhniga vuſtja ſe raſohlatvati: okrogla klobaſiza ſe majnſha in majnſha, de je napoſled ſhe le nekteſe nohtove debela. Potlej ſe ſaproſtorja ſkerzhena v §. 126. popisana jamiza, in odpertina ſe lahno vekſha in raſpuſha: takrat pravimo, de *ſalikano* je vuſtje. Noſhniza pripuſha, ſe ohlatniva, in daja doſti ſhleſe iſ ſebe: tudi piſki ſe rahlajo, debelſhajo, in mehkejihajo, tedaj v ohlatnoſt pripravljajo.

§. 135.

Ne poſabimo pa, de raſlozhka je nekaj med pervaſmizo in med poporodivko. Šprememba na popku ſazhenja poporodivki ra-da vſelej en meſez poprej, kakor ſmo ſgoraj rekli. Špremem e v ſeſzih ſo tudi al

sgodnejše al pa posnejše, kakor vshiva noshezha boljše al slabejše shivljenje, al kakor je ona terdnejše al pa slabejše narave. Poporodnih zam ostajate maternizhni vufnizi do bliso poroda nekoliko debeljši, bol v noshnizo vifezhi, in vufnje jim je o polovizi devetiga meža tako odperto, de s perstam vanj magamo in dete lahko otipamo.

§. 136.

Al shenfka bo imela *dvojzbižba*, al še kaj vezh, al pa ne; to vediti je teshka rezh, še le o porodu jo bomo svedili: laglej lozhimo prava noshehtva od nepravih.

§. 137.

Dovumlati snamo dvojshko noshezha po teh le snaminih: zhe tista v §. 102. rezhena nasnanja praviga enojniga noshehtva so sgodnejša in pa mozhnejša; zhe noshezha je kmal po polovizi svojiga zhafa še tako trebuhata, kakor biti je navada v konez noshehtva. Zhe detetje gibke gostejši in pa po vezh mestih kmalo sazbutova; zhe ji nogi sgodneje otekate, in dostokrat obe ste ji polni otroznhnih shil. Zhe ji je trebuh na kaki strani bol vegast; zhe je po fredu navsdol, kakor s brasdo v dve polovizhni obljeni rasdejlen, pa de oboja okroglina je enako-stranfka in terda. Zhe se ji trebuh al malo, al zlo nizh ne vsede; zhe glavza, al kak drugi spredaj leshezh otrokov dejl do porodovga sazhetka pravprav visoko in pa gibizhin obstaja.

§. 138.

Ba vse te prikasni naf lahko mamio, in nizh kaj gotoviga ne smemo po njih sklepati. Sej je mogozhe, de ne dvojhizhi, de so le obilne vode, de je vegasto stojezha detetova glava, de je prejako, in terdno dete, ki vse to dela. Gotova dvojhka snamina dobivamo she le o porodu, takrat po pervizu shivot le malo vpade, ostaja poln, visok in terd, in drugi vodni mehir se prikashe, ki so drujzovi dejli zhutiti v njemu. Raven taka le bode, zhe prihaja tretjiz sa drujzam.

§. 139.

Snamina preobnoshezhvein preobrodovitve so nam raven tako nesnana, kakor nesnani so nam takshni nakluzhki. Zhe bi se tudi taka nakluzhila, in bi ta rezh po natvori bila mogozha, sej ne bomo je predshvedili, she le potlej po porodu jo bomo,

---

Zheterti flavik.

Nofhezha materniza.

§. 140.

Zhlovezhje jajze imenujemo tisto stvar, ktiro moshka rodovitnost in pa shenška dojivnost o spoju delate, in v maternim telesu vpo- doblate in vpodobite; *maternizi* pa, ktira ima takshino zhlovezhje jajze v sebi, ji pravimo, de je *noshezha*.

§. 141.

Zhlovezhje jajze ima v sebi *mlehu* *sad*, to je osnuvizo zhlovekovo, *imra* *gopkounjo*, *materno* *potizo*, *sadovo* *voda*, in pa *mrene*, ktire te stvari ogrinajo; vse to je v *noshezhe* *maternizi*.

§. 142.

Le sami *dve* *jajzhi* *mreni* so starzi po- snali; *sbilno*, in pa *vodno* *mreno*. Savol krajshiga jima porezhemo eni *sbilniza*, eni pa *vodniza*. Mlajzi so najdeli *she* *tretjo* *mreno*, ki je zapasta ali kosmizhasta; ta rada raspada v kosmizhe, in se ljivi, sa to so ji trekli *ljivivniza*. Ta *ljivivniza* ima nekakshina dva, eniga na drugim, leshe- zha lista, satorej jo narmlajshzi raskladajo v dve mreni, ena je *maternizhna* *ljivivniza*, ena pa *potizhna* *ljivivniza*. Tedaj imamo shtir jaj- zhne mrene, pa babize naj ti pomnio nar- bol dve prvi, to je *sbilnizo* in pa *vodnizo*.

Te dve fami o porodu raslozhimo in zhutimo, in obe s' potizo vred so *postelza*, ki pride is porodnize o porodu. Ljivivnizi pa se med nosheshtvam sgrablate in oljivite, in kar jih she kaj ostane, to vse grede v kosmizhkih s' maternno zhisho vred is porodnize potlej sa postelzo.

§. 143.

Perva narvunajna mrena jajzhna je *ljivivniza*, ki se po spozhetju uareja is nekshine sterdivne fokrovze, ktiro materniza is sebe poti. Ta mrena je pravi sklen med jajzam in med maternizo; ona klema jajze s' maternizo, ga privesuje, pritvese in fklepa, ker se njen vunajin list, to je maternizhna ljivivniza prilepla notrajni maternizhi steni; njeni notrajni plosk, to je, potizhna ljivivniza pa shilnizo veshe in klema s' maternizo. Ta le oboja ljivivniza je perve mesze verdno debela; po nji se shirjajo in narashajo posodize, ktire se al is maternize daljshajo, al pa is jajza hodio, in ktire v nji, kakor seljsha v semli korenine poganjajo,

§ 144.

Druga koshiza je frednja, in je prav sa prav rezhi perva vunajna jajzova mrena; ime ji je *shilniza*. Shilniza je verdno terdna in mozhna, desilih je prav mlehava in mehka, spervizh je bela in sprevidna, posnejshi pa se rumeni in rudeshka, in je nesprevidna. Je vsa polna posodiz ktire njen vunajin plosk delajo kosmatast, in ki se po

teh kosmizhastih posodizah okrog in okrog veshe s' ljivivnizo, in tako vse maternizhno duplo oklada. Nekdaj so mejnili de je priterjena bregu materne potize, sdaj pa so se preprizhali, de shilniza oblazhi potizo, in pa de she narvezh pomaga potizo sdelavati.

§. 145.

Narnotrajna jajzhna mrena je *vodniza*. Je vsa mlehava, sprevidna, bres posodiz, she s' tanjkim pikrizhastim tkanjam sprijema s' shilnizo, in pa v sebi ima sadno vodo in sad.

§. 146.

Perve noshézhne mezze je nekshina vodena mozha vmes med shilnizo in vodnizo, ki se v prihodnih mezhih sgubla in sgine. V zhafi je nekaj ostane do konza, o porodu al pa pred porodam grede is porodnize, in ji pravimo, de je *neprava sadna voda*.

§. 147.

Korist vsih tih mren je ta le: de sadno vodo naberajo in lozhio; de njo s' sadam vred obdajajo, in de, se ne raslije, varvajo; de jajze k maternizi pritvesajo; de potizo oblazhio in jo sdelavati in priterdjati pomagajo; de popkovnjo prevlekajo in ji obleko dajajo; de o porodu vodni mehira delajo in s' njim materno vustje rastesajo.

§. 148.

Materna potiza je pravi sklen med materjo in pa med detetam. Potiza je gobasta stvar,

nitkasta, mesnasta, višnevo-rudezha, in plošnato-okrogla. Potiza je smedeno in sahomotano tkanje neprefhtevnih vodnih in kervnih posodiz, ki se med seboj veshejo in sankajo s' piskrizhaftim delam, in ki jih shilniza obdaja in oblazhi. Zhutniz nima potiza nizh, in pa tudi nobene sferzhlivosti.

§. 149.

Pri potizi je treba snati dva njena liza in pa njen okraj. Vunajno nje lize je kofmizhafto, neravno, ima veliko vresikov, globel, in dolov, ki ga, tako rezhi, v saplate dejlio in saplatastiga delajo; po teh saplatah se s' piskrizhaftim delam obesha femtertje bol al majn na maternizo, tako, de te doline in višhave se v maternizhne višhave in doline kakor v nekifhin v podobnik ali model vjemajo. — Notrajno, proti detetu stojezhe lize je gladko, in s' vodnizo prevlezheno. Pri fredi tega liza svira popkovnja, in raven tukaj ima potiza svojo narvekshe debeloto; odtod pa se tajnshta proti okraju; al pa prav rezhi: potiza je rada nardebelshta pri popkovnjim svirku, ktira pa ne svira vselej v fredi potize. Potize si tudi ne so vse enake v svojih okoljinah; nektire ne so okrogle, so podolgaste, in rade v vezh terdno vkup dershezhih saplat rasdejlene.

§. 150.

Potiza stoji po navadi v maternizhnim dnu, savita mervizo na eno al drugo stran; pa ni ga kraja, kamor bi se lahko ne

prijela; vzhafi jo najdemo bol sdolaj, al pa v maternizhnimu vratu, al de she vse materno vufije pokriva. — Vezh potiz najdemo, ak je vezh otrok v materi, ker imajo vsak svojo. Redka je, de bi dalezhtale vsaksebi, rade so si tak bliso, de se nam srafhene in le ena sama potiza dosdevajo, pa vsaka ima svojo vodnizo, in pa v sebi dete v svoji posebni sadni vodi.

§. 151.

Popkovnja je zhevnafta, to je zhevam podobna stvar, po nji ima dete svoj sklen s' materjo, po nji prijema sad svojo potrebno shivljenje, de shivi, rafte in sori. Popkovnja ima v sebi *dve* zipli, ki hodite is otroka skos popek, in se daljshate v potizo: tud ima *keruno shilo*, ki hodi is potize v otroka. Te posode so med seboj vesane s' nekshino sterdjino vse skup, in jih ogrinja in oblazhi vodniza, ki je od potize do detetjiga popka podaljhana.

§. 152.

Od sazhetka nosheshtva je popkovnja v primeri s' otrokam veliko krajsha in pa debelsha, v konez nosheshtva pa je po navadi dvajset prezhnih pavzov dolga, in maliga persta debela. Dolgota ni viecej enaka, vzhafi je zhes dvakrat tolika, in nektera je spod polovizo krajsha. Predolgota in prekratkota ste lahko nevarni. Predolga popkovnja se rada okoli otroka ovije; prekratka pa se rada vterga, al pa dela, de se presgodaj potiza lozhi od maternize, in

tako le nevarni kritoki pridejo. Tudi enake debelote ne so vse popkovnje: tanka popkovnja, in ki se višnele shile škos njo svetio, je terdna; debela pa in s'vodo navseta je flaba, koshe so ji rastegnene, rahle, in popkova prevosa jo lahko spodreshe.

§. 153.

Potiza in popkovnja ste filno koristni in pa potrebni: v' potizi naberajo kri neishte-te posodize, spervizh majzkine, ki se pa debelshajo in po shtevilu manjshajo, dokler se v enšamo deblo sprimejo, ktrimu pravimo, de je *popkova shila*; in ta shila otroku kri nosi. Kar otrok prevezh dobiva kervi, se po dveh drusih posodah vrazha v potizo; te posodi svirate is otroka, in pravimo jim de ste *popkovi zipli*. Lozhimo jih od shile po tem, de tepete in tripate. Zhe je nju trip kmal po detetovim rojstvu premozhn, bo treba hiteti in popek dobro podvesati.

§. 154.

Zhlovezhji sad, ki smo ga rekli §. 141. je v materi takshin, kakor ga boma sdajle popisovali. Perva njegova snamina so majzkina: perva dva tedna po spozhetju plava slefasta megliza v vodeni mokrinji po sapersi maternizi. Tretjiga tedna se dela telesze, ktiro kashe v sebl jajzovo ogrinjalo, in pa osnovne kosmizhe tistih posodiz, is kterih se bode potiza delala.

§. 155.

Konez perviga mezsa je jajzhik velik debeliga lesheka. Zhe ga sdaj le preresh;

mo in odpremo, pokashe se nam sad velik jezhenovga serna, je podoben dvema sprijetima in sprevidnima mehizama, v spodnemu se snova glaviza, v sgornimu pa terfb, ki visi na tanki nitiki, to je na popkovnji. Ob temu zhasu je prostor med sadam in med jajznimi mrenami narvekshi, in pa napolnjen s zhisto vodizo.

§. 156.

Drusiga mesza doraste jajze zhlovezhje velikoto kurjiga jajza. Mlehavi sad je vshe kolnejshi, in velik je, kakor zhebela. Glava je memo drusiga shvota vse prevelika, in snajo se ji pizhize, ki bodo szhasama ozhesa, nos, vusta, in vufnesa; po terfhu pa klio in poganjajo tumpasti vudje bres perstov, podobni bradavizhizam.

§. 157.

Tretjiga mesza doseshe sad vso podobo svojo vunajno, sami perstizov in spolovil she ne; tem se snajo she le pizhize. Sad je dolg pri tri pavze, tehka pa pri sheft kvintlizov.

§. 158.

Zhetertiga mesza se sdelajo perstje na rokah in nogah, sami nohtovi she ne. Popkovnja se debeli, in dela vjinke. Spolovila se presajo, pa se teshko posnavajo. Dolg je sad pri 6 pavzov, teshek pri 8 lotov.

§. 159.

Petiga mešza je sad veliko bol ispodoban, sami lasje in pa nohtovi sbe ne. Špolovila se vshe posnajo; vudje so daljši, prostor med sadam in jajzam je tesnejši sadovi vudje dosegajo jajzhovo lupino, in de se sad giba, mati sazhati. Dolg bode pri deset pavzov, in teshek pri dvajšt lotov. Bi vtegnil otrok priti na svet shiv konez tega mešza, gibal se bo v mlazhni vodi nekaj minut, potlej pa vgašnil.

§. 160.

Šhestiga mešza dobro pribera otrok; mešo mu nastopa; koshpa je po všmu povtu, slasti po obrasu gerbasta, drobna, in vla rüdezha. Lasje po glavi, in nohtovi na rokah in nogah se prikashejo; ves povt pa je s tanjkim maham obrasšen. Glava je shvotu sbe vselej prevelika; in glavne koshize sbe fakšebi reshe. Dete se giba množnejši; dolgo je pri 13 pavzov, tesško pri dve libri. Tega mešza shiv rojen otrok sope in sope vsne, pa ne shivi dolgo.

§. 161.

Tri poslednje mešze raste in pribera narbol otrok: Šedmiga mešza shivot in vudje si toliko povsamejo, de jim je treba se stišniti v kepo. Mašt se sbera v piškrižhaste pošode, pa telešze je sbe medlo, gubasto, in povt ves rüdezh. Sdelani so nos, vusta, ozhefa, vufhefa; glavne kosti pa so dalezh fakšebi; in se dajajo ena

verh druge lahko sporiniti. Modi pobzham she ne so v mofhnizi. Noshni in rozhni nohtovzi so she le platnizhize mehke, sprevidne, in tanjke; glavni lasje so pavza dolgi, so tamnejshi in vshe vezh jih je. Tesha je pri 3 libre, dolgota pri 16 pavzov. Sdaj shiv rojen otrok sope s tesho; glaf ima slab, le spi in prespava, in teshko terpi vunajin hlip. Otrozi te starosti radi pomerjejo; redek je, de bi ga bili s dobro streshbo in rejo na noge spravili.

§. 162.

Osmiga mesza saliva mast vude, veliko bol jih okrogli, in otrok dobiva pravsho in lepsho podobo. Lasje se daljshajo, in lisjo; temenove mezhave so she velike; povt she ves ruzezh in mahovnat; oboji nohtovi she ruzezhi in tanjki, in modi so pobzham she v podtrebushju. § konzam tega mesza tehta otrok pri 5 liber, in je dolg pri 18 pavzov. Sdaj shiv rojen otrok se da s dobro streshbo na noge spraviti, de si raven mu je hlip sopern, njegov glaf she slab, in on vedno prespava.

§. 163.

Devetiga mesza sori otrok, in dosori tako, de svunaj matere shiveti je terden sadosti. Konez devetiga mesza o shtirdefetimu tednu redovniga nosheshtva, otrok odebeli, ogladi, svokrogli, in se rodi. Kosho ima svetlo-ruzezho, mah po njej je sginil; lasje so dolgi vezh od pavza, in so dolozhene barve. Glavne kosti so lih prav terd-

ne, njih robovi se tikajo bliso, sama temenova mezhava je she med njimi. Šefzhika pobzham in dezham mervizo vun molita, in imata vzbati mlezhak v sebi. Popkovnja po navadi je masinza debela in lozhna, odpade pa med tretjim in šestim danam. Pobzham ita modizhka she rada v fkerzheni moshnizi; dezham je pinzhiza molezha in stilnena. Nohtje na rokah in nogah so terdni in beli. Otrok se giba ves shiv, sope labko, vpije na glaf, sfa in pozusa rad vse, kar mu pride pred vusta. Ves goden in sreli otrok je dolg po 19 do 22 pavzov, in teshek od 6 do 8 liber. Pa so tudi krajshi in daljsi, labkejsi in pa teshejsi, desiraven devet meszov stari; so po 12 in vezh liber, pa tudi spod šest; she sedem meszov stari se najdejo po 6 al 7 librini. Vsa snamina tedaj je treba povseti, zhe hozhesh prav soditi otrokovo starost.

§. 164.

Telesze rojenzhovo nam kashe glavzo; *tersh* ali stan in pa *sgorne* in *spodne vude*, to je po dve roki in nogi. Zhe si te vude mislimo prozh, se nam kasheta glava in stan s *sbirmi ploskami*. Šprednji plohk nam kashe obras, *parsi* in *trebuh*; sadnji kashe satilnek, *herbet* in *sadvizhni mezhi*; stranška dva ploska kasheta vsaki svojo glavno stranizo, *naramje*, in odtod naravnost doli *persno strani- zo*, in *trebuhov bok*. Babizam je glavza narvezh vediti in snati potrebna, in pri glavi zhepina narvezh.

§. 165.

Glave en dejl je s lafmi obrashten, en dejl pa je gol; golimu pravimo de je *obras*, lafastimu pa *zhepina*; nar verhajnimu dejlu zhepine pravimo, de je *teme*. Pri porodu je treba posnati vunajne zhepinine kosti, ki so te le: spredaj je *zbelniza* ali zhelova kost; detetam se she dejli v dva kosza; sadaj je *satilniza*, na vsaki strani zhepine je *straniza*. Vse te kosti imajo roglizhaste al sobzhaste robove, s temi roglizi se ob svojimu zhasu po porodu med seboj sprijemajo, in pa terdno sraشتهjo. Tem le rastam pravimo, de so *shivi*. Rojenzam she ne so sofhite zhepinine kosti, medprostorkе she imajo, in le glavna kosha jih skupaj der-shi, pa sa to se glava o porodu lahko smanjsha, ki se kosti dajajo ena verh druge sriniti.

§. 166.

Zhepinine kosti se sraشتهjo v shtirih robinah, imajo tedaj shtir shive. Pervi shiv je *zbelnik*, veshe zbelnizo, in grede is nosove korenine kvilhko med zheluizhnima platnizama do mehkgiga temena, to je do velke mezhave. Drugi je *venzbnik*, in grede is velke mezhave po obeh stranah zhepine doli do sanzov, dela venz, in veshe zbelnizo s stranizama. Tretji je *temenik*, grede is velke mezhave po sredi temena do mehkgiga podtemena al male mezhave, in veshe obe stranizi po temenu skup. Zheterti je *saglavnik*, in grede is male mezhave kricham saglavja na obe strani sa vufhesa, in

veshe satjilnizo s stranizama. — Tam, kjer se stikajo trije koti al vogli treh kosti, tam vmes se dela voglasta prasnota, ki jo pokriva sama kosha, in pravimo ji *mezhaba*. Dve ste taki mezhavi, ena je shtirvoglasta spredaj nad zhelam, kjer se snidata kota shtu v dve platnizi lozhene zhelnice, in pa sgorna sprednja kota oboje stranize, in tej pravimo *mebko teme*, al *velka mezhava*. Kjer se sad v saglavju snidata sgorna sadnja kota oboje stranize s satilnizo, tam se dela trojovoglasta prasnota, in tej pravimo *mebko podteme*, al *mala mezhava*.

§. 167.

Detetja glava sama na sebi nam kashe shest okrajov, in pa tri premernike, ktiri zhiplani in shteti s premerniki materne medenze nam dajajo vse primere, po ktirih hodi redoven porod. — *Obrasov okraj* je nardaljshti; *saglavjov* narkrajshi, *stranizbna* okraja pri vufeljah sta frednje unih dveh mere; *nadoglavje* je narvoshilshi, in *podoglavje* od nosove korenine do podsaglavja venzhasto okoli je narshirokejshti. — Raven premernik al *ravnik*, delamo od frede zhela po temeniku do saglavjove isbunjene frede in meri polpetiga pavza. *Prezbnik* jamemo meriti en pavz nad vuham na isbuhnjeni fredi stranize, in merimo prek zhes teme raven do letod na uni strani, in pa najdemo metro polzhetertiga pavza. *Poveshen* premernik, to je *poveshnik* merimo od bradniga bradelna poveshnama zhes vuh do male mezhave; ta poveshnik snafha pet do pol-

šheftiga pavza. — Shvotna šhirjava od vurnajne strane eniga ramena do drusiga raven dotlej snafha od polpetiga do pet pavzov; šhirjava od moljave ene ledne kofci, do moljave druge lednize naravnost rada meri po šhtir pavze.

§. 168.

Kar smo rekli od §. 154. do sdaj le, nam kashe mero, tehto in podobo redóvno vpodoblenga otroka, kakoršhin je od perviga spozhetja in njegoviga kala do tistiga zhafa, ki sapusti krilo svoje matere. Po navadi se ravna vpodoblost moshke in shentke rodivne ošnove po vpodobniku obeh štarishov, in on in ona delata si dete obema podobno, sa to, ki otrok je obeh sdelik in dejl. Memo navade pa vzhafi isgrešha otrok od te navadne poti, in se nakljuzhi, de ni sdelan po nju podobi. Zhe ta isgrešhik ni velik, tak de otrok je she ves zhloveku podobin, in de se bo dajal po zhlovezhje isrediti in svúzhiti, taziga otroka imenujmo, de je *natorin šprevershik*. — Je pa isgrešhik velik de zhlovešhiki šad isgrešha od navadne podobe, in de ne bo de se dajal po zhlovezhje rediti, svuzhiti, in de ne bode sa svetzhanove in zhlovešhke opravke, tazimu pravimo, de je *špazbek*. Šprevershiki so otrozi, ki imajo sajzhjo sareso na vutih, al kerbetno gerbo, al prevezh al premalo perštov, al ne vñh vudov, al sarafheno sadnizo in ti in taki. Špazbki so, ki nimajo glave, al ošerzhja, ai drobu, al perš, al trebuha, al imajo vezh glav, in taki.

§. 169.

Nofhezha materniza ima naposled ſhe v ſebi vodo, ki ji pravimo *otrozhja* al *ſadova voda*. Jajzhne mrene jo dobivajo v ſe, in kmal ob ſpozhetju je ta voda v jajzu, obdaja otroka, ki v nji plava, in tedaj jo vodnizhna mrena v ſebi derſhi. Prava otrozhja voda, daja pertnini rumeno barvo, je ſleskaſta, kolna ſpopadaſta, mlezhnato bela; kmalo is kouza pa zhiſta in ſvitla, duh ima ſladlat in plehek, pokuſ pa ſlanlat, de po vuſtih mervizo ſaſlani.

§. 170.

Sadova voda je med noſheſhtvam po ſvoji obilnoſti v ſovprotni primeri s otrokam, to ſe pravi: dokler je ſad ſhe majzkin, je veliko vezh vode, tak de otroka odtehta: kakor pa ſad raſte od meſza do meſza, tako otrok odtehtuje vodo, ſi jemle vezh in vezh proſtora; tedaj do ſrede noſheſhtva je vode vezh, majn pa otroka; od dvajſetiga tedna pa do poroda ſe primera med njima ſovprotno ſpremenja, ſad raſte, pribera, in o porodu ſad ima 7 in ſhe vezh liber, vode pa najdemo le kakſhini dve al tri libre. To rezhemo ſploh; ſej ni ſtanovitne mere, koliko de naj bo v maternizi vode otrozhje, vzhafi jo je 2 — 3 libre, pa jo je tudi ſhe do 10 liber.

§. 171.

Veliko dobra delo otrozhja voda materi in otroku med noſheſhtvam in o porodu. Noſhezhim s lepojin lahno rasprojava mater-

nizo po vlih stranah; podpera potizo de se terdno prilipla, ki jo na pravim mestu v maternizbno steno pritiska; salika vse neravnote otrokove, in povsot enako tishenza v maternizi dela otroku prostor le lahko gibati, in ga varova vsiga odvunajga vtika al vdarza; sad se kopa v nji kakor v toplizi; lahza kervin pretok po shilah, de sad lahko shivi in raste; overa de se mu vudje ne sarafhajo, ki jih vse oblija in obstopa; materi lajsa tesho, in majnsa bolezhino, ktero bi ji otrok se presilno gibaje delal, ako bi se na suhim gibal. Snabiti, de tudi voda otroka rediti pomaga, ne de bi jo otrok pil, pa de se je skos kosho navsema. — O porodu otrozhja voda nareja mehira, s komur odpera maternizbno vustje, in sbe porojila rastegova in rasohlatova; nam daja priloshueft loditi, ima le otrok lego v redoven porod al ne; pomaga otroku v pravo lego, in kdar pozhi mehira, voda dela porojila vlashna in polska. Kaj pa sbe pomaga otroka prav obrazhati, in ga na svet spravlati, si bodete babize v delu same skufile.

§. 172.

Kadar mati sazhe iti na porod, to je, kadar materno vustje pripufha, takrat otrozhja voda potiska steno narblishej vustja leshezhih jajzhnih mren skos vustje, tukaj se dela mehira tako velik in takshin, kolikorstno in kakorshoo je vustje; to je, dokler je vustje malo pripustilo, je tudi majhin mehira, ki se pa daljsa in veksha

po meri, kakor vustje pripufha. Pripufha vustje okol in okoli lepo okroglama, bo tudi mehira okrogel in kakor tumpasta sa-gojsda oklinjen, in ob vsakim popadku nastopa is vustja, temzhasi je napet, in zhutiti terd; po vsakim popadku pa odmekne, odjenja. Popadki tishio otroka navsdol, otrok poganja vodo, voda potiska mrene naprej, vustje zhedalje pripufha, sdaj pride popadik, in tish predere mrene in bliso pol merize vode ishverkne. Taki le je dober voden mehira, tak nam kashe pravo otrokovo stojbo, tak je prorok frezhniga rojstva.

§. 173.

Zhe pa vustje ne spufha povsot enako, tukaj majn, tam pa bol, tedaj ne bode mehira okrogel in klinast; podolgast bo kakor splofkana klobasa. Taki mehira je veliko vekshi, al o popadku majn terd, majn jak in napet. Rad pozhi presgodaj, ki vustje maternizhno she ni prav pripustilo, in prevezh vode ob enim kratu se vdere, kar je ostane, pa tiho mozhi in lese. Vzhasi pozhio mrene vishji odsgoraj od ene al druge strane, takrat majn vode istezhe, in mehira she ostaja, al kmalo sazhutimo predor, ki voda smiraj lese, in ki pozhen mehira se ob nobenim popadku vezh ne napenja; mehira pa je le odmekel in mehek. Tak mehira ni dober; kashe neredovno lego otrokovo, in je hud prorok, sa to: ker le glavza, al pa ritka prav ispolnite medenzhin vhod; al glavza al ritka povsot enako

tilhite, de materno vustje prav okroglo pripufha, in de se v §. 172 popisani mehira dela. Zhe kak drugi dejl nastopa v porod, bo tudi drugakshin mehira.

§. 174.

Svediti, kakshin de je vodin mehira, ravnajmo varno in segajmo s' perstam raven o popadku; svediti pa, kako de otrok she ob zelimu mehirju v porod stoji, segajmo vmes med dvema popadkama, kadar porodniza nizh bolesti ne zbuti, in si odlope. Varo in lahno vselej hlatajmo, de se mehira ne predero, sej vsak presgodin voda cdtok porod teshejsiha in posnejsiha. — Natvori tedaj pripufhajmo prederat mehira; natvora sna sberati nar bolshi zhas, svolji si ga sama, in delajo ga popadki nar rajshi takrat, kadar vustje otrokovo glavo v se dopufha. Pa tud se nakljuzhi, de je treba prederat mehira s rozhnostjo: to sriti potisnemo s perstam mehira proti otroku raven med popadkam, in on pozhi.

§. 175.

§ perstam prederamo vodin mehira, kadarkol je treba s rokama pomagati otroku na svet, in de she vodne mrehe ne so same raspoznile. Prederamo ga, kadar je materniza s vodo napeta, de ji mozh vha-ja se prav kerzhiti, in de bi savol tega porod prepoznafen snal biti; she shkodlivshi bi bilo, ako bi taka prenapeta materniza se prenaglo sprasnila, ter tako se skerzhiti zhafa ne imela, ker tako bi vsa

flaba odmeknila in omedlela. Prederamo mehira porodnizam, ki imajo prav prostorno medenozo, ki jim vustje prenašlo pripulha, in bi se bilo vse prenašliga porodabati. Takšnin prenašel porod sna raven tako škodljiv biti, kakor uni le, ki smo gailih prej rekli, de bi si raven maternizane bila prenapeta; rajšhi tedaj spulhamo mehira, de materniza zhaš dobi se kerzhiti. Tako le uni oslabeni in omedlevi maternizi pomagamo hitrejšhi poroditi, tej drugi prostorni in lahko pripulhni pa dobro sturimo, ker ji prenašlost pomudimo. Dobro je she mehira prederati, kadar med porodam filni kervitoki pritisknejo in materi shugajo: kakor is mehira voda odtezhe, se kerzhi materniza, kervne posode se stiskajo, in kri bode al vstavlena, al vsaj potolashena. Pri kervnim toku je tudi prav dobro materin trebuh s dlanjo gladiti.

§. 176.

Neprave vode. Po verh prave otrozhje vode §. 169. so dostokrat v noshezhi maternizi rade she druge vode med vodnizo in shilnizo, al pa med shilnizo in maternizo, ktirem pravimo, de so neprave. Tazih vodnima vsaka noshezha; neprave vode ne dajajo njih korista. — Noshezhe, ktire imajo v sebi nepravo vodo, je nimajo vse po enaki meri; ena je ima vezh, ena majn. To de vsaka neprava voda je zhišta, švitla, bres duha, bres barve, ne shlesasta, ne spopadkašta, in ni v vodni mreni; po teh snaminih jo lahko lozhimo od prave sadove vode.

§. 177.

Zhe se je nepravna voda nabrala med maternizo in med shilnizo, taka se bres vse poroduizhne shkode in nevarnosti is nje iszeja vezh dni, vzhafi vezh tednov pred porodam. Je pa med jajzhnimi mre-nami, to je med shilnizo in vodnizo kaj vode, taka bo narejala tudi mehira pred porodam, in po tem, ki bo tale pozhil, potlej se pokashe pravi mehira otrozhje vode. To rezh babiza lahko sve; festre naj, in s' perstam potipa, zhutila bo pravi mehira, ktir se o vsakim popadku terdo napenja.

§. 178.

Nektiri rojenzi pridejo na svejt vfi obljeti s nekshnim masilam, kakor de bi s' maslam pomasani bili. Tej masti pravimo, de je *smetana* ali *plesinj*. Ona lahkejsiha porod, otrok rajshi smukne naprej, ki je polsek. Od kod pa pride to masilo, in kaj she drusiga korista v sebi ima, tega she ne smo svedili.

Peti stavik.

Kakšino lego de ima sad v materi, in snaminja, je le med nofheftvam shiv al mertev.

§. 179.

Lega otrokova v materi je ves zhač nofhezheve od spozhetja do poroda sploh in po velikim skos in skos enaka. Giba se she vezhkrat otrok al s vudmi al s zelim shvo-tizham, pa redka je, de bi po, Bog snaj, kakšni poti, svojo lego vso premenjal in se okrogli prikuznil, in ta rezh bi delala vselej porod al bol, al majn teshek.

§. 180.

Otrokova redovna lega je kmal o spo-zhetju s glavo navsdol v materno vuftje, s svojim spodnjim konzam na kvishko v materno dno. Kakor sad pribera in se vek-sha, se kepi, sklepa v kepo, in stiska, de si kar je mogozhe, lepiga prostora do-biva. Glavzo nagiba pred-se in jo s brad-lam v perfi opera; herbet isfloka v steno materniga trebuha, komolza se tishita perf, rozhizi pa obrasa, stisneni v pest; ko-lena skluzheva sta bliso bradelna, pi-shali leshite v shtriz, petzi pa se pritiskate v sadnizhna liza, ki sta najditi v mater-nim dnu.

De sad od sazhetka do poroda s glavo navsdol v maternizi stoji; s ritjo pa kvishko v materno dno, te refnize imajo dosti preprizhkov, in tukaj so le:

1. Kakor v sklenizi vode ribiza, tako zhloveshek sad plava perve mesze bres opornje v obilni otrozhji vodi, ni mushe zhutiti, de bi se po svoji volji gibal in plaval, ravna se le po svojih dejlov teshi; tedaj njegov narteshifhi dejl kinka navsdol kakor vsaziga telefa, kadar is vishkiga pada, al plava po vodi, nar teshifhi konez vselej dol kinka proti fredku semle.
2. Is perviga kmalo je sadova glava nar teshifhi v primeri s drugim shivotam; tedaj glava tijede kinkne navsdol.
3. Ref de ni vsaka veksha viditi stvar tudi teshejska mem majushih; al de sadova glava odtehta vel shivot, vemopo rem, ker ima vsebi tehtavno gruzho, is ktire se vpodoblajo mushgani, in to she, dokler sad nima v sebi nizh droba, in ki se drob she le posnejshi nareja in sdela.
4. Spodnji shivot je perve mesze tak majzkin, de popkovnja v njemu tizhi bliso framniz. Popkovnja je otrokov dershaj, ki se s njo matere dershi, tedaj vel shivot, kar ga je od popka do glavze, je glavzbina priklada, pritehtuje glavi in ji kinknit pomaga.

5. Veliko posneje se delajo vudje; perva dva meza se komaj posnajo; tedaj spodnji dejl od popka do nog tehta ob tem zhasu komaj zhetertinko zele sgorne shivotne teshe.
6. Perve mezze sad po jajzhnimu duplu plava bres opornje, tedaj kaj se godi? to se godi, de po vstvarni naravi nar-tehtnishi dejl kinka doli v tla.
7. O porodih v prvi polovizi noshehtva pridejo ponavadno otrozi na svet s glavo naprej, raven tako, kakor v drugi polovizi. Ta sgoдек nam sprizha she to, de
8. sad se tudi posneje ne prekuzne; de zel zhas noshezhve svojo prvo lego ohrani, in ta je taka le, sa to ker po tretjemu mezu, ki je materniza is mendzhniga dupla kvishko stopila, sad savol svoje pribrane velikosti nima vezh prostiga stesaja, ki je she silen se kluzhiti v kepo; ki je stiskan; kako bi nek sdaj se obernil? she majn je ta obrazhva refnizi podobna v posnejshih mezhih.
9. Sna biti porezhte, de s zhasama rit in spodnji shivot pretehtavata sgorniga, de tedaj spodnji konez doli kinkne, sgorni pa kvishko mahne. Pa zhe bi to ref bilo, prafham: kako bo glava o porodu speh pretehtala ves shivot, in se prekuznita v materno vustje, ki je v primeri s telesam glava vsak mezh lahkejsiha?
10. Tedaj ni mogozhe otroku se v materi okol in okoli preberniti, kar bi vunder

potrebno bilo, de bi otrok spet s glavo v porod stopil. In kaj bi nek ta kolobar otroku pomagal? sej bi le narejal veliko vezh neredovnih porodov, ki jih pa je molokdaj.

11. De otrok v materi vef zhaf, dokler se na glavo postavi, po konzu sedi s obrasam pred-se v steno materniga trebuha obernenim, to nam overshejo vli dosdaj rezheni preprizhki, in pa she noshezhe trebuh, kir je po navadi lepo, ravno okrogel.

12. Pomislimo sadnizh, de noshezhe otroka gibati nar bol zhutio v maternizhnim dnu; glava ne buta in ne giba se filno, nogi so narbol sa to, redaj nogi in spodnji shivot so gori v maternizhnim dnu, pa ne glava; glava je sdol.

§. 182.

Zhe tedaj sadu ni mogozhe vef kolobar v maternizi storiti; zhe je vfi tehtni primeri nasproti, de bi sad po konzu sedel; bode tedaj otrokova lega sam tista odsazhetna v zelimu zhafu noshezhtva ohranena, o ktiri se otrok po pretezheni ponavadni noshezhvi v porod postavi. Sizer bi nam bilo rezhi, de se okrog in okrog safuka, ker vunder ne vemo, sakaj de, in pa ki mu ni treba nizh kolobarja, de bi se rodil poredoma. — Mogozhe je lahko, de v pervih meszih, dokler je sadne vode veliko, in sad she majzkin, de takrat njegova lega ni pravprav stanovitna; al izha-

fam se vleshe, kakor smo rekli v §. 180. is te lege pa se ne gane, zhe ga ne takrat ne posnejshi ne je fililo nizh. Konez tretjiga mezsa al o sazhetku zhetertiga kashe, de je v tej legi v kateri mu je ostati. De pa pred shestim mezsan glave raslozhno ne otipamo, to je sa to, ki je she prevezh sadne vode; de maternizhin vrat je she debel in premalo pripustil, de she visoko stoji, de tedaj sadu nizh she kaj s perstovim konzam ne dotipamo.

§. 183.

Navadna tedaj in redovna sadova lesha v materi je; de otrok konez nosheshtva leshi s glavo navsdol, de teme na maternim vustju stoji, de zhelo gleda navsad in mervizo vstran, ponavadno v desni kot materne krishnize, de mu saglavje pride poleg maternih framniz mervizo v levo stran, in de mu herbet raven v to stran safuknen se floka v materin trebuh; de pa otrokov trebuh lin perfi gledata v materin herbet, mervizo v desno stran, kjer sta otrokova skluzhena stegna, ritka njegova pa de je v maternizhnimu dnu.

§. 184.

Ta sdaj popisana lega je narbol ponavadna, pa ni samojedina. Neponavadni porodi preprizhajo, de otrok dostikrat zel noshezhi zhaš drugakshino lego dobiva. Vse to se nakljuzhi, kakor se nekljuzh, de je kakshina rezh take neredovne leshe kriya. Take leshe kriya sna biti neporedno

sdelana, al pa bolehava medenza; sna biti neporedi stojezha materniza; sna biti prevezh sadne vode v nji; kriva sna biti nofhezha mati, ki je kaj napak leshala, al delala, al se gibala. Dvojzhizha si rada nasproci stojita, tak de eden pride v porod s glavo naprej, eden pa s ritko al pa s nogami; pa snata tudi priti oba s glavzo naprej.

**Snamina, zhe je v materi otrok
al shiv al mertev.**

§. 185.

Mertvo truplo ne raste, ker tedaj zhlovezhji sad od spozhetja kmalo raste vsak dan v materi, je resniza, de je shiv od perviga svojiga sazhetka. Pred rojstvom ne shivi otrok tako, kakor po rojstvu. V materi se le redi, raste, kri se po njemu pretaka, in giba se vzhafi, ne sve se pa nizh. Shivot njegov je podoben shivlenju, ki ga imajo sadike; po rojstvu, ki sopsti sazhe, dobi she le shivalfko shivlenje. Pred je sadesh, sdaj pa shival.

§. 186.

Perve mezze je shivelost mlehaviga sadu vfa flaba; famo to zhutimo, de raste in de pribera, nizh drusiga pa ne sagledajo nafhi pozhutki. Szhasama raste sad in se veksha, tako tudi izhasama dobiva mozh in vujk, ter daja snamina, de je. Teshka

rezh je tedaj o prvi spolovizi noshezhe vganiti, je le sad shiv al pa ne. O drugi polovizi pa she bol in bol svedamo.

§. 187.

Otrokovo sadikasto shivljenje sna vsaki zhas nosheshtva vgasniti, pa nikol bres prisadevka; in skushnja nas vuzhi, de mertev sad vezh zhafa dostikrat ostaja v materi, satorej bomo prafhali: kdaj je vmerel, al med nosheshtvam, al lih pred porodam, al o porodu? Odgovarjale nam bodo prikasni, ktirih ene to dosdevne in negotove, ene bol gotovim podobne, vse fkup presojene pa she le dajajo gotovost, kaj de je ref bilo.

§. 188.

Negotova in famo dosdevna snamina otrokove smerti ob nosheshtvu so ta le:

1. Zhe noshezha je bila vdarjena, tepena, al sunjena, al v trebuh vtisnena, al de je padla. 2. Zhe je dostikrat tekla ji kri. 3. Zhe trebuh, ki po navadi raste, noshezhi vpade, odmekne in splahne, in de isbuhau popek se vmakne, in jamizo dela. 4. De v trebuhu ne zhuti dobrodevne toplote, de zhuti nekaj mersliga in de she trebuh odsvunaj je zhutiti hladen. 5. De noshezha se toshi savol teshe in tehte v trebuhu. 6. De kdar se noshezha v posteli oberne, ji nekaj na uno stran plunkne, kakor bi bila nekfhina kepa. 7. De ji sefza odmekneta, omahnetā, in sveneta, in to she zlo naglo. 8. Ak se shena pritoshi, de

to strefa, de jo mrovle obhajajo, sdaj mras, sdaj vrozhina prijema, in se ji kurji povt dela po koshi; ak ji ni dobro, jo stiska, ji ferze tepe, je trudna, se jesti ne ljubī, lize ji vpade, sbledi, jo medlevza prehaja; al she dobiva hudo sapo, teshko, in pa merlishko.

Taka snamina vsa skup nam dajajo dosdevik otrokove smerti, pa she ne so gotova, in pa redko se snidejo vsa.

§. 189.

Bol smerti podobna snamina dobivamo s ogledam, in vunajnim in notrajnim otipam o porodu. Takrat je treba otipati trebuh, slasti pa v porod stojezhe otrokove dejle.

Snamina refnizi podobna, de je otrok vmerel med nosheshtvam, so:

1. Otrok ne giba nizh.
2. Zhe glavzo pokashe, mu ne zhutimo nizh otoka na temenu, in zhepinške kosti mu stoje silno ena verh druge, se dajajo sporiniti, med tem pa shume, kakor bi pergamen svijal.
3. Otrokov na porod stojezhi dejl je smeh-zhan, merfhav in ves odmekel; slasti pa zhe se mu verhajna koshiza lushti rada in lupi.
4. Zipla v popkovnji ne tepe mu nizh.
5. Zhe sadna voda s otrokovo smolo vsa primesena in sbledena pozhi in tezhe slasti kadar s glavo stopa v porod otrok.
6. Ako is noshnize materi hodi gnila merhava sapo, in shlesasta mahove barve mo-

krota. 7. Kadar otroku s ritko v porod stopihimu, ritnik reshi, ki ga sapornik ne saderguje.

§. 190.

Zhe se snidejo vsa od §. 188 do sdaj le popisana snamina, sodimo lahko, de otrok je med nosheshtvam vmerel: vunder je mertev porod, zhe nizh drusiga napotja ne pritisne, raven tako lahek, kakor porod shiviga otroka; tedaj babiza je pri vsi svoji vesti dolshna s porodnizo delati, kakor bi s shivim otrokam opravil imela.

§. 191.

Snamina ob nosheshtvu in o porodu shiviga otroka so taka le:

1. Mati je skos in skos sdrava. 2. Vse noshezhe spreembe se ji po redu gode v porojilih, trebuhu in seszah. 3. Zhe nizh ni terpela ne na shivotu, de se ne je vdarla, ni padla, ni pobita, nizh se pretegnila, ali presilila; tudi ne v duhu, de jo ni shalost sjedala, ne skerbi, ne terle jo druge nevolje in strasti. 4. Trebuh potipan da zhutit otrokove gibke. 5. Na porod pridozhi otrokovi dejl je zhutiti zherst in napet in dela otok, kakor bi glava hodila naprej. 6. Kdar glavza s temenam hodi naprej, in njene kosti se ne dajajo sporniti verhen druge, dela pa se na glavzi kosha guba, ktira sprekvaja v zherst in terd otok, ki mu pravimo *temenov otok*. 7. Zhe pa ritka stopa v materno vustje, je ritnik terdno sapert, in dela se temenovmu podoben otok.

8. Zhe popkovnja pride najpred v mater-
no vustje, al kak drugi otrokovi dejl, ki
ima ziple pod kosho se sdravimu in shivi-
mu zhutio vtripati ziple.

§. 192.

Pomnimo dobro, kar smo sgoraj rekli
de ne fo snamina otrokove smerti al shi-
vlenja vsa enako gotova. Nektera raskla-
dajmo pametno, ne prenaglimo sodbe, de
naš ne smotio; le kadar se jih vekhi dejl
snide, nam dajajo velko preprizhvo.

B a b i f h t v o ,

Druge bukve,

Redovni lahki porodi

Pervi stavik.

P o r o d i n t i f k.

§. 193.

Škonzam nofheshtva, ki je sad po navadni hoji 40 tednov v materi bil, in se godil, se sdviga maternizhna mozh, goni na porod, potifka, popada, dela bolešt in bolezhine; in to je *porodin tifh*, to so *popad-leji ali popadki*, to *porodnizhni bolezhki*.

§. 194.

Popadik je bolezhost sazhutena v ledjah segajozha doli v fram, to je: porodnizo popade v ledjah, saboli jo, bolešt jo prijema po vsih porojilih, trebuh se ji napenja, bres njene volje jo fili sapo dershati, gnati in tifhat, kakor is sebe tifhimo vflakdanjo terdo potrebo. Materniza kerzhiozha dela popadke: sazhne se kerzhiti v svojimu dnu, stifik popada dalje po vli maternizi, in materniza potifka otroka v svoje vustje, ktero se s bolezhino rasproja, in is-hod pripufha otroku. Ta tifh potifka jajzhne mrene skos vustje, ki se rasprostora, in vode delajo v mrenah mehir; mehir pa pomaga vustje rasohlatovat. Popadik pride po vstivornimu redu, ni si ga mozh porodniza sama po svoji volji napraviti, pa tudi ga ne sadershati, ne vtoliti, ne sadufhti.

§. 195.

Pervi popadki so majhini, kmalo prehajajo, in dolgo premolkvajo, to je: spervizh je med dvema popadkama daljši prepozhitik. Potlej prihajajo hujšhi, vekšhi, poderšavnishhi, pogostnejšhi in tishavnishhi, dokler de fkoraj nizh ne premolknejo, in si vso mozh povsamejo, in tishijo v enomer. Popadke, dokler so majhini, vsaka lahko prebie, naj stoji al leshi, kakor si je. Kadar se je pa vustje saohlatalo, in so popadki bol venomerni in mozhni, takrat je, kakor si bodi, al snak al po strani v posteli leshati porodnizi lajšhi in bolšhi: natvorin vzhutik pa jo nagiba, de si porodniza rada levo stran svolji.

§. 196.

Kadar vode pozhio, al so she stekle, in otrokova glavza stopa v medenzhno dnplo, takrat puštimo porodnizo, kakor je legla, podloshimo jo, de ji perfi kvishko stopio, in se ji glava v perfi prinagne, kolena pa se k trebuhu nakluzhita. Sdaj naj obdela vsak tish, naj potiska popadke, kakor ji prideo, in kakor jo filio; sej si sama ne maga drugazhi; mem svoje volje sadershujje sapo, jo napenja in potiska, in stoka, de jo rudezha vso obluje, de se ji ves shivot slasti roki in nogi tresete, ki se jishe s njimi vperat. Sa to naj pomagavka porodnizi podpera obe nogi, v roke pa naj dajo porodnizi pritveseno verrev, al pa kaj drusiga, kamor de naj se bo vperala.

§. 197.

Nikar naj ne filio, naj ne svetajo presgodaj nalafh stokati, se v porod naperjati, ga tishati; škodliva, nevarna je rezh, in babiza narmajn ve, kdaj je zhaf; porodniza zhuti narbolshi, kdaj de naj potifka in goni. Nikol tedaj ne ravnajmo porodnih popadke sdelavati, dokler nezheo fame, in dokler jim popadik ne pride sam. Je pa memo popadik, pozhivajo in oddahnejo naj si. Navtishnenim, in mehkim porodnizam prigovarvajmo poterpesh in mirno tihoto, zhe med popadkam vekajo, al se po posteli svijajo in mezhejo: ta nerodnost je škodliva. Po teh le od §. 195 do sdaj rezhenih besedah naj podvuzhi babiza vsako pervesmizo, in ktirakol se v porodu nevarno vede.

§. 198.

Popadki sploh so al *pravi*, al *nepravi*, al pa obojni, to je *smeseni*. — Pravi popadki imajo spet svoje rasdejlke, po ktirimu zhafu spremlajo porod od sazhetka do konza, in kaj de delajo. Tedaj so 1. *Predbolezški*, 2. *Pripravki*, 3. *Tishavniki*, 4. *Predorniki*, 5. *Po-bolezški*.

§. 199.

Prave popadke popisane v §. 194 lahko posnamo, in od vlih drusih trebušnih bolezhkov lozhimo. Njih rassnamki so taki le: 1. hodio po samim, ne so dolgi in nizh hujshi mem tega, sa kar de so potrebni. 2. Ne vernejo se prenaglo, ne slabio

porodnize, je ne fhkodio, ji ne delajo bo-
lesni. 3. Sabolio toliko, kar snafha mater-
nizhin ftisk in potisk, in de fvoje napotje
fi smagajo, pa nizh vezh. 4. Po vfakimu,
slasti prav fpefhnimu popadku zhuti porod-
niza lahnoto, oddih, de ji je dobro, bolshi
ji dej, zhuti vefelitno nafomnost in pokoj,
naj fi je bil bolezhik fhe tako velik. 5. Pravi
popadik sazhenja v ledjah, hodi po trebuhu
in po medenzi naprej in doli do vunajnih
porojil, fhe doftokrat v fteгна. 6. Trebuk
fe porodnizi napne, je terd, in krepek.
7. Porodniza je filena bres fvoje volje fapo
sadershavati, in s njo navsdol tifhati. 8. No-
beni shenki ni mogozhe pravih porodnih
popadkov ne vftaviti, ne sadershati. 9. Med
popadkam otipavfhi vufije ga najdemo ter-
diga in napetiga; zhe vodni mehir je isrin-
jen in zel, ga najdemo terdiga, napetiga,
in ismolezhiga; fo pa vshe vode fkozihile,
najdemo dejl otrokov prihajati. Kdar pa
odjenja popadik, obftoji vse pri pokoju, vse
odmekne, pojenja in omehzha.

§. 200.

Pravi popadki imajo fvoje zhafe in ftorke;
po zhafih in ftorkih fo ti le petiri:

- a. *Predbolezhki*, fo sleki in napovedeji, ki
nofhezho slezajo in jo se pripravlati o-
pominajo. Po malim jo pofhipujejo,
sazolezhajo, populio, pobadajo pred
porodam po fhtir, al ofem dni, doftokrat
pa le dvanajft do dvajft ur popred. Radi
fe glasio svezher, v fpanju pa potihne-

jo. — O ti dobi sazhtimo na noshezhi te le prikasne: 1. Materniza se vseda. 2. Dosti shlese se lozhi, in zedi is porojil, sa to je noshniza bol vlashna in polska. 3. Vezhkrat porodnizo tifhi szat. 4. Materin vrat je raslikan in kakor papir tanek; vustje rado je nekaj odperto, tak de skosinj lahko predpejte jajzhne mreene otipamo.

§. 201.

b. *Pripravki* se pravio sa to, ki ob sazhetku poroda pripravljajo porojila sa porod. S njimi sazhenja porod sa ref; po navadi ne jenjajo vezh, sht le bol prihitevajo in prihajajo, so pogostnishi, in nevedoma prestopio v tifhavnike, in pa ne premolzhijo do konza porodoviga. — To dobo nam snamvajo te le prikasni: 1. Porod jame sa ref. 2. Popadki so hujshi, pogostnishi in dalshi. 3. Zedi se is noshnize veliko shlese smesene s kervavmi pelisami. 4. Jajzhne mreene se napenjajo in med nekim popadkam stopio skos vustje, ki se presa in rasprostortja; mreene delajo majhin, pa zlo napet mehír, s popadkam pa odmekajo; takrat pravimo: *vode se nastavljajo*. Mehír se veksha in raste, dela klobuk, in pravimo; *vode so nastavlene*. Kadar je klobuk nekakshno velik okrogel, in vel napet pravimo: *vode so na skok*. Kadar mehír ali berbunk pozhi, pravimo: *skozbile so vode*, Ta je konez druge porodne dobe.

§. 202.

c. *Tisbavniki* jamejo s' vodnim skokam, in se od pripravkov lozhio, de so mozhnejshi. Sdaj sazhitimo, de 1. glavza se pomika v materno vustje, in de kmalo po vodnimu skoku glavza povsame proftor, ki ga je berbunk v maternim vustju lihkar imel. Ta prikasen, de glavza je vstopila, in de mervizo skos vustje moli, se pravi, de *glavza se vuzba*. 2. Glavza se mika nishejshi, in pride v fredo medenzhniga dupla. 3. Temenov otrok se dela, in je zhedalje bol zhutiti. 4. Zipla porodnizi vtripa filno; oblizhje ji ruzha obfuje, in oblije jo snoj ali pot. 5. Med tem se glavza s vflakim popadkam pomika skos vustje. ktiro se pa nekako vmika, in glavza pride sad sa velka piska, ktira sta se mozhno navnotri potegnila. Sdaj pravimo, *glava se vdera*, in konez je tretje porodne dobe.

§. 203.

d. *Predorniki* so sklezhi, pretrefni in reshezhi popadki, oni jamejo, kadar glavza s temenam stopi med velka piska in jih rasganja, in takrat pravimo: *glava predera*. Ti le popadki so narhujshi, sklijo porodnizo narbol, skorej nizh ne premolknejo in ne odlesbejo, pa to so le trinki s ozhmi, in lej, kar otrok je isplavljen na svejt.— Ta doba porodniga, bersh in konzu gredozhiga zhafa nam daja te le prikasni: 1. Otrok ima vekshi temenov

otok. 2. Materin presredik se rasprezha v podobi polkepe. 3. Materno vustje se ne da otipati, sa to, ker glavza spolni vfo noshnizo. 4. Kukovza je odrinjena; porodnizna rit je odperta, satorej vjide blato nekterim. 5. Szavniza je nji sader-shana. 6. S ozhema vidimo otroka se fukati ismed piskov. 7. Silno britkost ima porodniza, teshave, in nepoterpesb. 8. Trefe se vsa, kolena vsa trepetata. 9. Glavza se vsa isvinta; in kmalo je zel shvotik sa njo.

§. 204.

e. *Pobolezhki* so posledni popadki; in konzajo vse porodno delo. Otrok je na dnevu, mati pa zhuti se neisrezheno slahzhano. Ona kinkne, in obleshi v lahnotni slabosti; — al kratka je flast, majhin pozhitik. Vnovizh jim pridejo bolezhki, enim porodnizam pred, enim posneji. Materniza se vezh in vezh kerzhi s bolestitjo, s tem delam ona reshova in ispravla posteljzo is sebe, in kmal se vleshejo potlej popadki, in konez je vfiga porodniga dela.

§. 205.

Po verh teh pet popadkov pridejo nekterim otrozhnizam she drugi, ki jim pravimo *Posabolezhki*. Babiza naj jih sna dobro raslozhiti od pobolezhkov. Ne vsaka otrozhniza jih ne dobiva posabolezhkov, in ti pridejo nekterim potlej, ki je vshe materniza vsa se reshila otroka in posteljze.

Posabolezhke dela materniza, kdar se kerzhi, in se v svoj stan spravla, kakorfhna je bila pred nosheshtvam.

§. 206.

Vsi ti odrasliki enih in raven tistih popadkov in bolezhkov, ki smo jih od §. 198. do §. 205. popisali, ne hodio pri vsaki porodnizi po enaki stopnji; enim hodio hitrejshi, enim pozhafnishi, satorej opravla ena svoj porod prav hitro, ena pa dolgo. Tega je kriv raslozhu porodnizhin stan, al pa nektiri posebni pomudki, ktiri porod dalfhajo. Pervi porod je sam na sebi rad pomudnishhi, ker she le nadeluje zesto, ktira vnaprej ostaja nadelana, tedaj bo prihodnim porodam napotja majn in samude.

§. 207.

Nepravi popadki se lozhio od pravih porodnih popadkov po svojimu svirku, sedeshu, terpeshu in storkih. Oni ne so s porodam spogojeni, to je, ni gotova in vpogojena rezh de vsak porod jih ima; redkim porodnizam nadlego delajo. — Svirik nepravili popadkov je vezhkrat teshko vganiti; to vemo, de jih ne dela kerzhljivoft v maternizi. Svoj sedesh imajo ponavadno v zhevah, nekterikrat pa tudi v maternizo segajo, in jo v terplenje sapletajo, al njih terpesh nima nizh stanovitniga zhafa. Njih stork je vse druga rezh, kakor je pravili porodnih popadkov.

§. 208.

V trebuhu sazhenjajo klati, resati, shipati, tergati, kerzh delati, fkup vlezhi sdaj tam, sdaj tukaj, sdaj po vsimu trebuhu, narrajshi okoli popka. Dostikrat so bol bolezhni, kakor ne so pravi porodni popadki; Nikdar porodu njih ne pomagajo, muditi ga snajo, in zhe so dolgi, v nevarnost ga devati. Zhe nepravi popadki tizhio v lami maternizi, al de so od drugot v njo stopili in jo v terplenje sapletli, taki jo bodo vselej kerzhili, ji bude storke delali, pa vse od pravih popadkov raven na robe; to je: po nepravzih se materniza stiska od sdol na kvishko, in dostikrat se ji she odperto vustje sapera. Tedaj ne so le samo bolezhni, nevarni so tudi, sa to, ki ta napazhen stisk rad maternizhin vrat al preterga, al pa raspozhi.

§. 209.

Pridejo nepravi popadki med porodam, to je, de se pravim bolezhkam permesho, takim pravimo, de so *smesheni popadki*.

Vsim tem nepravim popadkam ventati obkladajmo porodnizi po vsim trebuhu ogrete rute, al kaj suhih gorkih stvari; dajajmo jim tople kamilzhne dristle; in piti jim dajajmo kamilzhniga teja. Zhe ti le okladki, dristle in tej njih ne pomagajo, je treba sdraynika prafhat in klizati.

Drugi stavik.

Porod.

§. 210.

Porod je povstvarin opravik noshezhe shenske, po ktermu se istrebi in pride na svejt vse, kar je o spoju spozhela in v maternizi svojiga zhasa nosila.

§. 211.

Porod ne hodi vsakikrat po navadnimu redu, nekteri isgreshajo od prave navade, in satorej jih dejlimo in prjmkamo po njih raslozhnih odstopakih. — Od navade odstopati vtegne porod: 1. v svojimu zhasu. 2. v svoji hojbi. 3. v svojih nasledkih. 4. v shtevilu porojenih otrok.

§. 212.

Noshezha sna vsaziga meza poroditi; po tem porodnim zhasu dajamo porodam te le prijimke, de so al *presgodni*, al *pravozhasni*, al *preposni*.

§. 213.

Presgodaj, to je pred pravim zhasam porojen otrok je vsak nesrel ali negoden, de li raven porojeniz sedmiga al osmiga meza sna s dobro shreshbo shjveti in biti ohranjen, per vsim tem she davno ni srel. Pred sedmim mezam rojeni pridejo narrajshi mertvi na svet, in de li nekteri she-

stiga mesza kmal po porodu so viditi shivi, vunder vkratkim vgalnejo. Takim le pravimo, de so *negodni neshivevni otrozi*. Šedmiga in osmiga mesza poroženam pa nasproti pravimo, de so *negodni shivevni*.

§. 214.

Povodi pravozhafni so v konez devetiga mesza, to je v shtirdefetimu tednu, in taki otrozi so sreli, so godni. Otrok rojen v prvi polovizi devetiga mesza se shteje sbe med negodne shivevne.

§. 215.

Preposni, to je popravozhafni porodi so po shtirdefetimu tednu nosheshtva. Zhe taki porodi ne so kmal po pravimu zhafu, to je v 41. al k veksbim v 42. tednu, in zhe si ni misliti kakshina pomota v shtevily, takrat je vmes slobna sleparia, sa to, ki sbe ni bilo nikdar ozhitev preprizhati, de bi bil kak porod zhes pravi hatvorin zhaf mudil. Ni se vlej na besede in shtetvo noshezkih sanashati, rade se vshtejejo, sa to naj babiza sama starost rojenimu detetu posna po snaminih, ki smo jih dali v zhetertimu stavku prvih bukev. Slasti v sodniskih spregledih ni nikomur vupati, kdar sodba spregled vkashe, je le samih teh snamin gledati.

§. 216.

Porodova bojba je al po stvarjenimu redu, po natvorni navadi, al pa ne; to je, porod je al *redoven*, al pa *neredoven*. Redoven pa sna biti sbe al *redoven labek*, al *redoven teshek*.

§. 217.

Redoven porod pravimo de je tist, ktir se sгоди po sami materni porodivni mozhi, bres vliga vumetniga pomozhka in persadevka. Pri takim vunajna pomozh porodnizi le svet daja, samuzh porodnizo vodi prav delati, in zhuje, de se nizm materi in detetu napazhniga ne prikljuzhi. Porod je redoven, naj si pride dete na porod s ktirim kol hozhe dejlam, de le nizm ni bilo treba njemu pomagati, de je sam fhel. — Je tak le porod hodil rad in gladko, po navadni lahkoti raven toliko zhafa, kar je prav, de se porodniza nizm ni vperala zhes nemozh, takimu pravimo, de je *redoven lahek porod*. — Je pa bilo napotikov per materi al per detetu, ki so porod mudili in teshali, de je memo navade prevezh bilo treba zhafa in vperanja, mu pravimo de je *redoven teshek porod*.

§. 218.

Neredoven porod je, kadar je treba vumetne pomozhi dete na dan spraviti. Neredoven je, zhe je le pripomozhik potreben, al sa to ki dete ni v redovni legi, de po navadni hojbi ne maga is matere; al si je kaj shivotne napake v detetu al v materi, al pa kakfhina druga obema navarna prikasen, de si raven so vse prave primere v porojilih, in prava detetova lega. Takimu porodu, ki mu je bilo treba pomagati pravimo, de je *neredoven - al pomagam porod*. Pomagan porod vtegne biti al lahek, al teshek, kakor je hodil al lahko, al teshko.

§. 219.

Po nasledkih je porod al *frezbin* al *nefrezbin*. *Srezbin* porod je, kdar ne je nizeh nevarniga ne materi, ne detetu, in ki sta sdrava oba, in terdna po njemu.

Nefrezbin je kdar je v nevarnosti al sdravje al pa sbe shivot, al materin al detotov, al sbe obeh. Tak porod bodi si redoven al neredoven, je le savol svojih nevarnih nasledkov nevaren - nefrezhen.

§. 220.

Po številu porojenih otrok klizhemo porod, de je al *samsbek*, to je s edinim otrokam; al *dvojsbek*, al *trojsbek*, ki sta al dvozhika, al pa so trozhiki, štirzhiki i. t. d.

Porode sbe imenovamo po dejlu, s kterim otrok vpervizh stopi v materno vustje. Štopi dete s temenam naprej, mu pravimo *temenssek* porod, drugim porodam pa al *obrasen*, al *vitin*, al *kolenssek*, i. t. d. Zhe pride dejl na vustje, s kterim dete ne maga na dan, vunder ima porod po njemu svoj prijimik; tako se pri vsih neredovnih porodih godi, in taki so porod *persin*, *trebusbin*, *herbtin*, i. t. v.

Pervi prescklej.

Pogoji redovnega poroda.

§. 221.

De porod sreliga deteta je frezhen in redoven, so nekteri pogoji, to je nektere

rezhi potrebne, tako, de bres njih porodivna mozh, bres vumetniga pripomozhka ni sama sadosti ga dodelati: potrebn je pravi stan materin, detetov in postelzhin, tudi detetova dobra lega na porod.

§. 222.

Materin stan hozhe imeti: 1. De mati je sdrava, in de o pravim zhasu hodi na porod. 2. De medenza ima redno podobo in primeru s detetam; mehka porojila pa naj so sdrava in pravshina. 3. Popadki naj so dobri in sdajoviti; maternizhin namerik naj se ravna po medenzhni legi, to je materniza naj ne savija prevezh poveshno v kakshino medenzhno stran. 4. De naj se med porodam ne nakljuzhajo kake nevarnosti; postavim, kervavitev, boshjast omedlevize, in te in take.

§. 223.

Detetov in postelzhin stan hozheta: 1. De dete naj je prave podobe, in de je v dobri primeri s materno medenzo. 2. Mehur naj ne pozhi presgodaj. 3. Potiza naj ne je prirashena blisu maternizhniga vratu, she majn pa nad vustjam. 4. Potiza naj se ne lozhi pred detetovim porodam, in tud potlej ne preposno. 5. Popkovnja naj ne je prekratka, ne sama na sebi, ne kdar se ob otroka overshe, tud naj ne pade pred detetov dejl, ktir po redu stopa na porod. 6. De poroda ne smemo kasiti, ne s njim nevumno al napazhno ravnati.

§. 224.

Dobra detetova lega in nastava na porod je narbol potrebna, de bode redoven. — *Nastava* v porod sploh je tisti namerik detotoviga telefza, ktirga si vsame kmal ob sazhetku, in po ktirgu v prvi porodovi dobi hodi skosi vhodifhe v medenzhno duplo.

§. 225.

Natvora dela vselej povfot vse po svojih vftarbah, napravbah in sakonih, tako dela tudi v porodih. Natvora daja dobro lego detetu, kako de naj grede v porod, in taka se narvezhkrat rada godi; pa tudi v zhasi sgresha od navade, in da lego, po ktiri je rojstvo al teshko, al fhe nemogozhe. Štvaritev je napravila detetu tisto stopnjo v porod, ktiro smo v §. 183 popifali; ta je narbolfha, najpravifha. Dokler pa je dete v jajzhnih mrenah savito, in je v fredi svojih voda, ga lahko kakfina rezh ismakne is prave lege, kar se vzhafitudi ob sazhetku poroda sgodi.

§. 226.

Je fzer otrokova lega rezhena v §. 183. narbolfha, narnavadnifha in ponatvorna, pa ne edina; dete sna stopiti v porod s vfkim svojim dejlam. Zhe tedaj stopi v porod tako, de ni treba nizh ptuje vumetne pomozhi, de ga sama porodivna mozh na dan spravi, tako lego imenovamo, de je *redovna*. Zhe pa stopi tako, de po ti legi ne maga na dan, taka je *neredovna*. Redovna

lega se daja s^{he} v dvojno lego lozhiti, to je sna biti al *redovna prilizbna*, al s^{zer} *re-redovna* pa *neprilizbna*.

§. 227.

Redovna sploh, je vsaka lega, zhe dete po nji tako pride v materno vustje, de shivotizh po svoji dolgoti stoji v ravnimu namerniku s medenzhno srednizo. Kadar se pa s^{he} pokashejo tisti pogoji, ki smo jih v §. 222 in §. 223 rekli, takrat nam je vupati redoven porod. Dete pa je v ravnimu namerniku s medenzhno srednizo, zhe stopa v medenzhno vhodis^{he} al s glavo, al s ritko, al s kolenama, al s nogzama. Zhe vstopa s kakshnim dejlam drugim od teh le, je lega neredovna in porod bo neredoven.

§. 228.

Redovna prilizbna lega je le takrat; kadar je v ravni primeri s medenzhno srednizo ne le samo dete po dolgim, ampak s^{he} tudi de v porod naprej stojezha glava ima svoje premernike v pravi primeri s medenzhnimi premerniki: to je, raven glavzhin premernik naj hodi in se vjema v medenzhin prezchnik, ker ta je nar bol ohlaten, tako de potle nardals^{hi} glavzhin premernik ali obras pride v nardals^{higa} medenzhniga. Zhe si tedaj v mislih pred ozhi stavimo vse podobe, kakshine sna imeti redovna lega, se nam isozhita: de sami dve legi s^{te} redovni prilizhni, vse druge so pa redovne neprilizhne: le sama una oboja lega, in pa s^{he} pogoji povedani

v §. 222 — 223. dajajo vupati lahek redoven porod, druge lege pa skoro vselej delajo redovnega teshkiga. Prav sjašniti detetje redovne nastavke v porod, jih bomo vše po versti popisali.

§. 229.

Redovna prilizhna lega je, de dete ima glavzo s temenam in s navsdol vtoplenim saglavjovim sgornim konzhuikaru naprej v meternim vuštu, in de glavza namerja v medenzhnimu vhodu tako, de obras gleda v eno lednih kosti al naravnost, al pa nekaj obrnjen v kot krishnizhin; de saglavje gleda v drugo lednizo po raven taki primeri al naravnost, al nekaj safukano v framov obok. Temenov shiv tezhe v prvim primerku naprek od lednize do lednize, v drugimu primerku pa hodi raven tako po poveshnimu premerniku medenzhniga vhodisha is kota krishnize v sklep med framnizo in vunodno lednizo. Ta le je redovna prilizhna lega. Ta je povstvarjenju edina, narnavadniha in narbolsha. Pravimo de je dvojna, sa to ki obras sna gledati al v to al uno lednizo; pa ta rezh ne dela v porodu zlo nizh raslozhka, sa to ki primere med glavnimi premerniki in med medenzhnimi se vjemajo enako v oboji legi. Nar rajshi se obras v desno lednizo obrazha, rejshikrat pa v levo. Skoro nikdar ne hodi glavza s obrasam v predgorje obrnenim, in s saglavjam v fram-

nizhin fklep; to bi se snabiti nakljuzhilo al v kakshini napazhni medenzi, al pri kakimu premajznimu detetu.

§. 230.

Redovna neprilixzna lega. Tukaj dete po dolgim ima fizer enak namerik s medenzhno frednizo, al glavzhni premerniki so nekaj v nepravi primeri s medenzhnimi, ta rezh tesa porod, ki je fizer vel redoven. Med take fhtejemo tudi nektere glavne lege, namrezh:

1. Kadar glava s temenam doli stopi v medenzhno vhodifhe s obrasam safukanim v framen obok sa ftegnovo fhifhko; takrat saglavje gleda v kot krishne kosti na uni medenzhni strani. Temensek fhif fizer tezhe tukajle prav s poveshnim premernikam medenzhniga vhodifha, al obras, ki je nardaljshi glaven premernik, pride v narkrajshi podolgamen premernik medenzhni, in to tesa porod. Ta glavna lega je tudi dvojna, sa to ki obras pride al sa ftegnovo fhifhko defne ftene, in saglavje v levi kot pri krishnizi, al pa obras sa fhifhko leve strane, in saglavje v prikrishnizhin kot defne. O porodu, ne to, ne uno, ne dela nizh raslozhka, oboji porod je enak, rodoven fizer, pa najrajshi teshek. Naravnost v framen obok oberneniga obrasa fhe manjkrat najdemo, kakor v predgorje, sa to ki saglavje vfelej od predgorja odderkne savol njegove okroglosti.

2. Kadar obras v medenzhno vhodishe stopi ves, in pa ne le s kakim svojim dejlam: postavim, de bi le vufsa in bradel v pervizh stopila, potlej bi pa vrat bol filil naprej in obras pa se vmikal. Taka le lega se shteje drugam, to je med vratne porode. Una vseobrasova lega je dvojna; namrezh, al stane zhelo al na to al na uno lednizo.
3. Med glavne teshke porode shtejemo tudi, kadar glava stopa v materno vufste s to al uuo svojo stranizo. Zhe se pa jema bol zhutiti kakshina vratova stran, in glavna pa manj, takrat ni vezh stranizhin, je vshe vratov porod.

§. 231.

Poverh dosdaj povedanih glavnih leg shtejemo she med redovne neprilizhne lege v porod nektere druge, to je:

4. Vse porode, pri kterih detetova ritka v pervizh stopi v materno vufste in v medenzhno vhodishe. Ta detetja nastava v porod se shteje sploh med redovne, to de v ritkinim porodu se je poroduizi treba bol vperati, manj pa bi se ji bilo, kdar tisto dete bi s glavo naprej hodilo. To se godi ne savol ritke, sej ritka se daja rada stisniti, in ritka po vlakimu namerku lahko gre skos; napenjati se je treba savol glavze, ki tukaj hodi narasadaj, ki je v narhujshi legi, ki mora skos medenzo hoditi s svojim nardebelskim narnevkretnishim konzam, to je

s svojim dnem. Sa voljo tega se glava narvezhkrat tesbko in pozkali ismota, de si raven bi njeni premerniki s medenzhnimi bili v dobri pravi primeri, in de si raven ima mati prav sdajovite popadke. Med takim pozhafsnim glavnim pomikam se sraven glavze kvifhko tekozha popkovnja semtertje rada filno pritisne v medenzhne stene, ta rezh sapersa kervin pretok med materjo in detetam; detetov shivot pride v nevarnost, in zhe s pravo pomózhjo porod ne prihitevamo dete dostikrat tem zhasi vmerje. — Porodi takfhine lege so zhveterni, to je: al detetje perfi in trebuh gledajo navsad proti materni krishnizi; al navspred v framov obok; al pa v eno, al v drugo lednizo.

5. Pri kolenfkimu in pri noshnimu porodu, ki al kolena, al nogzi hodijo naprej v materno vultje, je vse to vediti, in tako ravnati, kakor smo rekli od poroda s ritko naprej.

§. 232.

Neredovna lega. Neredovna se rezhe vfaka tista lega, po ktiri se dete s kakfhnim drugim dejlam, in pa ne s temi dosdaj povedanmi o porodu nastavi vnaprej v medenzhno vhodifbe; po takih stavah nobeno godno dete kres pripomozhka po sami porodivni mozhi ne maga na dan, sa to je tak porod vfak neredoven. Taka je nastava s trebuham, al perfmi, al herbtam, al temi in takimi vnaprej.

§. 233.

Porod pomislivšim zhuda vredna rezh je, po koliko redovnih potih se sna dete v porod nastavlja, in kako preprosto naraja stvarnik svoje stvaritve: kako narava premagati sna vse nji nastavljene savorke; kako si prisadeva dete v narpravišho stavo devati, in srezhniga sdraviga na svetlobo spravljati. To delo ji grede narvezhkrat po srezhi bres vřiga pripomozhka, bres ptujiga prisadevka, zhe je lega le redovna, bodi si kterakol hozhe. Kako stvaritev ravna in spravla dete v redovnimu porodu is matere skos medenzo na svet, to rezh je treba prav snati in vediti de bomo snali ravnala, vodila, in poti, po ktirih je nam ravnati in se vediti, kadar je treba porodu pomagati. Štvaritev naj nam je vodivniza, po nji na tanko delajmo, zhe shelimo srezhnih porodov.

§. 234.

Redoven porod giba in pomika dete skos medenzo po svoji samoteshni mozhi in po taki poti, de glavni, plezhni in ricni premerniki so vselej si prav s medenzhnimi po vhodishu, duplu, in is-hodishu. Nekako tako le dela stvaritev tudi pri redovnih neprilizhnih detetjih legah. De pa to rezh prav shivo pred ozhi postavimo, bomo dali popissek redovne - prilizhne in narnavadnishe lege; ta je narbol pogostna, ta nam naj bode podobik, in ta svetlobo naj daja vřim drugakřhnim kar jih bodemo potlej po verři popisovali.

§. 235.

Preden porod sazhenja, stoji pri redovni prilizhni legi glavza nad medenzhnim vhodisham tako, de obras gleda al v to, al v uno lednizo. *Narrajshi gleda v desno materno stran; in to si tukaj sdaj le mijslimo.* Kmalo kdar narmajnsihi, narkrajshi, she redok maternizhin stisk jame — to je pred al posneje, ki se je materin trebuh vsedel, in ki so porod saosnali predbolezhki — kmalo po tem se mika dete s temenam polagama v medenzhno vhodishe, in se prav pozhasama sika, de obras mu gleda v kot med krishnizo in lednizo desne materne strane; sej tukaj ga sazhutimo o pravimu porodnimu sazhetku. — Kdar pripravki sazhenjajo popadat, in de porod saref jame, takrat sazhutimo detetovo zhele v desnimu kotu med krishnizo in lednizo, saglavje je sa stegnovo shishko na levi strani; herbet je flokan mervizo v levo materno stran, perfi in trebushek pa gledajo v desno materno stran mervizo navsad.

§. 236.

Materniza stiska in se kerzhi, kljuzhi detetovo telefze, in ga tishi tje v medenzhno vhodishe; glavza se s temenam, narbol pa s saglavjovim sgornim konzlnikam pomika globokejsihi v medenzo; pa ona ne maga tako hitro naprej, kakor je sa njo tishan detetov terfh, sa to se glavza s bradelnam opera na perfi. O tem tretjimu porodovmu zhasu, kmal po vod-

nimu skoku otipavshi mi detetovo lesno, sazbutimo, de mala mezhava se lahko dosega sa levo stegnovo shishko; velka mezhava pa je prav visoko v desnemu kotu med krishnizo in lednizo, in teshko je dosezhi jo. Temenov shiv tezhe po poveshnimu medenzhnimu premerniku is desniga kota sraven krishnize sa stegnovo shishko leve medenzhne strane; prezhin glavzhin premernik pa hodi raven tako po une strane poveshnimu premerniku is leviga kota sraven krishnize sa desno stegnovo shishko. Temzhafi maternizhin tish spravla glavzo po tem primerku smiraj globozhji doli v medenzhno duplo, in jo luka, de kdar je glavza vshe v medenzhnimu duplu, in kdar ji je vshe skosi jiti, de obras, ki je glavzhin nardalshi okraj, gleda v krishnizhin isbok in de saglavje pride sa sklep framovih kosti. Ob konzu te tretje porodove dobe otipavshi glavizhno lesno, najdemo teme kmal sad sa presredkam, veliko mezhavo pri kukovzi, in malo mezhavo bliso sa framovim obokam. Temenik tezhe sdaj raven po ravnemu premerniku medenzhniga dupla; glavzhin prezhnik je v ravnemu namerku s medenzhnim prezhnikom; plezha ita v prezhniku nad medenzhnim vhodilham; detetove perfi in trebuhsik gledajo v materin herbtanz, in herbtezh detetov gleda v steno materniga trebuha. Po sdaj rezhenmu namerku se pomika glavza navsdol, rasproja presredik v podobi pol oblike, pomika se dalje, se vdera, in kadar predera, se njeno okroglo saglavje vpre v

framov obok, in bradel se lozhi od perš; sdaj le narnaprej teme, potle zhelo, noš, vušta, in sadnizh bradel s zheluštma stopa zheš presredik kvishko in med piskama is pinjke tako, kakor bi glava se na verframik hotla vpogniti. Med tem opraykam se kroglo saglavje fuka pod framovim obokam, kakor kolo se safukne okol svoje ofi, in saglavje se lozhi she le kadar je vša glava na dnevu.

§. 237.

Raven tako hodi dalje vse detetovo telze. Kadar glavza med piskama rije naprej, tem zhasu sa njo hodita plezha in stopata fkos prezhnik medenzhniga vholdišha v duplo. Med hojo fkos duplo se fuka vef shivotizh pomalo tak, de plezha pridšha v ishodišhe šta skoro v ravnimu premerniku; defno nadramze smuka po krishnizhnimu boku, levo nadramze pa se vtapla sa framov obok, in glava se safukne, de obras gleda v levo materno stegno. Sdaj prvi blishni popadik porine defno nadramze memo kukovze, kmal po tem se lozhi levo nadramze spod framovga oboka, in tako le vef shivotizh se fuka sa plezhma in lahko ismotava po nadelani zesti.

§. 238.

Na drobno pomislivshi vse dotle popisane detetje pomike fkos medenzo od kraja porodá do njegoviga konza, jasno vidimo de porod je tishan po dvojnimu gibku, tak de po vši svoji poti dela kufharjov al

kazhji vink, ktir snafha dve tretjinki zeliga kroga. Po takim vintanim in sukanim gibu hodi v redovimu porodu vfloden otrok po stvarjeni, natvorini mozhi na svet. Dva lama raslozhka sta, de sna hoditi al po desni al po levi strani, kakor je bila glavza jela. Zhe postavim je pa jela od leve materne strane, tak de detetji obras pri levi materni lednizi stopa v medenzo, se od tiste medenzhne strane pomika raven narobe od tega, kakor smo od sgorej v §. 235 — 237 govorili, in pa vse grede lih tako prav. Nizh tudi ne biva raslozhka v tem porodnim gibu, de si raven dete hodi vnaprej s ritko, al pa s noshizama.

§. 239.

Materniza dela ves porod in ga stori po svoji mozhi in kreposti, ki jo ima sama v sebi, ki jo priganja, in porod se godi po samoteshno. Bres te le samoteshbe, bres take kreposti bi poroda redovniga ne bilo, naj si je detetja lega narpravfha, naj so vsi premerniki tne tako dobri. Dobro posnati je tedaj treba ta samoteshin vstvarjen opravik, de si bomo pri neredovnih porodih vedili sami sebi narejati vodila in ravnala, po ktirih se bomo ravnali. — Ta rezh se nam narbol rasjafni pri shivih porodnizah.

Drugi prefeklej.

Prorokovati kdaj in kakšnin
bo porod.

§. 240.

Vzhasi naf prashajo: kdaj de bode porod, in kakšnin? Teshko je prorokovati, bode le porod frezhen al ne; she teshifni pa natanke vganiti dan in zhas. Babiza tedaj v ti rezhi naj bode pametna, naj prevezh ne obeta, ravna pa naj se po teh le prikasnih:

Je nosheshtvo hodilo po frezhi in redu, in prihaja vshe shtirdefeti teden, takrat se je materniza rasprostora do verha, in sazhenja se vsedati. Polajshajo se vse teshave, kar jih je otrozhnjekovo do serzhniga dupla stopivshe dno delalo s tifham na shelodez in v persi; otrozhnjekov vsad smajusha napotja, ktera branio shelodzu prav variti in pluzham sopsti. Ref, de materi bol sadifhi jesti, de laglej sope; al sdaj ji pridejo namest unih druge teshave: podtrebuh spet moli bol navun, spet bol poganja popek, in vsa telesova enakotehta dobiva nepravo primero vso drugo od svoje poprejshe, noshezha je filena v hoji nasaj vpogvati sgorni konez svojiga debela, de se v enaki tehti ohrani, in de snaki ne pade.

§. 241.

Kolikor se otrozhnjekovo dno poseda navsdol, toliko tudi se maternizhin vrat

in vufnje s detetovim fpred leshezhim dejlam vfedata v medenzhno vhodifhe. Od tod pride 1. de vfedajozha materniza pritifka mehir, de mater pogofto tifhi fzat in de vezhkrat le nektere kaplize zurnejo. 2. De raven takrat je mafniza pritifkana, de tedaj pogofto tifhi frat, pa de s tesho grede merviza lejna, al pa de tifh satulha vfo mafnizo. 3. De medenzhne pofodize in zhutnize fo ftiškane, de tedaj kervin pretok je teshejfi, de otekajo sdolni vudje in framovi pisiki, in de vezh slese hodi v nofnizo. 4. Sdaj prihajajo predbolezhi radi v vezher, pa fpet v pozhitku in fpanju sginajo. 5. Vfegavfi najdemo nofnizo rasohlatano in oblijva jo slesa. 6. Maternizhin vrat je rasprojan kakor papir, vufnje pa je fhe ftišeno pervefmizam, poporodnizam pa vshe tak odperto, de fe jim jajzhne mre ne fkosi obzhurio. 7. Kadar glaviza fpred ftoji, jo v podobi krogle in terde kepe savjito najdemo v tankimu maternizhnimu vratu tizhati v medenzhnimu vhodifhu.

§. 242.

Po teh sdaj rezhenih prikasnjih povejmo nofhezhi, de te fo predpotnize blifhniga poroda, de naj febe in fvoje rezhi vfe pripravi sa porod, de noben zha f vezh fi ni fvefta. Ref de njen zha f sna muditi fhe dofti dni, prej de pride njena prava; satoroj babiza naj nizh presgodaj praviga zhafa in hipa ne blebeta in ne prorokva.

§. 243.

Pametna tudi je naj babiza jesizhiti, kakšhin de bode porod; molzhezha naj bo: To de se ne sme premodre delati, tak de bi s molzhezhim svojim obrasam porodnizo plashila. Pametna rezh je, nizh prevezh dobriga obetati, sej nizh kaj prav sarefni-ga ne ve: naj govori, kar je prav, in taka je le. De otrok na porod prav stopa fo snamina ta le: Trebuh se vseda po re-du, ravno stoji, je okrogel in lepo oblo-kan, in detetovo glavzo otipamo v meden-zhnimu vhodishu; al prav sarefno lego glavzhino she le svemo po tem, ki se je materno vustje rasfhirjalo, in ki vodna mrena je pozhila.

§. 244.

Kadar dete prav in dobro stoji v porod, ni vselej gotova, de porod bo saref redo-ven, in al lahek al teshek. Dostokrat so vse prikasni narbolshiga poroda, ispervizh tudi hodi vse prav, al naposled je vsa drugazhi; in raven tako tudi nasproti, v-pervizh kashe vse flabo, sadnizh pa je vsa dobra; sej nobena popred ne ve, kakshin bode otrok, ktere podobe, kolkshin, in ne teh in ne tazih rezhi. Sadofti nam bodi, de snamo prorokovati in obetati dobro ma-teri, zhe ji hodi vse prav, in pa she bol, zhe je vshe ktirekrat lahko in frezhno porodila.

Tretji stavik.

Redoven porod, in lega poroduize ob njemu.

§. 145.

Po vřazimu ťtaniku in leťhi sna porodni-za dete na svetlobo dati. Porodnizhin ťtanik ťo vshe od nekidaj premenjovale ludťke navade, ťhege, priloshnejťť in tudi pamet, ta ťtanik ni pri vřih polkih enak. Porojajo ťhenťke ťploh al *ťtojej* s herbtam opertim na ťteno; al *ťedej* na dveh ťtakne-
nih in svesanih terdnih ťedeshih, al pa na ťtegnah kake druge terdne in jake ťhenťke; al *komarama* na kolenah in komolzah; pona-
vadama pa al v poťtelji, al v porodnim ťtolu *polťedej* in *pollesbej*; al ťhe *zlo ťeshej sna-ki* al *po boku* v navadni ťpavni poťtelji. Ktira vřeh teh leg je narbolťha, narsloshnejťha, to naj svetova ne ťhega, ne navada, ne ťerma, ne prenaglena miťel; narbolťhi le-
go naj svetova ťama zhiťta pamet, kakor previdi de je bolťhi, sloshniťhi, de hozhe-
jo imeti porojila, in zeta po ktiri bo na svet hodil otrok.

§. 246.

De ťe porodnizhna lega, ktira ji kaťhe narbol prav iťbere, je treba ťe osirati na njeno medenzo, kakifhino de ima poťredno zherto, po ktiri ťe bode dete ismota-

valo. Natvorin vzhutik vshe sam rad vuzhi matere, de fame rade zhurio sbrati sebi narbol prilizhin stanik v porod. Pomishlama kar smo dosdaje govorili, bomo rekli, de porodnizi narbol primerjena lega je tista, kadar s terfham leshi po ravnim, s perfmi mervizo kvishko, she bol skloniv pa s glavo: stegna sna al proti trebuhu mervizo vkluzhiti, al pa jih ravno stegne-na imeti; na voljo se ji pufsti, de naj sna al v levo al desno stran se nagniti, al pa snaki na herbtu leshati; nar rajshi ti svolio lesho nagneno v levo stran. Nobena teh lesh ni sploh sama na sebi bolsba, le pufstimo jih, de naj si fame sberajo, zhe ni kaj posebnaiga treba; al od tega govoriti bode mesto drugej.

§. 247.

Babizhna posebna dolshnost je tolti terpenje porodnizam. Tega ne dopolni babiza, ktira bres potrebe fili porodnizo v kakshino posileno lego, v ktiri se ji bode dolgo zhasa dershati. Dobro bode porodnizi, zhe ji to rezh na sbor damo, to de ji potle ne smemo pufhati, de bi se semtertje vjila in prekuzvala; ta je nevarna. Postranska lesha ni shkodliva, sej she le hitrejsba porod; al presgodaj stokati in filiti se v porod, ta rezh je kriva dosti teshkih in dolgih porodov. Vezh teshkih porodov bi bilo labkih, hitrih in frezhnih, ak bi porodniza ne se bila pred zhasam filila; ne popadkov gnala, ne svoje mozhi presgodaj savman sguhlala, de potle pa je nima,

kadar je narbol potrebuje. Tako se prevretna žila mafiakteri porodnizi hudo vtepa. Kadar ni nizeh posebniga vmeš, takrat bode lih pravi zhaš porodnizo v porojifhe in pravi porodni stanik djati kmal po tem, ki je materno vuftje sadofti rasprojano sprejeti v se otrokovo glavzo, to je, ob hojbi po redu, kmal po vodnimu toku. Do tega zhaša le naj porodniza po svoji volji al se sprehaja, al stoji, al sedi, al leshi.— Drugakfhina je s porodnizami, ke so flabe, kervarozhne, omedlevaste, boshjaftne, na porojilih otekle, in take in take; al ktire porojajo vse preraglo. Take devamo kmal ob sazhetku v porojifhe, pa jih ne filimo bres kaj posebne potrebe, de bi ne smele se nizeh premaknti; sej ne so tako sgodaj v porojifhu savol poroda, so le savol posebne bolehnote. Take naj se varvajo vfiga presgodniga tifha in vperanja.

§. 248.

Porojifhe naj je takfhino le: 1. Naj ima prasen proftor okol in okol sebe, de pomagavke lahko stopajo bliso povsot in pomagajo. 2. Naj je priloshno, terdno, nepremakljivo, de je porodniza per miru lahko v njemu do konza. 3. Naj je sloshno leshati v njemu s perfmi svifhanmi, in svifhano glavo, tak de se biosine in podklade lahko, al dodajajo, al odjemajo; in de se nizeh ne raskoriti. 4. Porodniza naj ima se nekam terdno vpreti, kadar med popadkam ona prikluzhi stegna proti trebuhu, med tem naj se ima s rokama ob kaj

terdno dershati, de bo svoje delo potiskala. 5. Otroku na svejt ne sme nize biti na poti, sa to naj porodnizhin krish nepremikamno in posdvigneno lesi, tak de nize ji ne pritiska ne riti, ne fredniga mesa, ne porojil. 6. Zhedno naj je porojishe, in tako, de bo ves porodov zhas lahko snashno ostalo. 7. Naj je tako narejeno, de na njemu, zhe bi vtegnila potreba biti, lahko snajo bres nadlege oberniti porodnizo po zhes navprek.

§. 249.

Navadna domazha postelja porodnim daja vse mogozhe postreshbe, in je narbolsha sa to. Na nji se polajshajo in dodelajo vsi teshki, vsi neredovni porodi, ktiri se ne dajajo v nalash narejenih porojivnikih dodelati: Kaj she le porezhemo od lahkih, redovnih, navadnih porodov? Kaj ne, de ako v hudih porodih je navadna postelja zlo potrebna, in pa nobena druga; torej mora biti ona v redovnih porodih sa vse sadostna.

§. 250.

Kadar se blisha porod, naj babiza fkerb ima sa priloshno posteljo; in sa redoven porod tako le naj jo napravi:

Navadin hifhin posteljnik se v fredo pomakne, de ga povlod lahko obstopamo; na nj demo natlazheno flamnizo, potle al plevnizo al shimnizo, po fredi navprek denemo s shimo al flamo dobro namashe-no blosino, de na njo porodniza s krisham

leshe dlan visoko nad posteljo, de skviškana ji na prostim pridejo porojila in sadniza. Od te blosine dalje do snoshja oftane postelja ravna, proti sglavju pa naj se viksha in sdviga poloshno, de porodnizno saglavje pride narvishe, in to delajo vprek poloshene blosine ena do ene vshtiz in ene po verh enih, kolikor jih je treba. Savol snashnosti in prestregati porodne mokrote se zhes prezno blosino in bliso do snoshja pogernejo al sgbane rjuhe, al ovovskano platno, al strojena jerhovna, fernina al jelenova kosha. Nad to pogerne mo rjuho po vsi postelji, in porodniza pride na to vse. Potle pripravimo sgorno rjuho in lahko odejo, al kolter, al koz. Na oba snoshna roshanza pritvesemo al verev, al svito rjuho, de porodnizi dosega v roko, in de se je prijema in jo k sebi vlezhe, kadar ima popadik. Babiza in pomagavka stojite per stranizah in delate kar pride delat. Kadar je treba porodnizhin gorin konez snishati al svishati, se ji da kakshina blosina lahko spodmakniti, al pa tudi podpriloshiti. Po porodu se spodvsamejo vse blosine in vse premozhene rjuhe; na njih mesto se spodgerne ogreta suha rjuha v dve gube, in tako je bivshi porojivnik sdaj otrozhja postelja, de nizh ni treba otrozhnize nikamor prenashati. Raven tako je lahka rezh porodnizi prezhen porojivnik v postelji narediti bres posebniga posteljnika. Potegne se al plevniza al shimniza zhes stranizo navprek, podloshio se pod herbet nektere blosine, in pomagavka stopi sad

in opera porodnizo sa herbtam. To je prezhen porojivnik, ki se da kmalo premenjati v otrozhjo posteljo. Babiza naj si sploh ve bersh s tem, kar ima, pomagati, sej nima vfelej vsiga pri rokah.

§. 251.

Po napravleni porodni postelji naj babiza fkerbi sa vse druge pripravke, de bode imela vse snashno in dobro pred rokama, de ne bo potlej v sadregi tekala, jiskala, in prinafhati velevala. Pripravki sa vsako porodnizo fo vfelej ti le:

1. Kafitarjova vsadnizhna derfkla.
2. Vmaternizhna derfkla, ki ima krivo zevko, in pa sbe posebej ravno zevkizo sa kerst.
3. Tumpaste fhkarje sa popkovnjo odstrigat.
4. Vezh voskih po pedi dolgih trakov, sa popkovnjino prevoso.
5. Sanka al sadriga sa obrazhanje otroka.
6. Dve morfki gobi.
7. V sklenzhizah dobro samashneniga salmiakovza, ali jeleno-roshnjakovza, al melifovza al metinovza, de fo obudila v omedlevizah in ob nemozhi.
8. Dober difhaven jesih ali vrisk, de je v potrebi krepzhalo.
9. Gomilze in fhles, de fo al dristala, al pijazha.
10. Posodiza al s oljam al s maflam.
11. Posode polne studenza, in druge polne kropa.
12. Sharjavniza al kadilnik, al pisfer sharjavze poln, de na sharjavzi kar je treba ogrevamo.
13. Po perilu suhe brisavke, terazhe, plnize, rute, rjuhe, povoji.
14. Nafhke ali posoda otroka v nji kopati, in posoda va njo devati posteljzo in take neshage.—

Te vse stvarni naj so babizi vselej pri rokah to de ne sme vsih potrebovati bres file, in s njimi nikdar ne tratati, al po rasvadah delati.

P e r v i p r e f e k l e j .

Babizhin opravik pri redovnimu lahkimu porodu.

§. 252.

Štvarnik je po veliki modrosti vse naredil de se mladen otrok v podobi in isgodi; pa tudi je skerbela ga na svejt spravlati tako, kakor je detetu in materi narbol prav. Štvarin dobrotnik ni hotel pri redovnimu porodu nobeniga prujiga pripomozhka, on je porodnizi dal vso porodno mozh. Babizhin vef opravik je tukaj, de ona gleda, zhuje, nize ne dela, vse v redu ohrani, odvera vso filno in shkodno pomozh, de porodnizi streshe in porojenza oskerblova.

§. 253.

Kadar smo h porodnizi poklizani, bodi si al o prvi dobi, ki se kashejo predsnamina; al ob drugi, ki vshe na porod hodi, takrat je nash prvi opravik vse svediti in oprashati, kar njo in porod sadeva; potlej opravimo spregled, in kakor potrebe najdemo, take pripomozhke jim pripravlamo.

Posebno vediti, in vsake porodnize je treba prashati: 1. Je li porod prav po svojiga zhafa shtevilu, de je raven v shtir-

defektu tednu? 2. Je li pervesmiza, al je vshe kdaj porodila? in zhe je vshe kdaj otroka imela, kakshin de je bil porod? al je bil o pravimu zhasu, lahak, hiter, redoven; al teshek, pozhasen, neredoven, al snabiti zlo nevarin, in sa kaj lih tak, bi reket kervotozhu, al kerzhast, al boshjasten, i. t. d. 3. Je li bilo pri sdajshnimu nosheshtyn kaj bolehnate, ktira bi sadevala njega in porod? 4. Ima li svojo potrebo po redu, se ji li szavniza in lajno porredoma tretji? 5. Zhe se otrok v nji kaj giba?

Potlej sazhnemo vunajin ogled in gledamo: 6. Zhe ima sesza polna in napeta, al kaj; zhe pritisnena pushata mlezhnato mokroto? 7. Zhe je trebuh lepo okrogel, lih prav napet, in po redu vseden? 8. Zhe je kje po trebuhu pozhena, al pa kaj kilova? 9. Zhe medenzhne kosti imajo svoje prave mere, prostore in primerke med seboj? 10. Ima le sdrava spolovila, in njih mejashe; zhe ne so prevezh otekli, suhi, al pa kaj ognojeni al ulasti? 11. Zhe na nogah ji pokati ne shugajo otrozhne shile? 12. Naposled otipamo trebuh, de svemo, kako stoji otrok, in kako se giba. Po temu natanzhnimu vunajmu spregledu sazhnemo notrajniga.

§. 254.

Notrajin spregled narbol pomaga dobro svediti, kako de bo hodil porod; satorejga je treba kmalo v pervizh opraviti naczuko, kar je mogozhe, de nam nobena vel-

ka prikafenj ne vjide in nesnana ne ostane, in de ga ne bode treba ponovlati potlej pred pozhkam sadnih mren, Pogoštni spregledi so vselej porodnizam nevlhezhi, tesavni in fitni, in pa she porojlam ihkodlivi.

Ob snotrājnimu spregledu je treba svediti: 1. Kakshina je noshniza, al je redovna, in sdrava; zhe ni prevezh suha, vrozba, in otekla, zhe ni trutna; zhe nima israftikov in bunk, de ni bulašta ne ulašta? 2. Kakshina je medenzhna struga, je li dosti prostorna, prav stojezha, zhe ni kaj israftikašta, ali oteklinasta. 3. Kakshino je maternizhno vustje, zhe je po porodnimu nastopu v edno pravshino, dosti rosno, ne suho, ne vrozhinško, ne preoteklo? Zhe ni v maternizhnih vustnizah kaj terdobe ali vreda, kaj israftika al bunke, ne kakshinih ul al oskrumbe; zhe vustje prav stoji? 4. Ob drugi porodni dobi, to je, kadar shenška jame saref na porod jiti, je gledati, zhe popadki prav s lepo in porredama raspresovajo materno vustje, al zhe spredna vustniza ne vifi navsdol vfa odmekla, in sploh koliko de se je vustje rasohlatalo, in koliko de pripuska? 5. Kakshin de je sadne vode mehira po rasohlataim vustju? 6. Špregledamo, kar je mogozhe, kako in po kakshini legi de otrok v porod nastopa.

§. 255.

Kadar smo po spregledu svedili, de porod se blisha, potlej tolashimo in povesel-

vamo porodnizo, de ji rezhemo: fkoraj bo frezhen konez vfiga terplenja; slasti pervesmizam glejmo odgnati vfo lnjih bojezhnost. Nikar pa ne obetajmo in ne pravimo, kakfhin porodov konez de bode saref; ker dostikrat narbolshi sazhetik ima neprevidama slab konez, in slab prizhetik se premenja v narbolshiga.

§. 256.

O prvi in drugi dobi, dokler vode pozhio, je babizhin ogravik ta le: de fkerbi sa zhedno toplotno hifho; de porodniza naj flezhe vse tesavne in teshke oblazhila, naj spravi is sebe vse tefne fukuje, preshemavne nodrize, podvese, prevose in take ftvari; naj se lahno bres vfiga tifha oblezhe. Porodno posteljo, in vse druge potrebne rezhi in priprave naj babiza si po redu postavi in dene po versti, de bo imela vse pred rokama.

§. 257.

Babiza naj fofebno fkerb ima, de porodniza prav trebi is sebe fzavnizo in blato, zhe je saperta, naj ji da eno al she vezh dristel. Sa dristlo se vsame mlazhniga kro-pa, al pa mlazhne vode, ki fo bile v nji obarjene kamilze al fhles, al pfhenizhne otrobi, in ki je pa bil primesen al puter, al pa lasthko olje. Savol fzavnize naj babiza vezhkrat porodnizo vpomeni, de naj jo spusti. Zhe se fzavniza sapera, sa to ki otrokova glavza je she globoko prifhla v medenzo, tak de pritiska materin

szavnik ; takrat babiza naj spravi porodnizo, de bo leshala na herbtu in pa s visoko sdvigneno ritjo. Zhe to nizeh ne vede, naj babiza ctrokovo glavzo s lepo potifne mervizo nâsaj, kmal ji potezhe szavniza zhes roko, in malokrat bode zevke ali pipe treba nastavlat. — Zhe ima porodniza filno napete otrozhne shile, ke pokati shugajo, naj babiza jih obloshi s mehкими v vezh guba naloshenimi zunjami, in jih s povojam dobro poveshe.

§. 258.

Porodnize naj o porodu smejo piti vodne piazhe, slasti zhistiga studenza, kolikor sheje zhutio. Šlabotnim le dajmo she nekaj vina, al tudi ola; nobene pa ne silimo s toplimi piazhami al s juhami, sa to, ker topline vnemajo kri, delajo tesho in britkost, in pa gonio pot. Kadar porod hodi po navadi, in je kmalo po njemu, ni porodnizi med tem nizeh jesti potreba, to de kadar je porod pozhasen, in de bi porodniza rada kaj jedla, takim lahkih jedil in dobrih juh al shup, kolikor je prav, se daja vsm,

§. 159.

Dokler vodin mehir ni pozhil in sadne vode ne so odtekle, naj porodniza po svoji volji al pohajkova, al postaja al poseda, al polega kakor je nji rajshi. Ne silimo je v noben stanovit stanik, samo de ji prepovemo vse nepotrebno tishanje, in sdelovanje popadkov, de bres potrebe se ne v-

peha. Prvefmizam je treba povedati, kako hodi porod, in de le ne vstrahio, kadar bodo skozhile vode. Vsamimo si dve volni pomagavki, vsm drugim nepotrebnim gledavzam rezimo is hille, in imajmo vse pred rokami, kar je potrebniga strezhi porodnizi, in potlej pa detetu.

§. 260.

Kmalo ki so vode skozhile, gledamo kakshine de so te vode, al so le prave, al so neprave. Zhe so neprave, bomo najdeli she drugi mehri; so pa prave, takrat gledamo svetiti, ktir detetov dejl hodi naprej, ktirga sdaj lahko otipamo skosi pozh jajzovih mren. Zhe hodi glavza naprej, sposnali bomo njeno lego in merik po glavnih shivih in mezhavah. Sraven tega gledamo otipati s perstam, zhe ni snabitu poleg glave kakshniga drusiga dejla, postavim popkovnje, rokze, nogze, kir bi vtegnil kaj napotvati.

§. 261.

Ob tem tretjemu zhasu she le porodnizo spravimo v porodno posteljo, in jo pustimo de naj si po svoji volji omisli al herbtno snakshino, al postransko bozhno lesko, perfi pak in glava naj so svishane, kakor je nji narbol prav. Sdaj ji rezhemo tishati popadke po versti, kakor jo prijemajo, ker jih trebushe ribize in mrene same rade potiskajo skoraj bres njene volje. De popadik prav dobro in isdajavno podela naj ob njemu porodniza glavo,

svojo pred-se nagne, brado v perši vpre, in sapo v sebi sadershi, s rokama naj se prime napravlene vervi, al kake druge nepremaklive stvati, in naj jo krepko, in jako k sebi vlezhe. Raven takrat naj proti trebuhu vkljuzhi stegna, ki ji stojica mervizo vsaklebi. Na desni strani stojezha babiza naj s eno roko prime njeno koleno s uno roko pa gleshno; in tako naj ji opera nogo v trebuh vkluzheno. Na uni strani stojezha pomagavka dela raven tako s uno porodnizhno nogo. Po takim sdrushenim opomozhku viih kreposti se vpre porodniza terdno, se ne maga nasaj vmaniri, ampak potiska naprej to, kar nosi v tebi. — Porodniza naj je smiraj odeta s lahko odejo, in kadar je treba, naj ji podrushna pomagavka glavo podpera. Kadar je popadik memo, naj porodnizo per miru pustijo, in stegne naj nogi po svoji volji.

§. 262.

Notrajini ogled naj babiza dela poredko in varno; zhe ga je opravila pred-med-in sa-popadkam; in najdela, de vse je in gre prav, takrat skoraj vezh ni ogleda potreba. Zhe je sprehod od ene porodne dobe do druge nekoliko samudin; to je; de porod (kar se pervefmizam rado godi) je mervizo pozhasn; takrat jim nikar ne dajajmo gualnih pripomozhkov. Nevarni so vselej, ojster odgovor si babiza nakopava na glavo. Pozhasnost in kasnoba redovniga poroda je dostikrat modro gospodinstvo ma-

tere natvore, ktera jifhe fhkode varovat porodnizo in dete.

§. 263.

V zheterti porodni dobi, kadar je detet-ja glavza vshe globoko dofhla, de je rasprojati jela frednje mefo in vunajne porojila, takrat je fkerbeti, de glavza o predoru nizh kaj ne preterga, slasti presredka nikar. Take nevarnosti overati fo tri rezhi potrebne: 1. Muditi glavzo de pre-naglo ne predera. 2. Podperati presredik, ki se tanjsa in raspresova. 3. Voditi glavzo tako, kakor ona se is porojil ispravla ob redovnimu porodu. — Pervo rezh bode babiza storila, zhe prepove porodnizi prevezh isdelavati jake, silne in strefne popadke, kteri ob tim zhafu prihajajo; tako bode porod podalshala, in pripravlala fredno mefo in spolovila s vsakim popadkam polagama pripufhati glavzo, de bo dete pozhasi leslo, si proftor delalo, in bres kaj pretergati na dan prifhlo. — Drugo in tretjo rezh bode babiza storila s svojo rozhnostjo, to je, de kadar glavza stopi pod framov obok in pred leboj goni fredno mefo in ga rasproja, de takrat babiza s ene svoje roke pavzovo mezhavo odeto s rutizo, ki je s kako mastjo navseta, de jo na raskrezhan presredik sheni pritisne, in de glavzo, ktera med popadkam naprej rije, tishhi kvishko navnotri vprot framni-mu oboku, kakor bi hotla samashiti ishod glavzi, ktera pa tako primashena polagama stopa kvishko zhes babizhno ro-ko in isfmukne.

§. 264.

Kadar je vfa glavza na dnevu, jo podperamo s dlanjo une roke, de nam na dlani pozhiva, in zhakamo dalajnih popadkov, kateri bodo she shivotizh istifhali; s pervo roko pa she porodnizi smiram operamo presfredik. Kakor dalajni popadki otroka nekako isfukavajo, tako podperavno roko lahko vdajamo fukanju, in vodimo navprej kvifhko glavzo na svoji dlani; kmal ko je dete porojeno do kolkov, v-makujemo vno roko, ki je presfredik operala, in s njo sprejmemo dete na ledjah, ga dalje vodimo po fukavnimu nameriku nakvifhko is maternih porojil; refheniga poloshimo na pogerneno fuho rjuho na postilo med materna fteгна tak, de oblizhje pride leshat nardalje od maternih porojil, pa varvamo, de popkovuji nobene file ne delamo.

§. 265.

Ki je glavza vshe na fvetu, se vzhafu nakljuzhi, de popadki mervizo pretihnejo takrat se ne vstrafhimo, dete ni v nevarnosti, njegovo shivljenje naj nam ne dela velke fkerbi, in ne predersnimo se nikar ga is matere vlezhi sa glavzo, al sa ramena, de bi hotli porod prihitevati. Zhe bi pa popadki predolgò mudili, je dobro, de porodnizo po trebuhu manemo, s tem maternizo obudimo, de naj se kerzhi, in kmal se popadki povernejo. Nevarna in fhkodлива rezh je vunajne porojila raskre-

zhavati s perstmi, in pa sme abotna in budalasta je v ritnik segati, de bi otrokovi glavzi s perstmi na dan pomagali. Babiza naj porojila takrat pri miru in pokoju pusti, naj jih ne hlata in ne otipava, ta rezh jim dela bolezhino, jih tesa, sufhi, de radi otekajo, in se radi pretergajo. Ref de o mervizo pozhalnim porodu noshniza in vunajna porojila sguhlajo svojo polskobo, in de nekoliko ofahnejo, pak je sadofti takrat masla med piske s perstama nekrekrat masati, de polskobo dobivajo, al pri tem ne sme babiza nizeh po njih gnjaviti.

Opravik s popkam.

§. 266.

Kadar je dete na dnevu, naj babiza najpred ga refhi is posteljeze; satorej naj spodveshe popkovnjo, in pak odreshe. Popkovnja se spodvesova tri al fhtir perste shiroko dalezh od otrokoviga popka; nizeh pa ne dej, zhe je kak perst majn al vezh krisham, sej popkovnji je vshe stvarjenje kraj odkasalo, kje de bode odpadla: to famo glejmo, de trebushe koshe ne savoslammo v sanko. Starzi so svetvali, de bi kri skosi popkovnjo porodnizi ne vtekla tudi od materne strane popkovnjo spodvesati, in jo prerესati med obema spodvesama. Al ta strah je prasen, in delo safton.

§. 267.

Spodvesaven trak ne sme biti reshez, sa to je tkan trak med vsemi narbolshi.

Le v filni potrebi smemo vseti storjeniga is pet al sheft sloshenih in shiroko sgla-jenih niti. Savoso delamo tako le: Popkov-njo primemo s levizhnim srednjim perftam in kasavzam pri sheft perftov dalezih od otrokoviga popka, s desnizhnimi perfti po-dersamo slesafte mokrino, ki je v popkov-nji, kvishko proti materi, potlej obdene-mo jo terdno sadergnemo s voslam, in popkovnjo prestrishemo dva prezna perfta nad prevoso; po tem spodvesan dejl, ki se otroka dershi, vpognemo v gubo, in mu s raven tistim trakam naredimo dva perfta od popka she eno prevoso s voslam in petlo.

§. 268.

Savosa ne sme biti ne preterdna ne pre-rahla, naj je popkovnji lih pravishna. Pre-terda sna popkovnjo prerესati, prerahla ne veshe sadofiti, in oboja bi shkodila de-tetu, ker bi jel kervaviti. Popkovnja ne filno debela, pa zhersta in visbnelafte ali modrafte je rada terdna, in smemo jo krepkejshi prevesati; popkovnja s mlahni-mi koshzami, mehka, belkafte in kakor s vodo nalita, je rada majn terdna in se rajshi preshme. Taki je bolshi shirozhiji trak, al pa de jo s tanko zunjizo ovijemo in po verh nje bres skerbi terdnejshi pre-veshemo.

Opravik s posteljzo.

§. 269.

Posteljzo sdaj materi tesavno in ptujo stvar isgnati, je posledno delo porodue

famoteshve, s tem se ves porod dokonja : satorej ga shtejemo, de je peta porodova doba.

Po detetjim rojstvu babiza spregleda porodnizhin sdoljin shivot, zhe je v nji she kakshin otrok. Ako najde otrozhnjek okrog kakor obliza prav in enako stisnen nad framnim obokam, ni nizh vezh otroka v nje-mu. Tedaj zhe materi po tem njenim stanu je dobro in se dobro pozhuti, naj jo babiza spravi v ravno plano lego, sam de ji glava lesli mervizo svishana, naj pozhiva s stegnenima in stiskanima nogama, naj zhaka posteljzhne reshitve, ki prihaja po stvarnikovi naredbi, kakor je bil tudi porod. Zlo poredkim in she majnkrat, ko pri porodih nam je treba pri posteljzi kaj pomagati, sej je opravik same natvore.

§. 270.

Materna potiza se jame reshati nekoliko vshe med porodam, sa to ki se materniza kerzhi, se v sebe vrazha, in svoj plosk majnsa, tedaj potizhni spopadki, kateri njo veshejo s otrozhnjekam, odstopajo; od tod pride tista po navadi majhina merva kervi, ktera o porodu is matere pritezhe. Popolnim pa se lozhi potiza is maternize o navadnim in redovnim porodu po tem, kadar je vshe otrok popolnim na svet prishel, Ta rezh se godi v zhafi popred, vzhafi posnejsh; ni mogozhe povedati, kdaj de se bode posteljza jela trebati. Zhe tedaj nezheimo porodnizi shkodovati, prepustimo to rezh samo sebi, ne

filimo posteljze is matere, dokler posteljza fama ne pokashe, de naj ji pomagamo is matere.

§. 271.

Posteljzã pokashe, de se lozhi s tem; de se povernejo porodni popadki, to je poboлезhki. Po nih se materno vustje s kervnim tokam spred odpre, temzhasi se materniza kerzhi, in dela nad framnizama terdo oblizo, ktira se lahko obzhuti in raslozhno kashe. Te prikasni nam posteljzno lozhitev gotovo kashejo, in she le ob teh snaminih, in nikar popred, sme mo misliti od posteljzbniga istreblenja. To delo nam je posno in prav pozhati treba sazheti slasti takrat, kadar je materniza bila prevezh rastegnena al po prevelikimu detetu, al po vezh porojenih otrozih, al po filno obilnimi sadnimi vodami; pozhasi in kasno ravnajmo, zhe je porod bil prenagl, al zhe smo prisileni bili pomagati otroku na svet. Ob tazih nakljuzhkih je treba, zhe hozhemo vsako nevarnost overati, zhaf puhati otrozhnjeku, de ima odlog se s lepo v sam sebe povrazhati.

§. 272.

Bres vsiga pomucka je treba posteljzo ispravlati: 1. Kadar se je vshe refhena potiza vtopila v materno vustje, al she globozhji v noshnizo. Te rezhi ni samuditi, sa to ker tukaj tizhezha posteljza vzhafi kervin tok samashova. Zhe smo po notrajnimu sptegledu preprizhani, de posteljza se

je rešila, nize ne zhakajmo vunajnih snamin. 2. Ob dvojshkih porodih se vzhafi potiza pervorojenzhova rešhi, obtizhi v maternimu vustju, in je drugorojenzhovimu porodu na poti; 3. al pa kadar pri dvojzhkih oboja potiza terdno vkup vifi, se o pervenzhovimu rojstvu lozhite in vtopite v materno vustje, takrat je vselej potrebno ne samo bersh istrebiti posteljzo, ampak she drujza, naj ima stanik ktirgakol hozhe, bersh ko bersh na dan spravlati.

§. 273.

Rešeno posteljzo vselej trebi pred al posneje is lebe materna porodba bres vfiga parmajshiga pripomozhka, nize majn vunder pa smemo, in bres shkode snamo o tem le pravim zhasu maternizi njen natvorin opravik polahzhati in porodik skrajshati. Satorej rešene posteljze popkovnjo ovijemo ob levizhin perst bliso pri maternih vunajnih porojilih, jo lahko napnemo; s desnizhnim kasavzam in velikim perstam pa po nji lesemo kvishko do vustja in s njima popkovnjo potisnemo navsad proti krishnizi, temzbafi pa s levizo od svunaj mehko natesamo. Grede posteljza rada sa vlakam, in de srednja rezh kervi odteka, takrat smemo potesvati, in o vlakimu potesleju s desnima perstama, ki jih imamo v noshnizi poprijemati vishje, dokler je posteljza spravlena v noshnizo. Sdaj jo primemo s perstma, potesamo vlak, dokler pride v is-hodishe, tukaj jo primemo she s pavzam. Kadar je posteljza prishla

med piske, jo sprimemo s obema rokama, in jo pozhaſi nekterekat ſafukamo, de nizh jajzbnih mren ne poofſtane, ktere ſe rade overshejo, in poſnejſhi hodio.

§. 274.

Zhe ne ſmo nizh prenaglili, bode poſteljza ſa vlakim lahnim vlakam volno hodila, in ſhe toliko volniſhi, kolikor ſmo bol natanko po unih le navukih ravnali. Zhe pa preſgodaj, predin ſuamina reſhene potize ſe kaſhejo, popkovnjo nategvamo, in ki potiza ſhe terdno ſe derſhi maternize, nam poſteljza ne bode pokorna; in po vlakimu potegleju bode toliko v noſhnizo naſaj ſtopala popkovnja, kolikor ſmo jo iſſilili. Pri tem takim berſh opuſtimo vſe poſkuſhleje in vlake, de ne pretergamo popkovnje, in de maternize ne preboknemo in ne demo ſhene v nevarnoſt. Takrat poloſhimo roko na otrozhnizhin trebuh, manemo in maternizhno dno mervizo priſtiſnemo, in s tem jo drashiſmo, de naj ſe ſtiſka. Kadar pod roko zhutimo, de ſe terda kepa majnſha, rezhemo materi, de naj kakor pri franju mervizo iſ ſebe tiſhi, in med tem v novizh poſkuſimo vlezhi, kakor ſmo ſgoraj rekli. Zhe pa ſhe po lahnim vlakim poſteljza nehze, popuſtimo vſe dalajſhne poſkuſhbe, in prepuſtimo natvorni porodbi vſo iſtrebo. Ta ſe bode ſgodila pred al poſneje poredama; nizh ſe nam ni bati, ker vemo po ſkuſhnji, de otrozhnize ſo po vezh dni, ſhe po vezh tednov imele poſteljzo bres ſvoje ſhkode

v febi. Kadar se otrozhniza dobro pozhuti, se je veliko vezh bati posilene istrebve, ne pa posteljzhe samade.

§. 275.

Napotki redovne posteljzhe izzhifhe snajo taki le biti: 1. Otrozhnjek je preflab se prav in o pravimu zhafu kerzhiti. Tedaj se tudi potiza vfa ne lozhi, al zhe je tud vfa lozhena, nima materniza kreposti jo isganjati. Zhe je velika, in zhe je ne s robam, ampak s plofkam stopila v materno vufje, takrat ji tudi ta rezhdela napotje. 2. Vzhasi napotova zhe to, de kerzh je po porodu otrokovmu materno vufje fkerzhil. Vzhasi fo nektere rezhi krive, de se materniza neenakhino stika, de nekako dva dupla dela, de v drugimu je kakor v vrezhi sahomotana. 4. Nektere redkekrat se posteljza prevezh terdnodershni maternize, sa to se pozhasno lozhi.

§. 276.

Pri vseh teh shtirih nakljuzhkih §. 275. bi posteljzo po sili istreblati otrozhnizo fklelo, in pa zhe fhkodvalo bi jo. Svediti si prisadenimo, kaj neki je kriviga, de se trebiti nehze s dobrimi pripomozhki, in je treba odgnati napotja, potlej bo v svoj pravi stan pripravlen otrozhnjek sam po svoji porodnosti posteljzo ispravil. — Preflabo, saspano maternizo dramu omaka sladke fkorie, zhe je po malim posherati dajamo; dramu jo toplo zukrano vino dajano po shlizi, in pa dobre krepke shupe;

na trebuh pa devamo dišhavne obkladke, in slasti de ga manemo — Kerzhe in anenakshine maternizhne in vustjove stifleje sdravi savshit gomilzhin tej, al bres bibrovne al pa s njo; gomilzhin tej se tudi na trebuh deva v obkladkih, in pa se daja od sad v derfklah. — Preterdno posteljzho sveso s maternizo bode zhaf rešhil, le poterpimo, in ga zhakajmo.

§. 277.

Po tem, ki se je posteljza istrebila, jo spregledamo, zhe je vsa; in kakshina de je. Potlej vsamemo v spregled otrozhnizhne spolovila, so le kaj ofkrunjene, al kaj? Zhe nizh hudiga ne najdemo, rezhemo de naj otrozhniza svoja stegna stifne, naj se oddahne, naj na postelji mirno pozhiva, naj ravno in snaki leshi, samo de glava se mervizo podblosinjena, in svishana. De se ne prehladi, jo, kar je prav, odene-mo.

Zheterti flavik.

Redoven dvojshek porod.

§. 278.

Po vstvarni hojbi nosio shenfke le po enimu detetu, vunder memo navade vzhafi imajo v edinskimu otrozhnjeku po dva otroka, prav malokrat po tri ali po vezh. Trojna sna biti dvojshek porod, al dvojzhika v porod stopata redovno, al oba neredovno, al eden redovno eden pa neredovno. Tedaj dvojshek porod je al *redoven*, al *neredoven*, al pa *smesen*.

§. 279.

Dvojzhika sploh ne sta tako mozhna in velika, kakor je samez, she majn jaki pa trojzhiki; sarej je njih porod rad lajsi, kakor porod ediniga: to de taka ni vselej, vzhafi se eden dvojzhikov she samza nizh ne vstrafhi. Kar vezhi shtevilo je otrok, in kar sgodnejo so porojeni, toliko so slabishi, majnsi, in majn shivevni: sej she rad je eden shiv, eden pa vshe pred porodam mertev.

§. 280.

Snamina, de bodeta rojena dvojzhika, so zlo negotova, in vsa vkup nizh kaj sare-niga ne sprizhajo, dokler ni prvo dete na sveztu. Nikar se tedaj s prorokovanjam ne prenglimo. Glej odstavke od 136 do 139.

§. 281.

Vežh porojenzov ne dela v porodnim opravilu nizh raslozhka. Pred porodam pervizhovim ne vemo nizh, jih bode le kaj vezh; tedaj kadar grede vse prav in po redu, takrat si bodemo svești, de stvarba bo svoje delo naredila. Kadar pa je po pervizu gotova rezh, de je she drujiz v maternizi, takrat nedokonjan porodik ofkerblamo po navadnih navukih, in raven tako streshemo materi. — Štopa drujiz v porod po redu, de ga bo porodnost sama na dan spravila, in de na porodnizi se nobene nepravishne prikasni ne zhuti, takrat drujshok porod prepustimo sami porodni mogozhnosti, ktera vse sama dodelava, kakor ob samshkimu redovnimu porodu bresh nashiga pripomozhka; ta sama je, de sdaj ima raven tisto delo mati šdvakrat opravlati namesti enkrat. Ne smemo tedaj drujzhove vode presgodaj spushati, in ne meniti, de je treba porod prihitevati. She majn smemo drujza bersh obernti, in sa nogzi na dan vlazhiti, sa to, ker je bolshi, de porod je mervizo pozhasnishi, in de rasprojana materniza zhas dobiva se pravishno stishiti.

§. 282.

Zhe otrok prav ne stoji v porod, al zhe je kaj drusiga krisham, in de je treba otroka obrazhati; in zhe pa menimo, al de pri obrazhvi sazhitimo she drujza v materi, takrat se vselej varvajmo, kar je

mogozhe, de družhovich voda ne predere-
mo. Zhe se potlej družiz po redovno pri-
kashe, in de nizh hudiga ni zhuciti, ta-
krat poroditvo prepuštimo materni porodi-
vosti, naj porodniza sama stoka, tishhi, in
dela, mi pa nizh po fili ne prisadevajmo,

§. 283.

Je she tretjiz v materi, takrat sploh,
in she vselej ravnamo po dotle danih na-
vukih, nizh drugazhi, kakor ob samshkih
porodih. Sa vsako stvarzo posebejno pa nam
ni mogozhe sploh kaj rezhi, al prorokovati;
delo vuzhi.

§. 284.

Kakor po redovnimu samshkimu porodu
tako tudi po dvojshkih naj dela babiza s
posteljzhnim opravkam. Nikar naj ne misli
trebiti postelje pred družovim rojstvom.
Vzhasi rada kri tezhe skosi prereseano per-
vizhovo popkovnjo, satorej naj preveshe
po pervizhovmu rojstvu uno polovizo pop-
kovnje pervizhove, ktera se dershi potize,
de ne bo nizh nevarnosti ne materi ne
družju. To ji bode tudi suaminje pervizho-
ve popkovnje, na zhemur je vzhasi veliko
leshezhe.

§. 285.

Kolikor materniza ima v sebi otrok,
vsak ima svoje jajzhne mreue in potize,
in popkovnjo. Potize so rade med seboj
smedene in vesane, de se sdijo sama edi-
na postelja. Satorej se narvezhkrat ob

enim skup po zelimu porodu istrebio; pa se tudi rade dajo vsaksebi lozhiti. So pa, kar se po redko najde, prav lozhene, de vsaka posteljza sa svojim detetam hodi, prej de je drujiz rojen; takrat nima ta rezh nizm nerojenšim hudiga v sebi.

§. 286.

Šplohna sapoved je, se ne prenaqliti s posteljzhnim istreblanjam, slasti pa ne po dvojskih porodih. Zhe pa posteljze predolge saštajajo, ne bode nizm shkode pokuſtti jih sa popkovnjo s lepo potesniti. Saženjamo vselej s pervenzhovo, zhe ni njegova rada pokorna, pokuſtmo drujzhovo. Nikdar pa obeh ob enimu kratu, ker posteljze bi se v sam eno gruzho povile, in tako bi obe vred se nerade ismotale in ispravlale.

Peti flavik.

Porod mertviga otroka.

§. 287.

Zhlovekov shivot je vse v maternim telesu nastavljen toliko nevarnostam, da mu je mozh vgašniti o vsaki noshezni dobi. Dan danasni szer ni veliko na tem de vemo, imamo le opraviti s mertvim al shivim, vunder vediti je treba savolo gotove prepovedbe prizheozhim, in savol sebe, in pa savol kersta potrebniga v maternim telesu: sploh pa je vestna in rozha na babiza dolshna ravnati pri mertvimu porodu vse raven tako, kakor pri shivimu.

§. 288.

Ni kaj lahkiga soditi, da je otrok she mertev stopil na porod, tedaj vse prej mertev bil, al pa da shiv, in da med porodom je vmerel. Dokler je she v materi, so snamina vse prevezh negotova in savodna: po rojstvu je laglejsba rezh prav soditi. Tedaj nikar se nikdar v sodbi pre-naglici.

§. 289.

Da je otrok mertev stopil v porod, in da je vmerel med nosheztvam, bomo rasvojali po tistih snaminih, ktere smo povedali v §. 188 do §. 197. Zhe najdemo po porodu, da je dete gniti sazhelo, da se gniloba na nje-

mu vidi, je s'he bol gotovo, de je dalj z'hasa mertvo s'he bilo; to de gnilobin lied se malokrat najde, dokler ga podnebina s'apa in hlip ne opihne, in to se ne godi popred, dokler po odpertimu vustju se jajz'he mrene ne prederejo, po tem predoru pak biva porod tak hiter, de gniloba nima z'hasa se pokasati; temozh otrok se s'ufhi, gerbi, smajns'ha, in nekteri se terdio in terdio, de se s'terdio kakor kamen. Po tem takim malokrat najdemo gnilobo nad sdavno mertvim detetam, in s'he na to, s'izer gotovo snamine, s'eni zlo bres s'kerbi sana'shati; s'atorej s'he manj s'memo prav gotovo prorokovati al soditi po drusih snaminih, ktera so s'he manj re'niz'na.

§. 290.

Snamina, de otrok je s'iv stopil v porod, in de je mej tem vmerel, so taka le: 1. Vse tiste podobe shiviga otroka se kashejo ob s'azhetku poroda, ktere s'mo dali v §. 191. 2. Otrok ima vs'he s'delan terdin temenki olok, on bi imel se o porodu s'he bol terditi in vek'shati, al s'daj odme'ka, mlahnej's'ha, lojevi, in tak ostaja tudi med popadkam. Raven taka se kashe na vlakim s'delanim otoku kterga kol drusiga dejla, kir namest glavze v porod stopa. 3. Po na verh lesbez'hih ziple imajoz'hih poverh'njah ktere je nam dose'gati mogoz'he, ne zhutimo nizh zipliniga tepenja, s'osebno, z'he je mogoz'he obtipati popkovnjo, v nji nizh vtripa ne vtipamo. 4. Po rojstvu na prej hodiv'shimu dejlu sagledamo mahov'naste,

modraſte, s kervjo podfedene pleſe in maroge. Take ſo bile vzhafi ſtorjene s pretiſleji, mezhkanjam in s vtifkami ob pomaganimu porodu, in pa take ſo mogo- zhe ſamo pri ſhivimu teleſu, ne pa pri mertvimu. 5. Vtegnemo sraven teh pri- kaſinj ſhe kako rezh najditi, ktera je bila ſmertna detetu; poſtavim de je otrok ne po redu hodil v porod; de je porod bil vſe predolg in prekaſn, ſlaſti de je glavza bi- la predolgo v ſtiſki, naj ſi je al ſpredaj al ſadaj hodila; de je popkovnja naprej ſkozhila, in de je bila predolgo v pre- ſhmetju, de ſe ji ſadershal je kervin pre- tok; al de ſe je poſteljza reſhila pred otrokovim rojſtvam, al pa de mati ſo vmerli pred dokonjanim porodom.

§. 291.

Porod mertviga otroka, zhe mu ni nizzh drusiga napotja, ſama materna porodnoſt raven tako lahko opravi, kakor ſhiviga, nizzh teſhji, ſhe le lahkejſhi. De je reſ taka, bi ſnali mi od doſti porodov poveda- ti, kateri ſo dolgi in teſhki bili, dokler je otrok v materi ſhivel, ki ſo pa kmal bili hitri in lahki, kakor berſh je otrok vgaſ- nil, deſilih je porodniza s dolgim tiſham in vporam popred opeſhala. Ker tedaj ſtva- ritev o mertvimu porodu raven tako vſe dela, kakor o ſhivimu, ſe jaſno vidi, de tudi babiza naj raven tako vſe dela, ſker- bi in ſtreſhe, in pa nizzh drugakſhi, kakor je dolſhna porodnizi ſhiviga otroka.

§. 292.

Kadar smo preprizhani in vemo saref, de otrok je mertev, in de ga je treba obravhati, in sa noge na dan spravlati, takrat glejmo varno ravnati s glavzo, de se trohneli vrat ne vterga, in de glavza sama ne ostane v otrozhnjeku: Teshka rezh je vselej jo potlej ispravlati. Raven tako je s lepø delati, kadar glavza naprej hodi, in se plezha nerada rezhita. Ne sme babiza hiteti in sa glavo vlezhi, de ona ji med rokama ne ostane, shivot pa v maternizi.

§. 293.

Najdemo pa otroka ozhitvo gniliga, je porod prepozhasn, ne so popadki sdadni, mati pa je slaba; takrat je treba porod prihiteti, porodnizo pokrepzhati s krepzhavnimi pripomozhki, de ji ne bode kaj hujshiga. — Kako je to delati, bomo ob svojimu zhasu drugej povedali.

Šesti stavik.

Porodi pred pravim zhařam.

§. 294.

Nofhezha se sna vřaziga meřza reřhiti ſvojiga bremena. Ta mogozhořt pa ni nizh napotna řvarbini naredbi, po kateri je gotov zhař ſhenřkimu porodu pořtavljen. Ker nikol predzhařen porod ne je bres nizh, in bres ſvojiga ſakaj, deřilih mi ne najdemo vřelej tega ſakajka.

§. 295.

Vři otrozi rojeni pred pořtavljenim zhařam, to je, pred drugo polovizo devetiga meřza, tedaj pred trideřet in devetim tednam po ſpozhetju, ſo vři ſploh negodni, nesreli. Deřilih pa ſo negodni, vři ne ſo vunder ſa to neřhivevni. Kar otrok je bliřej ſvoje godnore, toliko bol je v enazih primerah řhiveven memo bol ſgodaj rojeniga, ſatorej nam je treba pameten rařlozhik delati med nesreli ino nesreli.

§. 296.

Pred ředmim meřzam rojeni vři al pridejo mertvi na dan al pa vgařnejo v kratkim po rořtvu. Ne beremo in ne snamo řheřmefeřznika nikogar, de bi ga bili kakor ſi kol bodi pri řivlenju ohranili. Tedaj *negodni* - *neřhivevniki* ſo vři nekajtedniki al nekajmefeřzniki, porojeni do bliřo konza ředmiga meřza, ali trideřetiga tedna,

Nofheni in rejeni v materi od sedmiga do polovice devetiga meſa, to je od 30 do 38 tedna ſo dobili terdnoſt in krepoſt na ſvejt u ſhiveti, defilih ſo ſhe vſelej neſreli. Sploh pa otrok ſe vekſha in krepkejſha od tedna v teden, in je toliko gorſhe ſhivenoſti, kolikor bol bliſha ſhtirdeſetimu tednu. Tako poſtavim, je oſemmeſezhnik vſelej popolnamſhi memo ſedmenza. Zhe tudi oimeniz ſe devetenza doſtikrat nizh ne vſtraſhi, ne na dolgoti ne tehti, vunder ſhe to ne ſprizha njegove godnobe; naj bi ſe le bil mudil v otrozhnjeku zelih devet meſzov, pazh bi bil pribral po ſvoji velikoti, krepoſti, in tedaj po ſhivenoſti. Tedaj *negodni - ſhivovniki* ſo porojenzi od ſedmiga do poldevetiga meſa, to je med bliſo 30 in 38 tednam.

§. 297.

O vſih porodih teſhe nekaj kervi is otrozhnjeka, in taka je tudi pri neſrelizh o vſakſhini noſhezhni dobi. Vzhafi ſe kaſhe kri doſti pred neſrelim porodom, in hodi ſhe rada doſti zhaſa po njemu. Ta rezh ſlabejſha mater, in lahko jo dene v ſmertno nevarnoſt. Teſhe kri dolgo po neſrelimu porodu, tega kriva bo ponavadno poſteljza, ki je v otrozhnjeku ſaſtala. Kar negodnejſhi je porod bil, toliko je nevarniſhi kervin tok, ſa to ki do v ſedmi meſz je maternizhin vrat predebel, in vuſtje je ſhe premalo pripuſtilo, de ſhe nam ni mogzhe legati v materizho is nje iſtreblati poſteljzo. Torej bode nam zhakati, de ſa-

ma materna mozh istrebi posteljzo, ktera se bo trebila in istrebila al v kozhikih, al pa vfa raspufhena.

§. 298.

Defilih skufhnja vuzhi, de nar vezh negodnih porodov je o prestopu tretjiga noshezbiga melza v zhetertiga, in pa is sheftiga v sedmiga, vunder ta rezh ne dokashe, de materniza bi nagnena bila fosebno o teh zhasih porojati. Vlak negodin porod ima fvoje sadofne sakajke. Nizh neredovniga ni bres nizh, to je ref; pa tudi je ref, de dostih splavov in negodkov krivote nizh kaj ne svemo, rada nam skrita ostaja. Mnogikrat je kriva shivotna slabota, in po nji navtifnost, obzhatlivost in drashlivost, al pa kaka otrozhnjekova bolehnora. Negodin porod rad pride ob tem zhasu, kadar je shenska pred nosheshtvam zhislo dobivala. Ktera je kdaj predzhasam povila, taka bo rada v nevarnosti spet ob ravno tifi dobi potlejshniga nosheshtva.

§. 299.

Krivote negodniga poroda, fo vse takshine, de drashio maternizo se stiskati, ta stisk refhi posteljzo, od tod pridejo kervini toki, in teh nasledik je splav. Lesem shtejemo: 1. Vse presilne serzhne gibke, kakorshni fo prevelko in naglo veselje, al pa shalost, jesa, strah, banje, preplashenje, sjeđanje, pezhah, tuga, fromashtvo in dolge skerbi. 2. Kakor je stradesh lahko kriv negodniga poroda, tako je tudi

rada senagoltnost, sosebnno mozhno difhav-
 nih jedil, pijanih 'pijazh, vina, shganja,
 vrozhivnih pitkov, kafeta in raznih. 3. Vli
 filni shivotni gibki, maktanje, 'pretrefi;
 postavim, nagla voshnja, jsha po gruda-
 stih zestah, plef; vunajne shivotne shalit-
 ve, postavim suvanje, pretep, padiz slasti
 na trebuh, pretisk sdolniga shivota, pre-
 tesni nodrizi, pretesne opasivnize. 4. Pre-
 nesmeren vshitik spoja. 5. De se je por-
 za prijela maternizhniga vratu, al pa zlo
 nad vustjam. 6. Neredovna lega, al bo-
 lehnost otrozhnjekova. 7. Vse hude boles-
 ni, postavim: vrozhinska mersliza, ma-
 zhuh, kerzh, boshjast, in te in take. Tudi
 vse flabezhe isprasnitve po dristi, grishi,
 flinenju, po belim toku, snoju in potu,
 in po drusih tokih.

§. 300.

Malokrat pride negoden porod na nag-
 lima, radi hodio pred njim vezh al majn
 zhafa drugi nakljuzhki, in opominajo no-
 shezho, kaj de ji bode. *Predopominki in napo-
 vedki so:* otoshnost, zhmernost, trudnost,
 vpadeni vudje, neflast do jedi, mrasenje,
 sprehoj kmalo mrasa kmalo pa vrozhine,
 sdaj bledota na lizah sdaj ruzehina, dre-
 mota, vzhali pa spanja nizh, tergajozhe
 bolezhine v krishu s tifham v krilu, mej
 tem se materniza vtapla v medenzo, in
 tifhi sheno vezhkrat fzat; sdaj prihaja
 vekshi al manjshi kervin tok, al pa zhe
 je vshe prej bil, je sdaj she obilnishi, po
 tem pride po navadi v kratkim porod al

splav: vzhafi pa tudi ga ni, zhe le snamo prav pomagati, naj so snamina she tako njemu podobna. Vzhafi pa tudi pride negodin porod na naglim, in bres napovedkov.

§. 301.

Nesrelih porodov hojba ni vsih enaka, ne po zhasu, ne po prizhetkih. Pride splav med prvimi pet meszi, takrat rad isplava sad v jajzhih mrenah s potizo vred vse skup. Vzhafi pa sad pride naprej sam, in potlej postelja, al pa she ta saftane v maternizi. Vsekrat je splav ali tak porod lahek, nizh ni treba sadu pomagati. Kadar pride predzhasen porod med petim in poldevetim meszam, takrat pokne sadne vode mehira kakor ob srelemu porodu, in kmalo sa temu je dete na svejtu. Tudi o temu zhasu je porod lahek, ne teshek, zhe le dete ima redovno lego, naj je vse lega redovna prilizhna al neprilizhna, in de ni nizh drusiga napotka. S posteljzo je tukaj le raven taka, kakorshna ob srelemu porodu, to je, al se trebi v kratkim zela kmalo po detetu, al pa posnejshi. Nektekrat pa saftane vezh dni, se raspuha in trebi k szama, in to ni vselej otrozhnizi kaj shkodliviga.

Babizhin opravik ob nesrelemu porodu.

§. 302.

Babiza klizana k noshezhi, ktera se flabo pozhuti, in boji pred pravim zhasam

povjiti, naj nar pred gleda negodin porod odverniti s dobrimi pripomožki. Zhe to ni mogozhe, naj vsaj ovrazha vsako nevarnost, ktriga meza kol si bodi shenska noshezha.

§. 303.

De pripomožki bodo teknili, naj so taki, de tisto rezh overnejo, ktera je kriva nevarnosti negodniga poroda. Te krive rezi so mnoge, tudi mnogi so tedaj pripomožki. Zhe lahko ne najde, kaj de ji dej, in ji ni mogozhe ne lahko ne hitro pomagati, takrat je babiza na svojo vest dolshua bersh poklizati lekarja al poroduizhara v pomozh, de si ne bode pregreshne samude in nevednosti na glavo kopala; dokler sdravnik ne pridejo, naj babiza gleda nevarnost majnfhati in tolashiti.

§. 304.

Perva narpotrebniha pomozh je, de babiza is noshezhe pobere vse teshke in prevoske obleke, in ji sapove v posteljo lezhi k popolnoma pokoju; sraven naj s pametjo shensko tolashi, in ji prigovarja mir in dobro vupanje v serzu imeti. Najde babiza de novarnosti kriva je slabota po prestani bolesni, takrat bo sofebno dobro, de noshezha naj pozhiva v postelji odeta, kar je prav. Jo pokrepzhati naj ji daja dobrih krepkih shup s majhino dihave v njih, od zhafa do zhafa piti dobriga vina vinfke juhe, trojeta, gomiizhuiga teja, al metinga s nekaj hofmanovih kapliz v njemu. —

Zhe noshezha ima kerzh al pa je boshjastna, takrat ji pokladamo mokre gorke obkladke na trebuh, sa to ki v ti rezhi je bolshi mokra toplota mem suhe, in satorej pomakamo v gube nabranih rutiz v gomilzhnim obarku, al pa v obarjenimu fhlesu, jih oshémamo in tople na trebuh devamo; vderfkvamo derfkle, slasti zhe se noshezhi blato sapera. Sa derfkle obarimo flesu, pshenizhnih otrob, al pa gomilzh. Piti ji dajamo gomilzhin tej, al pa metniga s nekterimi kaplami bibrovnfke omake v njemu al hofmanoviga shganja. — Zhe je savol kervinih tokov flaba; naj porodniza prav mirno v postelji pozhiva pod prav lahko odejo; hifha naj je lih prav lahno topla, de ji ne bo vrozhe, pa tudi ne de bi mrasa dergetala; polivke, juhe, al shupe, in vfi popitki smejo le mlazhni biti; blata naj se lahko trebi, satorej fo vzhafi dobre mlazhne vode derfkle, pa de nimajo nizh drashliviga v sebi, fama mlazhna voda je dosti, al pa otrobin obarik, al flesov. Piti dajajmo flab tej fladke fkorie, al pa vsak pol fhertlej al zel fhertlej ure nektere kaplize omake fladke fkorie smefene s vodo, zukram, al gomilzhnim tejam; tudi snamo dajati metin tej in v njemu nekaj kapliz oflajene solitarjove shganke. Zhe noshezha ima shejo veliko, ji dajamo kiflastih hladivnih popitkov in pijazh, in je ne terpinzhamo s vrozhivnimi. Sa shejo je narbolsha zhista voda, al okifana s mervizo dobriga vrifka, al lemoninga fokka; al voda vinfkiga kamna, al pa jezha.

menova voda s okifanim medam. Vse druge skerbi naj zhakajo poklizaniga sdravnika, in kadar pride, naj babiza ravna vse po njegovih besedah.

§. 305.

Zhe pri vsih pripomozhkih se materniza le stiska, popadki poprijemajo, in materno vustje pripusha in se vodin mehira napenja, takrat ni vezh poroda obraniti, on pojde svoj pot. Babiza naj pripravi vse sanj, in noshezha naj isdelava popadke. Takshino porodnizo babiza oskerblova in obravnava vse tako, kakor de bi sreliha otroka imela.

§. 306.

Nesrel porod je raven tako delo same natvore, kakor so sreli, zhe ni nizeh hudiha vmef. Nesrelik do v sedmiga melza grede po svoji vsaki legi lahko na svejt; nizeh mu ni treba pomagati, sama porodilost opravla vse. Bi pa porod savol slabosti bil samudin, al bi se kasali slabivni kervini toki, bode treba porod prihitevati. Sa to dajamo porodnizi primerjene pomoshke vshivati; ji trebuh manemo s dlanjo, in zhe se daja sad s perstmi dosehati, ga primemo, kakor je, in ga s lepo potegvamo, in ispravlamo. Mej tem pa porodnizo v enomer po trebuhu manemo, in kmalo bode kervin tok al minul, al vsaj se vtolashil.

§. 307.

Posteljza jide o nesrelih porodu s detem vred na dan, al pa v kratkim sa

njim. Zhe kaj ona saftaja, je ne smemo trebiti, natvora naj si sama pomaga; sej vustje je tesno, de skos nj ne magamo s roko v maternizo; popkovnja je premehka, le vtergala bi se. Zhe pa kri she dalje tezhe, pomagamo s vřimi dobrimi pripomozhki vnotrinimi in svunajnimi; sosebeno manemo trebuh, de maternizo drashimo se stiskati. Ako se je posteljza reshila, in pa nad vustjam sagolřnila, tedaj jo gledamo prijeti s dvema perřtama, in jo sukaje islezhemo, ker nizh ni napotka, tako al mine kri tezhi al se vtolashi. Zhe nevstavima tezhe kri, in posteljza se nekoliko she dershi, takrat poskusimo s enim al dvema perřtama ob popkovnji segati v materno vustje, posteljzo varno reřhiti, in vzhasi jo po srezhi ispravimo. Mej to poskuřhnjo uno svojo roko po dlani na trebuh poloshimo, in s njo potiskamo otrozhnjek navsdol, ta rezh pomaga.

§. 308.

O porodih po tridesetimu tednu nořheshtva je ravnati s porodnizo in s otrokam vse raven tako, kakor smo brali od godniga poroda. Tudi s posteljzo delamo po vřih tam rezhenih navukih: namrezh, kadar otrok po redu stopa v porod, in ni nobenga napotka, takrat prepulhamo porod sami porodivnosti materini. Ima pa dete neredovno lego v porod, al kdar je kaj nasnanja, de je hitrejšhiga poroda treba, takrat dete oberujemo in mu pomagamo bershje na svet.

§. 309.

Predzhasno otrozhnizo ofkerbevamo in ji
 freshemo v njenih potrebah sploh raven
 tako, kakor bi godniga otroka bila poro-
 dila, naj si gaje imela, ktirga meza kol
 hozhe. Nesrel otrok je ponavadama rojen
 al mertev, al pa kmalo po rojstvu vgasne;
 zhe je pa shiv ino shiveven, bode babizh-
 na fkerb, ga pri shivlenju obvarvati, in
 s dobro fkerbjo, in s prave freshbo ga je
 mogozhe fkvishkati do take popolnosti,
 kakorfino imajo sreli rojenzi praviga
 zhafa.

B a b i f h t v o

Tretje bukve.

Redoven teshek in pozhafin porod.

Pervi stavik.

Teshak redoven porod:

§. 310.

Redovni porodi si ne so vsi enaki. Nekatera porodniza svoje prav v porod stojezhé dete na svet spravi bres posebnih napadkov, bres veliziga truda, v kratkim, s lahkoto, in bres vliga ptujga pripomozhka: nekatera pa svojiga prav na porod stojezhiga na svejt deva s napotki, s veksim trudam, pozhafnejshi, teshitshi, in v zhasi le s babizhnim pripomozhkam. Uni so redovni lahki porodi, ti so redovni teshki in pozhafni. — Tedaj, *redoven teshak in pozhafin porod pravimo de je tist*, kteriga mozh materné porodnosti sama fizer opravi, pa porodniza mémo navade potrebova vezh zhasa in vperanja.

§. 311.

De je porod prav stojezhiga deteta teshak in pozhafen, sna vezh rezhi biti krivih, sa to je tudi treba mnogiterih pripomozhkov. Spervizh nam je svediti, kaj de je kriviga teshke porodve, sa to, de vemo odpotmagati takim napotkam. Tedaj pervá babizhna skerb je sprejiskati, v zhem de tizhi vsrok teshkiga poroda, je le kaj napake; al 1. na porodnizi, al 2. na detetu; al 3. na tistih stvarih, kterim pravimo de so posteljza. Zhe babiza to natanko své, bo vedila soditi, je li, in kako je

mogozhe pomagati, al zhe je treba porodnizharja na pomozh klizati.

P e r v i p r e f e k l e j .

Krivote teshkiga poroda na porodnizi sploh, in posebno v medenzi.

§. 312.

Teshkiga poroda na porodnizi kriva sna biti bolehnota al po zelimu maternimu shivotu, al pa v posebnih shivotnih dejlih. De jih laglej sapopademo, jih rasdelimo v petire; 1. teshek porod savol napazhne medenze, 2. savol napazhnih vunajnih porojil, 3. savol napazhnih vnotrinih porojil. 4. savol napazhnih porojilskih mejasthov, 5. savol splošne bolehnosti po maternim telesu.

Napake v medenzi.

§. 313.

Medenza v shivalškimu telesu se fhteje med narimenitnejše orodbe sa porod. Njena napazhnost al bolehnota sna biti narvekfhi napotik poroditve, zhe njeni premerniki ne so v pravi primeri s detetovo glavzo, zhe nje struga je kjer si bodi pretesna; ker vemo, de njene kosti so terdno svesane, in se nizhnizh nevdayajo; mehka porojila pa se vdayajo vezh al majn, in otroku prostor pripufhajo.

§. 314.

Medenzhna struga sna pretesna biti al v enimu al po vezh mestih. Narhujfhi je

vhodishe premalo prostorno; majn je nevarna tesnoba is-hodishova. Zlo redkokrat sta pretesna oba; rado je is-hodishe ohlatnishi, kdar je vhodishe pretesno; je pa vhodishe prostranshe, takrat bo is-hodishe rado tesneje. Prav redka je, de bi pri tesnimu al vhodishu, al is-hodishu medenzhno duplo bilo pretesno. Kadar najdemo pretesno duplo; so tega rade krive nektere bolesni, - postavim: kostni israftki, kostni otoki, al berklasti al mesnati narashtki, in take napzhnosti po medenzhnim duplu.

§. 315.

Napaka medenze ne tizhi vsakikrat v tem, de shenska je ne lepa viditi, de je kaj savpognena, al savegana, al ne prav vesanih kosti; ker shenske postranske, vegašte; spahnone, israhene, gerbaste vidimo tudi lahko porojati. Napaka je narvezhkrat v tem, de narlepšhe stvarjena medenza je prevoska, in de je struga kjerkol pretesna, desilih ta napaka shenske lepote ljudskim ozhem nizh ne geršha. Postavim, moshka medenza bi v shenski vsa napazhna bila, in bi shenske lepote ne gerdila, pa napak bi nji bila sa to, keš moshka medenza pri vsi svoji lepi podobi je majnska, in njena struga sa porod prepretesna.

§. 316.

Pri vhodishu pretesne medenzhne struge je ponavadno kriva prevelika predgorjova

ismoljava v krishnizi, al pa, de sgorin rob framoviga oboka je prevezh vpognen navnotraj; the vekshi je napotje, kdar oba prevezh navnotri molita, to je predgarje in framov obok. Redkokrat je vhodishe prevosko po prezhnimu, al pa po poveshnimu premerniku, zhe ni vsa medenza al svishena, al savita, al zhe po nji ne fo israftki al oteklina.

§. 317.

Medenzhna struga je v is-hodishu pretfna, kadar framov obok ni prav sakrosheh, de klinast kot dela v fklepu, al kdar je kukovza presakrivlena navnotri, fosebno zhe se kukovza sadofsi ne giba, de se detetovi glavzi ne vgane. Obok in kukovza delata prevosek raven premernik; prezhniga pa snate tefnobiti prevezh na v notraj vpogneni sednizi, in ta tefnoba je porodu raven tako napotna, kakor una.

§. 318.

Prorokovati, koliko medenzhne napake bodo frezhnimu porodu napotvale, in materi in otroku nevarne, to je filno teshka rezh. De prav sodimo, ni sadofsi vediti velikoto same medenzhne tefnobe, ampak tudi kakshina de je otrokova glavza? je li prav stopila v porod? je li sadofsi majhina v primeri s medenzhno strugo? fo li buzhne kosti mehke in vdajavne? fo li njih fhivi the rasporejani, de se bodo kofhize stifikale in dajale sriniti.

§. 319.

De vhodishe je pretesno, posnamo po teh le splošnih prikasnih : 1. Noshezhe trebuh ni prav vreden, materno vustje in fizer prav stojezha glavza sta previsoko, in jih je teshko dosezhi. 2. Vodni mehir rad pokne presgodaj, de she vustje ne je rasprojanu sadosti glavzo v se sprejeti. To pride od tod, ker glavzhin silin tish v kostne robove rasmane jajzhne mreze. 3. V vhodishe stopajozha glavza pri vsem maternizhnim stisku, in pri narsdatnih popadkih al se nizh, al pa pozhasi in malo pomika, rad se zlo sgodaj dela temenfek otok, in glavza napolni vhodishe skori vse. 4. Sprejiskavsha medenzhno strugo najde nasha roka v sgorni odpertini, kaj de je tesnobe kriviga, kakor smo rekli §. 316. — Te le prikasni so vekshe al majnshe po tesnobni velikosti; kar veksha je tesnota, toliko so prikasni vekshe in ozhitnejshhe, in po njih je treba velikoto slegovo zhišlati. De bomo vedili prav pomagati in soditi, je treba v *trojo stopnjo* tesnobe medenzhniga vhodisha rasdejiti.

Perva stopnja najmnjshha je, kadar vhodishe v ravnimu premerniku je pol pavza tesnejshhe od svoje navade, in takrat hodi porod godniga deteta she bres svoje in materne shkode, to de pomudno in s velko bolezhino. De bo frezhin tak porod, je pa treba, de vse druge rezhi v materi, in detetu so v pravshnimu stanu.

§. 320.

De fama materina mozh bode opravila porod bres naihiga pripomozhka, se morajo te le snamina viditi: Porodniza naj ima terdno mozh in isdajavne popadke, nizh pa nobene bolesni v mehkih porojilih. Otrokova glavza naj ni prevelika, naj stopa poredoma v porod; njene kosti naj se dajajo ena verh druge sriniti, in zhuti naj se, de po vsakimu popadku glavza se mervizo polagama med vhodiske globozhje pomika.

§. 321.

Ob drugi stopnji, kadar je medenzhno vhodiske po ravnimu premerniku blisc pavza prevosko, in tedaj zhes tri pavze nima proftora, takrat nam ni misliti, de bres pripomozhka bode mati fama porodila, zhe ki otrok ne je she negodin, majhin, de torej ima glavne kosti mehke in vda-javne, in de porodniza je terdna, in popadki de so ji spesni. Zhe je pa otrok godin, velik, krepek in de stopa redovno v porod, takrat bo glavzo do njeniga nardebelsihiga okraja maternizhna mozh fama prignala, al tukaj ob tem okraju bo glavza obtizhala, kakor zhavel v steno sabit. Zhe bi pri tem takim mi zhakali dolgo, in bi porod pufbali bres pomozhi, nam bode otrok, savol mezhkanja glavze vmerel; porodniza omagala bo rasterpinzhana vsa oflabela; porojila bodo suha, vrozha, otekla, se vnela, rada sprehajala v prifad, in po tem takim vzhasi pride materna

Smert. Defilih po detetovi smerti porod sam grede, vuner je vselej gorje materi, in babiza je ojstriga odgovora kriva savol svoje samude.

§. 322.

Snamina toliko pretesniga vhodisha fo med porodam takshina le: Dobro v porod stojzha glavza, naj se she toliko stiska materniza, se pomika filo po malim v vhodishhe; popadki fo sklezhi in slabio porodnizo; na glavzi se vshe dela prezej velik temenssek otok, defilih je glavza she le malo se maknila v vhodishhe, in ker dohla v svoj narshirshi okraj se vklini, vstavi in obtizhi. Tukaj se nam prav ozhitev kashejo, in lahko sazbutimo medenzhne napake, she vekshe od tistih, ktere smo imenovali v §. 316 in njih nasledke povedali v §. 319.

§. 323.

Ob tretji stopnji medenzhniga prevoskiga vhodisha, kadar raven premernik ima spod tri pavze prostora, noben srel, pravilno velik in terden otrok ne maga nikar ne shiv, ne zel, ne po navadni poti na svet.

§. 324.

Snamina tolike tesnobe medenzhniga vhodisha fo med porodam, de porodnizhin trebuh se nizh ne je vfedel; stisk otrozhnjekov je silno bolezh in sklezhi; vustje po njemu filo pozhati pripusba, in stoji visoko de ga teshko dosehamo s perstam; vode

poknejo prav sгодaj, in narfilnifhi popadki ne fpravio glavze fhe nizh med v bodifhe, ona plava in oftane nad v hodifham. Oti pavfhi po medenzhni ftrugi, najdemo ozhitev njene napake, ktere fo vezhkrat tolike, de savol premalo proftora medenzhniga vhodifha nam ne je mogozhe s roko fkos pripufheno vufnje v maternizhno duplo fegati.

§. 325.

Prorokovati kakfhin bo porod, in kako mu je treba narpravfhi pomagati, naj fe babiza ravna po al vekfhih al majnfhih medenzhnih napakah, po legi in kakfhinofhi, v porod hodezhe glavze, ter po tem kako je porodniza terdna, in koliko popadki sdajajo.

§. 326.

O prvi ftopnji, to je ob narmanjfhhi tefnobi medenzhniga vhodifha, je porod fhe fam na febi mogozh bres materne in detetje fhkode, zhe le otrokov ftan v porod je redoven in prilizhin; zhe mati je terdna, zhe popadki dobro sdajajo, in napotka drusiga ne je. Ref de ta porod je slo pozhafin, vunder ak zhutimo vufnje polagama fe sguhlati, glavzo fe kliniti, temenfek otrok fe vekfhati, terditi in nopenjati, glavzo fe po vfhakim dobrim popadku globozhje mikati, takrat poterpimo, nizhnizh ne vumetvamo ne dreshnjamo, pa zhakamo konza; vimef tasimo porodnizo, in fvetvamo ne prevezh fe vperati, fofebno

dokler sbe vustje ni sadosti pripustilo, dokler je glavza visoko, in sbe ne je v sprehod prav vklinjena in pripravljena.

§. 327.

Sploh navuk je, poroduizhin ritnik izshvati s dristlami; sbe bol potrebna je ta o pozhafnih in teshkih porodih. Tudi rezhe mo sheni vezhkrat ispuhati szavnizo Dolg porod sufhi in skli porojila, sa to jih pogosto masilimo s maflam, al zhe so preluha, devamo nad-nje omezhiyne obkladke v vezh gub sloshenih rutiz, ki jih omakamo v topli vodi, al v otrobnim al shlesnim prevretku, in jih oshmemo. Kardar porodniza flabi, so ji potrebne okrepzhala: sa to ji dajamo po meri in potrebi redivnih juh, otopleniga ozukraniga vina, slabiga teja sladke skorje, s vodo smefeniga vina. Zhe ji popadki premolknejo in jo spanje prehaja, naj si le pozhije, naj le sadrema de si kreposti pribere.

§. 328.

Ob drugi stopnji pretesniga medenzhniga vhodilha, ob kteri glavza sreliga deteta prostor najde, le samo med vhodilne v svoj narshirji premernik priti, je detetovo rojstvo zlo nemogozhe bres pravshniga osodja in poroduizharoviga pripomozhka. — Ob tretje stopnje pretesnobi je treba skor vselej nadelati drugo in vumetno pot is materniga telefa, ker po navadi ob taki pretesnobi otrok ne maga porojen biti ne shiv, ne mertev po redovni zesti. — Pri

teh obeh sdaj rezhenih medenzhnik tefno-
bah se famo vidi, de babizi ni mogozhe
pomagati, de tedaj babiza ne kar bi ozhe-
fama trenila ne samudi, naj poklizana do
take nefrezhnize bersh ko bersh poklizat
poshle vuzheniga porodnizharja.

§. 329.

Teshka rezh je vselej prav soditi, v
kakshini primeri glavza nerojeniga deteta
stoji s napazhnimi porojili maternimi; ko-
liko glavzhne kosti se bodo bres detetove
smertne nevarnosti dajale sporiniti, in ako
le tedaj porod je bres shkode mogozh;
satoroj vestna babiza bode ob narmajnfhi
medenzhni napaki bersh rekla klizati po-
rodnizharja, tosebnno zhe ne stanova preda-
lezh: tako bode odshla vsénu ozhitanju.

§. 330.

Kjer je pretefno medenzhno vhodishe,
tam je is-hodishe rado preohlatno. Vunder
ne vsaka medenza preprostorniga is-hodi-
sha ne ima vselej pretesniga vhodisha.
Zhe je vhodishe prav, in pa ishodishe pre-
prostorno, takrat dela to krishniza, kir je
preravna, in ima premalo boka Zhe se
kukovza po raven tem primerku sklepa s
krishnizo, in se nizh navnotri ne savija,
takrat je napaka shé veksha, to de se ji
da s dobro skerbjo pomagati. Snamina in
opomozhki te le napzhnosti bodo dalje ob
svojim zhasu povedani.

§. 331.

Tudi pretesnota medenzhniga is-hodisha ne je
fizer majhin porodov napatik, pa majkrat

jo najdemo toliko, kakor je vhodišhova, in sploh je majn nevarna, sa to, ki s orodjam je mogozhe laglej porodu pomagati. Pretefniga is-hodifha kriv je al framov obok, al kukovza, al sednizi, (§. 317.). Obok tefnobi is-hodifhe, zhe ne je prav oblokán, in de dela klinaft kot; glavza pa o porodu ne maga prav v njegov prevosek saklinik, je tedaj od tod v kukovzo tifhana, in tukaj fredno mefo prevezh napenja in ga lahko do riti preterga. Kukovza prevezh navnotri savita tudi is-hodifhe tefnobi, fofebno zhe je fhe s krishnizo nepremikama sklenjena, ta rezh je fhe fitnejfha in porod teshejsha. Sednizi, kadar fte prévezh navnotri savihane, tudi voshate is-hodifhe po prezhnimu premerniku. Kolikór vezh tih rezhenih napak v medenzi se fnde, kolikor hujfhe fo, toliko vekfhi je napotje, teshifhi porod, al pa fami porodilnosti zlo nemogozh.

§. 332.

Snamina tazih napak v is-hodifhu sazhutimo med porodam s pridnim fobegledam, ni treba jih nadrobno preshtevati v ftopnje. Pametna in premifhlava babiza bo po svoji ffnadnosti vedila al pomagati, al pametno fvetvati, kar fi fama ne vupa. — Zhe je proftora v is-hodifhu toliko, de lahko in bres teshe s roko va-nj fega, takrat naj le zhaka poroda bres fkerbi. Porod hodi v pervih dobah po svoji navadi, dokler glavza pride do is-hodifha, tukaj najde napotje, in dostokrat prezej dolgo tizni

de je skoro ni zhutiti se dalje pomikati. Vzhaši ona pritisne materin szavnik, sferbeti je tedaj sa - nj, de se szavin mehir ne prenapolni. Šizer pa naj babíza vse tako dela, kakor smo rekli od porodov teshkih savol pretesniga vhodisha. Le varova naj dobro presredka, ki se ob takimú stanu skoro vselej naterga, de se ne bode pretergal do riti. Je pretesnoba tolika, de jo porodni kreposti ne je mogozhe smagati, takrat je porodnizhara kmalo sa zhasam treba v pomozh poklizati.

§. 333.

Nekako drugaka rezh je, *kadar medenzna ima ishodishe pretesno, in vhodishe preprostorno*. Dete se prav hitro takrat mika ispervizh s glavzo skos ohlatno vhodishe; vustje she ne dobiva zhafa se prav shirjati, in pripushati: glavza tedaj obtizhi v tankimu maternizhnim vratu kakor s oglavnikam pokrita, in glavza pomikaje terdo pritiska vrat kjer si bodi v medenzhne stene; ta rezh mudi vustjovo salikanje, in ga skli, od tod rad pride otok in vnetje v te kraje. Glavza odsgoraj nizh napotvana se nizh ne pripraví v skosihod, torej toliko je hujshe napotje, kdar pride v tesno ishodishe, in porod je toliko pozhasnejí in teshji, vzhasi she bres pripomozhka nemogozh, kolikor je she treba, de temensék otok se she le sdaj sdela, in de se buzhne kosti sporingejo.

§. 334.

Kmal o sazhetku poroda to medenzhno napako sposnavishi spravimo, porodnizo v

ravno snako lego s podlosheno in svifhano ritjo v porodivniku, zhe porodniza do sdaj she ne je v taki legi. Porodnizi prepovemo ispervizh vef filin tifh, de otrok pre-naglo ne hodi, in de vustje zhař dobiva pripufhati. Zhe ishodiſhe bi preteſno bilo de bres al materne al detetove nevarnoſti porod ni ſam na ſebi mogozh, tedaj sa-zhařama naj babiza rezhe porodnizhara klizati v pomozh.

§. 335.

Kakor medenza vtegne vſa premajhina biti, in vſa njena ſtruga ſkos in ſkos preteſna (315); raven tako snajo nektere medenze po vſi ſtrugi biri prevelike, in po vhodifhu, ofredku in is-hodifhu prevezli proſtrane, al ſame na ſebi, al pa sa to, ki je dete majhino.

§. 336.

Snamina prevelike in povſot preoblatne medenze vidimo nekoliko po svunajnim, ſhe bol gotovo jih pa najdemo po notrajnim ſpregledu. De ſhenka ima proſtrano medenzo poſnamo po vunajnim tako le: zhe ſhena je velika, in v ſdolnim ſhivotu koſhata; zhe ji lednizi dalezh ſakſebi ſtojite, krish je pa malo al nizh flokan, in naravnost navsdol tezhe; in zhe framov obok je navun iſmolezhe obokan. Šprejiſkavſhi odſnotroj najdemo ozhitvo velik proſtor, in proſtrano velikoto vſih medenznih premernikov. Zhe nam ni bilo mogozhe sgo-dnejſhi ovrazhati nagel otrokov potnik,

takrat najdemo kmal ob sazhetku poroda, de detetova glavza she s maternim vratami pokrita se je vshe globoko vtopila med vhodilhe, in saref je frezha, ako vustje she pozhasi pripufha, de otrok prenagle fkosì ne smukne na dan.

§. 327.

Preprostrane medenze same na sebi delajo dosti nekoristniga. Preoblatna medenza spufba otrozhnjek, de se v prvih meszih nosheshtvá pregloboko vseda, ob vishjim nosheshtvu pa mudi ga, de se ne sdviga sadosti v trebuho vo duplo; tudi prostrane medenze dajo priloshnost neredovni maternizhni legi. Shenfke s preveliko medenzo imajo rade prenagle porode, in bati se jim je vsega, kar po tazih naglih maternizhnih isprasnikih lahko slega pride, postavim: podtrebuho va slabota, pretergativ fredniga mesa, omedlevize, maternizhna mertvudost, filni kervini toki, prebok otrozhnjeka, kteriga shalofni nasledki so v edna slabota, maternizhin in noshizhin trut, in dostikrat materna smert.

§. 328.

Babiza klizana k porodnizi, ki se ji dosdeva de ima preprostrano medenzo, naj fosebno skerbi overati prenagle porod, in ga naj mudi, kar je mogozhe. Satorej naj kmal spervizh spravi porodnizo v ravno snako lego, in brani naj ji popadkov, kar je mogozhe ne sdelavati, in poroda ne tifhati. Kadar je vustje toliko pripustilo,

de vodin mehir is-nj stopi, takrat naj predere mreene, de se vultje ne bode naglo fhirjalo. Pa v ti rezhi ne prenagliti se, zhe porod ne hodi prehitro, naj babiza pusti hojbo samo na sebi, in naj ne predera. Glavzo pomikavfho skos nofnizo mudimo s perftmi, jih v merdanjo djavfhi, in med popadkam jih v detetovo buzhizo mehko vprevfhi, in jo sadershavfhi. Glavzo pridfho v is-hod, de ne smukue prehitro na dan, saveramo s presfedkam, ki ga od materne riti kvifhko pod framov obok mervizo bol pritifnemo, s tem glavzo pod obok savedemo, in prav pozhati na svejt fpushamo njo, in ves shivotizh sa njo. Kadar se nakljuzhi, de mehir otrozhje vode pred fram pririje; ga kmal prederemo; le nikar ga nizh vlezhi, nizh gnjaviti, in raven tako tudi bode treba potlej popkovnjo pri miru pushati, de se potiza ne bode prenaglo reshila, in krvavitve ne sdrashila.

Tako otrozhnizo obravnavamo, kakor fizer druge, samo svetvati je, de naj v otrozhji postelji dalje pozhiva, de se ji materniza pokrepzha, in de ne bode trutna, kar se prostrano - medenzhnim le pre-rado godi.

Drugi prefekleji.

Teshka in pozhafna poroditev
savolo nevpravnih notrajnih
porojil.

§. 339.

Krivo teshkiga poroda vtegne notrajno porojilo al eno, al obenimu zhafu njih vezhi biti, al po svoji prvi napazhni vstvarjenosti, al po kakshini posnejshi bolesnobi v njih.

Noshnizhne napake.

§. 340.

Noshnizhna tefnota je narvezhkrat kriva po zhafnih porodov, pa filno malokrat ona dela toliko napotja, de bi porodnost ga ne magala bres posebne shkode smagati; to nal preprizha skushnja nad pervesmizami. Ref je samo na tebi, de poroditev je toliko teshja in bolezhja, kolikor je noshniza tefnejsha, in kolikor se majn daja rasprojiti. Pa tudi vtegne biti tefnoba tolika, de bres vumetne pomozhi bi porod al filno teshek bil, al pa bres materne shkode neamogozh.

§. 341.

Noshnizhna tefnoba je al prirojena, de je noshniza pretefna vshe od spozhetja, de ne je takrat dobila gub po notrajni

koshi, al jih ne sadofti : al pa tefnoba je posnejfhe nakljuzhna, fa to, ki je oftala po sazelitvi osdravlenih ran, tvurov al ul. Babiza nekaj zhafta pred porodam svedfha te nofhuizhne napake jim bo zhaft imela ventati s omezihlno kopeljo, in s grejnim obkladki, de fe bo omezihana nofhuiza o porodu rafohlatila. Kopa naj fe nofhezha v mlazhni vodi, al pa fhe bolfhi je v parni kopvi, in ji obkladajo naj fpolovila al s rutizamí al s morfko gobo pomakanih v gorkimu obarku fhlesovih peref, al pa felseninih. O porodnim zhaftu fo dobre ojlnate in fhlesafte ftvari, zhe jih v nofhuizo devamo. Zhe je tefnoba prevelika, de porod prevezh mudi, in de fe pretergatve bojimo, je treba porodni-zhara poklizati.

§. 342.

Nofhuizhin trut porod teſhejſha in ga bolezhini, in pa fhe vtegne vzhafti prilofhnofť dajati drugim fitnim nafledkam. Srezha de filno redkokrat je nofhuiza via okrog in okrog trutna, vezhkrat pa najdemo trut tiſtiga nofhuizhniga dejla, ki ſtoji fa framovim obokam in ki mehírjov vrat pokriva. Porodnizi pomagamo, de poroda nizhnizh ne prenaglimo, in de trutno nofhuizo o porodu s ojlnatmi al fhleſaftmi ftvari pogofťo maſhemo, in jo pa nad prihajaviſho detetovo glavzo s perſtmi naſaj derſhimo, kadar je dete v predoru.

§. 343.

Noshnizbna' fubota pride rada med pozhafnim porodam, fofebno kadar fo otrozhne vode presgodaj odtakle, in zhe fmo pregofit fpregled in fhe s fubimi perfiti delali. Sguba natvorine shlese v nofnnizi rada dela porod bolezh in teshek, fhe bati fe je vfelej vnerja; torej je treba fkerbeti sa polskobo, in sa shleso. Ta fe dela tako le: obarimo s vodo al s mlekam mleniga jezbnena al stolzheniga laneniga femena, al pa kutinih pezhek, fkos rutizo prezedimo taki sadoft slesafti obarik, in mu primesimo olja al putra, in te smefe mlazhne derfkamo polagama s derfkliizo okol detetove glavze v nofnnizo. Po tem omozhimo vmilno gobo al v to shlesno smefo, al v mlazhno vodo, in jo derfshimo pritifueno na materne fpolovila. To naj fe dela, dokler je potreba, in zhe nimamo tazih pripomozhkov, takrat je zhiffiga maffa s lepo masati pogofitim med glavzo in nofnuizo.

§. 344.

Noshnizbno vnetje sapopada vezh slobnih napotkov, kateri poroditev tesajo in bolezhinjo, in fhe drufih nevarnofit nakopavajo. — Njegova snamina fo: vrozhina po vnetih dejlih, in fklezha bolezhina, fubota, otok, in shiva ruzezhina na njih; porodniza filno shejo zhuti, in jo fprehaja mersliza.

§. 345.

Kadar se vnetje pokashe al malo pred, al pa med porodam, takrat se ve, de ga sdraviti ne je zhafa, to bode potlej po porodu; sdaj nam bodi le fkerb vnetje tolashtiti, de se ne hujfha. Babiza naj o majhnimu vnetju obrani porodnizo v prilizhni in sleshni leshi v pokoju in lahno odeto; naj ji daja piti dovel odmekrene zhisfe vode al hladne s killim medam mesene jezhenovke, al vode okifane s ruzehiga grosdizha tokam, al flabe lemonade. Nizh pa vpijanivga pitja, in ne prevezh potrebka obteshavnih toplih juh al tejov. S porodam naj nikar ne hitijo, naj ga ne pre-naglio; v enomer naj se pokriva vnetik s tople mezhivno oklado, to je, s rurami sleshenimi v gube, pomakanmi v obarku fhlesovim al pa v felseninim kar bolniza vterpi gorkimu; s tem naj oblagajo spolo-vila, in po verhu naj pokrivajo s fuho ruto. Ta okkladik ne sme na porodnizi omersniti, v edno naj ga s toplim premenjavajo. Savol daljshine toplote se namest mokrih okladkov naredi testa al kashe is kropa in reshne moke, jih dva persta debelo namashemo med dva perta, in jih okladamo. Babiza naj se vana vfiga nepotrebniga notrajniga spregleda, le noshnizo naj obrani polsko s ojlnatmi deriklami in masili. — Po porodu dajamo vlih teh sdravil v enomer, dokler od vnetja vfa osdravi otrozhniza; sdrava bode pa v kratkim. O filnimu vnetju in hadi merslizi, de je

porodu slo napoti, al kdar se she drugih nevarnost bojimo, je treba sa zhafam porodnizhara klizati.

§. 346.

Vule, israftki, terdobe, rane v noshnizi dela-jo pozhafen porod famo sa to, ker noshniza s veliko bolezhino pripufha, satorej porodniza popadkov ne isdelava po pravi mozhi. Babiza naj samuzh polsko dela noshnizo s maslenim in ojlnatim masilam. Najdemo pa israftike tolkihne, de bi otroka ob hojbi na porod vstavlati vtegnili, naj babiza to rezh zelniku pove dosti sgodaj pred porodam.

Napake v otrozhnjeku.

§. 347.

Terdina maternizhnih vufniz se dela po preterplenimu smezhkanju, al pretergatvi, al vnetju al gnojenju v njih. Semtertam al na prednji al pa na sadnji vufnizi najdemo gorzhave otekle terde isvihke, dosti-krat sterjene kakor bi bili hrustanzi, de stoje okrog ob vtimu vufnju; ti delajo o porodu pripufh maternizhniga vufnja pozhafen in silno bolezh, al zhe je bolesen velika, she zlo nemogozh. — Ob ne preokornih ne jakih terdinah, desilih bi bile okrog vfiga vufnja, bode she she vufnje vsaj pomalim in pozhafi pripufhalo, fosebno zhe vode ne so presgodaj vshle, in de bode se rajshi rasprojalo, naj babiza prid-

no in v edno derfka vanj oljnatih in omehzhavnih stvari, ktere smo povedali v §. 343. Tudi parne kopve so prav koriftno. Zhe pa vse to nizh ne pomaga, in vultje na vle dobre popadke ne pripufha, je treba klizat porodnizhara, de bersh pomaga fizer se je pretergatve otrozhnjekove bati.

§. 348.

Sarafbeno vultje je fizer mogozhe po spozhetju med nofheshtvam, pa ta nadloga je med vsmi bolesnami nar bol redka, in porod fkos vultjov sarafhik bres porodnizharove prerese ne je mogozh.

Vule na vultnizah maternizhniga vultja teshejshajo porod, ker bolezhinio pripufhanje in vultjov rasproj. Pomaga se, kakor noshnizhnim vulam, glej §. 346.

§. 349.

Vtapljenje samiga maternizhniga vratu v medenzhnu duplu je prasin domifhlik, le kadar se vfa materniza vtopi, najdemo vrat s njenim vultjam mem navade nishje v medenzhnimu duplu; al pa vzhafi se vrat ne poteguje povfod enakoma, tedaj ni vultjov rasproj povfod enakshin; ponavadno spredna vultniza se nam podafshana kashe, in sadnje pa je le she malo zhutiti, al pa she nizh. O sazhetku poroda najdemo vultje po navadno nasaj obrneno v levo stran krishnize; med porodam pa se povfod nasaj potegova zhes detetovo glavzo, in pa de vselej sadna vultniza nekaj pred nasaj stopa. Zhe tedaj al savol ueenaziga stifka,

al savol zhefa drusiga je samudena spredna vultniza se vmakniti, dokler she sadne ni vezh dosezhi, takrat otrokova glavza spredno stran materniga vratu doli potisne, in ga sa framovim obokam rastegeva; savol tega spregledavlihi najdemo vultje globoko stati, in pa obernjeno v krishnizo; al materniza pri temu nizh ne terpi, in stoji prav.

§. 350.

Sa takim napazhnim stanam maternizhniga vratu hodi v obojimu nakljuzhku bolezh in samuden porod, in she ne je vselej bres nevarnosti, sa to, ker glavza se pomikaje pricitka vtopen vrat v medenzhne kosti, njegov salik in vmik mu je teshek in bolezh; glavzhin tish ga sulhi, vrat oteka, in bati se je vnetja. — Porod naj babiza v temu obojimu nakljuzhku ofkerbava, kakor smo rekli v § 334. in pa naj nikar vratniga predstojezhiga dejla ne potiska nasaj, in naj ga ne dershi zhes glavzo, sam se bo vmaknil. Nekteri fizer to rezh priperozhajo, al ne je svetvati, sa to, ker vse berbanje in stikanje po porojilih je med porodam narshkodlivlihi, in sdrashimo jih de se rada vnamejo.

§ 351.

Kerzh v maternizi je maternizhin stisk od praviga porodoviga stiska raven narobe, to je: otrozhnjek se stiska od sdol kvishko v dno, namest de se mu je stiskati is svojiga dna navsdol v vultje, satorej se

vustje ne le ne odpera, ampak she s pet sapera, zhe ga so pravi popadki odperli. Ta rezh je bolezhna, porodu samudna, in zhe so kerzhove napasti filne in dolge, bo she vzhati nevarna, ker takrat se je bati boshjasti. Vzhati kerzh popada tudi drob trebuha, slasti shenkim ktere so she vezokrat maternizhne teshave terpele. Take pa zbutio bolezhne kerzhenje po vsmu shivotu; podtrebulhin drob se jim skepi femtertje v terde kepe; perfi jih tishijo, fopsti je jim teshko, sleg in teshkota jih nahaja, koslati se jim hozhe, in zhe se jim saref sdvigne in de isbruhnejo nekaj vlazhne bele shlese, takrat se jim kmalo sbolsha. Silin kerzh sna prave popadke sadulhiti, in zhe popadajo pravi popadki s kerzham vred, so filno bolezhni, in nema-jo nizeh speha, satorej naj jih poroduiza nikar ne isdelava.

§. 352.

Defilih strah, jesa, prehladenje in take rezhi so dostokrat krivi, de kerzh popade porodnizo, je vuner vfelej teshko vganiti narimenituejshiga sakajka te nadlege, laglej pa je kerzh posnati. Njegova snamina so, de med kerzhovim napadkam trebuch je terd, napet, bolezh, in je tak tudi, kadar ni nizeh pravih popadkov, materno vustje se potegova kvishko, se kerzhi, je napeto in ob otipu boli. Zhe se pridrushio pravi popadki, delajo she veksho bolezhnoro, vustje pa se vuner po njih ne rasprostora. Zhe so kerzhove napasti filne, dolge,

in de babiza nizh kai prav ne ve od kod de bi bile, naj le bersh pofhle po sdravnika.

§. 353.

Babiza pa naj dela s kerzhno porodnizo sploh tako le: spravi naj jo v pogreto posteljo, in ji prepove popadkov izdelavati; trebuh naj ji oklada s ogretimi rutami, in ji pit daja teja kamilzhniga almetniga; med ta tej, zhe je treba, naj primefi 15 — 20 kapel bibrovnine omake, al pa sbganja jeleno - roshza. Daja naj porodnizi vezhkrat derfkle kamilzhniga nalitka. To naj babiza dela in zhaka, dokler se kerzh vtoli, potlej she le naj grede porodin opravik svojo pot pred seboj. — Pri tem takimu se vzhafi s godi, de otrok s glavzo med porodnimi popadki se po redu navsdol pomakne, pa kmal ko je smuknila glavza ikos materno vustje, se poverne kerzh, in vustje oklene detetov vrat tak terdno, de nizhnizh dalje ne maga. Le ne mislimo nikar sdaj le fkerzheniga vustja s perftmi rastegovati, ta rezh nadlego dra-shi in hujsha, zhakati je, dokler mine kerzh in de vustje odmekne in pripusha, potlej gledamo dete islezhi.

§. 354.

Maternizbna nedelovnost je vezhkrat pozhafniga poroda kriva. Prizhetik te otrozhuje-kove nedelovnosti pride od tod, de al materniza fama je trudna, al pa vfa porodniza. Vzhafi je materniza trudna, kir sa-

vol veliziga otroka, al savol vezh otrok, al pa savol obilnih sadnih voda je prevezh rasohlatana. Tudi toshljivo maternizo dela slabota, odmeklost in mehkushnost zeliga shivota; narvezhkrat pa presgodno vperanje v porod. Pripomozhke bomo merili po prizhetku in po velikoti nedelovne naloge.

§. 355.

*Trudna ali slaba materniza se pravi, ktera o porodnim zhasu ni sadosti krepka se stiskati, in dete is sebe potiskati. Slaboto ali lenobo posnavamo po tem, de popadki so kratki in redki, de se po njih vustje prav malo in pozhasi sprostorja, de bolezh tish je premehek in trebuh pa se ne sadosti terdno ne nopenja. — Kadar je otrozhnjek vso svojo krepost sgubil in de nizh nestika naj si je tak al o porodu al po njemu; zhe materniza ostane rasprostorjena, mehka, in podobna prasnimu vpadlimu mehu, takshin stan imenovamo, de je *otrozhnjekovo mertvudost*. To sposnavamo po slaboti in po nekreposti zeliga shivota, ki porodniza je blede, njena zipla slaba in hitra, trebuh je mehek, nizh ni popadkov, nizh ne zhutimo maternize se kerzhit, in radi pa so filni kervini toki is porojil. Redka je, de bi materniza omertvudila o porodu, vezhkrat le potlej, sosebno po naglih porodih, slasti kdar je otrozhnjek prevezh rastegnen bil. Ta rezh je vselej tilno nevarna.*

§. 356.

Kdar je materniza slaba in nedelovna savol tega, de porodniza je presgodaj ti-
 fhala in popadke prevred sdelavala; taki
 porodnizi rezhemo, de naj pozhiva, nizm
 de ne potifka, nizm popadkov ne isdelava
 dokler sami od sebe mozhni in sdajovitni
 ne pridejo, in se porodniza krepkejshe ne
 zhuti. Nikar je ne blasnimo, zhe je saspala,
 dajmo ji mir, de bode pri pokoju dre-
 mala; spanje je takim narboljshe sdravilo.
 Terdno se bo zhutila, kdar jo bodo krep-
 ki popadki sdramili, in porod pojde sbe
 po frezhi.

§. 357.

Zhe pa preoslabena materniza po spanju
 ni nizm krepkejshe, in gnati ne maga, ta-
 krat je treba obudilkov. Maternizo obudi-
 ti se daja porodnizi spremenjama sdaj krep-
 ke mesce juhe, sdaj vinke, sdaj dobriga
 zukraniga vina po shlizah, sdaj kamilzhni-
 ga teja, al metinga, al melisinga, al
 fladkaskorjina; tudi po 20 do 40 kapel
 fladkaskorjine omake v shlizi vode vzhafi
 vede prav dobro. Trebuh manemo vezh-
 krat in omanenga obkladamo s gorkimi
 rutami, al pa devamo nanj gorke obklad-
 ke obarjenih kamilz, al fivke, melise,
 mete, al shalbla, roshmarina in tazih, pa
 smiram devamo ohlajea okladik is trebuha,
 pa topliga nanj. Vmes trebuh vmivamo s
 toplim vinam, al vin'kim shganjam, al
 melisnim al me'nim. Tudi dajamo nektere

derfkle al kamilzhniga, metniga al melifniga obarka, ki mu primefimo al foli al zakra. Porojila fofebno varvajmo, de fe ne vfuhijo, al ne otekajo. — Zhe nekaj dofti zhafa po tih sdravilih popadki ne priberajo, al fhe flabejfhajo, al zlo pretihnejo, takrat je nevarnost velika, in poklizati treba je nategama porodnizhara, fofebno pa kadar fo poprejhni popadki detetovo glavzo potifnili v medenzo, ker takrat samuda je tudi otroku nevarna. Ojfter odgovor zhaka babize, ktera bi bres gofpoda klizati fe predersnila s fvojima rokama porod isdelati, zhe mati bi vmerla kmal po porodu sa nevftavnim kervitokam.

§. 358.

Materniza nedelovna in fe ftifkati preflaba savol fvojiga preveliziga rasproftorka kafni porod, in je fhe vezh al majn nevarna. Prevelik rasproftorik otrozhnjekov je vzhafi kriv boshjaftnih napadkov, in pa sa njim rada materam oftaja sa vfelej sguha maternizhne prave kreposti in jakofti. Otrozhnjekov trut, al fhe prebok fta rada shalofna nafledka nerodno obravnaniga poroda o prevelki maternizhni ohlatnofti. Narnevarnistha rezh preveliziga rasproftorka je, kdar materniza fpervizh o porodu lena, naglo jame možhno delati, de fe vufte hitro rasproja, in de porod neprevidama fmukne in hlaftne: kervin dor, in maternizhna mertvudof fta pogofna nafledka take prenaglofti. Po tem takim vi-

dimo, kak dobro je s porodam ne nagliti o prevelki otrozhnjekovi rastegvi, de ne pride v nevarnost mati, ki je tako vshe frezhna, zhe porod je pozhafin, in vumetna je babiza, ktera takim le sna pametno sakafnovati porod.

§. 359.

Kdar je materniza od obilnih sadnih vod prevezh rasprostojena, in sa to flaba, jo bomo budili o sazhetku poroda, in pa porodovo naglost sakafnovati s tem, de porodnizi damo visoko ritno lesho v postelji, in de kmalo ki vodin mehirkos vustje prilese ga s lepo prepoknemo, in vode spustimo; bersh po tem bode otrozhnjek krepkejshi se stiskati in popadki bodo mozhejshi; savol tega je pa tukaj dobro pasit, in se operati detetu, zhe bi sdajle hodilo prenaglo, de se ne bode bati nesrezh prehitriga isprasnenja prerasprostorne maternize. — Maternizhin prerasprojik savol dvojbhikov ali vezh otrok ni tako nevarni, kakor nekteri radi vpijejo, zhe le damo porodnizi lepi zhaf in mir, in de nizh ne prenaglimo, de otrozhnjek bo imel po pervenzu zhaf vnovizh se stisniti sa drujza, delo je fizer dalshe, pa jide po frezhi.

§. 360.

Porodnizo nedelovniga otrozhnjeka savol povsotne slabosti, kakorshin je po teshkih bolesnih, po veliki sgubi fokov, fokrovz in razih, obravnavamo sploh po navukih, ktere smo dali sa famo otrozhnjekovo ne-

mošnost v §. 356 do 358. Pomozhki so vfelej enojni, slabota naj si je od kodar hozhe; to je, de osbivlamo otrozhnjek, ga budimo, in vftvarjeno shivotno krepost podperamo. Po rasilzhno veliki slabosti se nam bode vřrezhilo al pred al posnej viditi porod; to de vzhafi o veliki slaboti je tudi porod nemogozh, in treba je vumetno pomagati mu.

§. 361.

Maternizhno vnetje dela porod kafen, bolezh al zlo po natvori nemogozhiga, in je materi in otroku naruevarniſha bolesen. Vneta vtegne biti materniza al sam na kakſhinim poſamesnim kraju, al pa po vſim ſvojim okolifhu: povſod vneta je malokrat, in to je ſilo nevarna rezh; vezhkrat pa le na kakim kraju, narrajſhi po vratu in njega vuſtnizah. — Vnetja krivih vtegne biti ſploh vezh rezhi, ſoſebno pa ſgedno, ſilno in dolgo vperanje in tiſh v porod, ſlaſti kdar ſo ſadne vode preſgodaj odtekle, in ſhe bol kdar dete redovno ne ſtopa v porod, al kdar je materniza vtoplana, ker takrat je materin vrat po vekſhim okolushu med popadki pritiskan v medezhne koſti, dokler ſe veſ ne je vmaknil. Vnetja kriv vtegne biti tudi pogoftin neroden ſpregled in vſeganje, ſilna raſtegva materniga vuſtja ſtorjena s perſtmi, nevumna ravnjava o pomaganim porodu, al s orodjam al s rokama; al pa nagel prehladik po veliki vrozhini, al greſhna raſvada pianih vrozhivnih ſhgauj

in piazh piti, al zhefa taziga vshivati ne-
kolko pred porodam al pa med njim.

§. 362.

Snamina vnete maternize se po nekterih prikasnjah dajajo na snanje, ktera so različna kakor je mesto, okolush, in filnost vnetjova. Kdar ste vneta tami materni vufnizi, al sam vrat, al sami posebni njih kraji, posnamo to rezh po tem, de vneta dejli so memo navade otekli in terdlati, in pa suhi, vrozi in bolezi. De jih le kolzikaj potiprestu, she filno safklijo; naravnatfnejji so med popadkam, in to brani, de porodniza ne isdelava do dobriga popadkov, in porod fino sakafnova. — Kdar je vneta materniza po vfm okolushu, so snamina she bol ozhitva: Popadki so prefilno fklezhi in se krajthajo po tem, kakor vneta poprijema, dokler v narhujfhi stopnji zlo minejo. Porodniza zhtni gorezho bolezhino v podtrebuhu, ktera ie tako rasdrashi, de se trebuha ne sme nihzhe ne mervize dotakniti; ob tem porodnizo sprehajajo teshave, nepokoj, vrozhine po vfm telesu, inhota po koshi, ruzebina v oblizhu, ognena sharezha ozhefa, suh jesik, filna sheja, nagla zipla, pobitje, flabota, sdviganje zhefdajati, tudi koslanje, napofled omedlevize in makatavize. Snorraj najdemo noshnizo in maternizhin vrat suh, vrozh, otekel in fklezh.

§. 363.

Sdravitev vnetih maternizhnih vufniz in vratu, sploh ravnamo tak, kakor smo sa

vneto noshnizo rekli v §. 345 Popadke ti-
fhati prepovemo bersh, dokler se vnetni
napadki smanjibajo, vselej bo storila babi-
za pametno, zhe pri tazih se sgodaj po-
svetova s porodnizharam. — Vnetje po vfi
maternizi je vselej narnevarnisha bolesen,
hiti in lomalti zhe je bershkobersh ne v-
stavimo s pravni pomozhki: kmal prejde
v prifad, in spremla ga materna smert.
Sato je vsledna babiza dolshna, kakor
bersh se ji al blishno al prizhno vnetje
kolzikaj dosdeva, sdravnika na pomozh
klizati. Otroka je narvezhkrat treba al o-
berniti, al s orodjam na svet spraviti, vse
to s lepo, s pametjo in slagama. Prejden
sdravnik ne pridejo, dopolni babiza svojo
dolshnost, zhe porodnizi prepove popadkov
isdelavati, in vse ravna po navukih v
§. 345.

§. 364.

*Povesbno slojzha materniza se najde pri nar-
vezh porodnizah, pa silno malokrat je kaj
napotna porodu, zhe le napotka sami ne
storimo s nevumnim vumetvanjam, in s
gonobnim popravljanjam. Zhe bi mi hotli
to shteti med nepravi povesbni stan otrozh-
njekov, de o sazhetku poroda ne otipamo
vustja raven na fredi vhodissha, bi morali
rezhi, de vse noshezhe imajo povesbno
maternizo, sa to ker narmajokrat vustje
raven v fredi vhodissha stoji, ponavadi je
mervizo v levi materni strani. Tedaj po-
vestin stan maternize ni nizz zhudniga,
in majhino povesbna materniza nizz shk-*

dživiga ; le takrat bode porod tesheji in kafneji , kadar sgorin konez otrozhnjekov to je , njegovo dno se nagiba v kako stran toliko , de vel njegov spodnjak ali vultje odstopa od vhodisha , in gleda v nasprotno stran. Al taka in tolika poveshnost je zlo kaj redkiga , je le mogozha v napazhno stvarjenih , al bolefnih shenkih.

§. 365.

Materniza vtegne poveshno stati na vse strane , narvezhkrat pa navspred zhes framov obok savita. To se godi shenam , kterih spredna trebuhova stena al savol vezhkratniga nosheshtva , al sa zhemur si bodi je filno rastegnena in jim vili vampafto naprej , kar imenovamo , de je vamp. Redkokrat je materniza poveshna navsad , in se godi samim noshezhim , ktere imajo herbet lih nad krishnizo nasaj isbunjen , takim pravimo de so gerbaste. Raven tako redka je maternizhna poveshnost v stranizi sa to ker tukaj mala rebra maternizo der-shijo v ravni legi , in ker se v stran bol oberne le takim , ktere imajo lednizo in rebriza tiste strane isbunjene ; takim pravimo de so postranke.

§. 366.

Nektere svirke in snamina poveshne maternize smo lih sdajle povedali ; fosebno pa she taki poveshnosti pomaga navada v edno leshati na eno stran , al de se potiza dershi ene otrozhnjekove steue , in ne njegoviga dna ; al zhe maternizhna vesila so

raspotegnena, oslabena in odmekla; al zhe blishni israfhki al pak otoki maternizo is praviga stanu odrivajo. Po tazih napa-
kah snamo meniti, de poveshin je bleso
otrozhnjek; refnizo svedili pa bomo po
spregledu. Od svunaj vidimo porodnizhin
trebuh ne naravnost v fredi svifhaniga;
ampak bol nagnenga in svifhanga tam,
kjer stoji maternizhno dno. Suotraj otipav-
fhi ne najdemo vustja v fredi medenzhniga
vhodifha; temozh na maternizhnimu dnu
nasprotni strani prav visoko, de ga le
mervizo, ali nekolziko vustnize; njega pa
nizh ne dolegamo. O sazhetku poroda so
popadki le kratki, vustje pripufha neenako
in pozhafno; vodin mehik pokue prav sgo-
daj in vode se kradejo in lesejo. Zhe sdaj-
le poroda ne obravnavamo prav, bode
glavza nekaj maternize pritiskala v me-
denzhne kosti, ta pretifnen kol bode ote-
kal, sklel, in se ne prav zhes glavzo v-
mikal, od tod bode poroditev bolezhia in
kafna.

§. 367.

Porodnizi s poveshno maternizo poma-
gamo sofebno s tem, de jo dejmo v lego,
po kateri bode otrozhnjek s svojo tesho v
fvoj pravfhin stan sam stopil. Ta lesha je
raven tako raslizhna, kakor vtegnejo ras-
lizhni biti nepravni otrozhnjekovi stanki.

Je materniza poveshna v desno maternio
stran, takrat je vustje kvifhko fhlo v levo
materno stran, al kmalo se pomakne v

fredo medenzhniga vhodisha , kdar porodniza leshe na levo stran. Tako le kinkne dno maternizhno na uno stran , in vustje se vmakne v svoj pravi stan. Vse temu nasproti se sgodi ob nasprotni poveshnosti ; in o poveshnosti maternizhni v levo stran, naj porodniza leshe na svojo desno stran.

Kadar materniza poveshno navspred leshi v proshirin vampaft trebuh , takrat stoji vustje prav visoko kvishko ob krishnizhnim predgorju , noshniza je venomer tirana in kvishko vlezhená , od zhefar noshezhe v she pred porodam bolezhine zhutio v porojilih , sosebno kdar bres podpafaniga in podpertiga trebuha kroshto in hodio. Takim je o porodu potrebna stanovitna snaka leshe s podvishtano ritjo , in pomagavka naj venomer vampaft trebuh med porodam podpera in kvishko dershi.

Gerbastim , ktire imajo maternizo povegano v isvotleno gerbo , najdemo vustje sa framovim obokam. Take naj med porodam imajo bol sedivno leshe , de jim otrozhnjek navspred stopi. Je gerba velika , in skloniva seja v postelji jim sadosti ne pomaga , take posadimo na posteljin rob , in pod noge jim damo dve niski pruzhizi , shivot jim navspred vklonemo , miso pred nje postavimo se na - njo naslonit ; al pa , pomagavka pred njih sede na stolzhik , de se porodnize na njo naslonejo , in na pomagavkina ramena operajo. Tako le naj bodo , dokler se vustje rasprostori , in glavzo v sebe pripusha , potlej jim damo postransko leshe v postelji.

§. 368.

Ti so splošni navuki, po kterih je splošni ravnavati. Pri vsaki porodnizi posebej bo pametna babiza sama vedila, kaj de je materi narbol prav, kakšino lešo de naj ima, kako ji trebuh operati, i. t. d. Le po takim stopa otrozhnjek sam v svoj pravilhin stan, in vustje prav stopleno v medenzhno vhodishe priplaha po redu; porod pa bude lahek, kakor vsak drugi. Velika napamet je meniti, de poveshin otrozhnjek al vustje se dajata s roko potegniti v pravilhin stan; nize ne magamo s roko nju popraviti, sej she le porojila shalimo; jih raspraskamo, al rastergamo s prasnim berbanjam in gnjavlenjam; s tem sami delamo teshek in nevarin porod; kir bi lahek bil, ako bil porodnizi bres vsiga modrovanja mi dali pravilna al lešo al stanik. Nobene porodnize s poveshno maternizo nikar ne silimo presgodaj in prevzh popadkov sdelavati. Ta rezh je vsim sploh nevarna; sošebno pa porodnizam s poveshno maternizo, sa to ker zhasa ne dobiva vustje le rasprostori. Narbolsha je taka, de porodniza naj tishi, kolikor sama porodnost jo sili, in kolikor zhuti, de ji tish dobro dej, in de jo lajsa. Bres popadka pa naj nikar nobena nikol ne potiska:

T r e t j i p r e f e k l e j .

Teshka in kafna poroditev savol
napazhnih vunajnih porojil.

§. 369.

Redka fizer rezh je, de bi vunajna porojila napotvala poroditvi al savol svoje napazhne rojenosti, al savol posnejshi doblene bolehnosti; vunder treba je govoriti od narnavadnistih spolovilnih napak, de bode babiza v teh rezheh vedila soditi, zhe si bo sama pomagati vupala, al ji bo de treba bol vuzheniga pripomozhka.

§. 370.

Vodeniza v syamnih piskih se rada pripeti noshezhim in porodizam; namrezh noshezhtrozhnjek po svoji teshi tehta navsdol, in stiska sozhne posodize; s tem sapers pretok vodnih sokov. Kar vekshi je ta pretokov sapor, kar je on med nosheshtvam sgodnejshi, toliko vezh in hitrejshi se vode nabere v piskah, de otekata in se napenjata toliko, de se je vzhasi bati otokovga pokanja. Dokler je ta otok majhin, ne dela nizeh napotja porodu, in sgine kmalo po njemu; velik pa sakafnova porod, oteklina se smezhka, in to bres shkode ne je, sa to ki vnetje se rado pridrushu in po tem dostokrat she prisad.

§. 371.

Take nadloge med porodam overati naj babiza dela tako le: Porodnizo naj spravi

v ravno snako lesho v postelji; popadkov naj ne tifihi presilno, de otekla piska pomalo in pozhasi pripufhata sa pozhasnim otrokovim pomikam, de ne bodo smezhkana, al zlo rastergana; kadar presfredik babiza opera ob glavzhnim predoru, babza takrat ne sme piskov se filo tifhati glavzi nasprot; in tudi naj skerbi, de noshniza ne bode suha. — O prevelkimu otoku pa, kadar porod bi vtegnil muditi, al de bi se rastergarve bilo bati, naj babiza rezhe sa zhasam zelvika klizati ktir bo snal otok vresvati, in ga sprasniti, potlej pojde porod po frezhi.

§. 372.

Kervne oteklina v piskih so dvojne: Kadar kri shile toliko prerasproja, de v podobi tanzih verviz obtekajo, in kroge delajo po vunajnim plofku framnih piskov, de se po njih semterje delajo svifhani vosli, kteri shugajo pokati; temu pravimo de je *shilsek otok*. — Kadar pa je kri is svojih posodiz stopila, se nakopizhila med piskizhasnim tkanjam pod zhlovekovo kosho, in tukaj dela al vekfhi al manjshi otok, ki je vifhnelorudezhast in enako raslit, temu pravimo de je *kervavizhin otok*. — Oboje kervne oteklina kriv je otrozhnjekov tiff in tesha, kakor smo rekli, de je vodenizhniga otoka v piskih; samo lozhi se v tem de ob vodenizhnimu so tokovi in sozhne posodize stiskane, in de sastavljajo pretok; o kervavizhnim pa kervne, in de kri je saverana stopati v svoj sploshni pretok po

želimu shivótu, de se tedaj kopizhi v piskah in dela otok.

§. 373.

Oboji kervni oteklini v piskah ne delate lahko kaj napotja porodvi, pa ne ste radi bres hudih nasledkov. Velik in napet kervin otok nafratshi, de bi med porodam nevtegnil glavzhin tish ga predreti, ratergati in nevarno kervavitvo storititi ktere bi ne bilo lahko vstaviti pred porodam, ampak she le potlej. Vfrako nevarnost odverniti naj babiza ravna vse po besedah §. 371. Kervne otoke sdraviti je she le po porodu mogozhe.

§. 374.

Vnetje vunajnih porojil je redka bolesen sama bres noshnizhniga vnetja, pa vtegne biti tud sama. Vnetja vunajnih porojil je toliko mnogih rezhi krivih, kakor vnetja v noshnizi; narbol navadne so, de postavim shena je padla, se pobila, potokla in take vunajne nefrezhe terpela na spolovilih, de babiza prevezhkrat in nerodno je spregledavala jo, slasti s fuhimi perstmi; al de je presgodaj porodniza se vperala in tishala v porod; al de ima vule, rane v spolovilih, al sharki beli tok, i. t. v. — Prikasova se vnetje s vekshim al majnshim otokam, bolezhino, fkljino, rudezhino, fuhoto, in s veksho vrozhino v bolnih ispodobkih; sheja in mersliza se vselej pridrushite; vfrak potip porodniza saboli in saskli, narbol jo fkli detetov.

pomik; vse to porod dela teshavin, bolezh in samudin.

Porodnizo obravnavamo v teh bolesnah vse tako, kakor ob noshnizhnim vnetju, v ktiro tudi se rado rastegova vnetje. Glej §. 345. Ob hudimu vnetju je treba sdravnika.

§. 375.

Napazhno stvarjena al posnejshi ponapazhvana vuzajna porojila delajo zlo malokrat napotje v porodilskih opravkih. Prirojena prevezh napazhna porojila ponavadi vshe sama ob febi ne imajo spozhelosti, tedaj tudi ne porodnosti. Posnejsh po otrokovmu spozhetju doblene napake v porojilih vtegnejo biti al otoki, al israfhki, al sarafhena piska, i. t. d. take napake se ne dajajo tukaj le na drobno popisati; babiza naj ve sama po svoji pameti soditi, je li mogozh samotesni porod bres shkode, al pa je potreba vuzhene sdravivne pomozhi.

Z h e t e r t i p r e f e k l e j e.

Teshka in pozhafna poroditev savol napak svunaj porojil.

§. 376.

Poroditev je vzhati teshka in pozhafna defilih nizh napake ne je, ne v porojilih, ne v detetu, ne v njegovih svojshinah. Takrat je tega kriva kakshina drugejna rezh. Ta slobna rezh je al krajaska in v posamesnih vutih bliso porojilsha stojezhni, al pa je sploshna boleznost porodnizhina.

Krajfki porodovi napotki.

§. 377.

Nahoy terdiga blata v ritneku vtegne porod muditi, in pa she kaj slobne nadlege delati. Prevezh s blatam nabudlan in natlazhen ritnek se mezhka med otrokovim pomikam; ta rezh ga rada vnema, in vnetje pa vzhasi sprehaja v gnojitvo, in rada popusha piavke. Raven take nadlege terpi tudi noshniza, in porodniza je nefrezhna svoj shiv dan. Tedaj babiza vselej naj skerbi, de vsaka porodniza ima zhit ritnik o porodu. Ne je pri vsaki shenfski ena sama derfskla sadosti, desilih je po nji dosti blata se sprasnilo, dostokrat sa njim is gornih zhev pride v mastnizo terda govna, sosebnno porodnizam ktere so poprej vezhkrat in dolgo satulhane bile. Tedaj babiza med porodam najdlha ritnik nabudlan s terdim lajnam naj ga bersh sprasni s derfsklo mlazhne vode.

§. 378.

Slata sbila dela kafin porod samo sa to, ker porodniza savol njene bolezhvine popadkov sadosti krepko ne isdelava. Ta otok kervnih posodiz okol riti pride obtem zhasu samo od otrokoviga tishha vanj, in je ves enak kervnim otokam v piskah, od dterih smo govorili v §. 372. Taki shilfski otoki stopio vzhasi is riti na dan, in kar vekchi toliko bolezhishi so, in pred dokonjanim porodam ne sginejo. — Dokler

se slata shila ne vmakne, in bolezhino je mogoče terpeti, prigovarjamo poroduži poterpesh, sej v kratkim bolezhina bode minula po porodu bres vsiga prisadevka. Babiza famozh naj gleda, de tih bolezhih krajov ne tiška, in jih she vezh ne sdrashi med tem, kdar fredno meso opera. Ak pa bolezhina preslo skli in porod prepozhašno hodi, naj bolezhno rit oblaga s toplimi okladki al gorke vode; al obarka pshenizhnih otrob, seljska shlesa, al pa felsene. Zhe je sleg hujshi in se vnema, bo treba sdravnika.

§. 579.

Nabrana in sadershana szavniza v mebirju manjska prostor v medenzi, s tem mudi otrokov pomik, in she vtegne materi nevarne nadleže delati. Tish v prenapet mehiz dela bolezhine, in pa porodniza ne maga popadkov prav izdelavati; vnetje, sama ob sebi nevarna bolesen, se rada pritakne; zhe se pa vnetje gnoji al prejde v prisad, takrat je gotova materna smert; lih tako tudi zhe mehiz se preterga. Manjski nefrezha je, ako se revni terpinko mehiz smertvudi, al ves oflabne, de nizh vezh szavnize ne maga dershati.

§. 380.

To kar ob konzu nosheshtva noshezho v enomet szat tishji, je raven tista rezha ktera o porodu szavnizo sadershova. Sadershik in obilno szanje oboje pride od otrokoviga tisha v szavne orodbe: Namrezi

kdar o poslednimu zhafu noshezve, ki se je materniza vsedla, ona tishi v mehirjovo dno, in mehirju napotova se rastegovati, takrat vsaka nabrana merviza szavnize mora isfzana biti, savol premalo prostora, od tod tedaj noshezho v edno tishi szat. Kdar pa med porodam glavza pride v medenzhnu duplu, mine njen tish v mehirjovu dnu, na tega mestu je tishan mehirjov vrat v framov obok, in to savera szavnizo. Zhe tedaj je porod pozhafin, zhe glavza tizbi dolgo zhafa v medenzi, takrat se szavniza v mehirju filna nabera, in vsih poprej rezhenih nevarnost fe je nam bati. Tedaj szavnizhin sadershik je nasledik kafne poroditve, pa ne njeni sakajik.

§. 381.

Prevezh nabrane szavnize posnamo po zhafu, kak dolgo detetova glavza stoji v medenzhnuimu duplu; kak dolgo de porodniza ne je szala; posnamo po bolezhnini in mehirjovimu napetju v kepasti podobi nad framovim obokam, in po presilimu szat tishanju, kadar tisto kepo s rokama sfifnemo. — Babiza sagledavshi tak napet in szavnize napolnen mehir naj jifhe ga isprasniti. Satorej naj dene porodnizo v podblosineno svifhano ritno lesho s do trebuha skljuzhenima stegnama v sloshni postelji, potlej naj leshe s nekterimi perstmi fkos noshuzo do detetove glavze, naj s lepo perste, jih v merdanjo djavshi, vpre v glavizhne ferde kosti, naj kamor maga glavzo odrine

od mehirjoviga vratu al kvifhko, al navsad v krishnizo; naj jo tako le dershi, dokler szavniza vtezhe. Med szanjam naj babiza s uno roko pridno mane mehirjov otok nad framnizama. Po tem bode porodniza lahko potiskala popadke, im kmalo porod opravila. Zhe ni mozh glavze odriti in szavnize ispuhati, bo treba porodnizhara, de naj pride in vodo s zevko nastavi. Vselej pa tudi tega ni mogoche, tedaj je treba porod s kleshami dodelati. Zhe tega ne dopusha al prenapolnen mehir, al kakshina druga nevarnost, bo treba mehir predreti s nastavzam nad framovim obokam, in szavnizo sprasniti. Vse to bode presodil vajen porodnizhar, in vedel bo v sumnih nakljuzhah, kaj de mu je delati; ker mehir prebosti je delo bres vse nevarnosti.

§plohne shivotne bolesni, ktere napotvajo porodu.

§. 382.

Vfaka shivotna bolesen je vekshi al manjshi napotik pravishne in hitre porodove hojbe; nektele porodnize pa she imajo shivotne svoje posebshine, ki ne so raven bolesni, vuner saverajo porod, de je al prepozhasin, al tudi teshek, al pa she sami materni kreposti nemogozh. Treba je od teh govoriti, de babiza poroda, savol njih samudniga, ne bode spridila s prasnim vperanjem, in s shkodlivim modrovanjam,

in ga sbe teshjiga delala. Kar se v stvarbi po stvarnikovih sakonih godi, to je dobro in prav; mi pa delamo ne dobro ne prav, zhe filimo, in preHITEVAMO.

§. 383.

Drugej smo vshe povedali, de vekfhi terplenje imajo, in de teshje in pozhafneje porojajo shenske filno mlade, al pa zherstve sdrave in vterjene korenjakine, al zhes trideset lejt stare pervesmize, manj pa terpijo sploh poporodnize. Tudi filna tolste porojajo pozhafno, ker kmalo opefhajo med tifham, fosebno v konez poroditve. Al take kafnobe ne imajo nizh hudiga v sebi, nizh drusiga napotja vmes ne pride.

§. 384.

Vse bolesni, ktere teshko fopenje delajo tesajo in kafnijo porod, al pa sbe ga delajo po fami porodnobi nemogozhiga, de mu je treba pomagati, kdar porodniza savol premalo fape ne sdelava popadkov; al ne sadofti, al nizh. Lesem fhtejemo pluzhnizo, naduho, vnetje v pluzhah, v gerlu, bodlaje; tudi prevelik brahor, vodenizo bi rekel persno, trebuslino, i. d. Takih porodniz ne smemo priganjati filna popadkov isdelavati, in narlaglej one porocijo v postelji skoraj sedezhe; pa je dobro, de jih ofkerbeva sdravnik.

§. 385.

Kjile ne so redke pri shenskih, pa ne so lahko porodu napotne, le vtegnejo materi

biti nevarne. Ref de trebuslin drob, ki dela kjilo, stopa ob noshehtvu nasaj v trebuh, in tudi o porodu ne maga lahko isstopati, ker noshezha materniza ga satifka; pa vunder je mogožhe, de al pezhiza al zhevo al oboje vred vtegne oftati v kjili vel noshezhi zhaf al pa se med porodam istifhati, in ta rezh se ne sme v nemar pushati. Kdar babiza sazhati kjilo pri porodnizi, naj si je kjila al ftara al sdaj doblena, je vselej dolshna klizati zelnika, de bode isstoplen drob poravnal v pravishin svoj stanik, in med porodam ga isstopati varoval, tako; de na tisto mesto, kjer isstopa drob dershi svojo dlan pritifneno. Porodniza naj v postelji leski ravna in snaka, in ne sme silno tifhati. Zhe kjile ni mogožhe vrvnati, zhe se je sadrige bati, ali je vshe kjila v shaki, takrat je treba detetu pomagati vumetno na svet.

§. 386.

Omedlevize med porodam samujajo porodov opravik sa to, ki materin shivot prasnova, in nizeh ne dela vel ta zhaf. Omedlevize so flabo snamine, ne same ob sebi, ampak njih prizhetik je nevarin. — Blishin prizhetik omedleviz je trud in flabota vliga shivota, ktera je prishla al pozhasi, al nanagluma, kakor njeni svirik je napadal al pozhasno al naglo. Dalni prizhetki omedleviz so slasti shivotna mehkushnost, sdrashlivost, teshke bolesni, sgublene fozhnjave, sofebno kri sgublena is maternize

al is nosa; is pluzh al podrugod. Dostikrat pridejo omedlevize, de nizh ne vemo od kod. Zhe ne so prepogostne, in ne dolge, porodnize prevezh ne slabio; zhe popadki ob neomedlivizi so spefhni, in ne zhutimo nobene druge nevarnosti; takrat porodnizi pomagamo s obudivnimi in krepzhavnimi pomozhki; de bi mozh imela porod dodelati. Porodniza naj lesli v priloshni postelji, in naj pnpadke tako po redu potifka, kakor popadajo. Kdar pride omedleviza je narbolshi ji pest hladne vode v obraš treshtiti, pa jo kmal obrifati, ji dajati duhat al hudiga vrifka, al jelenovza, al salmiakovza; al s njemi jo po oblizhju masati, tudi naj dergnejo ji podplate s suknam al pa fhetmi. Kdar se je pozhila; ji damo vshiti nekoliko shliz dobriga vina; dobre mefne al vinfke juhe; gomilzhniga teja al pa metniga s nekterimi kaplami hofmanoviga shganja, al pa metniga; sheje naj nikar ne terpi, in naj tudi prevezh popadkov ne tifhi. Bi pa bile omedlevize dolge, pogostim povrazhavne, in bi sdravilbe jim ne ventale; takrat bo treba porodu bersh pomagati.

§. 387.

Poshiwotni kerzhje; makatarize; ki se jim pravi boshjast, so porodnizam vfelej narslobnishi sleg, ker so radi smertni detetu in materi. Kar porodnizo sgodnejshi popadajo, kar so pogostnejshi in dalshi; toliko so nevarnishi, fosebno zhe popadki so slabi in vustje kasno pripufha. Manj pa so nevar:

ni, sej she porod spefhio; zhe vustje prav pripufha in boshjast ne je filna, al se je she le prikasala po pripufhu glavze v materno vustje. — Rezhi, ktire priloshnostvajo boshjast, so muoge, in le vuzheni sdravnik jim ve in sna prav ventati; satorrej ne bodemo dajali tukaj nadrobniuh navukov; le babizam bomo povedali, kaj de naj sploh delajo, dokler sdravnik od dalezh pride, in pa sa to, ker ni nobeniga splofhniga primomozhka sa vse take slege, ktirih praviga korenika je le teshko vediti.

§. 388.

Boshjastno porodnizo naj babiza bersh spravi v dobro posteljo; med sobe, de si jesika ne fhkodova; naj ji da gristi v ruto savito kuhalnizo. Pod nos naj daja duhati hudiga vriska, jelenovza al salmiakovza, al ofmojenih kurjih peres, al foshganiga papira, kar kol ima pred rokama. Trebuh naj ji ogrinja s gorkimi rjuhami, na pinjko naj poklada rutize al morsko gobo, ktire pomaka v gorek fhlesov obarik, al pa v otrobin; v noshnizo naj derfka topel fhlesov al pa otrobin obarik smefen s drevnim oljam. Zhe vshe dolgo ni szala, naj gleda fzavnizo is nje spraviti, naj daja gomilzhnih derfkel v sadnizo. Manejo naj in dergnejo boshjastnizipodplate s fuknam al pa fhetmi. Pavzov pa ji ne je treba rasklepati, to nize ne venta, fhkodljivo je, lomi persta. Kdar se je sbolfhala, de kaj savshivat maga, se ji bersh da gorkika teja al gomilzhniga; al

metniga s 20 kaplami hofmanovza in toliko bibrovnihke omake, in zhe je treba sbe vezhkrat. Zhe po teh pripomozhkih sleg mine, in pridejo spešni in sdajavitni popadki, takrat smo si svesti frezhniga hitriga in popolnanga porodoviga konza, sa to ker takim porodnizam se tudi rada postelja kmalo po otroku istrebi. Shalostna rezh pa je, zhe vse nizh ne vede, in slegi ne vtihnejo. Takrat ni sglublati zhafa, bersh je treba dete obrniti in ga sa nogzi islezhi, ako le je vustje pripustilo toliko, de lahko roka skosnj grede. Nizh pa v delu ne smemo sheshujati in nagliti, fosebno dokler vustje sadosti ne pripufha. Velike varnosti je vselej treba, in kmal spervizh poklizati sdravnika, po ktiriga besedah se je natanko ravnati.

Drugi stavik.

Vsroki teshkiga in pozhafniga
poroda na detetu.

§. 389.

Kdar dete stopi v porod po dolgotni me-
ri svojiga shivotizha, pravimo de ta stanik
je redoven, in tak tudi bo porod, to je:
prifhal bode otrok na svet bres vse ptuje
pomozhi, porodnost sama ga bo djala na
dan, naj si hodi s glavzo naprej al pa na-
posled, de je le vse drugo prav in v dobri
primeri; to je, de ni nizm veliziga kri-
sham ne v medenzhnim prostoru, ne v
stanu detetovih vudov, ne v kreposti in ter-
peshu popadkov.

Defilih otrok po temu nastopku po vsih
mogozih raslozhkih, se rodit vtegne bres
svoje shkode, vuner pa je ref, de vselej
materi sa taki porod je treba filo vezh
vperanja in zhafa, kakor zhe bi tisto dete
s glavzo naprej tako vstopilo, de obras
podolgama pride v eniga krishnizhnih ko-
tov. Ta sam nastop je v stvarjenju edini
redovno prilizhen. Vsak drugakshin podol-
gamiñ je sizer redoven, pa neprilizhin,
defilih stopa otrok s glavzo naprej, pa ne
s obrasam v krishnizhin kot; lih tako,
zhe otrok vstopa s nogzama, kolenzama
al s ritko, je tudi redoven, pa vsak mem
vniga ediniga je porod samudnejshi in te-
shishi.

Ref je, de otrok tudi vtégne prilizhin stop v porod si vseti, al vnner bo poroditv teshka, samudna al she bres pomaganja nemogozha, ako je kakshina neprimera med proftoram in med gruzho: to je, ako bi otrok po svoji godnosti al ves, al po kakshinih okrajih prevelik bil; on bi premalo proftora imel jiti skos sizer prav stvarjeno medenzhno strugo. Vekška ko je nesprimera med otrokovo velikobo in med medenzhnim proftoram, teshišha bo tudi poroditva, al pak o prevelikobi detetovi she sama ob sebi nemogozha, tedaj bo treba porodnizharove vumetnosti. S eno besedo in sploh rezi: Tukaj se snidejo vsi tisti napotki, ki smo jih povedali v govorjenju od medenzhne napazhnosti, tedaj so tudi porodu potrebni vsi tam rezhni pripomozhki; ker ta rezh si je vselej sebi podobna in enaka, naj si je medenza premajhina, al naj si je dete preveliko; obojod je raven tist nesprimerik med proftoram in med gruzho.

P e r v i p r e f e k l e j .

Teshka poroditva savol neprilizhniga otrokoviga nastopa v porod s naprej gredozho glavzo.

§. 390.

Neprilizhin glavzin stanik. ktir se narvezhkrat nakljuzhi je tist, *de obras gleda v jramnize*: porod v takim nastopu je vselej

mervizo teshji in kasnji, pa mati ga samotesb frezhno dodela, zhe le vse drugo je prav, in medenza sadosti proftorna sprejemati dobro spodobaniga otroka. Ker pa obras je nardalshi glavzhin okraj, tedaj se ne daja lahko in bres obotave lukati in pomikati pod framovim obokam, in stopati navun in nakvishko, kakor se daja saglavje; torej je saglavje med pomikam zhe dalje bol tishano v kukovzo, in tukaj le napenja prevezh presredik, in ga lahko dalezh preterga. Obras detetov ima tudi terpeti raven tak filin tisk, de dostokrat pride od mezhkanja ves vishnel na dan, vuner bres vse fhkode.

Snamina tega nastopa preberi v §. 230. Pomagati tukaj ne je nizh treba, samuzh o glavzhnimu is-hodu nikar mati naj prefilno ne potiskaj, de glavza prenaglo ne smukne, in pa babiza naj varova presredka, in ga varno opera.

§. 391.

Neprilizhin stanik v porod je tudi, kdar glavza s obrasam navspred stopa v materno vustje. Porod je vselej mervo teshji in kasnji, ker se glavzhni in medenzhni premerniki prav ne vjemajo. Prasna menitva pa je, de obrasni porodi so detetu nevarni: vsi hodio tako, kakor drugi glavzhni, zhe imajo le vse v redoven porod potrebne pogoje.

§. 392.

Obrasov vstop v porod pravio de vtegne biti zhveterin: to je 1. de zhelo stopi spred nad framov obok, 2. de pride zhelo v predgorjovo strano, 3. se sna vpreti v dešno lednizo, al pa 4. v levo. Po različnih tazih nastopih težhe obras al po poveshnimu premerniku medenzhiga vhodišha, al pa po prezhnimu proti naravnost nasprotni strani, v katero se tudi s bradelnam opre.

§. 393.

Teshko bomo stanik obrasov saref svedili, dokler vustje she ne je pripuflilo, in vodin mehir ni poknil: po vodnimu skoku pa se dajajo obrasovi dejli nashimperstam bol otipati, in po njih staniku refnizhnjejshi sodimo stanik detetoviga telefza: namrezh, kjer bradel otipamo, tam so tudi persi, in dalje ves predshivotizh. — Naj ob porodnim sazhetku stoji obras kakor hozhe, vuner bode vselej tako stopil v medenzo, de bo zhelo stalo v eno lednizo, bradel pa v drugo. Med porodam se pomika obras zhe dalje v medenzo, in se suka tako, de zhelo po lagama pride v krishnizhin bok. Kdar se obras priblisha ishodishu, se opera bradel sa framov obok, zhelo pa in teme stopata zhes rasprojen presfredik na dan.

§. 394.

Porojenzam s obrasam naprej se v obrasu dela vishnel in vproshin otok podoben

otoku, kteriga porojenzi s temenam, al pa s ritko naprej dobivajo na temenu, al pa na ritki. Ti viskneli in otekli obrasi ne so nizh hudiga, kakor ne so tudi une otekle ritke ritniških rojenzov. Nerodna nepamet babizhna bi bila hoteti jim kaj ventovati, sej sginjajo sami, kakor sagine temenfek otok. Veliko bol treba je varno in s lepo segati ob spregledu, dokler je dete v materi, de s tipanjem obrasa ne skvarimo.

§. 395.

Poveshin glavzhin nastop imenovamo, kdar glavza stopi v medenzhno vhodisha tako, de v fredu vhodisha otipamo eno glavzhnih straniz, pa ne mezhave lin ne temenovga shiva. Tak povegama stranik je le dvojin, to je: teme stopi mervizo bol al v eno, al pa v drugo lednizo, in al ena al druga glavzhna straniza se mika v medenzo, obras pa gleda al navsad v krishnizo, al pa navspred v framnize.

§. 396.

Poveshno stopavna glavza se posnava po tehle snaminih: Maternizhno vustje ne je o popadku enako napeto, in pozhasnato pripusha. Vodni mehir je po navadi velik, ob popadku se sadosti terdo ne napenja, in pokne sgodneje, ker glavzhin filin stisk ob kosti ga rasmene. Glavza se spervizh pomika le pozhasi, in otok ktir se dela po stranizi, ne po temenu, je shiroklat, ploshnat in terd; ne pa svishan, ne klinast. Temenfek shiv hodi blishje ob lednizi,

v katero glavza stoji; ob nasprotni lednizi najdemo prasnijo, ktere o pravimu glavzhnimu staniku nizm ne najdemo.

§. 397.

Poveshin glavzhin stop v porod ni nizm tako redkiga, al ker porodovi hojbi ne shkodi, sa to ga malokrat sazhutimo, ker nam je rado sadofti svedit in otipati, de glavza hodi naprej, in ne pozhiplamo, kako de hodi; al ta nasha nevednost je veliko majn shkodliva, kakor bi bilo nasho djanje, ako bi mi po nekterih sholskih in bukvishkih navukih hotli otrokam na svet velevati, Kaj she? zhe babiza ne posna poveshniga stanika, sej je sadofti ji vediti, de glavza je naprej, sa to bres fkerbi pusha porod samiga sebi, in dela zlo prav; in zhe bi tudi lih o porodovim sazhetku posnala glavzhno poveshnost, je vuner narbol prav, porod sebi prepufhati, in ga nizm pretikati; samo to bode porodnizi prispehno, ako leshe v tisto stran, v katero se je glavza savegnila. Tukaj le govorimo samuzh od poveshne glavzhine lege, pa ne od take, po kateri hodi spodnjak glavzhine stranize, in ki vstopa vushesze v maternizhno vustje.

§. 398.

Glavzhin stop v porod s saglavjam naprej, ne dela v porodbi nizm kaj raslozhka od stranizhne glavne poveshnosti. Zhe vse drugo je prav, bode tak porod raven kakor vlak redoven glavzhin samotesh frezhno doka-

nan. To velja od famih porodov, kjer saglavje po polnim stopi v medenzhno vhodishe, in de se tudi naprej pomika: druga rezh pa je, kdar saglavjovi spodnjak otipamo v maternizhnimu vustju, in kdar potlej satilnik se pomika, glavza pasaftaja in se vmika.

§. 399.

Naslop v materno vustje rokze s glavzo vred.
 Dokler je otrok nad vhodisham, ne vemo nizh, kako bode v porod nastopil; gibizhin, premakne se lahko; vuner vemo, de v poslednih hipih se nikol veliko ne smakne. Zhe tedaj glavza vhodezha v medenzo stopi mervizo sem al tje v stran, ji ostane prasnija na uni strani, in zhe otrok takrat s gornimi vudi se kaj gine in segne s rokze v to prasnoto, in je vezh ne vmakne, tedaj pride rokza s glavzo vred v naprejin porod. Porodu je ta rezh vselej shkodliya; vsaj je porod sayol tega bol teshek, defilih, kar se tudi narrajshi sgoti, je redoven in samoteshin. Zhe glavza je majhina, medenza pa prostorna, takrat bo rokza malo napotvala, slasti zhe se pomika po kotu sraven krishnize, ker majn prostora glavzi krade. Al tega vsega ne vemo lahko popred, tedaj zhe le glavza sraven rokze prav vstopa; zhe medenza je pravilna in ohlatna; zhe porodniza ima dobre popadke in je terdna; zhe glavza o vsakim sdajovitim popadku se poglobejsa, in zhe ne je drugih samudkov; tedaj takrat prepustimo porod samoteshin

materni porodnosti, kičr vselej merviza
teshko pa frezno bode dokonan.

§. 400.

Zhe pa glavza je prishla v medenzhno
duplo, in se tukajle narsdajovitihim po-
padkam vpera in nizh ne pomika, takrat
pridshi rokzi overshemo sanko in poskusi-
mo sanjo dete mehko potegvati, to pa
le ob popadku, in ne s gerdo, de rokze
ne skvarimo. S eno roko mi potesaje san-
kano rokzo, s ploskam perstov une roke
segamo pa v drugo stran na glavzo, in
mehko pripomagamo vlaku. Zhe ta rezh
ne jide po frezhi, je treba klizat porodni-
zhara, de porod dodela s klefhami, dokleč
zhe prevezh ne otezhe rokza detetu.

§. 401.

Ako bi se kmal o sazhetku poroda glav-
za prevezh postransko nad tumpastim ipod-
nim robam ene al druje lednize vperala,
sa to ker na uni strani rokza ji prostor
pojema, de glavza ne maga v medenzhno
vhodishe stopati pri vsh sdajovitnih popad-
kih; takrat potisnemo rokzo v kot poleg
krishnize, damo porodnizi lesbo v tisto
stran, kamor je glavza savegnena, in zha-
kamo, de bi po temu opomozhku glavza
v medenzhno vhodishe sderknila, in zhe
sderkne prepuštimo porod samiga sebi. Ako
pa glavza ostaja v tejnepravishni legi, in v
vhodishe ne smukne, rokza pa smiraj se
globejsiha, takrat bersh oberneemo dete,
in ga sa nogi na svet ipravlamo. Rokze v

maternizo našaj spravlati ne je treba, vselej bode naprej stopala, ne bode sad ostala; seganje pa porodnizo vso poskudova. — Zhe pa, kar se redko primeri, obe rokzi v porod stopate s glavzo vred, takrat bersh obernemo dete, in ga sa nogzi ispravlamo; le takrat tega ni treba, kdar je otrok negodin, in premajhin, sej tak pojde sam rad.

Drugi prefeklej.

Teshka in pozhafna poroditev savol detetove prevelikote v primeri s medenzhnim prostorom.

§. 402.

Ves narbol prilizhni nastop v porod vtegne dete fizer imeti, zhe pa je njegov shivotizh prevelik al ves, al po kakshaninu dejlu, al sam na febi, al v sprimeri s materno medenzo; tedaj bode taka poroditev vselej teshka in pozhafna, ker taziga deteta dejli se spravljajo fkosi medenzo s preveliko nujo, in s dalshim pomudkam.

§. 403.

Glavza vtegne biti prevelika po trojnih pogojih, to je: sna biti 1. prav stvorjena in sdrava, pa prevelka sama na febi, 2. prevelka savol kake bolesni, in 3. defilih je pravshine podobe, pa samo sa porod

prevelka, ker njene kosti še v materi so v shivih med seboj terdno sklepane in sraščene, de se o porodu ne dajajo sporiniti, ampak le pozhaši pomalim stiskati.

§. 404.

Glavzo v medenzhin prostor preveliko posnavamo po teh le snaminih: 1. Materin trebuh se prav ne vseda. 2. O sazhetku poroda materno vustje najdemo zlo visoko v medenzhnimu vhodishu, in pripušta filno pozhaši. 3. Šadne vode mehira se terdno napenja, oftaja premajhin, pokne prav sгодaj prejdi je vustje sadosti pripustilo. 4. Po vodnim skoku najdemo glavzo visoko v vhodishu, in ona ga tako tesno napolni, de nizh prostora ne oftaja. 5. Temenšek otok se jame delati zlo sгодaj, in polagama se sdela prav velik. 6. Nar krepkejshi maternizhni tishki pomikajo glavzo le pomalim v medenzo, de se komaj sna. 7. Porod je pozhasin, filno bolezh, in trudi porodnizo.

§. 405.

Napotki in tashave o porodu so vselej enaki, naj si je al prostor, to je medenza premajhina, al pa gruzha, to je glavza prevelika; satorej je sploh treba ob glavzhini prevelikobi ravnati po navukih, ktere smo dajali od pretesnih medenz. Mi bi fizer tudi snali glavzo, kakor medenzo meriti, in mere v stopnje dejliti, in po takim vganiti, kakshin bo porod, al kir glavzo v materi premeriti je teshka rezh,

delo pa porodnizi škodljivo, in she bi vtegnilo nam ne biti mogozhe prave sprime-re najditi; ker zhe bi lih glavzhino veli-kost najdeli, pa bi ne magali dolozhiti, koliko se taka glavza daja stisniti; satorej mere naj bodo mere, mi se pa ravnajmo po tem, kar sama rezh kashe, ta vadi babizo narbolshi,

§. 406.

Kdar je babiza po natanzhnemu spregledu svedila, de glavza v porod redovno sto-pavsha je prevelika, bode smela porod prepustiti samoteshni porodnosti v teh le sprimerkih: 1. Kdar porodniza ima veshivot pravishno stvorjen, in pa fosebno medenzo, in de je sdrava in terdna. 2. Zhe ima sdajovitne krepke popadke, ki ji po redu hodio, in jih prav isdelavati maga. 3. Zhe vsa mehka porojila so v svojimu pravimu stanu, in ne so suha, ne otekla ne bolezh. 4. Zhe nizh kaj nevarnosti ne fili prihitevati porod. 5. Šosebno zhe se glavza vdaja popadkam, se klini, temen-fek otok raste, in glavza po vsakimu sdat-nimu tishu se mervizo globejsa. Taki porod naj grede svojo pot sam; teshek bo bolezh in truden, pa deslih vzhafi terpi dva dni, bode vuner srezhniga konza.

§. 407.

Opravik pri tazih porodih je, de babiza s kerbi s deršklami istreblati blato is mast-nize, in de porodnizo szat opomina. Po-rodniza naj se pred zhasam ne vtrudi s

nepokojuim djanjam, leshi pa naj po volji, al sedi al hodi, dokler vustje jame pripufhati. Potlej naj se spravi v porodivnek, pa ne sme kmalo tifhati, dokler vustje sadosti ne je pripufhalo glavzo v sebe prejeti, fizer pride ob vfo mozh, kir je pa ne bo de imela, kdar je bo narvezh potrebovala. Zhe dolga poroditev porodnizo prevezh vtrudi, de popadki so majhini in kratki, al zlo premolknejo, takrat ji dajamo tistih pokrepzhal, ki smo jih rekli v §. 327. Nikar pa mi je ne silimo popadkov izdelavati, sbele prepovejmo vse tifhanje, dokler spet pridejo možni. Jo napade pozhitik in spanje, ne blasnimo je: pozhitik je veselo sdravilo, daja krepost in mozh. Babiza naj ne posabi o dolgi poroditvi porojil masati, slesastih stvaru vanja derfkati, omezihlnih pogrejkov okladati, in jih hraniti rosna in mehka,

§. 408.

Kdo ve, dobiva le glavza kdaj toliko velikobo, de bi ne magala med vhodishe prav sdelane in prostrane medenze? Vuner nakljuzhi se, de le savol prevelke glavze porod samotesh ne je mogozh, de bres prodnizharja zlo ne jide naprej. Taka je she rajsha, kdar veliki glavzi je hoditi fksi tesnobno medenzo. Veksha ko je nesprimera med glavzo in prostoram, veksha bo teshava pomaganiga poroda. Forej babizhna sveta dolshnost je, kdar vidi al poprej nevarnost poroda tako teshkiga, al jo sagleda med porodam, bersh in rajshi

presgodaj klizati porodnizhara. Zhe bi prevezh savupala v porodivno samotesno mozh, in odkladala, pojde glavza sa tisham v medenzhno vhodishe, al pa bo vrinjena she v duplu, tukaj se bo sagosdila obtizhala in vklinila, de je noben tish ne bode pomaknil. Sdaj otekajo porojila, se vnemajo, vsak hip dela porod teshji in bol fklezh. Zhe se pridni porodbi nafrezhi, de otroka, ki je tem zhafi vshe vmerel, istlazhi po neisrezhenim trudu v nekterih dnevih, bode mati vselej vboshiza; vneta porojila prehajajo v gnoj, al she v prisad, al taki teshki porodi, ktere je bresvetna babiza snemarila, pushajo radi sa seboj mertvudoft fzavneka in mehirja, smezhkanje in prepom maternizhniga vratu, ratergatev presredka, al pa she maternize, in konez je matere.

§. 409.

Vodenizhna glavza. Ta bolesen je presilin nabor vodene mokrote v glavzi, de ona je sa to prevelika, in toliko veksha, kolikor vezh vode je v nji. Glavzhina vodeniza je trojna: al se je nabrala voda med koshami in kostmi, ta je vunajna; al voda je v buzhnimn duplu nabrana, ta je snotrajna; al pa je obojod voda nabrana, svunaj in snotraj buzhe, in ta je povfeglavna vodeniza.

§. 410.

Snamina vunajne glavzhine vodenize so:
1. Vse tiste prikasuje ktere pomenjajo pre-

veliko glavzo (§. 404.) 2. Po vodnimu skoku nash perst otipa filno veliko glavzo de vse vhodishe spolni, in je mehka raven kakor svinški mehir s vodo nalit. 3. S perstam mervizo bol vtiskavšim dela se jamiza v glavzi; in pa teshka rezh je zhutiti mezhave na glavzi in shive. 4. Med porodam se dela nesnano dolga in vproshna temenska oteklina.

Snamina notrajne glavne vodenize so po verh danih v §. 404. she ta le: O spregledu najdemo veliko, shiroko, mehkožno glavzo; po vodnimu skoku otipamo mezhave in shive vse shiroke, mehke, plufkaste; dalezh sakebi stojezhe glavne kosti so tanke in vproshne; robovi okol mezhav in shivov so skosi kosho zhutiti ojstri, de skoraj kosho prederajo.

Snamina povseglavne vodenize so raven tista, kakoršna vunajne. Pred otrokovim rojstvam se ne daja vediti, je li sraven vunajne vodenize tudi snotrajna, ker prav rada je ta pri uni.

§. 411.

Glavzhna vodeniza dela o porodu razlizhne napotke, kakor je vodeniza veksha al manjsa: 1. Al glavza med porodam se dobro sdalsha in stisne, in porod jide fizer pozhasno, pa samotesh. 2. Zhe pa je glavna kosha pretanka, in so le popadki mozni, tedaj glavza bo v medenzo gnana, tukaj le najdsiha premalo prostora bode stisnena, in prenapeta se predere,

voda istezhe, in porod bode tudi samoteshin. 3. Šo pa koshe preterdne, se ne prederajo, in pregroba vodenizhna glava v medenzo tishana, se takrat tukaj le vklini in vpre. 4. Al presilno vodenizhna glavza nemogozha v medenzhno vhodifhe, se vpre narbolshimu tishu, in ostane gibizhna nad vhodifham. Oba posledna napadka klizheta porodnizhara samiga, de al pomaga s kleshami, al pa glavzo nastavi, in vodo isto zhi.

§. 412.

Preterden sklen med glavnimi kostmi v shivih.
Vemo, de glavne kosti nerojenih otrok imajo biti lozhene, gjibezhne po shivih, in le s kosho svesane; ta gibizhnost jim daja o porodu se stiskati, sporivati in glavzhino shirjavo manjshati. Al vzhati so kosti po svojih shivih terdno srafhene, se ne lozhio, in ne dajajo se sporiniti: od tod je porod teshek in pozhasin. Glavza preterdna potrebuje vezh zhafa in vpretja se pripravlati sa porod, se stiskati, se kliniti. Buzha tedaj ne je prevelika sama ob febi, le savporod je taka, ker se s teshkama in pozhasama daja vmanjshati.

§. 413.

Snamina terdno srafhenih kosti nerojenzove glavze so: 1. Pozhasin pomik pri vsih dobrih potiskih, in bres drusih napotkov. 2. Perst otipavshi ne sazhati nizh shiva. 3. Le majhina, al silno napeta in terda se dela temenska oteklina.

Tak porod obravnamo vse raven tako, kakor porod s glavo preveliko al samo ob sebi, al savol kakšne bolesnobe. Vselej bode porod samotesh mogozh, zhe le buzbiza s materno medenzo stoji v taki primeri, de ona desilih s nujo, pozhasi in muzhno, vuner skos maga; zhe mati je sdrava, de so potihki krepki, zhe se le glavza po vsakim dobrim popadku mervo pomakne, in zhe nizh drusiga ne svetova porod prihitevati. Zhe grede pa kaj narobe naj klizhe babiza rajshi presgodaj porodnizhara, de samuda ne deva v nevarnost ne matere, ne deteta.

§. 414.

Preshiroke plezha detetje. Kakor odraslenzi sebi ne so vsi enaki v velikosti, jakosti i. t. d.; tako tudi nerojenzi se najdejo, fizet prav storjeni, pa pregrobi in prevezh plezhaci. Tazih porod je vselej teshejsi in samudnisih, pa nikdar, ako vse drugo je prav, savol plezhatosti same ob sebi ne je samotesh nemogozh: ref de teshejsi, pa redoven je. Kjerkol namrezh glavza skos maga, tam tudi shivot. Dukler rojenzova glavza ne je prehodila medenzhniga dupla, stojita plezha prosta in gibizhna nad vhodisham, in se rada obrneta, kamor jih vodi glavza se sukajozha skosi medenzhno strugo. Po tem takim ne je drugazhi mogozhe, kakor de plezha vselej stopiti morata v poveshin ali prezhin premernik medenzhniga vhodisha, kdar otrok s glavzo naprej redovno hodi; in po temu rava

niku najdetā plezha vŕelej sādosti proŕtora,
in pa ŕhe sa to, kir se dajata dovel ŕtiŕ-
niti.

§. 415.

Redovno na ŕvet pridŕha glāvza gleda v
eno maternih ŕtegen; po temu namerku
ŕta takrat plezha v ravnimu premerniku
medenzhniga is - hodišha, v takrat ŕvojimu
pravimu kraju. Zhe plezha po kakŕnimu
napotku se ne ŕta prav ŕafuknila, in ŕta v
prezchnik medenzhniga is - hodišha ŕtopila,
takrat vtegneta med ŕednizama obtizhati,
in zhe ŕe tukaj predolgo mudita, bode ba-
bizi treba dete isvlekniti, de mu ne bode
kaj ŕtkodilo, in de porodniza ne terpi
predolgo, ker ŕe obema lahko pomaga.
Kdar tedaj dete ŕe ne ispravi ŕmed is - ho-
diŕha po dobrih tiŕnih, al de ŕavol nizh
popadkov tam predolgo obtizhi s plezhama
naj ga reŕhi babiza tako le; se eno roko
s lepama podpera na dan pridŕho glāvzo,
s kasavzam in velikim perŕtam une roke
ŕeshe pod ŕramov obok nad detetjim tivni-
kam v tiŕto ŕtran in v plezhize, ki je bol
proci materni krishnizi, in s perŕtama pri-
tiŕne plezhe do krishnize. Po temu ŕafuku
pojde s pervim popadkam dete rado na
ŕvejt. Bi to vupanje prasno bilo, ali bi
popadki dolgo ne priŕhli, takrat babiza
ŕkljuzhi oba perŕta, jih s kljuko ŕafadi
pod otrokovo paŕduho, in ga potegne. Zhe
ji to delo ne bi htelo po ŕrezhi, de ple-
zha ŕe ji ne ŕta dala ŕafukniti v raven
premernik, al zhe jih je ŕafuknila, pa

dete nehze sa podpasduhnim vlakam, takrat babiza popufhaje pasduho, seshe dalje s perstama po ramzu, in ga s lepo mervizo popotegne in potifne otroku na perfi, in ga nad perfmi sname is noshnize. Po tem mehko potegne, in dete gre rado; redkokrat je treba reshovati drugo rokzo.

§. 416.

Prevelik trebusbizz se malokrat najde, de bi napotoval porodu. Narmanjkrat ga najdemo preveliziga savol otekliga al israfheniga drobu, bi rekel jetriz, felsene al drugej; vezhkrat pa savol nabrane prevezh vode, ki ga filno napenja: Ta bolesen se pravi *trebusbna vodeniza*.

Njena snamina so o porodu taka le: Otrok, zhe stoji s glavzo naprej, se do perf she lahko rodi; al pa kdar glavza sad hodi, pridejo nogzi rade in rit, le sam trebuch sastaja, in deteta ne spufha naprej. Otipavshi najdemo trebusbizz kakor boben napet, in polno ga je vhodishe. Zhe dete vprek stozezhe, stopi v materno vustje narpred s trebucham, takrat vodenizo she laglej posnamo po trebuchovi velikobi, napetju in plufki v njemu; rada je vselej tudi popkovnja debela in s vodo naljita.

§. 417.

Pomozh, de otrok savol preveliziga vodenizhniga trebusbika v medenzi ne obtizhi je taka: Glavzo deteta do perf rojeniga podpera pomagavka; babiza pa sakljuzhi

po eniga, al po dva persta oboje svoje roke pod detetjo obojo pasduho; in kakor s kljuzham popotegova dete, pomikaje ga med vlakam kvilbko in navsdol, in semtertje v obojo stran, tako ga pozhasi napravla isderkniti. — Dete rojeno s nogama naprej, babiza s zelim perisham oprime tako sa stegna, de svoja pavza na detetjo ritko djavshi ga semtertje mika in vlezhe. Ako bi otrok, kar se zlo malokrat nakljuzhi, ne htel sa vlakam, je treba klizati porodnizhara, de vodo nastavi in trebuh isprasni.

Tretji preskledj.

Teshka in pozhasna poroditev
savol detetjiga neprilizhniga
nastopa v period s glavzo
naposled.

Ritkin porod.

§. 418.

Otrokov navadin stop v porod je s glavzo naprej; sa tem pa je med drugimi nar-pogostnishi stop s ritko naprej. Ritkin porod se shteje med redovne, sa to, ker je po stvarni naredbi samotesh frezhno mogozh, ako je le vse drugo prav, kar imeti hozbejo redovne poroditve. Drugej imo pa vshe povedali, de ritkini porodi hozhejo vezh zhafa in vperanja, kakor bi ga

treba bilo, zhe bi tisti otrok s glavzo nãe prejhodil. Tudi je otrokov shivot vezh al manj v nevarnosti, zhe glavza hodezha naposled potrebova vezh zhasa se reshiti.

§. 419.

Snamina, de ritka grede naprej v materno vustje, ne so prav jasna o sazhetku poroda, sa to ker sosebno po vihravastim spregledu lahko menimo, de ritka je glavza. Ob ritknim vstopu bomo sagledali, de materin trebuh se ne je vsedel po navadi; de vustje stoji visoko, in de teshko dose-gamo spredaj leshezki otrokov dejl; vustje pripushta pozhasi, otrozhje vode mehir je bol plosnat in rasfhirjan. Po mehirjovnu poku so snamina nastopajozhe ritke bol jasna: otrozhja voda rada stezhe oblatena s detovim isfranim lajnam selenkasto barvana; nash perst otipa nekaj shiroko-okrogliga, mesnatiga, kar se raslozhi od glavze, de ne ima las, ne terdih koshtiz, ne shivov, ne mezhav; sazhutimo pa nek-di kukovzhin puzik, od tega tezhe naravnost ritkina brasda prot uni strani, in konez brasde so slutiti spolovila; v sredi brasde je ritnik, na oboji strani pa okroglasta sadnja liza. Nogzi ste al krisham na trebushtik pritisnjeni, al ste v kolenah vkluzheni, in pa sedi dete v otrozhnjeku, kakor otrozi zhizhkajo, kdar gredejo veliko potrebo opravlat, in takrat sazhutimo tud stopalza v maternim vustju.

§. 420.

Detje vtegne s ritko naprej stopati v medenžno vhodišče po zhvetirimu staniku; dva stanika sta, de perfi in trebušhizh gledata v materin herbet, pa nikol naravnost v herbtanz, vselej malo bol safukana al v levi, al v desni materin bok; detetji herbtizh stoji proti steni materniga trebuha vselej obrnjen nekaj bol al v eno, al v drugo stran. O tih dveh stanikah sazhati nash perfi kukovzhizo v tistim kotu sraven framuz maternih, in sa tisto stegnovo shishko, kamor je herbtizh obrnjen; ritkina brasda hodi po poveshnimu premerniku medenze v kot sraven krishnize nasprotne strane, kjer najdemo tudi spolovila. — Druga dva stanika sta pervima raven narobe, to je; perfi in trebušhizh gledata nayspred in posranško v steno materniga trebuha; detetji herbtizh stoji proti maternim herbtu vselej mervizo bol obrnjen v eni al drugi materin bok. O teh stanikah sazhati nash perfi kukovzhizo v tistim kotu poleg materne krishnize, kamor je herbtizh bol obrnjen; ritkina brasda hodi tud po poveshnimu premerniku medenze v kot nasprotne strane nayspred sa stegnovo shishko, in tukaj najdemo tudi spolovila.

§. 421.

Po marsikaterosti teh le stanikov bi mi snali misliti, de tudi hojba skos medenzo je drugakshina po vsakim stanku. Pa taka

ne je : lejte, ne smemo posabiti, de otrok nikdar s nastopšim dejlan ne hodi na svet po tistimu nameriku, po katerimu je vstopil nad medenzhnim vhodilham, in vanj. Ritka naj o sazhetku vstopa in namerja, kakor si hozhe, vfelej pa pojde po takimu sukavnimu pomiku skos medenzo in skos materne porojila na svet, de nardalshi in shirshi detetji merniki, namrezh kolka, plezha in glavza vfelej hodio po narveksbih medenzhnih prostorih vhodishuvih, duplovih in is-hodishovih.

§. 422.

O prvih dveh stankah s obrasam, peršmi in trebuskam postransko obrnjenim v materin herbet, in s herbtizham v materno trebuhovo steno, se ritka skosi vhodilhe pomika v duplu tako, de kolka stopata v poveshin premernik sgorne medenzhne odpertine ; to je, en kolk v kot poleg krishnize, eden pa sa framov obek poleg shishke nasprotniga boka. Potlej se dete safukne tako, de trebushek namerja v krishnizo, plezha pa se spravkata v prezhin premernik medenzhniga vhodilsha ; temzha si dete s ritko stopa na svet s trebuskam navsdol mervizo bol v eno stran obrnjenim. Kdar sta plezha v prezhin premernik skosi vhodilhe prišla v duplu, in stopila do is-hodilsha, takrat stopa glavza, s obrasam v eniga kotov poleg krishnize v duplo tako, de bradel v perši opert se najspred v duplu prikashe. V duplu potlej se obras fuka v krishnizhin bok, in ker sa

glavje med glavznim pomikam najde napotik v framovim oboku, ki se na nj vpre, tedaj najpred bradel stopa zhes srednjo mešo, potlej vufiza, nosik in zhelo; po tem she le se rešhi saglavje spod framoviga oboka, in nareto je rojstvo.

§. 423.

Po enazih potih dela stvarba samotesh ritkine porode obernjeniga otroka s obrazam, peršmi in trebuškam v eno al drugo stran poštraufko navšpred v šteno materniga trebuha, in gledajozhe s herbtizham malo po eni al drugi strani v materin herbet. V obojih teh dveh štanjih kolka raven tako, kakor smo v prejštnim odstavku rekli, stopata v poveshiu premernik škosi vhodišhe v medenzhno duplo, in po oboji hojbi, naj št spredin detetov plošk ob sazhetku poroda gleda bol v desno stran materne trebušhne štene, al bol v levo. Kdar kolka hodita škosi medenzhno duplo, se dete safukne tako, de tišt kolk, ki je o porodovim sazhetku štal v kot poleg krishnize, sdaj stopa v krishnizhin bok, in uni kolk se oberne sad sa framov obok. Kdar se dete nišhe pomika, takrat navsad štojezh kolk rije narpred zheš presredik na dan; poleg tega pa okrogel trebušhizh detetov se obrazha navsad v materno krishnizo, in plezha stopata škos prezhin vhodišhov premernik v medenzhnu duplu, kakor smo rekli v prvih dveh štanikah, v kterih spredin plošk detetjiga shivotizha je kmal špervizh navsad obernen bil. Glavza

tedaj mora lih tisto hojba imeti, kakor smo jo vsadnih povedali v §. 422. Tedaj v oboji nakluzhbi, defilih se nam zbudno sdi, je porod enaziga konza, naj si je dete spervizh s perfmí in trebuszham gledalo, kamor je hotlo; v obojih namerkih stvarba samotesh poinika dete is matere po enazih sakombah, in otrok vselej na dan stopi s trebuszham navsdo! mervizo v eno stran obernenim.

§. 424.

Ritkine porode, naj otrok o porodu meri in gleda kamor ti bodi, tedaj dodela sama stvarba samotesh bres vse vumerne pomozhi, kakor ona dodela vse redovne glavzhne. Enako glavzhnim porodam, vtegnejo tudi ritkini al lahki al teshki biti; vse, kar teshejsiha porod s glavzo naprej, al kar ga nevarniga dela, vse to vtegne tudi porod s ritko naprej sadevati in filiti naf, de mu pomagamo. Zhe naf nizh ne bli porod prihitevati; to je, de ne je filne kervavitve, boshjasti, napazhnih porojil, al kaj tazih nevarnost; zhe porodniza je terdna in de ima sdajovitne popadke, zhe detetova velikota je v pravi sprimeri s medenzo; takrat pojde porod sam rad samotesh bres vse nafhe pomozhi: tudi pozhasnikast porod ne bode nizh shkodil ne matere, ne deteta, vselej je bolshi ritko pri wiru pufhati hodit, kakor gre sama. Zhe bi mi hotli nogzi rezhiti, in tako le smanjshati gruzho, in detetu zesto slajshati, bodemo fizes pomagali ritki, in svojo mi-

sel dosegli, al sohujfhalí bodemo s tem zefo glavzi, in detetji shivot v nevarnost devali, sa to, ker glavza bode sa refhenma nogzama prepozhasno hojbo dobivala: Namrezh, kdar o ritknim porodu mi refhimo negzi, in sa-nju otroka potegvamo, takrat vustje in druga porojila ne imajo zhasa pripufhati, in se rasprostorjati. Glavza tedaj najde velike saverke, in hodi s svojo nevarnostjo filno pozhasno fkos medenzo, in pa she pozhasnejfhi, ker otrozhnjek se ne ftfika sadofsi bersh, in satorej ne porifka glavze prav kakor je treba: sa vlakam se pomika dete rado napak, in ne po tih namerkih, kakor ga famoreshna porodivnost istifkava, sa to ramena in bradel se oddalfhata od perfiz, glavza napak med vhodifne ftopivfha pritifka popkovnjo, in tak smo napofled prifileni ji pomagati, in jo s rozhnostjo refhiti. To delo pa je vfelej fitno in nehvaleshno, sa to, ki otrok je rad she mertev.

§. 425.

O ritknih porodih tudi vzhasi se nakluzhi, pa zlo malokrat, de hodi dete fkos medenzo vfe drugazhi od tega, kakor smo rekli v §. 422 in §. 423, to je, de po nad pridfhi ritki trebusfzhzh ne gleda navsad v krishnizo, ampak navspred v mater-ni framnizi; tedaj pride glavza po zefi nad medenizhnim vhodifham, po kateri ona hodi zlo teshko, al pa she jiti ne magá, in sabrede v filno smertno nevarnost zhe tedaj v takimú neprilizhnimú otrokovim

namerku ritka is materne pinje stopi, nam je treba dete safukati, de mu trebu-
fhizh pride navsad v krishnizo mervizo
postransko. Tega ne smemo poprej delati,
dokler ne steno-gzi refheni; tedaj ne nag-
liti, ampak varno ravnati in pozhalama,
fej ne je nobene nevarnosti, dokler je
glavza she nad vhodisham. Safukamo pot-
lej tako le: Oprimemo s zelima rokama
ritko, tak de dlani pridete na sadnja rit-
kina lizhiza, pavza rastegueua na krishiz,
perstje pa oblegajo kolka, in safuknemo
dete v tisto stran, v katero trebu-fhizh she
sam bol namerja. Med safukam, in po
njemu, se varvajmo vsiga vlaka in tiranja
detetovga, pustimo ga pri miru, de famo-
tesh islese, le samuzh popkovnjo mervizo
na - le popotegnemo.

§. 426.

Bi pa glavza stopsha med vhodishe se
predolgo mudila, ne se pomikala, bi zip-
la v popkovnji pojemala; takrat je otroku
smertna nevarnost velika, in prihitevati je
porod. Tedaj pametno pervizh refhimo
rokzi, ako stojite kvifhko stegnenei sraven
glavze, po tem lese glavza rada sa njima.
Zhe bi pa she glavza ne hotla, jo refhimo
s vumetno rozhnostjo. Take dela prav de-
lati bomo vuzhili v besedah od pomaganih
porodov.

Kolenfek porod.

§. 427.

Kolenfek porod je, kdar dete v mäter-nizbno vuftje stopa s kolenama naprej. To vtegne biti al s obema, al pa le s enim, tak de drugo fteguo pozhiva na trebuftzhzu ftegneno.

Snamina deteta stopavftiga s kolenama noprej fo pred mehirjovim pokam nejafna, po temu pa je detetji ftanik vef snan. Najdemo terda, okrogla, nefavna in ne prevelka kolena, in lahko je kolenze slozhiti od komolza, ni fe smotiti nad kakftnim drugim dejlam: kdar stopita oba naprej, takrat sazhitimo tudi fklenjena ftegniza, kterih pifhali sakluzheni nakvifhko ftojite. Po tem snamo vef ftanik shivo-tizhov vganiti; ker vfelej pifhalzi hodite po sadnimu ploffku obeh ftegnov kvifhko, in tam v tifto ftan je herbtizh, kjer pifhalki sazhitimo.

§. 428.

Kolenfka poroditev ne ima raslozhka v hojbi od ritkinfke, tedaj obravnamo jo raven tako, kakor smo rekli od tejle: To je, zhe nizh ne je hudiga vmeft, kar bi prihitevati velevalo, taka poroditev grede famotesh, naj dete ftoji, kakor kol fi ho-zhe; gleda naj babiza, zhuje in ftrefhe. Ta rezh pa nizh ne dej, al fta stopila oba kolenza v porod, al pa sam eno.

Nogzhin porod.

§. 429.

Kdar sazbutimo dete v maternizhnim vustju s nogzi naprej stopſhe, pravimo de je nogzhin porod. Dete sna priti v porod al s obema vred, al pa le s eno nogzo, una pa je al sakljuzhena v kolenzu, in pishalka je savita sad sa stegnize, in nje-no kolenze se prikashe mervizo posneje, al je pa una nogza sakljuzhena v kolku, to je v stegnovnu sklenu, in kvishko, stegnena ob trebushezhu. Kdar je taka le; takrat tista detetja strau stopa s ritkinim lizam v porod.

§. 430.

Nogzhiniga poroda snamina so: Vustje pripulha pozhasi, vodin mehir se dela tilno velik, je pa odmekel. V mehirju zbutimo eniga al pa dva dejla, ki jih ne je lahko posnati. Is pozheniga mehirja s valam istezhe veliko vode, in sdaj lahko sposnamo nogzi, in jih raslozhimo od rokiz, ker jalno otipamo kratke perstize, podolgasta voska podpladza, gleshniza in petzo. — Babiza naj se nad porojenzi sama vadi in vuzhi posnavati in otipavati deterje okraje in vude; ta vada vuzhi vezh memo ysh bukev in sholſhe raslage.

§. 431.

Nogzhine porode ofkerbevamo kakor kolenske in ritkinske. Naj stopate obe nogzi, al pa le ena, in shivotizh naj stoji.

kakor si hožhe, dete pojde vselej na dan kakor o ritkinim porodu; vselej s narvekskim okolusham stopa v narchlatnishi medenzhin prostor, zhe ga le ne motimo s prasnim neumnim vumetvanjam. Ob kakorshnim kol noshuim stopu v porod, prepuštimo poroditvo svoji samoteshni kreposti, zhe le nizh drugih nevarnost ne sili prihitevati: defilih tedaj le ena nogza v porod stopa, in naj druga kakor si bodi saštaja, tudi prepuštimo porod samoteshni materni možhi. Gerde napake dela babiza, ktera brës nizh vlezhe, tira in gojavi dete na dan, de bi ga le bersh isderla. Dostokrat je taka babiza vmorivka nedolshniga detetza.

§. 432.

Vzhasi po tem, ki je ritka vshe na dnevu, sagledamo de otrok na popkovnji jesdi, to je, de mu popkovnja hodi med stegnama zhes krishiz nakvishko, takrat pripotegnemo njen konež, ktir tezhe k potizi, in jo isnamemo zhes v trebuh porinjeno stegnize, ktiro je blishej krishuize; zhe pa je prekratka, in de se ne daja tako isfneti, jo le pomaknemo is krishza na stran; potlej naj hodi otrok samotesh na svejt. — Zhe se pa popkovnja ne daja pripotegniti, in je tolko prenapeta, de otrok se nizh ne maga pomikat, in tedaj predolgo saštaja, takrat je, kakor bersh je otrok s glavzo stopil v medenzhno vhodishe, treba popkovnjo dvakrat prevesati. Jo med prevosama prerესati, in potlej bershkobersh porod dodelati.

§. 433.

Kdar je otrok s ritko na dnevu, kolence in noshni perstizi pa gledajo kvifko v materin trebuh, takrat dete ne stoji prav, sa to, ker s trebuszham, persemi in oblizham gleda navspred v trebuhovo materno steno. Taki tako stojezh otrok sizer vtegne se tudi samotesh roditi, pa porod je teshek in samudin, in dete je vselej v narvekski smertni nevarnosti; tedaj je treba ga vsekrat s trebuszham navsdol safukati, kakor smo vuzhili od ritkinih porodov v §. 425. tako je porod hitrejski, safuk je pa zlo lahek.

Po redovnih ritkinih, kolenskih in nogzhnih poroditvah nam kashe sama stvarba, v tih stankih otroku hoditi skos medenzo in stvarba nam daja podobik, kako delati, kdar smo prifileni dete obrniti in sa nogzi snemati is maternize. V sledna babiza naj dobro premishla postvarbino hojbo, ker po nji vidi, kako de pri tazih porodih raven tako, kakor v redovnih glavzhnih, varno vodi v stvarjena porodnost dete skos medenzo, tak de narvekski okolush detetjiga shivotizha hodi vsekrat po narvekskih prostorih v medenzi.

Tretji glavnik.

Vsroki teshkih in pozhafnih porodov savol posteljze.

§. 434.

V noshezhi maternizi sapopadene stvar, kterim sploh pravimo de so posteljza, to so jajzne mrene, popkovnja in potiza, ti dejli, in tudi she otrozhja voda, so vzhafi krivi teshkiga, al she nevarniga poroda.

§. 435.

Jajzne mrene shkodovajo porodu, ak ne imajo pravih lastnost, de so al preterdne in predebele, al pa preslabe in pretanke. Preterdne ne poknejo o pravimu zhasu, to je ob sadoftnim vustjovim pripufku, in mehri pride doli do med piska, al pa she dere is nju. Je dete v pravi sprimeri s materno medenzo, takrat se ni bati niz kaj budiga, le porod je malo samudin, ker pomik je otroku saveran. Je pa otrok v medenzhin prostor premajhin, taki bode v mrenah savjit ob sdatnimu tishu prenaglo smuknil na svejt; in zhe se potiza she terdno dershi maternize, se bo materniza at vbokala, al she preboknila; zhe pa ne je prevezh vkorenjena, se bo vtergala in nevarin kritok storila. — Temu ventamo, de do piskov predren mehri rastergamo, de vode odtezhejo, in kmal potle bo dete na dnevu.

Jajzne mrene pretanke in preflabe se prebitro rastergajo sbe ptej, de je vustje se rasfhirilo sadosti glavzo v sebe sprejeti; otrozhja voda odtezhe presgodaj, porod je pa prepozhasin in teshek, sa to ker glavza ne rasproja vustja tako, kakor ga rasganja vodin mehira. Vustje tedaj kasno pripusha, otrok se nishje pomikajezh pritiska s glavzo vustnize materniga vustja prevezh v medenzhne kosti, tedaj vustnizi otekate in bolite, in od tod mora porod biti bolezhi in kasnishi. Ob tem takim spravimo porodnizo v snako ravno leshe, in ji prepovemo popadkov tishati, dokler vustje glavze v se ne pripusha, v kar je dostokrat potrebnih vezh ur zhafa. Babiza pa naj fosebno fkerbi, kakor vselej ob teshkih in samudnih porodih, de porojila ne bodo suha, in bolezhja.

§. 436.

Popkovnja vtegne porod mnogiterama nadlegati. Vzhasi je popkovnja prekratka, al sama ob sebi, al pa ker se je kaj overgla okol deteta. Zhe je sama ob sebi predolga, se rada overshe, in tako pride prekratka: oboja prekratkost vtegne biti fhkodлива, to je samoobsebnja in pa poovershenjska. Overzhi se vtegne al ob detetov terih, al ob rame, narrajshi pa ob vrat, sbe vzhasi po dvakrat. Dostokrat o ritkinih in ob nogzhinih porodih ona pride med stegna; takrat smo rekli, de dete jesdari.

§. 437.

Snamina prekratke popkovnje so ne gotová, so spodvodna. Kir s he nizh ne prepri-
zajo prekratke popkovnje, ne bolezi in
kratki popadki, ne pozhašni detetov pomik,
in vřkok po popadku; ne majhine kervavit-
ve med porodam; ne šklezha bolezhina
neki v maternizi; ne povegast vřtop glav-
zhin med vhodishe; ne s he takřhine dru-
ge prikasnje. Dostikrat se ob tih snaminih
ne najde nizh prekratke, nizh overshene
popkovnje; dostikrat pa je prekratka, al
overshena bres vsih řazih snamin. De je
sama ob sebi prekratka; to svedamo s he
le po rojřtvu; de je overshena, se nam
řasodeva takrat, kdar prihaja dejt, ob
kteriga se je overgla; in to napzhnost al
mervizo prej otipamo; al pa s he le s o-
zhema sagledamo;

§. 438.

Kdar po rojřtvu detetje glavze sagledamo
popkovnjo savito ob vrar, in ta overshik
je ohlatin bres davlenja; takrat ne je
řhkoda se bati; samo varvājmo, de nam
otrok prenaglo ne hlařtne na dan; de te-
daj ne terga po fili potize. Kdar pa je al
enkrat; al s he vezhkrat řerdno ovjita o
vrat; de ga davi; in de gorni napeti v
potizo segajozhi konez se ne daja pripo-
tegniti; de davlenju ne je ventati; takrat
popkovnjo řpodveshemo in prereshemo. Ĺ-
zer se je bati potizhniga posilniga vtergan-
ja; in po takim nevarniga kritoka: al zhe

je sbe prevezh vkorenjena potiza, bi vtegnila al se pretergati popkovnja, al pa se vbokniti otrozhnjek, al se zlo prebokniti. Popkovnjo spodvesavamo in preravamo tako le: Popkovnji sa detetjim tilnikam spodlezhemo dvojin trak, jih pa nekaj vlakfebi terdo saveshemo, potlej tumpasti sbkaruik splofkama podtaknemo med prevosama, in popkovnjo prereshemo. Sdaj pa, zhe prvi popadik otroka ne istishi, ga je treba bersh ispraviti. — O popkovnji sami ob sebi prekratki, in njih oversheni, naj babiza varova, de otrok prezaglo ne isfmukne is porojil, in kdar je prilesel, naj ga pomagavka bliso matere popestova, dokler babiza popkovnjo saveشه in odreshe, de se ne preterga, al se ne is popka isruje. — Popkovnja okol detetoviga terfha overshena je obravnava ti, kakor smo sdaj le rekli od prekratke famo ob sebi. Od jesda renja na popkovnji glej §. 432.

§. 439.

Predstoplena popkovnja. Dokler je dete v otrozhnjeku, stopi vzhafi popkovnja spred v porod hodezhi otrokov dejl skos vustje, temu pravimo, de popkovnja je predstopila. Ta predstop se vtegne sgoditi pred vsakim dejlam s kterim kol dete v porod stopa, in od nekidaj so ga shteli med velke nevarnosti, sa to, ker pomikajozh otrok, predstoplen kof popkovnje, po svoji poti v medenzi filno rad pretisne, in kervin pretok med seboj in materjo preshme, in

tako sam se vmori. Kar maju je prostora v medenzi, kar vekſho je dete, toliko vekſha nevarnoſt. Narhujſha pa, kdar vode presgodaj odtezhejo, in kdar popkovnja stopi pred glavzo al ritko.

§. 440.

Snamina predſtoplene popkovnje najdemo po ſpregledu. Pred vodnim pokam ſazhutimo zhevaſto popkovnjo v mehriju ſadne vode, in pa ob ſhivimu detetu otipamo v nji ziplanje. Po mehirjovim poku jo ſhe bol otipamo, kir ona ſtopa navsdol, in pride vzhafi do is-hodiſha al ſhe niſhje, tukaj le ſe da ozhema vititi; ponavadi pa oſtaja ſanki podobna poleg al glavze, al ritke, derka s njima ſkoſi vvhodiſhe v medenzhno duplo.

§. 441.

V taki filni nadlogi ſo veliko ſvetvali, kako de je ohraniti detetov ſhivot, al v materin ohranik pa ſo ſe manj osirali. Narvezh jih je ſvetovalo, popkovnjino ſanko naſaj ſpraviti v maternizo, in jo v nji ſadershati; zhe ta ne je mogozha, pa rajſhi dete oberniti in ga ſa nogzi na ſvet ſpravlati. Ta beſeda je hitro rezhena, pa tako ſtoriti je teſhka. Dokler ſanka je kratka, in ſhe ſtoji v vuſtju, nam vtegue kteri redkikrat po ſrezhi jiti, de jo ſaver-nemo, in v maternizi ſadershimo, nikdar pa, kdar je vshe nekaj vezh is vuſtja ſtopi-ja: Tedaj zhe to pomiflimo, in pa ſhe kaj mati terpeti imajgnjavlenja, kaj pop-

kovnja mezhkanja, kaj zhaša je treba, dokler bi otrok saporavnani popkovnji ze. sto sadelal, smo primorani rezhi, de savrazhilo nikol nizh korista ne obeta. — Dete ob sraven glavze predstopleni popkovnji vselej oberniti in snemati tudi ne je bres nevarnosti, ker taka obernitev s glavzo navspred stojezhiga otroka je rada teshka, in pa sej she ne vemo, pojde le potlej glavza naposled hitro sadosti in rada, de bomo otroka reshili smerti. Nizh manj nevarna je tudi taka obrazhva materi, kdar glavza med vhodisham stoji, in pa she tolko bol nevarnishba, kar po isteklih vodah otrozhnjek se je bol stisnil okol deteta. Torej veliziga pomisljka je je treba, kaj narbolshiga bode sa mater in otroka.

§. 443.

Tedaj nikdar ne skušhajmo predstople popkovnje savrazhati v maternizo, *sa to ki ta rezh ne le prasna, she shkodliva je. Po tem takim opušhamo vse tipanje in seganje, slasti ker s tem delam se popkovnja rada she globozheji prestopi. Zhe po dobrimu spregledu najdemo, de medenza je prostorna sadosti, de popkovnja je dobro zhversta in shiva, de zhutimo njeno ziplo, de je stopila v kot poleg krishnize, de tukaj ne je pretiskana, de porodniza ima sdajovitne popadke, de otrok se smiraj pomika s glavzo al ritko al s nogzi, de porod je spehin; takrat devamo modrovanje na stran, in zhakamo mirno samo-

teshniga konza. — Zhe pa je rezh druga-
zhi, to je, de popkovnja stoji kjerkol bli-
shej framniz, ni pa v krishnizhnim kotu,
takrat, zhe je vustje pripustilo sadosti,
obernemo dete, in ga ispravimo sa nogzi
slasti ak v popkovnji pojema zipliza. Kdar
obrazhamo, se nam je s roko ogibati pop-
kovnje, de je she bol ne smezhkamo.
Kdar konzhek sanke stoji na dnevu svunaj
matere, pomozhimo rutizo v topli vodi,
oshmemo, in vanjo savijemo konzhek, de
ga ne opiha ohlip. Obrazhavshi dete, spravi-
vimo to predstoplo sanzhizo s roko v me-
denzo, in ob enim vred s to roko feshemo
vishje po detetovi nogzi.

§. 443.

Kdar je glavza sraven predstopshe pop-
kovnje globoko v medenzhno vhodishe
prishla, so tudi vode istekle, in materni-
za se okrog deteta mozno fkerzhila; je
pa treba porod prihetevati; takrat naj
pride porodnizhar s kleshami; obrazhva v
ti dobi bi devala v smertno nevarnost otro-
ka in mater. Vsaka babiza naj si terden
fklep stori vselej o popkovnjih predstopkih
klizati porodnizhara, fosebno zhe ga je le
prezej dobiti. Kdo bi nek preshteval ne-
varnosti, in zhesa de je treba, al ne?

§. 444.

O predstopshi popkovnji s ritko al s nog-
zama v porod, kdar grede rad in hitro,
ga prepustimo tudi samotesni materni kre-
poshi. Je pa porod samudin, pride pop-

kovnja v kakšino šako, pojema njena zipla; takrat je treba porodu pomagati, ga prihiteti in dete rešiti. Kdar pa najdemo popkovnjino sanzhizo bres ziplinga tepenja, al merslo in velo, de vemo in snamo detetovo smert; takrat ne delamo nizz, in mertviga poroda hojbo pri detetovim dobrim vstopku prepufhamo sami materni samotesbni kreposti; sej popkovnja sama ob sebi nizz ne teshejsha, tud nizz ne lajsha.

§. 445.

Otrozhja voda zlo redkokrat kaj nadlegova poroditve, bodi si vode al prevezh al premalo. Preobilni vodi ventati je lahka rezh; premalo same ob sebi je pa nikdar ne najdemo, zhe le babizhna napazhna, al njena nepokojna ravnava presgodaj ne-preterga mehirja in vode ne stakne.

§. 446.

Preobilna otrozhja voda rasprostorja prevezh otrozhnjek, in ta sgubla savol tega nekaj svoje škerzhlivosti, od tod pa pride pozhasnejshi porod; ta pozhasnost pa je she vselej dobra porodnizi. Al takrat, kdar je medenza prevelka, al pa otrok premajhin, se je bati prenagliga poroda, ker je vselej nevarin, sa to ki materniza ne ima zhafa, se spodobno stitniti, ona redaj pade na kup enako sprasnenimu mehu, in maternizhin vsad al prebok, smertin kervin dor, omedlevize al boshjasti, in taki napadki dostikrat vgasnejo mater.

§. 447.

Snamina preobilne vode so: prerasprojan in prevelik materin trebuh, vzhafi zhutli-va plufka pod nasho na materin bok djauo roko, zhe s perstmi ene roke pobobnamo materin nasprotin bok; popadki so kratki in slabi, in trebuh po njih se ne vterdi in ne napenja prav; tish je le majhin, sato prepozhasi pripufha vustje, prepozhasin je porod. Vodin mehir je velik, pa med popadki ne sadofti napet; dete stoji visoko, tesbko je ga dosecati.

§. 448.

Po tih snaminih svedshi vodno preobilnost spravimo mi porodnizo v svifbano ritno lesbo; kdar vustje sadofti pripufi, poknemo mehir, in vodo isspustimo. Potlej s dlanjo manemo trebuh, devamo nauj obkladke fogretih rutiz; to vabi otrozhnjekovo pridnost, popadki prihajajo sdatni, in porod gre frezhno svoj pot pred seboj.

§. 449.

Premalo vode otrozhje nima nobena porodna, to se le sгоди samo po presgodaj poklimu mehriju, de so po takim vode istekle. Takrat je porod vselej teshek, samudin in bolezh. Delati in obravnavati nam je, kakor smo rekli §. 435. govorezh od pretanzih jajzhnih mren, in od presgodniga mehrijevga poka.

B a b i f h t v o ,

Zheterte bukve.

Neredovni porodi.

Pervi stavik.

Neredovni porodi sploh.

§. 450.

Kdar dete v otrozhnjeku tako neredovno stoji, de ga na svejt postaviti materi ne je samotesh mogozhe; al de dete sizer redovno stoji v porod, pa kakshina nevarnostna rezh naf priganja porod bersh prihitevati, tedaj je vumetnost dolshna pomagati. Tazimu porodu pravimo, de je *neredovin ali pomagam porod.*

§. 451.

Porod biva neredoven: 1. Kdar v porod *ne stopa ne glavza, ne ritka, ne kolenza, ne nogzi*, ampak ktir drugi otrokov dejl. 2. Kdar je sizer glavza spred, pa napak vstopa. 3. Kdar glavza sizer naprej in tudi prav stopa, pa ne sama. 4. Kdar glavza sploh je v pravshino medenzo prevelika; al 5. Kdar napazhna medenza je pravshini glavzi premajhina. 6. Kdar napade o porodu nevarnost shivota al materniga, al detetoviga, al she obeh.

§. 452.

Vsi neredovni porodi, zhe so s glavzo pred seboj nemogozhi, se dajajo le sa sami nogzi dodelati: Satorej dejlimo mi vse neredovne porode v dva velka zhisla, eni so *neredovni glavzhni* eni pa *neredovni nogzhni*. Neredovnim glavzhnim porodam ne je mogozhe pomagati bres orodja; s takim

orodjam delati babiza ne sna, satorej teshki glavzhi porodi se ne fhtejejo med babizhne opravke. Neredovne nogzhne opravla sama lizhna in vajena roka, in babiza jo naj ima takshino roko, fosebno kdar ne je dobiti porodnizhara. Tedaj bomo govorili na drobno sdaj le od nogzhnih porodov, in kako de rozhnost naj jim pomaga.

P e r v i p r e f e k l e j .

Neredovin nogzhin porod, ali obrazhba.

§. 453.

Obrazhba po porodnizhkim pomenku je tist delavin opravik, po ktermu mi s roko svojo feshemo v maternizo, in dete v nji oberremo tak, de naj s nogzama hodi na svet. *Obrazhba* tedaj je lizhno djanje dete v tak stanik spraviti, de nogzi laglej dosehamo, in jih fkos noshnizo na dan vodimo.

§. 454.

Navuk dete obrazhati je v nafih dnevih prav zhisto isjasnen bil, in tako dober in koristin je, de vse grosovitne mesarije, in detetje isresve is matere, savol detejiga neprelizhniga stanka v otrozhnjeku, smemo veselo saverzhi in foshgat djati na germado vezhne posablivosti. *Obrazhba* pa naj si je she tako koristna, in njen pobolshik she tako dober, vuner treba je posnati, in fkuhanja preprizha, de nog-

zhin porod in vsaka obrazhva je she vselej teshejsiha materi, nevarnisiha detetu memo poroda, zhe bi raven tist otrok s glavzo pred seboj se rodil.

§. 455.

Bres prave file tedaj ne smemo obrazhati: in pa she narmajn, dokler ne smo dobro premislili, zhe se dete daja po ti poti tudi s maternim koristam isjemati. Nar nefrezhnisih pomagani porodi so dostikrat bili sazheti s nerodnim obrazhanjam po nepravih navukih, in kdar ga ne je svetvala pamet, kakor dan danashin se she sgodi, de mem drusih, tudi prav po redu in prilizhno v porod stopshe otroke savol velike glavze, al pa, kar je ena rezh, savol teine medenze obrazhajo, jih v nefrezhne nogzhine porode preboknejo, in se ne spomnio, de vsaka glavza naposled sa sdolnim teleszam teshejsih skos medenzo hodi, velko laglejsih pa s temenam pred seboj; de nizh ne rezhem, kaj obrazhva delana v narbolshih sprimerah ima seboj vekshih al manjsih nevarnost.

§. 456.

Obrazhva je narvekshih opravik v porodnistvu, sej dostikrat je ona edina pomozh reshiti shivot materin in detetov: pa tudi so velike teshave ja prav in frezhno storiti, in ima mnogitere materne in detetove nevarnosti. Take nadloge so toliko hujshe, kolikor bol ob nezhasu se lotimo dela, in pa bres vslikane rozhnosti; nerodnost se

nam prav rada vtepa s nefrezhnim konzam, Tedaj obrazhve, tega tako veliziga opravka ne smemo nikdar se lotiti bres praviga sakajka. Babiza naj dobro sna in ve obrazhivne nasnamke in sakajke, to je, ktere snamina de obrazhvo delati kashejo, in pa sakaj de se dela.

§. 457.

Nasnamki de moramo dete oberniti, in porodu pomagati fo sploh tile: 1. Otrokov neredovin vstop na porod, to je, ki ne pride v vustje ne glavza, ne ritka, ne kolenza, ne nogzi, ampak drugi telefin dejl; sa to ker s nobenim drugim dejlam mu ni mogozhe na dan. 2. Poveshin glavzhin stanik, po komur dete stopa med vustje s vufhezam, al saglavjam, al s obrasam tako, de o pomiku se glavza vmika, temzhasi pa vrat vezh in vezh se v vustje pomika. 3. Kdar glavza al prav al neprav stojezha v porod ne hodi sama, ampak snjo vred kaj drusiga, postavim obe rokzi, al pa ena al obe nogzi. 4. Nastop popkovnje s glavzo vred, sosebno zhe je glavza prevelika, al pa medenza pretesna. 5. Presgodaj lozhena potiza. 6. Potizhin napazhin stanik; to je, kdar potiza je vkorenjena nad vustjam in vustje pokriva. 7. Tolkshina poveshnost otrozhnjekova, de vsi pripomozhki nize ne vedejo vustje tako bliso medenzhne srednize spraviti, de bi otrok se samotesh roditi magal. 8. Savol prevelziga in preflabezhiga kritoka, naj kervavi porodniza al is porojil, al fkesi

vasta, al is nosa. 9. Kdar filin in dolg kerzh ali boshjast porodaizo tare. 10. Kdar mati ima take persne bolesni, ktere ji sapa saperajo, in jo sadufhiti shugajo. 11. Kdar ima hude in pogostne omedlevize, al de mati je vsa oflabela; tak de popadki so zlo sginili. 12. Kdar porodnizi kaj drob predstopa (de porodniza je kjilova) in de drob se ne da saverniti in v svoj stan spraviti, ampak prihaja bolezh. 13. Kdar se je bati, de bi se ne pretergala materniza; al njen vrat, al ne vtergala noshniza; al de take tergatve so se vshe sгодile.

§. 458.

Ref je, de ti (457) nasnamki velejavajo dete oberniti, in ga sa nogzi ispravlati; pa tudi je ref, de raven ob tih snaminih napadajo druge tem nasprotne rezhi, ktere obrazhvo prepovdavaju, in druge pripomozhke sapovedajo. Takim sopernim snamnam pravimo, de so protinasnamki; ktirih je babizi treba dobro premisliti; zhe ji kaj mar je srezha njeniga dela.

§. 459.

Obrazhvo, desilih po nasnamkih rezhenih v §. 457. potrebno, vunder jo prepovejo ti le protinasnamki: 1. Zhe materna medenza je al toliko napazhna, al fizer lepe podobe, pa tako pretesna, de fizer dete se daja oberniti, al glavza gredozha naposled bi ne magala skosi tako medenzca. 2. Zhe glavza je prevelika v medenzhin prostor al glavza sama ob sebi, al savel

kakšne bolesnobe, de ne maga fkos pravišnu medenzo. 3. Kdar glavza gredožha naprej, se je vklinila in obrizhala med vhodišham, in se ne daja odriniti bres nevarnosti al glavzo smezhkati, al pa pretergati maternizo. 4. Raven take nevarnosti prepovedajo obrazhvo, kdar je glavza she vfa vstopila v medenzo, naj v teh naključnih ima stanik kakoršni hozhe. 5. Tudi ne smemo obrazhati, kdar otrok s kakim drugim dejlam, ne s glavzo stopi v porod, in je po odtekljih vodah s tistim dejlam v duplu medenzhu tako sagolnen, in materniza okol njega tako terdno stifenena, de bres nevarnosti maternizo pretergati ne je mogozhe do nogiz nam legniti s roko memo predleshezhiga dejla. 6. Otroka spod tridesetiga tedna stariga ne je treba obrazhati, naj v porod pride, kakor si hozhe, sej po vsih merah sam grede na svejt. 7. Desilih je hvale vredna rezh ohraniti zhloveshek shivot, vuner ne svetovam babizi deteta obrazhati takrat, kdar je bila preposno klizana, de je temzhati nevarnost in nadloga se stolikala, de nizh kaj dobriga si vezh ne obetamo storiti s obrazhilam. Tako pametno vsmilenje si je babiza dolshna imeti sama do sebe, in pa s merjozho porodnizo.

§. 460.

Ob tazih, obrazhvi nasprotnih nasnamkih naj babiza ne zhasika ne samudi poslati po porodnizhara, de porod po vuzhenosti, dodela. Rasvumna babiza pomislilsha

nevarnosti, ki spremlajo vsako obrazhvo, bode fama vselej rada klizala vuzbene pomozhi; al zhe je hitra sila, in porodnizhar dalezh, si bode privsela kako blishno in vajeno babizo, de si med seboj svetvate.

§. 461.

Prorokvo, koliko zhasa bo treba, in kakshin bo konez nafhe obrazhve, naj jo varno babiza primolkova, naj nizh ne isblekne, raji naj obeta in rezhe manj, ko ne prevezh dobriga: sej vsaka narbolsha obrazhva je detetu vselej nevarna, in pa she dostikrat se prikrade nevarnost in teshava, desilih ob sazhetku kashe vse dobro.

§. 462.

Nevarnost shivota detetovga ob nogzhinih porodih pride od tod, de glavzo reshiti je dostikrat muzhna in teshka rezh, ki potrebova zhasa in velike nuje. Naposled gredozha glavza stopa v medenzhuo vho-dishe s terdim in najshirshim okrajam, s poglavjam pred seboj; podglavje se ne da tako rado kliniti, svoshiti, podalshati in v sprehod pripraviti, kakor se teme daja. Zhe pa she glavza je kaj prevelka, al medenza kaj prevoska, kar ne magamo vnaprej vediti, takrat je huda rezh pri vsih drusih dobrih pogojih. Popkovnja bode pretisnena med glavzo in med medenzhimi kostmi, in kervin pretok med materjo in sadam je presmet; zhe pa silimo hitrejshi reshiti glavzo, takrat pretegnemo deterje vratove krishze in jih skvarimo,

in s'he skoro vselej delo dokonamo preposno.

§. 463.

De pomagan nogzhin porod je lahek in frezhin, so nekteri pagoji potrebni, in so sebnno, ti le : 1. Lajsha in manj nevarna je obrazhev pri porodnizi sdravi, s pravilino medenzo, in porodivshi vshe vezhkrat 2. Laglejsha je kmalo po vodnimu fkoku delana, dokler otrozhnjek je s'he po vodah rasprostert, in dokler spredaj stojezh detetov dejl s'he ne je med vhodishe sagaten, in s'he ne otekel. 3. Je manjsho dete, lajsha bode obrazhva. 4. Kdar dete s nogzama stoji bliso vustja, s glavzo pa dalezh od vustja, bode veliko lajsha obrazhva.

§. 464.

Teshejsha, materi in otroku nevarnisha je obrazhva: 1. Kdar porodniza ima bolehnote same ob sebi nevarne; postavim, filno slaboto, boshjasti, omedlevize, vnetje v drobu, otekline v porojilih, in take. 2. Zhe porodniza je pervesmiza. 3. Preposno po vodah odteklh jeta obrazhva, kdar se vshe materniza je ob dete terdno stisnila, in ga v medenzo nepremikama vगतila. 4. Kdar al je medenza tesnobasta, al otrok prevelkast. 5. Kar glavza je blishej vustja, nogzi pa dalje, toliko nujishtna in nevarnisha bode obrazhva. 6. Materi in detetu filno nevarne, babizi pa teshavne so vse obrazhve, ktere so potrebne

savol netvegamnih nevarnih napadkov, in kdar otrok stoji s glavzo nad vhodisham, sosebno zhe vustje ne je sadofti pripustilo, de ga je nam treba rasprostorjati.

Drugi prefeklej.

Nasnamki neredovnega detetjiga stanka v porod.

§. 465.

Dobro snati in prav raslozhati dejle in vude telesza detetjiga je velika in potrebna rezh, sa to, ker mem nekterih sploshnih snamin, mi le samuzh po detetjih dejlik narbol posnavamo detetov stanik v porod. Sadofti pa ne je vsak dejl posebej dobro posnati, she njih stik in sverstvo med seboj nam je popolnoma snati, potlej tudi bomo snali po enimu dejlu soditi stanik in lego vlih drusih, in lego zeliga shivotizha.

§. 466.

Sploshna snamina detetjiga neredovnega stanika v porod nam jih nekaj daja vunajshina nosheziga trebuha, preprizba na jih pa notrajin spregled. Nasnamki sploh so ti le: 1. Noshezih trebuh se ni vsedel prav, tud ne je lepo ne krogel, ne raven. 2. Ob detetjim popolnamnim prezhnim stanku je materin trebuh shiroklät, ne okroglast, in dostikrat od shlizhize do framovga oboka ga ofredka nekaka brasda v dve poloblize 3. Popadki o porodn, savol neenaziga ma-

ternizhniga sferzha so neredovni in kratki, se pogosto povrazhajo in boleži to 4. Snot-raj otipamo vufije visoko stojezhe, rasprostorja se neenako, in med tisham ne je sadosti napeto. 5. Otrozne vode mehir se ne kashe lepo enako okrogel, in ne posagojsdno klinast, je le plosnjatast, shiroklat, vzhasi podolgast kakor ravna klobasa; med potiskam se ne napenja sadosti terdo, ampak ostaja odmeklast. 6. Mehira pokne rad prav sгодaj, in vode stezhe prevezh, kar je she saftane, ta pa se le krade in lese. O preterdnih mirenah pa vode al s rokzo, al nogzo, al s popkovnjo derejo globoko v noshnizo, in mehira ne prederejo. 7. Ob she stojezhih vodah nasti perst al zlo ne dosega visoko stojezhiga otroka, al pa le kolno sazhati kak drugi dejl ne glavze, in she tega prav teshko posnamo, zhe ne je popkovnja, al nogzi al pa rokzi.

§. 467.

Posebne nasnamke po katerih refnizhno svemo detetov stanik v porod, najdemo s otipanjem detetjiga dejla stojezhiga v maternizhnim vufiju. Saresniga stanka se gotovo preprizhati magamo s otipanjem she le po mehiraovim poku, in kmal po temu je treba prav pasno in verno otipati, ktir dejl in kako de spredaj stoji, kam glavza moli, kam nogzi, de bomo pri obrazhvi vedili prilizhno lesho dati materi, in s ktiro roko de nam bo delati.

§. 468.

Vfak dejl in vud detetjiga telefza ima fvoje rassnamke od drusih; in po najdenimu predftanku eniga dejla, bodemo vedili foditi ftanik vfih unih in vfiga deteta.

Predftojezho zhepino v maternizhnim vufstu posnamo po njeni kofheni terdobi, po s lafzi obrafhenmu oblizhafto isbuhnenimu okolushu, po fhivih in po mezhavah; po fhivfkimu in mezhavfkimu teku in primerku s medenzo svemo glavzhin ftanik in namerik.

§. 469.

Nelafat v porod ftopfhi dejl glavze, to je *oblizhje* fe rasodeva po majhnih mehkih, kroglih in oblizhaftih ozhefzah, ktira ftojita v dveh duplih obdanih s kofhenim bregam febi raven natproti; ymel je zhutiti podolgast ismolezh nofik, ktirga sgorin konez je terd in vosek, fpodin pa mehek fhirfhi, in zhutimo mu nofnizi. Pod nofkam zhutimo prezhni mefnati vufstnizi ali shnabliza, lozhena s podolgastim prezhnim raszepam, ta raszep nam daja v febi zhutiti terda dlesnistka robova, fa njima pa fhiroko duplo s gibizhnim jesikam. Naravnost pod vufstnizami fe konzhava kmalo oblizhje s navfpred molezhim kroglo isklinenim kofhenim bradlam. Oblizhjovi ftranizi imate pod ozhefnima jamizama terda liza, pod lizma pa mehka podliza.

§. 470.

Predstojezho glavzho franžo nam na snanje daja terd lafat isbunjen plofk, na komur ne otipamo ne shiva, ne mezhave; narbol pa nam jo napoveda vufhesze s svojim isvishanim polshaftim vublam, obdanim s flokastim in hrustanzhaftim robzam ki se navsdol sgubla v svojo mehzhino, navspred pa ima proti oblizhju isresik v vufhesovo votlino.

§. 471.

Tedaj namerik vfaziga posebniga okraja vstopfhe glavze, naj babiza sna natanko raslozhati, de bo po tem glavzhin stanik in vfiga telefza sadershik v materi posnala. Pa tudi naj veda in sna, de navadna otekline vzhasi glavzhin v porod stopfhi dejl toliko spremenja, de ga sposnati je velika muka, tedaj je treba vselej skerbno in pasno preotipavati.

§ 472.

Vrat se rassnava od drusih po svojimu stojku med glavzo in terfham, po svoji okroglini s shtirmi franami, kterih vfaka ima posebej svoje rassnamke. Špredno fran snamo mi po stojbi med bradlam in persmi, in lozhi se po hrustanzhaftimu gerlu od satilnika, kteri je med saglavjam in herbam, in na komur zhutimo ismoljave klinastih vratnih krishzov. Vratovi franizi ste otipati mesnati, in posnati jih pomaga vufhesze odsgor, in odspod plezhize in naramze.

§. 473.

Naddeblo ali perfin kofb ima štiri velke ploške, vsak pa svoje raslozke. Špredin plošk so perfi tak malo mefnate, de lahko dotipavamo terd grudnik, in od oboje strane rebra; sgor sta terdi kosheni kluzhnizi, spod pa je trebuh, snan po svoji mehkobi. Ritnik dejl perfniga kofha ali herbet se sna po ismolezhnih buzkih herbtanzhovich krishzov, is kterih strane hodio terda rebra; ob stranah herbtanza sta plezha in njuni lopatizi s okroshenim terdim robam. Štranizama perfniga kofha se zhucio obojod sverstene rebra s mefnimi mezhavami med seboj; sgoraj se jima otipate pasduhi, sdolaj pa mehka trebhova boka.

§. 474.

Poddeblo ali sdolin terfb se lozhi na svojih štirih velzih stranah prav dobro od sgor-niga terfha. Špredna stran al trebuh je mehek, on se perstovimu potifku rad vdaja, in narbol ga snamena popkovnja, ktira v fredi mu svira. Ledjova stran ali podherbet je terd, in krishzi imajo manj ismolezhe buzke memo herbtnih; fosebno sposnamo podherbet po medenzi njegovi mejafhizi. Boka trebhova ali lakotnizi imata mehek prostor sgor omejazhen s terdimi rebrami, spod pa s shirokim koshenim robam lednih kosti.

§. 475.

Ritka ob stopu v porod ima mnogitere podobnosti s glavzo, pa lozhi se od glavze

de ima proshna, mesnata, terdkasta liza, podobna kroglima kepama; ritkina brasda je med lizama, in vodi naj do otiplive kukovze, pod katero je rit; od riti dojdemo po brasdi na unim kraju do spolovil, ktira so stisnena med sklenenima stegnizama.

§. 476.

Savol otoka in spremembe v porod stopfbiga otrokoviga dejla, vselej pasimo in giejmo prav dobro med spregledam, de se ne smotimo, pa tudi varno je treba spreotipati, de kirga mlehaviga ispodobka ne fkvarimo, sosebno ozhef, popka, spolovil, i. t. i. t.

§. 477.

Gorni in dolni vudi, to je rokzi in nogzi, so si veliko podobni, tedaj varvajmo se nad njimi ne smotiti. Vlak vud ima svojih vezh stran ga posnati po njih. Zhe nam predhodezh dejl ne poveda sadosti, takrat je treba njegovih mejafshov jiskati.

Sgorna vuda imata svoje rame in lakat, rame shteje k sebi plezhe in narame, lakat pa komolz in roko s perstmi vred.

§. 478.

Okroglasto narame je verhajin konez ramena; ob vstupu na porod je narame prezej podobno kolenu, al rasposnavamo ga po svoji stojbi in sklenu s mejafshmi, med ktete shtejemo vrat, pasdubo, terd perfin kolh in okroglo mesnato rame.

§. 479.

Kdmolza ne je lahko smenjati s kolenam in se nad njim motiti; *komolz* je bol klinast in robat mem kolena, koleno pa je okroglo s premiklivini jabkam; tudi ga bliso njega leshezha rokza nam isdaja, kti-ro lahko lozhime od stopali. *Rokza* se napoveduje s pestjo in perstmi, ker perstje njeni so med seboj neenako dolgi, in pa dalshi mem noshnih; tudi rozhni stoje bol redko in pavz nardalje od njih.

§. 480.

Sdolna vuda, to je nogzi, imate vfaka svoje stegno, pisfal, koleno in svojo stopal.

Okrogla mefnata *stegna* posnamo po berklastih, okroglih kolenah v enim konzu, ino v enim konzu otipamo telefovo deblo ob imedenzhizi, tukaj pa she zhutimo od ene strane spolovila, od ene sadnizo.

§. 481.

Kolenza stopavsha v porod imata nekaj podobnosti is glavzo, sta fizer terda, pa ne krogla in ravna kakor je glavza: gerbata sta ne tumpasto - klinasta tudi manjsha. Špredaj se zhuti premikliv jabuzhik, sad podkolenfka jamiza; sgor je okroglo in povlod mehko stegnize, pod kolenam pa odsad mefnata pisfal.

§. 482.

Pisfal posnavamo po nad njo stojezhim kolenu, ipred po terdi pisfalki, odsad po

mehki mezhi, spod po gleshnu in po stopali. *Stopal* nam rasodevajo enako sversteni kratki perstizi, in gleshnov kot nad stopaljo in med pisfaljo. Sad moli krogla petza, od oboje strani terda zhlenka al glinka, od sgor zhutimo terdo nadstopal, od spod pa gladko podstopal.

§. 483.

Nofhezh otrozhnjek ima v sebi mem otroka she druge stvari, ktere snajo predstopati v porod; te so jajzhne mreene, potiza in popkovnja. Tudi teh je treba posnavati.

Mreene al so zele in delajo s otrozhjo vodo mehir, al pa so prederte. Zele so med otrezhnjekovim stiskam napete, bobnaste, odkokle, in se od vsih drusih stvari lahko lozhio. Prederte mreene al objemajo kakor mresha predhodezh otrokov dejl, al pa po predoru she delajo mehir, ki is neenako rasprostorjenga vustja vifi dolg, odmekel in klcbafast.

§. 484.

Popkovnja predstopfha skosi vustje dela ponavadno svitik al ohlatneji al voshji, vzhafi pa vezh svitkov, to je, al je safukana in saflokana enkrat al vezhkrat svunaj vustja pred vhodezhim detetjim dejlam. Ona je zhutiti podobna vervizi persta debeli, okrogli, mehki, zhevasti in vzhafi gorjazhasti. Ob shivimu otroku v nji otipamo ziplo. Dolgo zhafa pritisnena v kashino shako dobiva otekline debele, in pa lahko se je nad njo smotiti.

§. 485.

Potiza se je ob sazhetku al prijela nad vustjam, in med noshechtvam tukaj le rafa in shirjala se, al se je prijela drugej v otrozhnjeku, pa presgodaj rethila o porodu, in med vustje stopila pred otrokam. Njeno tukajshvo po vustjovmu odpertju rasodeva al vekshi al manjshi kervin tok, ktir vshe se ponavadno kashe nekaj zhasa pred porodam, zhe je potiza nad vustjam prirashena; otipavshi sazhutimo namest otroka mehko in gobasto stvar, podobno ferzu zvetniga selja, ki mu pravimo karfiola. Potiza samuzh predpadena, se rada odriniti daja, in lahko segamo v maternizo; prirashena nad vustjam pa nam to brani.

Tretji prefeklej.

Ravnava pred obrazhvo.

§. 486.

Babiza vse premislivsha in sodivsha, de potrebna je obrazhva, naj jo napove s lepo in s pametjo domazhim, in losebno pa porodnizi. Pred delam naj skerbi sa mnogo, kar bi snemarjeno ne bi bres shkode bilo.

§. 487.

Babiza naj dela vse s narveksnim miram, pokojnim ferzam, in obnasha naj se pametno. Poklizhe naj porodnizhara, zhega

je lahko dobiti, de si raven bi bile dobre vse prikasni. Zhe se pa kaj nevarniga vidi, al zhe se je kolzikaj bati, takrat ne sme bres porodnizhara nikar nizh pozhenjati.

§. 488.

Po verh pripravkov potrebnih o vsakimu porodu naj si pripravi babiza pred roke, in rasloshi jih po versti vse polebne v obrazhvo potrebvavne orodbe. Postavim: noshno sanko, kerstno brisglo, rutize mehke in suhe, pokrepzhala in mogozhne obudila sa slabiga al dosdevno mertviga na svejt pridshiga otroka, i. t. d. Porodnizhar naj ne pride nikol bres svojiga orodja, slasti ne bres porodnizharskih klefhiz, zhe bi mu biti vtegnilo treba glavzo reshati.

§. 489.

Doba delo sazhenjati nam ne je dana na voljo, kakor nekteri menio. Potrebshine nam kashejo zhas, kdaj de sazheti. Ob obrazhvi savol detetoviga neredovniga stanka zhakamo s delam dokler se vustje samo sadohti rasprostori, de v otrozhujek bres bolezhati mater lahko feshemo, zhe le she ne je poknil mehir, in vode ne so istekle. Je obrazhva potrebna savol nevarnih napadkov, naj stoji dete kakor si hozhe; al zhe je ob neredovnim otrokovim stanku mehir presgodno poknil, she pred vustjovim sa vsegati sadohtnim sprostorkam, takrat ne je vselej zhakati samoteshniga vustjovga pripusha; vzhasi ga mora babiza s svojo roko vumetno rasfhirjati, de prihiteva obrazhvo,

Kar obrazhvo tesa in obrazhnimu delu napotova, naj vse, kar je mogozhe babiza pred delam is poti spravi. Vzhasi so vunnajna porojila al tudi noshniza suha, vrozha in otekla; take ispodobke je treba, zhe je mogozhe, popred s omezhilnimi ogrejki storiti vdajavne, vlazhne in voljne. Kdar pa nevarnost nam zhasa ne daja, jih le pred vseganjam omokrmo, ovlaesimo in ospolskamo s oljnatimi in shlesastimi brisglami. Nikol ne smemo posablti mastnize s dristlami zhistiti, in porodnize izat opominati. Babiza naj ne ima nizeh okorniga oblazhila na sebi, in vse nepotrebno naj je okol nje pospravleno, de ji nizeh ne napotova rozhno delati. Vse prasne gledavke naj se poberejo is hifhe, v nji naj ostanejo shtir pametne shenfke ji pomagati, dve derskite porodnizo sa nogi, tretja opera ji glavo, zheterta babizi podaja potrebnih rezhi v roko. Tih pomagavk je treba prej podvuzhiti, kaj in kako jim bode ravnati: potlej se napravi prilizhna postelja, de naj v njo leshe porodniza ob delu obrazhilnimu.

§. 491.

Lesha al stanik porodnizhin med obrazhvo naj je takshin, kakor kashe narbolsha prilika. Ponavadno in narpogostuo ji je potreba snaki na herbtu leshati. Redkokrat je potrebna postranska lesha, in ta, kdar dete s nogzama stoji spredaj uad framniza-

ma. Komaravna lesha je filo malokrat potrebna, in ta je, kdar porodnizhin trebuh nadunjen kakor meh ji tje na stegna visi. Ta posebin pripadik hozhe imeti porodnizhara, in ta sam bo vedel pomagati v taki nadlegi.

§. 492.

Porodivnik sa obrazhvo naj je taki, de porodniza lahko v njemu leshi, de se povlod okoli do njega maga, in de babiza s pomagavkami vred nizh ne ima napotja sloshno delati. Narbol priloshin je navadin postelnjak na terdnih nogah. Nastelemo ga s flamo rasama enako s stranizhnima robama; prek od stranize do stranize se dene al shimniza, al plevniza, al flamniza, al kakorfhnih si bodi blosin tak, de postelnjak prezhno pokrivajo in zhes tisto stranizo memo mole, nad ktiro bode porodniza sedela; od une stranize naj postelja polagama se visha s podloshenimi blosinami, al drugimi podlagami. Po verhu pogernemo rjuho, in she posebej rjuho v gube flosheeno porodnizi pod rit.

§. 493.

Ob zhafu obrazhve spravimo porodnizo na tisto prezhno posteljo, in odenemo jo po toplotni meri spodobno. Leshi naj s ritjo pomoleno is postelje zhes stranizhin rob tako, de ji krish na stranizhnimu robu pozhiva, shivotov stan al deblo naj prek zhes posteljo v drugo stranizo kar je potreba se svishova tako, de glava pride

narviſozhji ; ſad ſtojezha pomagavka jo pa na-ſe opera, in porodnizo ſa ramena derſhi. Od oboje ſtrane ſedite pomagavki na pruzhizah, na katerih pozhivate porodnizhni ſis poſtelje viſezhi, v kolenu vkljuzheni nogi, ki jih vſaka eno od ſvoje ſtrane derſhi in opera. Pred poſtejnjak pod ſpodin materin ſhivot poſtavimo poſodo, priſtregat kri, vodo, in vſe mokrine ; med pruzhizh denemo podkladizo ſa babizi klezhat na nji. Babiza med maternima po primeri raskrezhanima ſtegnama poklekne al na ſvoje levo koleno, kdar dela ſ deſnizo, al na deſno, kdar obrazha ſ levizo.

§. 494.

ſama na ſebi je ena rezh, ſ ktirokol roko obrážhamo, reſniza pa je, de babiza malo vajena ſi delo polajſha ſ tiſto roko, ſ ktero ji detetov ſtanik bol kaſhe, de bode nogzi laglej prijela in jih varniſhi ſpravila na dan. Satorej je treba ſtanik otrokov poprej dobro ſvediti, de med obrázhvo ne bomo rok pretikali, ker vſaka pretika ſkli porodnizo in delo kaſi, tedaj ſ ktero roko ſmo jeli, ſ tiſto dodelajmo.

§. 495.

Kakor nam detetova ſtojba kaſhe, ſ ktero roko nam je delati ; tako nam ona tudi poveda, kod de naj nam je v maternizo ſegati. ſtoji dete ſ nogzama v deſni materni ſtrani, in gleda ſ perſmi in ſ trebuſhkam v krishuizo, takrat ſegamo ſ deſnizo v maternizo po deſnimu kotu poleg

krishnize. Štovi pa dete po sdaj rezhenih enazih priimerkih s nogzama v levi materni strani, takrat segamo s levizo po levimu kotu poleg krishnize. O prezni stojbi, kdar dete ima trebuh in perfi obernene navspred v materni framnizi, in kdar nogzi ste spredaj v desni materni strani, segamo s desnizo v otrozhnjek pod desno framnizo; s levizo pa pod levo framnizo, kdar ob enazih fizernih primerah ste nogzi spredaj v levi materni strani. Bi pak ob oboji tej le posledni popisani stojbi nogzi bile previfoko navspred stegnene, takrat bode narbolshi porodnizo nagniti na tisto stran, kjer stojite nogzi. in pa segati od sad med stegnama v maternizo s nasprotno roko; to se pravi, s levizo obrazhmo, kdar nogiz jifhemo spredaj v desni materni strani; s desnizo pa jih jifkavshi v levi materni strani. Po nogzah spravlenih v noshnizo poloshimo spet mater snaki na herbet. Med obrazhvo je gledati, de bres prave potrebe svoje dlani ne odvernemo od otroka, in de nafhe roke herbet ostane obernen v otrozhnjek.

Z h e t e r t i p r e f e k l e j.

Ravnava med obrazhvo.

§. 496.

O pravimu v obrazhvo godnimu zhasu, po vsih storjenih pripravah, naj babiza

tasi in tolashi porodnizo s mirno besedo, jo spravi na posteljo in delo pozhne.

Delavne roke herbet pomasilimo s kakšhino mašlobo, potlej stegnemo perste, jih demo v kurjo merdanjo in pavez podstegnemo v dlan. Sdaj mervizo vertaje varno pozhasi lasimo med piskami v noshnizo, in gomaramo kvishko v maternizo. Pri tistim vseganju roko smiraj vodimo po namerku medenzhne frednize, tedaj nam meri roka pri vhodishu v noshnizo navsad do krishnize, potlej pa dalje lese roka nakvishko po krishnizhnimu flokanimu boku, vselej tako, de nash mašinz bol gleda v presfredik, kasaviz pa stopa pod framov obok. Sdaj zhe je treba segati ob krishnizi v otrozhnjek, sasuknemo rozhin herbet v predgorje: zhe pa je hoditi pod sa framizama v maternizo, sasuknemo rozhin herbet v framov obok, sa to, de vselej notrajin plosk nash roke otroka mora dotikati.

§. 497.

Pridsha nasha roka v materno vustje, in ga najdsiha sadofti pripusheniga, otrozhje vode mehira pa she zel, ga prepokne, in smukne po storjeni odpertini v jajzhno duplo: s tem samashimo vodini odtok, in obrazhvo si pravprav polajshamo. Je pa mehira vshe predert, takrat je treba pasiti, de nasha segajozha roka pride skosi predor do deteta, ne pa de bi shla med mrenami in maternizo, de ne popademo deteta.

s mrenami vred, in jih ne isruvamo. Ta rezh bi vtergala potizo po fili, in tud ker-
vin tok bi se vderel. Kdar otipa roka sgo-
liga otroka, naj s notrajnim plofkam shta-
pa zhes perfi in trebusfizh do nogiz. Roka
naj lasi smiraj le po detetu, in naj se
varova skerbno maternize vtisniti; slasti
naj se ogiba potize in popkovnje, kdar jo
frezhate: gorje jih je shaliti.

§. 498.

Zhe popkovnja je predstopila v noshnizo,
nikar je poravnovati v maternizo; babiza
naj le s roko lasi memo nje, in se varo-
va je nizh kaj ne vtisniti. Popkovnjo stop-
fho is noshnize na dan, ki ji she tepe
zipla, in de je zherftva inshiva, takfbino
najpred s roko pospravimo v medenzhno
duplo, in pa tiste roke ne odstavlfi naprej
shtapamo v otrozhnjek dete obernit.

§. 499.

Kdar je fila porod prihitevati pred sado-
fki pripufhenim vustjam, in samoteshniga
pripufha zhakati nevarnost odsvetova; ta-
krat naj babiza vustje s perftmi sprostorja.
Ta teshavin opravik naj dela s velikim
poterpesham, in sprejishvavno pozhafnostjo
poodstavama shtapaje tako le: naj kasavza
in velki perft spravla med vustje, med
nju pa pozhafno podriva pavez nakvishko,
potlej pavez spodmakne, in na njego me-
fho podtakne v storjen proftor drugi perft;
spet podriva pavez vsm trem, ga spod-
makne in ga namefki s masinzam; potlej

podriva paviz vsim shtirim, in pa jide s vso roko vertaje naprej pred seboj.

§. 500.

Dokler nogzi ne ste spravleni v noshnizo, naj se babiza vselej varova s obrazhavno roko delati o popadkih; dela naj le v pokojni dobi, to je po minulim popadku, o popadku pa naj s roko pozhiva tam, kamor je prifhla, dokler mine popadik. Tudi porodniza med obrazhvo naj je tiha, pokojna, kar je mogozhe, de babize v delu ne moti, in de sine bode kriva nizm hudiga.

§. 501.

Kdar nafha roka v maternizi dofeshe nogzi, je prav dobro obojo vred, ak se dajate, prijeti in navsdol voditi. Primemo jih nad zhlenki s velkim perftam vmes med nogzama, s kasavzam in malim perftam pak od vunajne strane oboje nogze, in vlezheмо jih varno polagama po takim namerku v noshnizo, de vudje se spresavajo po izdelku svojih skleпов, kakor so stvarjeni se gibati, de se ne svinio, ne spahuejo, ne lomio, ne vtarejo; vse kakor se narbol daja, al hozhe proftor imeti. Sploh narbolshi je jih voditi ob strani v bodisha v medenzhno duplo, al pa po enimu kotov poleg krishnize; zhe le kaj drusiga kraja ne svetova potreba in sila ob tesbavnih in sanemarjenih obrazhvah. Verh tega pa sbe, nikdar nogiz ne vodimo zhes herbtizm navsdol, vselej le ob trebushku.

§. 502.

Kdar oboja nogza vred se prijeti ne daja, takrat vsamemo samo eno, in jo izvlezhemo, potlej pa ob nji po notrajnim plofku jidemo v maternizo po drugo jo izvlezhi, zhe se le da bres velike teshave, in bres nevarnosti, fizer pa rajshi jo putimo vkljuzheno v trebušnik, in ispravlamo dete sa uno samo. Nogzi krisham ena zhes eno leshezhi pred vlakam poravnamo v sklad; zhe to se lahko ne daja, pa spodnjo najpred spodtegnemo, potlej she le leshavfho nad uno.

§. 503.

Zhe bi nafha roka jifkaje uno nogzo vselej ob vfakim segleju pervo she isneto nogzo nevoljno nasaj potifvala, in bi mi drugazhi ne magali memo perve bres nje povporinka segati po uno, takrat pervo nogzo v noshnizi stojezho nad gleshnam vsankamo s nalash napravleno fvilno prevoso, al s kakim povojzham; nogzo der-shimo mehko s drugo roko sa ovoso, s pervo jifkavno roko pa segamo v maternizo po uno nogzo. Ob pozhafui dolgi ob-razhvi ne sme nogza dolgo osankana biti na enimu mestu, in sploh je sanko treba reshiti kmalo, kdar je nizh vezh ne potrebamo.

§. 504.

Naj fi le eno, al obe sprijeti nogzi navsdol vodimo, je treba vselej med vlakama

skerbeti, de otrok, gredož po dolgim svojiga teleža škos medenzo, se safuka s permi in trebuškam navsad v eniga kotov poleg krishnize, in tako le naj stopa v medenzo.

§. 505.

Rokiz eno al obe namešt nogiz prijeti in sa nji otroka isvajati bi bila velika napaka, vsaka babiza naj bo vedila natanko otipati, kaj de zhuti v svoji roki, in se ne dati smotiti.

§. 506.

S nogzama v noshnizo spravljenima je ob obrazhvi vumetnost vse dodelala, kar pomozhka je stvarba od nje hotela imeti, de bode mati samotesh porod magala dodelati. To je: s našim pripomozhkam je dobilo dete takšni redovni stanik, de samotesh bres vsiga drugiga prisadevka sdaj le maga jiti na svejt, ako le ne je nizh drusiga napotja, al kakšhine nesprimere, nizh nevarne prikasni, ktera bi sapovedala porod prihitevati. Tedaj zhe smo obrazhali sgol savol neredovniga detetjiga stanika; in zhe poroduza ima sadosti kreposti in sdajovitnih popadkov, bomo po refhenih nogzih narbolshi storili, vse dalajno delo prepufhati samoteshni porodilosti, de s prenaglenim vlakam sa nogzi nizh kaj ne ipridimo. Je pa treba porod hitro dodelati, takrat otroka varno ispravimo. Do detetjih plezh, naj le isprava hodi zlo pozhati; narbolshi je popritegvati ob popadkih, ktere poroduza dobro naj potiska. Omol-

knejo popadki predolgo, bode vzhafi modro jih buditi. Ispravlaje gledajmo she, dete sukati, s lepo pritegvati in is matere voditi po tistmu namerku, ktirga natvora tukaj le sama rada hozhe in kalhe.

§. 507.

Na dan pridshi nogzi babiza sprejema s obema rokama vselej kar je mogozhe narblishje maternih spolovil. Tedaj poprijema dete dalje in dalje, kolikor bol lese na dan. Sprejema pa naj ne s golima rokama ampak s gorko plinizo naj po redu sagrinja otrokove dejle, kakor se prikasavajo, in pasi naj o vlakimu vlaku na medenzhne mere, in de ne shali presredka. Ob otroku do shtriz ritke rojenmu, naravni babiza svoj vlak, ktir je do sdaj bol meril navsdol, nekoliko bol proti sebi, in tako ispolsova nad presredkam najpred kolk, ko stoji blishej krishnize; kmalo potlej se prikashe spod franoviga oboka drugi kolk. To hojbo otroku daja samoteshnost sama, zhe je le ne motimo mi s svojo vumetvo.

§. 508.

Ob porojeni ritki ne smemo posabiti popkovnje varovati vsiga napetja; tedaj zhe je napeta jo pripotegnemo tako le: s dvema perstima primemo popkovnjo nad popkam, jo mervizo pripotesamo in spet v miru popushavamo; med tem she jo varvajmo vsiga shkodliviga mezhkanja. Nikar pa med trebusjik in popkovnjo vtikati perstov, ne eniga al jih zlo vezh, in

pripotegvati: istergali bi mi lahko popek. Sdaj s rokama dete primemo tako, da perstje objemajo kolka, dlani nam pridejo na sadnja lizhiza, pavza pa stegnena na krishiz, in vlezemo, nizeh poprijemshi, dokler persti na dan pridejo. Persti sme le smemo oprijeti, trebuska pa nizeh: silno shkodliv mu je vsak tishik.

§. 509.

Dete skos medenzo pomikavshi, se samo rado, zhe ga le ne motimo, s persti in trebham safuka navsdol v krishnizo, kadar se pa samo ne je safuknilo, tedaj ga po ritkinmu porodu tam le safuknemo; med sukanjem nizeh ne vlezemo otroka, in vselej ga sukamo v tisto stran, kamor se je vshe sam nasuknil. — Sagledavshi, da otrok na popkovnji jesdi, jo primemo s perstima in pripotesamo njen uni v potizo dershezhi konez, in jo issankamo zhes spodaj leshezho nogzo. Je popkovnja isankati mazhna rezh, pa jo rajshi pripotegnemo, in tje odrinemo, kjer se je narmanj bati pretiske.

§. 510.

Glavzo pridsho v medenzhno vhodishe je treba bersh rezhiti, in porod dodelati, sa to, ker bres nevarnosti popkovnjo pretisniti, kervin pretok med materjo in otrokam presmeti, in dete sahlupniti, glavza nikdar ne sme v porojilih dolgo tizhati. Velika srezha je, kdar sdaj le materniza sdajovitno potiska, da glavzo

po prilizhnim namerku v medenzo goni, kakorfhinga glavzi dajati nam po nobeni-
mu nashimu vlaku nikol ne je mogozhe. Nikdar tudi ne 'smemo sa famo deblo de-
teta po fili vlezhi, in meniti, tako le
ispraviti glavzo is matere; sej s tem de-
lam bi mi le bradel od perfiz odmikali,
glavza bi po svojemu nardebelfhimu pre-
merniku bila vlezhena v medenzhno vho-
dishe, in to bi teshejshalo njeno sprehoj-
bo; she nizh ne rezhem, koliko fkode bi
mi delali s raskrezhanjam detetovmu vratu.

§. 511.

Kdar je glavza v pravi sprimeri s me-
denzo, to se pravi: kdar glavza ne je
prevelika v medenzo; in kdar porodniza
ima sdadne popadke, in dosti kreposti jih
potiskati; takrat kakor ob redovnim rit-
knim porodu, glavza bres vsiga vlaka gre-
de fkos medenzo po porodnizhnimu fami-
mu krepkimu tifhu. Torej ni treba ob vsih
nogzhnih porodih, kvifshko stegnenih rokiz
refhovati pred glavzhino sprehojbo: Vzhasi
jih istifhi sam porodin tifh; dostikrat pa
glavza s rokzama vred hodi rada in hitro
fkos medenzo; in vselej je dobro, kdar
rokiz pred glavzo ne je potreba refhiti:
Mem fkrajshanja dela in sgublenja zhasa,
she poleg glavze stegnene rokzi varovate
popkovnjo presilniga pretifka; varovate
vustjovga stifka okol detetovga vratu, in
redaj varovate nove samude otrokoviga
pomika.

§. 512.

Sazhutimo pa, de je glavza kaj prevelika, ali medenza pretelna, in de kvishko ftegneni rokzi saref branite glavzi, navsdol smukniti; takrat je refnizhna potreba rokzi refhiti kmal po otrokovim porodu do plezh, kdar glavza ne hozhe sa dosti hitro jiti sa plezhma. Refhamo fpervizh tisto rokzo, ki je blishej krishnize; refhamo s svojo defnizo, kdar je otroku s perfmi in oblizhjam navsdol obernenimu refhiti defnizhizo, in s svojo levizo refhajozhi levizhizo. Refhamo rokzi tako le: ena nasha roka podpera detetovo telesze mervizio nakvishko in pa v stran, med tem hodita kasaviz in velki perfst une nashe roke do saglavjizha, od tod lasita ob strani glavze in ob ramenzu do komolzihika, in she dalje zhe je mogozhe, ob tem porineta rokzo zhes obras in perfize pred feboj navdol. Refheno rokzo poloshimo detetu sraven boka, in zhe po refhitvi ene rokze she ne hzhe glavza jiti, seshemo s uno roko in refhimo raven tako she uno rokzo.

§. 513.

Babiza naj rokzi po njih sostavku in fklepih presa, in fkerbno naj varova nizh slomiti, nizh previniti; she manj pa popkovnje tistiti, al zlo kaj tergati. Rokzi sa tivnikam krisham versheni, porinemo poprej ob strani glavze navsdol, potjel pa jih refhamo, najpred sgor leshezho, potlej pa tudi spodno rokzo.

§. 514.

Zhe glavza sa refhenima rokzama na maternizhne potifke kmalo fama rada ne pride, je treba bersh svediti, kaj jo mudi, in hiteti jo s rozhnostjo ispraviti: vsaka majzkina pomudiza povekfha sdajle otrokovo smertno nevarnost. Nikar meniti, de tiranje in toranje otrokoviga telesza bode premagalo take napatja, in pregresfna nevuma je, fhe pomagavki velevati, de naj temu morivnimu vlakmu pomaga. Nikol s obema rokama vred ne kopati ne berbatl po noshnizi, in pa fhe manj, s obema v notrajne porojila segati. Zhe popadki premolknejo, al ne fo krepki sadofci ob zhafu, kdar je glavzi hoditi na dan, takrat jih gledamo sbuditi, satorej manemo s roko mater po trebuhu. Potlej bo med porodnizhnim terdnim tifham glavza veliko rajfha hodila sa nashim vumetnim vlakam kakor bomo kmal povedali.

§. 515.

Brani pa fkos is-hod glavzi njen nepri-lizhin stanik; zhe namrezh je glavza s fvojim fhirokim podglavjami v medenzhni-mu vhodifhu obtizhala tak, de obras gleda na ravnost v krishnizhno predgorje, takrat je treba najpred glavzo premakniti; in jo djati v prilizhin medenzhin premernik, potlej fhe le poskufhati jo potegvat in refhiti. To je, s kasavzam in velkim per-ftam lesemo po detetovih perfh v obras, sraven vufhesza memo do strane poleg no-

fizhka, in potisnemo obras od predgorja nastran v eniga kotov med krishnizo in lednizo, potlej dodelamo porod, kakor sdajle porezhemo.

§. 516.

Zhe je glavza kaj prevelika v medezuzo, al zhe smo s preñaglenim vlakam bradel oddalshali od perfiz, de pa je glavza s svojo narvekshe shirjavo stopila na vhodishe, prasin bi bil ves dalajin vlak, she vekshal bi nevarnost. Le bersh naj glavzo refhi nafha vumetna rozhnost. Torej s kasavzam in frednjakam segamo po perfih detetjih v ftran njegoviga bradliza, in gledamo s mlahnim gibanjam podzhelustizo spraviti fkos vhodishe. Po tej spravi gredemo s tiftima perstama do nadzhelusti, jih demo na obojo ftran noska, in potesamo buzhizo tako, de se bradel priblisha perfizam. Bolshi pa je, zhe je mogozhe bres podzhelust primikati, kmal spervizh s perstama jiti do nadzhelusti; s tem vjidemo nevarnosti podzhelust spahniti. Ob tem vlaku, kasavza in frednjaka une svoje roke opremo na saglavjizhe, pavez na eno plezhe, na eno pa masinza in sadnjaka, in sdajs perstama na obras djanima glavzo navsdol in navspred. Glavza med timi potegleji, in med terdnim maternim vporam smuknisha v medenzhno duplo, sukne sama svoje obrasze v krishnizhin bok, in se pomika blishej is - hodisha. Kdar presfredik jame se napenjati, ravnimo vlak s glavzo navspred in nakvishko, in tako le vodimo

bradelz in obrasze najpred zhes napet pre-fredik na dan, in kmal se tudi saglavje ispresa spod framovga oboka. Med tem le varvajmo, de se prefredik ne terga.

§. 517.

Ob temu delu stanik otrokov daja nafhi vsaki roki svoj opravik. Leviza hodi v obras, in defniza dela v saglavju, kdar otrokov obras gleda v defni kot med krishnizo in lednizo; gleda pa v levi kot, takrat lega leviza v saglavje, defniza v obras. Telesze otrokovo naj temzhasi dershi pomagavka, al pa she bolsi, de ga babiza fama opera s roko v maternizo segajozho, tako le, de perfize oprimsi s pavzam, masinzam in sadnjakam, ji perfize pozhivajo na dlani, in de otroka nosi nad svojo sapestjo s raskrezhanima stegnizma, kakor bi ji na roki jesdel. Islesajozhiga otroka sproti odevamo s gorkimi plinizami, de ga ohlip nizh ne shali, de se roka babizi ne polpolska, in de otrok se ji ne ismolsne. Kdar glavzo refhamo je bolsi, de stojimo, defilih smo obrazhavsi al klezhali, al pa sedeli.

§. 518.

Zhe glavza po taki ravnavi s lepo ne lzhe rada sa vlakam, al savol preflabih popadkov, al savol svoje prevelikobe, takrat fila fama kashe, de je treba kleshi. Vsi potegleji so ne le prasni, she shkodlivi so; ne samo dete bi vmorili, she mate-

bi mi devali v nevarnost. Dostokrat so babize po svoji nadleshnosti in lomasti odtergale glavzo, de je ostala v maternizi. Kdo bode vse mozoghe hude sgodke snal prerokovati ; tedaj vsaka babiza lahko vidi, kako potreben je ob vsaki obrazhvi porodnizhar s svojim snanjam in orodjam.

Drugi stavik.

Od vsake posebejne obrazhve.

§. 519.

Kar je glavza blishej materniga vustja, kar ste nogzi dalje od njega, toliko bol teshka bode obrazhva. Narvezh pak obrazhvo kerha, in nevarnost materi in detetu nakopava delovnost maternizhna po isto-zhenih vodah. Materniza pritiska neredovno v porod stopshiga otroka, in ga fili v medenzhno vhodishe; predstojezhi dejl dobiva velike otekline; otrozhnjek se kerzhi oglavju podoben okoli deteta in prostora ne daja babizhni roki priti do nogiz, bres nevarnosti pretergati maternizo.

§. 520.

Ob tem takim, in ob refnizhnih nasnamkih potrebne obrazhve, je treba to teshko opravilo delati s vso smilnostjo in poterpeshamo. Pri takim sanemarjenim porodu ne smemo bres file fizer nizh se muditi, pa tudi ob delu nizh pre nagliti. Porodnizo spravimo v lesho s podblosinjeno svishano ritjo, in prepovemo ji vse tishanje, de she hujshi ne vganja deteta v medenzo. Temzhafi pripravlamo vse obrazhavne potrebshine in orodje: sprejishemo natanko detetov stanik, de svemo, s katero roko nam bode obrazhati. Porojila so rada suha, in oteklinafta, sa to jih vlashimo in vlash-

na delamo s shlesastmi brisglami, in s omehzhilnimi obkladki. Otrok je ob tem takim vselej bliso smertne nevarnosti, tedaj dete kersthanke matere kerstimo s po-
gojam sbe pred obrazhvo.

§. 521.

Vzhasi najdemo predstojezhi detetov dejl tako v medenzo vgaten in otekliga, de nam ne je mozh svoji roki prostora dobiti v maternizo. Takrat s vso pametjo in varnostjo skushamo vgaten dejl is vhodisha odriniti tolko, de magamo s roko do nogiz. Tega ne delati po fili, ne nadleshuo, ne nanaglima; delati je pomalim, pozhasi, s mlahno gugavnim gibanjam v tisto stran, kamor glavza meri, de nam s lepim pomikam ritka, nogzi, in zhe je mogozhe, spredin detetov plofk pridejo blishej mater-niga vustja. Zhe pa obeh ne je mogozhe, primemo sam eno nogzo, jo vodimo navsdol, jo v noshuizi prisankamo, in ob njenimu notrajnimu plofku s roko shtapamo v maternizo sbe po uno.

§. 422.

Vzhasi pa po eni isvodeni nogzi nam sgine spjet prostor do une. Takrat se ne povrazhamo s roko, nizm ne presilimo, ak nozhemo porodnize smertno oskraviti. Tudi nizm prevezh ne pripotesamo vsanka-ne nogze, de je ne spahnemo, ne vtaremo, ne vtergamo. Ob tem takim bomo spravljali dete v prilizhin stanik po tej le pametni naklombi: s svojo roko v nosh-

nizi jifhemo odpotifniti v medenzo v gaten detetov dejl, ga volno nasaj odporivamo, in kvifhko ftopat ravnamo; med tem pa vsankano nogzo od svunaj priteglavamo k febi s pohlevnimi pritesleji. Ta poku-fhik naj je varin in pozhafin; ritka fe bo-de vufstu blifhala in sgorin shivotizh pa fe vmikal; potlej pa bo lahka rezh uno nogzo prijeti in jo isvoditi. Zhe bi pa fhe ne bilo mogozhe une nogze lahka dobiti, e bolfhi, de le kaka fila ne brani, popu-ftiti jo vklonjeno na trebufhik, in sa eno dete na fvet fpufhati. Hujfhi bi bilo vezh file delati

§. 523.

Ob snemarjenih porodih dete po fvojimu neredovnimu ftaniku je vzhafi tako globoko v medenzo vtlazbeno, de s roko nize ne je mozh nam priti v maternizo do nogiz. Ta je gorje in ve materi, vfelej pa smert-na detetu. Nize naj ne obotavla fe babiza netvegama bersh klizat porodnizhara, fo-febno kdar fo jafni nasnamki detetove smer-ti. Ta le je ismed tiftih shaloftnih rezhi, savol kterih pridemo v filo dete v kof-zhikih is matere refhati.

§. 524.

Nosbna sanzhuiza je trak delan is kofmate fvile, mehek, pavza fhrok, vatla dolg, in ima od obojiga konza sadofti veliko luknizo. Sanzhuiza je koriftna ob teshkih obrazhvah, kir nam je treba nogzo otve-sati, de jo sa sanzhuizo v noshnizi pri-

dershimo. Kdar hozhemo sanzhizo nogzi otvesati: demo en konez skos luknizo uniga konza, in tako le storimo sanko, vtaknemo pa v sanko konzhna zhlenka kasavzhov in fredniga perfta, na osankana perfta pritilnemo pavez, de sanko dershi in jo islesiti varova, tem zhafi s uno roko rahlo nategnemo uni konez sanzhuize; sdaj s osankanima perftma feshemo do stopali, jo primemo s njima sa perftize, sanko stopali overshemo, in jo s pavzam plasimo po stopali nad gleshen sa zhlenkam tukaj jo dershimo s perftama, potegnemo s uno roko vunajin konez, in jo tadergnemo kolikor je treba. Neimevshim sanzhuize, je v potrebi dober vsak shrok trak, de le ne tifbi, in de ne dela kratoviz, kakor se sukane vervize rade kratovizhio.

P e r v i p r e f e k l e j .

Obrazhva deteta s glavzo nad
vuftjam,

§. 525.

Kdar je fila obrazhati dete s glavzo v porod stojezhe, takrat najpred, de magamo segati do nogiz, s lepo pozhasi odrinemo glavzo v tisto stran, kamor gleda saglavje. Nafha roka se potlej molsa po oblizhju, perfizah, in po trebusku do nogiz; teh je lahko prijati, in isvoditi, zhe lessem po trebusku stegueni leshite. Jih

najdlji v kolenah vpogneni, in v ritko vklonjeni, jih najpred sklonemo; le varvajmo shaliti kaj trebuška in popkovnje. Zhe ne je lahko prijeti obeh, bodi temzhasi dobro le eno nogzo isvoditi v noshnizo, jo prisankati, in potlej po uno segati.

§. 526.

V noshnizo spravleni nogzi po spodobni-
mu vlaku radi jidete is materè, ker glavza
se vmikajozha, nadeleva proftor v meden-
zo hodezhi ritki. Vzhasi pa ne grede vse
tako po volji; ne vselej se ne vmika glav-
za od vhodisha, defilih ritka po lahnimu
vlaku sa nogzi se k njemu pripomika in
blisha, in pa she vshtriz glavze pride. Ob
tem takim ne misliti, de s filnim vlakam
sa nogzi bodemo, bres otroka smerno
rasshaliti, ga tukaj ispravili, zhe poprej
glavze ne odrinemo, in tako le dovel
proftora ne naredimo.

§ 527.

Kdar pri vhodishu stojezha glavza tedaj
je ritkini sprehojbi napotna; je treba nog-
zo v noshnizi, al zhe ste tukaj, obojo
vsankati, potlej sanzhnizo mehka nate-
gaje s uno roko segshi v noshnizo odriva-
mo glavzo. Ta rezh pomaga, sa to ker
ob tistim gibleju odstopa glavza, ob kterim
ritka polsi v medenzo. Ob nogzah na dne-
vu dovel, de jih nam je mozh s rokama
prijeti, reshimo sanzhnizo in dodelvamo
porod po navukih obrazhbinih.

§. 528.

Glavzo odrivati je vsakokrat treba s velikim pokojam in pametjo: Prenaglost se vselej vtepa. Dobro bo storila babiza, zhe med obrazhvo bode velevala pomagavki dlan poloshiti na porodnizhin trebuh, in ga mehko tishati, de varova glavzo kaziga prenaligla vmikleja v maternizhno dno. Ta prenalig bi snal kriv biti omedleviz, kervniga toka, al she maternizhne pretergatve.

D r u g i p r e f e k l e j .

Obrazhva deteta s vratam v porod stojezhim.

§. 529.

Vsak otrok s vratam v porod stopshi mora biti obrnjen. — Detetu s vratovim sprednim ploskam v maternizhnim vustju shtapamo zhes perfiza in trebušnik s roko do nogiz; najti ste lahko, jih primemo in ispotegnemo. — Detetu s vratnim stranskim ploskam v porod, de mu perfiza in trebušnik gledajo navsad v krishnizo, taziga primemo sa narame in ga potisnemo v tisto lednizo, na kateri mu glavza pozhiva, dokler prostor dobimo poleg krishnize segati ob detetjim boku do nogiz. Dalno nogzo pritegnemo do blishue, potlej primemo sa obojo, in jih vodimo v noshnizo.

§. 530.

Ob detetu s vratovim stranskim plofkam tako vstopihim, de mu perſiza in trebuſhik gledajo v materno trebuſhno ſteno, herbtizh pa navsad v materin herbranz, rezhemo materi ſe nagniti v tiſto ſtran; kjer ſo detetji ritka in nogzi. Potlej ſeſhemo od ſad med ſtegnama materi v pinjko, in pomaknemo bliſhej vuſtja ſtojezhe narame v ſtran, kjer je glavza, in ga potihemo mervizo navsad v krishnizo. To nam daja prasnoto ſad ſa framovim obokam ſegati v otrozhnjek do nogiz. Po izvodenih nogzah v noſhnizo, naj porodniza leſhe ſpjat ſnaki, in porod ſe dela po ſploſhnih obrazhvavnih navukih.

§. 531.

Dete v porod s vratovim sadnim plofkam, to je ſatilnikam, je muſzna rezh obrazhati, ker nogzi ſte v dnu otrozhnjeka, in velika nuja je doſegati jih. Primemo deteta ſa ob krishnizi ſtojezhe al narame, al plezhize, ktirga in kjer je narlajſhi, ga ſ lepo pahnemo v ſtran, kjer je glavza, ob enim vred ga ſukamo, de perſiza ſe obernejo troſhizo navsad, in po njih pa ſegamo po nogzi. ſi delo polajſhati, ſe ne ſmemo smotiti pravſhine roke ſvoljiti, in vzhafi ſhe poſtranka porodnizhna leſha vtegne prav veliko pomagati. Zhe ob kterimu ſi bodi teh neredovnih ſtankov pride velika teſhava in muka ob nogzhini vdoſtvi, takrat je ſanzhize treba. — ſizer

menim, ne bodem nadleshin, zhe opomnim de ob glavzhnih in vratovih odporinkih ne smemo nizeh prevezh prefiliti; ak je pa predhodezhi dejl preterdo vtlažhen v medenzo, naj babiza koj porodnizhara kli- zhe.

T r e t j i p r e f e k l e j .

Obrazhva deteta s terfham v porod stojezhiga.

§. 532.

Ob detetovi prezhi stoji v porod s terfshovim sprednim plofkam navsdol, se al perfin kofh prikashe med vustjam, al pa mehek trebushek s popkovnjo vred vezh al manj predstopfho. Glavza rada pozhiva na eni lednizi in ritka na eni. Nogzi ste al stegnjeni po trebushku, al ste v kolenah vkljuzheni, petzi pa se operati na risko. Zlo redka je ta, de bi se nogzi najdeli na herbtizh sakijuzheni.

§. 533.

Dokler vode ne so prevezh odtekle, in materniza ne preslo deteta oklenila in stisnila, je obrazhva zlo lahka, naj si je dete stopilo v vustje al s perfmi, al s trebuham. S prav isvoleno roko segamo po deterjim boku; le vtisniti ga ne prevezh, in popkovnje ne shaliti, do nogiz, in obojo vred vodimo v roshnizo. Šre nogzi v kolenu vklonjeni, takrat potifklamo

stegniza v trebušnik; skušamo raskljuzhiti in stegniti nogzo po nogzi sapored, in potle jih v noshnizo svedemo. Nogzi sa herbet sakljuzheni, reshamo po pravi vumetnosti, zhe s rokama lasimo med stegnizama do kolenzov, jih sklanjamo sapored pred trebušnik, in jih potle isvajamo.

§. 534.

Deteta s svojo terfhoivo stranizo, to je s koshoivo stranizo, al pa s trebuškovim bokam v materno vustje vstopfhiga, ter s persmi in trebuškam v materin herbet gledozhiga; taziga deteta lega je vsa podobna taki, kakor smo jo rekli §. 532. in zlo taka je obrazhva; le pravishno roko si sberemo, in delamo s njo vse po besedah §. 533. — Detetu pa s stranizo svojo v porod stopshimu, tak de mu persi in trebušnik gledata navspred v steno materniga trebuha; takimu detetu legamo do nogiz sa frannim obokam, ne ob krishnizi. Satorej porodnizo poloshimo na prezheni postelji v tisto stran nagneno, v kateri je detetova ritka, hodimo s roko od sad med maternima stegnama v maternizo, primemo eno nogzo al zhe je mogozhe obojo vred, in jo vodimo, kodar je profstor v noshuizo.

§. 535.

Bi otrok ob tih stanikih po odtekljih vodah bil v medenzo vtlazhen tako, de mi svoje roke bres veliziga truda bi ne magali v maternizo do nogiz spraviti; takrae

varno naj pred dete odrinemo, in si prostor storimo. Na predstoplen perlin kofh vpremo rasprezhana persta, in ga polahno potilnemo kvishko v kraj, kjer je glavza, dokler naša roka zhuti prostor do nogiz. -- Predstoplen mehok trebusnik pa sam daja vselej prostor našli roki, ne je treba deteta odrivati.

~ §. 536.

O prezhnih otrokovih vstopih v porod s sadnim ploškam terhovim, to je s herb-tizham, je obrazhva teshavniha, sa to, ker shiroki in terdi herb-tizh nam prostora pojema v otrozhnjek segati; nogzi pa stojite visoko v otrozhnjekovmu dnu, in nujna rezh jih je vjemati in isvajati.

§. 537.

Pred odrekli mi vodami je obrazhva she in she lahka: le segajmo s pravshino roko po tistim kotu poleg krishnize v maternizo, blishej kirga ste nogzi. Ob ritkini in noshni stojbi v desni materni strani, obrazhamo s desnizo, segavshi s njo po krish-niznim detnim kotu; drugazhi pa s levizo v levi kot, kdar ritka in nogzi leshite v levi materni strani. Vselej s roko lasimo ob detetovi strani do nogiz, in zhe se daja, isvedemo najpred nogzo dalje od naše roke stojezho, sa to, de dete med obrazhvo vshe pravi safuk dobiva. Magamo pak obe nogzi vred prijeti, je she bolsi do bizhik.

Zhe pa je po vodah odtekljih dete globoko vtisniano, de roka mem njega nam ne maga v maternizo, takrat si delamo prostor s pametnim odrinikam. Nastavimo rasprojene perste delavne roke tako v herbtizh, de nash pavez pride kmal sa framov obok materne medenze, perstje pa po versti proti materni krishnizi; potlej potisnemo otroka narmozhnejshi s pavzam tako, de dete mora beshati nakvishko; in se ob enim s permi in trebushkam fukati navsad v materno krishnizo, kakor de bi mi hotli detetov herbtin stanik premenjati v stransek. Po doblenimu prostoru segamo in vjamemo nogzi, in dodelavamo porod s pomozhjo sanzhnize.

§. 539.

Kdar otrok v kakshnim teh prezhnih stanikov je s kakim terfhovim ploskam tako vtlazhen in de ga materniza v medenzo stiska tako, de nashi roki ni prostora segati do nogiz, ter de otroka s pametjo bres prevelziga truda, bres njeni-ga in materniga kvara ne smo imeli frezhe ga odriniti; takrat si persadevamo dete bres odrivati ga tako postaviti, de vgatena in oteklinafta detetja strana se mervizo vgane od vustja, in de tako nashi roki daja kolzikaj skopiga prostora vsegati. Ta prostoriz storiti primemo dete sa kroglo narame bliso krishnize stojezhe, kdar terfhov spodnjak predstopa, primemo dete sa

kolk, ter ga tako pripotegnemo, kakor bi ga hotli skos vufnje ispravlati. Ta vlak oddaljša detetov oteklinast dejl od vufnja, in sdajle maga naša roka v maternizo legati do nogiz.

Z h e t e r t i p r e f e k l e j .

Obrazhva deteta ſtojezhiga s ſvojima ſgornima vudma v maternizhnimu vufnju.

§. 540.

Sgorna vuda vtegneta vſtopati al ſama, al s drugimi dejli vred v materno vufnje. Narvezhkrat predſtopata s glavzo vred, glej §. 399 — §. 402. Ob detetiim prezhnim vſtopku, prideta v zhaſi obe, vzhafi le ena rokza v maternizhno vufnje, in ſmukneta doſtkrat globoko v noſhnizo. Vtegnete tudi biti rokzi vkloujeni v komolzihu, in takrat dete vſtopa s komolzama. Ob tema obojima nabljuzhkama ſe dete pomika ſa vudama al s perſmi, al pa dete leſhi na ſvojmu herbtu, in pride s plezhama. Tudi ſna dete navſdol leſhati po ſvojih bokov enimu, in takrat ſe prikashe s naramzam v maternim vufnju; ramerze je ſpervizh ob teleſzu nad maternim vufjam iſklonjeno, potlej pa vzhafi ſmukne v noſhnizo.

§. 541.

Kmalo po vodnimu ſkoku, dokler maternizhni ſtiſki deteta ne vtlazhio pregloboko

v medenzo, je obrazhva, ob takih otrokovih stankih, ponavadno lahkiga dela. Šegamo med predstoplima vudama v maternizo, in delamo vse tako, kakor smo vuzhili v §. 532. in v naprejšnjih. Ne lotimo se ne, deteta sa vude vlezhi, al jih v maternizo nasaj porivati; defilih bi jih ne spahnili, ne vterli, sej sa stojn sgrablamo zhač, in pa s he tak le odperamo vudam, v obrazhvo tako potrebnim, pot istekati. Samuda s napazhnim djanjam bo delala zlo tesnavno obrazhvo, in savol babizhne negodnosti in nevume bode porodniza vzhafi slo in slo terpinzhana,

§. 542.

Ob vstopu s naramenam v porod bres predkinknene rokze, ima dete postransko stojbo, ktero nam je obravnati vse po besedah §. 534. in naprej. Posebej je tukaj povedati od postranske stojbe s predkinkneno rokzo v nosnizo. Sgodna obrazhva, pred prevezh savol odtekliv voda vगतенim detetam, se dostokrat daja hitro opraviti. Vsankamo rokzo, shtapamo po njenimu notrajnimu plošku do perfiz, odtod ob strani trebuska do nogiz, in oberujemo dete. Kolikor nogzi prihajate dalje lesem v nosnizo, toliko se vrazha osankana rokza v maternizo. Ob nogzah ispravlenih, pritesamo rokzo s sanzhnizo, in rokza pride s teršham vred na dan. Taka ravnavva manjša ves trud s rokzhino reshitvo, in lajlha glavzhin is-hod.

§. 543.

Preposna obrazhva, po prevezh isteklih vodah, ki materniza je dete pretetno obklenila, ki rokza predkinknena s plezhama vred je v medenzo prevtlazhena in preotekliasta, taka preposna samudena obrazhva je huda preslobna nadloga; lej s roko ne magamo v otrozhnjek. Prasna, nekoristna, nevarna, kervamozhna pozhetva bi bila, ako bi sdaj babiza hotla rokzi isfukati, in tako le svojo neumnost dajati na dan. Zhe ne je porodnizhara pri rokah, naj ravna tako le: Spravi naj porodnizo leshat s svishano ritjo, prepoveda ji popadkov tishat; derfka sblesastih rezhi v noshnizo, spolovila pa naj oblaga s gorkimi mehzhilnimi obkladki. To mehzhia otekle porojila, to jih ospolskava, jih vabi pripufhati; to manjsha vustjov kerzh, kir se rad prikrade ob dolgimu porodu. Temzhafi ponavadno vmerje dete; po smerti se pa smehzhia in manjsha otok detejiga predstopluga dejla, in pa dopufha nashi roki segati v otrozhnjek, in dete oberniti.

P e t i p r e f e k l e j.

Pomagan porod deteta s ritko predseboj v porod stojezhiga.

§. 544.

Vstop s ritko v porod, je sa glavzhnim detetu narbol prilizhin, in rickinga poroda

ne smemo nikdar imenovati neredovnega, satorej tudi nikol ne smemo bres filniga sakajka ritkinga spremenjati v nogzhinga, to je; deteta s ritko naprej, ne smemo obrazhati bres file. Zhe pa kakshina nevarnost kashe porod prihitevati, takrat le spremenjamo redoven porod v neredovnega, mu pripomagamo, to je: vumetnost spremenja ritkin porod v nogzhinga.

§. 545.

Dokler ritka nad medenzhnim vhodisham she pregibлива stoji, nam ne je mogoche prav soditi, de bode prevelika v prostor fizer prav sdelane medenze; savol tega samiga tedaj ne je nobene rezhi, ktera bi svertvala dete obrazhati, sej ritka le daja veliko stisniti, in filo malokrat se sagolne v medenzi. Prihitevati, in ritkin porod obrazhati v nogzhin, filio le same nevarne napasti, bi rekel: noshniza in spolovila filno oteklinasta, bolezhinasta, suhotna in vneta; al zhe porodniza je pretrudna, preflaba in bres popadkov; al de ima kervine toke, al boshjasti, al naduho, al druge nevarne napadke, savol kterih je porod samotesh nemogozh. Takrat tedaj delamo vse po navukih danih sa obrazhvo.

§. 546.

Ob ne veliki fili zhakamo vselej s obrazhvo dokler vustje sadofti pripufha, de s roko fkosi magamo v maternizo. Najdshi pa nogzi v kolenah vklonjeni in stopali v maternim vustju s ritko vred, jih primemo

al obe, al pa eno po eni, in pozhaſi jih v noſhnizo potegamo. Najdſhim nogzi kvifhko zhes trebuſhik ſtegneni, je treba nam ſegati globejſhi v maternizo ob ſnotrajnim ploſtku ſtegniz do koleniz; kolenza ſapored varno vklonemo in potlej nogzi primemo in iſvedemo. Zhe naſha roka proſtora v maternizo ne najde, odrinemo kolikor je treba detetovo ritko v ſtran. Odrivamo jo tako le: pavez vpremo v eno ritkino ſedalze, perſte pa v eno, ſdvignemo pa dete kvifhko in v ſtran, kamor herbtezh gleda. Potlej primemo nogzi, in zhe na trebuſhku kriſham ſtojite, reſhamo ſpodnjo pred ſgorujo, de jih ne ſpahnemo, al vramemo. Po nogzah iſvodenih v noſhnizo do delamo porod po beſedah od obrazhve v §. 506 ino v naprejſhnih.

§. 547.

Ritke ſhe globoko in teſno v medenzo vſajene nizh vezh ne ſmemo odriniti, de bi proſtor do nogiz dobili, de ki ne pretergamo noſhnize, al zlo maternize. Prihiteja potreben ritkin porod ponagliſmo s vſo drugo pravſhino vumetvo, tako le: s kaſavzam ene roke ſaſeſhemo in ga ſakavlimo v tiſto detetovo dimlo ktero laſglej doſegamo; po navadi je rada tiſta, ki je bliſhej materne kriſhnize. Sa njio pri-tegvamo, ſmiraj gibaje ſemttertje ritko k ſebi, dokler s kaſavzam une roke ſakav-liti magamo ſhe uno dimlo, in s obema kljuzhizama laſglej iſpraviti ritko na dan. Sdaj le dete ſaſukamo, zhe je treba, de

njegoviga telefza spredin plofk stopi po
 strarsko navsad v krishnizo. Potlej dodela-
 vamo porod po navukih danih sa obrazhvo.
 — Ob ritki tako terdno, in nepremikama
 v medenzo vklinjeni, de nafhim perftam
 ne je mogozhe dete ispravlati po sdajle
 rezheni naklombi, netvegama poshlema
 klizat porodnizhara, de ga bode s tumpa-
 ftim kavlam spravit na dan, dokler fhe
 mati ne je vfa rasterpinzhana.

§ h e f t i p r n f e k l e j .

Pomagan porod deteta s svoji-
 ma fpodnima vudama v po-
 rod ftojezhiga.

§. 548.

Dete vtegne s fpodnima vudama ftopati
 v porod po mnogiterno. in v kakorfhuo
 kol ftrano medenze oberneno. Nafhi vu-
 metnosti je prezej vsejedna rezh, zhe ob
 sazhetku poroda dete fe kashe v maternim
 vufstu al s enim vudam, al s obema; al
 fta vuda ftegnena s ftopalzama predfe al
 vklonena s kolenzama predfe; al nekam
 perftizi kashejo nekam pa petza; in osna-
 movata detetji namerik. Ob vftopfhimu
 fam enimu vudu, je uni al vklonen v ko-
 lenzu, al pa vklonen v kolkovim fklepu
 in pa fteguen kvifhko po trebushku. Naj
 dete vftopa al tako, al tako, s enim
 al s obema, vselej bode ob redovnih
 porodih nafhe delo enakfhino, to je,
 mi puhamo dete istifhati porodivni fa.

moteshni mozhi, nizeh ne delamo, nizeh ne vlezemo, sej bi le porod tesbali, in obnevarili. Al o potrebi berst pomagati detetu v porod stopfhimu s spodnima vudama, in ga vumetno na dan spraviti, nafhe delo ne bode vsejensko, vsak stanik se drugazhi obravnava posebej.

§ 549.

Dete pridfhe s kolenzama, al pa s kolenzam in stopaljo, obravnavamo lih tako kakor bi stopali obe bile med vustjam; primemo ga sa oboji vud bliso nad kolenzam tako le: medstavfhi svoj sredni perst vmes oba vuda, kasavza pa ob vunajni stranizi eniga vuda, krajniga persta lih tako ob vunajni drusiga vuda stranizi, in pretegvamo dete, dokler vkljuzbeni pifhali kinknete, in ritka stopi na svejt. Dete pridfhe s obema stopalima primemo, kakor smo sdaj rekli, nad zhlenkami, in s perstmi poprijimfhi ga ispotegvamo. Po ispresanih vudah primemo stegniza s obema pestma, potesamo lahko ritko na dan, potlej dokonamo porod po besedah govorenih od obrazhve sploh.

§. 550.

Dete vstopfhe s eno nogzo v porod, al enim kolenzam pa s unim vudam v kolko-
vim fklepu vpognenim nakvisfko po tre-
busfku, ne potegvamo niznizeh sa pred-
stopfhi vud, ampak mu lesemo kvishko po
notrajnim plosku do sastale nogze, in jo
po njenih fklepih poredama iskljuzhimo,

kakor smo pravili od splošne obrazhve govorezh. Po obeh vudah spravlenih v noshnizo potesamo dete. Kdar je pa dete v takimu staniku she prishlo in s ritko sedlo v medenzhno duplo, ne smemo vezh iskljuzhati kvishko sakljuzheniga vuda, sej roka ne najde nizeh vezh proffora tako vifoko, kolikor bi sdajle bilo treba segati: dete odrivati tudi pa ne mojmno nikar vezh. V potrebi tak porod prihitevati, sakavlimo kljuko svojga kasavza v skljuzhnik nakvishko sakljuzheniga stegniza, predstopsho nogzo pa oprimemo s pestjo, in potegvamo dete po medenzhni srednizi do zhes ritko is porojil, potlej ga vsega ispresavamo po navukih babishkih.

S e d m i p r e f e k l e j.

Pomagan dvojshek porod.

§. 55^r.

Dvojshek porod samo sa to, ki je dvojshek, ne potrebova nobeniga sofebniga pripomozhka. Zhe dvozhika redovno vstopata v porod, tak de magata samotesh na svejt, in zhe tudi na porodnizi ne je nizeh soprotniga, jo pushamo samotesh porojati. Ne smemo tadaj bres nizeh, al sa to, ker sta dva, al jih kaj vezh otrok v otrozhnjeku, ne smemo vodniga mehirja pred godam prepokniti, de bi porod prihitevali; she manj pa smemo savol nizeh dvozhikov obrazhati, Raven ob dvojskih

porodih je boljši, zhe ne so tako nagli, de materniza rasprojana zhafa dobiva se prav stisniti. Šamo takrat, kdar oba otroka vred v medenzo na porod stopata, al kdar napadejo rezhi, kterim je tudi ob samihkih porodih treba ventati; takrat nastopi fila, ktira hozhe babizhne vumetnosti in rozhnosti.

§. 552.

Kdar ob neredovnim porodu se nam al po vunajshinah dosdeva, al se v obrazhvi pokashe, de v materi je she drujiz, takrat se kar je mogozhe varvajmo, drujzhove jajzhne mrehe med obrazhvo predreti. Šo pa vode obojih she istekle, takrat pasimo sosebno de se ob obrazhvi ne smotimo, in de ne primemo obeh otrok vred vsaziga sa eno nogzo, in jih v noshnizo ne potegvamo. Po pervizhovmu al samotesnim al pomagamim rojstvu preveshemo tudi popkovnje v potizo dershezhi konez; potize pa pred porodam posledniga deteta ne smemo reshiti nikdar, de tudi drujzhove potize pred njega rojstvam ne odparamo. Kdar pa drujzhova potiza pred njegovim rojstvam se sama odporja in lozhi, takrat je treba bersh ko bersh dete na dan ispraviti.

§. 553.

Po pervizhovmu al redovnimu in samotesnimu, al pomaganmu porodu, ogle damo in sprejishemo stanik drujzhov, in samuzh ak je neredoven stop v porod, ga

sa nogzi obrazhamo, potlej pa istifhati ga prepulhamo samotesni materni mogozhno. iti. Zhe pa je sila porod prihitevati, delajmo vselej pozhasi, de materniza ima zhafa se stifikati. Šploh pa pomagane dvojske porode obravnavamo vse po navukih danih sa obrazhvo samskih porodov; in tudi vse tako ravnamo, ak bi she vezh otrok hodfho sapored na svejt. — Kdar je na pervenshini, kaj veliziga leshezhe, ne sme babiza posabiti pervenza snamenuvat.

O f m i p r e f e k l e j.

Ravnava ob odtergani glavzi od terfha, in o v otrozhnjeku ostalimu al terfhu, al glavzi.

§. 554.

Kdar je glavza prevelika v medenzo, al pa kdar ne prevelika glavza je nepri-
lizhno vstopila v medenzo, to je, de s
svojimi narfbirjimi premerniki hodi glavza
v voshji medenzhn premerniki, al kdar
po vshe rojenimu telefzu, kerzhливо ma-
ternizhno vustje oklepa detetji vrat; tedaj
je glavza saverana jiti sa telefzam. Zhe
pa nevumna babiza ne posnavfha saverkov
in jih ne is pota spravfha, silno vlezhe
dete sa porojen terfh, se ji vzhasi vtepa
nerodnost, glavza se terfhu vterga, in o-
stane v materi. Ta nefrezhna nadloga se

ſhe rajſhi ſgodi ob mertvimu trohnevimu, gnilimu detetu. — Detetu s glavzo na dan jidſhimu, s naramzama in plezhma, al ſavol neredovnega vſtopa, in tako ſavertimu, s nevumnim tiranjam ſe rada odterga glavza, in pa obtizhi teleſze v otrozhnĕku. Obojod je nerodna in ſrova ravnava kriva taziga trinoshniga poroda. — Bodi ſi glavza ſavol zheſar ſi bodi vtergana, bode naſha vumetnoſt vſelej imela opravit, oſtali dejl otrokoviga teleſza reſhiti is matere, ſa to, ker ob tem takim ponavadno ſhe drugi prigodki ne dajo dozhakovati zeliga poroda po ſami ſamo-teshni materni mozhi.

§. 555.

Oſtalo glavzo v maternizi, kdokler nad medenzhnim vhodſham gibajozha ſtoji, jiſhemo s vſegavno roko vjeti, kakor in ſa kar je rajſhi mogoſhe; jo ſafuknemo, zhe ſhe ne je s oblizhjami v eno lednih koſti, in ſkosi vhodſhe potegnemo v medenzo. V medenzhnim duplu ſavertimo oblizhje v krishnizo, in ga vodimo tak, de najpred iſleſe zheſ preſredik na dan. Narterdnſhi derſhaj bo naſha roka vjela, zhe s kaſavzam in ſrednjakam vkavli vuſtiza, s pavzam prime ſatilnik; al pa ſhe bolſhi, ak je mogoſhe, de paviz naſtavi v ſaglavjovo luknizo, s unima perſtma pak obaſne glavno ſtranizo, in tako naj vlak jame s ſpodobno krepoſtjo.

§. 556.

Je odtergana in saftala glavza s bradlam na framnizi, al na kako medenzbno kost terdo pritiskena, takrat jo odporinemo, de potreben dershaj magamo vjeti. Je pa materniza tak tesno se ob glavzo stinila, de odporinik je bres nevarnosti nemogozh, in de se tudi glavza drugazhi ne da prijeti in prilizhno safukati; al zhe nam oprijeto glavzo ispraviti ne jide po frezhi; takrat je bersh treba klizati porodnizhara, de opravi nadloshno delo s dobrim orodjam.

§. 557.

Odtergane glavze v maternizi ostali terfh je nam ispravlati raven tako po narlaglejshi zesti. Terfh savertimo, de naramza stopita v medenzhin prezhin premernik; sakavlimo pa kasavza in frednjaka v eno podpasduh, in potegnemo krepko. Zhe telze tako le sa vlakam ne lese, pa glejmo ispraviti rokzi, de sa nje krepkejshi in enakshi povlezhemo. Zhe se pa dajate nogzi lahko vjemati, le kmal ispravljamo terfh po navukih obrazhvinih.

§ 558.

Vzhafi vustje sakleneno nafhi roki ne pripufha segati v maternizo po detetji oftanik. Takrat se ne prenaglino v delu, pa tud nizh ob nasnamkih prave potrebe ne samudimo. Gnjavitva ob tazih snemartenih poroditvah rada slo rasedela porojila, jih dela oteklinasta, vrozha, bolezhinasta. Tedaj ob nenaglizi rajshi ventavamo po-

rojilam s gorkimi okladki, vlashimo jih s oljnatmi brisglami, in manemo trebuh obuditi popadke: tako le vezhkrat se vust-je odkljene, ter ostanik bres veliziga pomozhka pride na svejt. Ob filni nevarnosti je pa treba s pomaganim vustjovim odpert-jam porodnizo kar bershe mogozhe reftiti svojiga ostantka.

Deveti prefeleji.

Pomagana trebitev posteljze.

§. 559.

Ref je, de porojva je ohranila sploh sama sebi ves porod dodelati; al vzhafi pridejo in se redovnimu stvarbnimu delu vstavljajo napotki toliki, de jih vstvarba sama, in samoteshna porojva ne smaga, zhe o pravimu zhasu je ne operamo. Kakor sploh je porod stvarbin samoteshin opravik, pa de smo vzhafi mu pomagati prisileni, tako tudi ispraviti posteljzo je sploh porojvin opravik, pa de mu vzhafi je treba pomagati, vuner ne tolikrat, kakor porodam.

§. 560.

Potrebna in saref nasnamkana je pomagana reftitev, ali posilin ispravik se maternize she dershezhe posteljze ob trojnih pripadkih: 1. Kdar je potiza nad maternizh-nim vnstjam prirafheva. Prirafhene ne smemo nikdar s perstmi prederati, de bi skos njo segali po dete, sej predor bi ne dajal dovel odpertine, le dete bi se vtegnilo vkervaviti. 2. Kdar je po nerodnimu

vlaku sa popkovnjo bila preboknena materniza. Najpred poskušamo prebokneno maternizo v svoj prejšin stan spraviti, ak ne jde po frezhi, pa le rešimo posteljzo. 3. Kdar je otrok vumetno isresan bil skos trebuh is otrozhnjeka; to je, kdar so storili materesek. — Je she nekshina rezh, ki bi vzhafi svetvala pošilno posteljzhino rešitvo, in ta je; kdar po porodu is maternize prevezh kervi tezhe, in se nikakor ne daja vstaviti; al pa, kdar po vstavku se od zhafa do zhafa povrazha, zhe potizo takrat vekshidejl rešeno najdemo, de se le nekoliko maternize she dershi, in se reshen potizhin kos ne da rad odtisniti od dersheziga, takrat smemo she un koszhik rešiti, in vso posteljzo istrebiti.

§. 561.

Ob pomagani posteljzhini istrebvi je svediti na kterimu mestishu maternize je potiza prileplena, al v dnu, al na stranizah, al nad vustjam; je le nekoliko rešena, al se she vša dershi maternize, al zhe je snabiri uvrezhena; al ima popkovnjo v febi, al je popkovnja vshe s potegvanjam odtergana; je le vustje she sadosti pripušheno, al se je she spet saklenilo. Po teh mogozhkih pogojih sodimo, kako de bomo ravnali in obrazhali svoje delo.

§. 562.

Leshala naj bode porodniza ravno snaki, na herbtu, v navadni postelji; al pa prek zhes posteljo, kakor ob obrazhvi. Ob is-

trebvi nad vuftjam prileplene potize, je fama prezna lesha prav, sa to, ker lih temzhasu obrazhamo dete. — Istrebivno roko nam poveda potizhin sedesh. Maternizhnimu dnu prirasheno potizo reshati, ste nafhi obe roki dobre in prav. Levi maternizhni stranizi prirasheno trebi desniza, desni leviza. Trebitev nad vuftjam prirashene potize hozhe imeti svojo posebno lozhitvo, ki jo posebej porozhemo.

§. 563.

Po svedenmu mestifhu potize, ovijemo popkovnjo ob nekaj perstov netrebivne roko, in s trebivno segamo ob mervizo napeti popkovnji do potize. Sapestje trebivne roke derishimo in tikamo ob napetimu konzu popkovnje, s perstmi pa se odganemo in jifhemo najditi potizhin rob; oblasimo s perstmi ves njen obkraj, svedit kej je kaj odstoplena, ali reshena. Najdshi odstople mesti he, tamkaj dalje lufhimo potizo tako le: svojih perstov herbetin plofk obernemo v otrozhnjek, notrajni rozhni plofk pa v potizo, ter jih po dolgim in derezhim safadimo med potizo in med otrozhnjek, jih tako gibamo, kakor de bi hotli potizhine koreninze odpiliti od otrozhnjeka. Gledati pa je, de med delam ves tish delamo le v potizo, otrozhnjeka pa nizh ne skvarimo. Nenajdshi nobene odgoljave med potizo in maternizo, jo sami s lepo nazhnemo. Perste, kakor smo rekli, podolgama in saderikama safadimo neki ob potizhnimu robu, in jo jifhemo s volnim potiskam rushiti od ma-

ternize: nazhevfhi lufhimo tako dalje in dalje. Odrinjeno potizo primemo s perftmi, kakor najrajfhi se da, in jo ispravlamo. Tud jo snamo sa popkovnjo ispotegniti. — Nafhe delo pravprav polajfha med istrebvo poloshiti uno roko materi na trebuh, de tako roki v maternizi delavni damo fpo-dobin opotifk.

§. 564.

O vshe isderti popkovnji is fvojiga korena trebimo fizer posteljzo vse tako, kakor smo vuzhili v prejfhnih odstavkih, to de fvoji trebivni roki nizh vodivnize ne imamo. Satorej nam je prav pametno jifkati potize, de se nad kako drugo vftvaro ne smotimo in pregreffhimo. De bomo snali potizo raslozhati od drusih vftari, je dobro in potrebno se vaditi otipavati vse podobne vftvare, dokler jih vemo dobro rasposnavati, kar zhloveffhka beseda ne maga ne popifati, ne dopovedati.

§. 565.

Teshavna, in s nevajeno roko delana, nevarna rezh je trebiti posteljzo sabomotano v homot, kterigá je materniza v febi sdergnila, ker se ne je povfod enako krazhila. Kdar se popkovnja fhe dershi potize, bode ta nam vodivniza, in naf bo vodila v maternizhno duplo, tukaj pa ne najdemo potize, ampak sazhutimo popkovnjo se vtaplati v nekffhino luknizo tako, kakor de bi se daljfhala fkos maternizhno fteno v trebuhovo votlino. De v ta homot feshie-

mo, nam je treba s perstmi luknizo ali gerlo lih tako slepama rasprostori, kakor smo vuzhili s perstmi sprostorjati nedopušhno vustje v §. 499.

§. 566.

Kdar pa je popkovnja is potize isderta, takrat ne imamo nizeh vodivnize, in teshko pa je luknizo v homot najdi, posebno zhe je majzkina. Ob tem takim je treba maternizo svunaj po trebuhu otipati in svediti, kakshina de je; opotisk vnajne roke pa she prav vodi in pomaga maternizi jiskavshi roki. Svetvamo polagama s lepo delati, le nagliti ne. Prav sa prav naj se babiza taziga dela ne loti, sej zlo in zlo redko je potrebno. Po istrebleni posteljzi naj se nasha roka mudi v homotovim duplu, in le pozhasi naj se vmikova, dokler ob v ednim enakomnim metju enakama se stisne otrozhnjek v eno samo duplo. Stisk maternizhin speshti, manemo materin trebuh.

Posteljzo po vshe saklenenmu vustju trebici is maternize raven tako in pozhasi s perstmi delamo prostor skos vustje, kakor de bi nam bilo dete obrazhati; glej §. 499.

Tretji stavik.

Neredovna in napazhna no-
fhezha.

§. 567.

Govorili smo od nofhezhe napazhne po svojim zhasu in hojbi; vtegne pa nofhezha biti she neredovna po svojimu stanu, *kje in kaj de je*. Napazhna in neredovna je tudi, kdar ob spoju orodoviten jajzhik ne pride v vtrozhnjek, ampak se prime drugej, in se vpodobova al v jajzhniku, al v maternizhni trombi, al zlo tam al tam v trebusnihu duplu, ter doraste do nekshinga goda. Je v takim jajzu sarefin zhlovezhik, pravimo de je *prava neredovna nofhezha*, samuzh savol svojiga mestisha napazhna, to je: nevmaternizhna snositev, ali nofhezha svunaj maternize.

Kdar pa v maternizi se s nekimi nofhezhi podobnimi prikasnami sdelova nobenimu zhloveku podobna rezh, in ktero ob svojimu zhasu materniza s porodnim tisham isshene, tedaj pravimo, de taka je *nofhezha neprava, snetjava*, in de shena je snofila snetje.

Nevmaternizhna noshezha.

§. 568.

Kdar mati spozhne in snofi v jajzhneku, imenujemo to neredovnost, de je jajzhnekova noshezha; se je jajzhik lozhil is jajzhneka in ostal v maternizhni trombi, pa dalaj v otrozhnjek ne shel, to je trombina noshezha. Še prime jajzhik tam al tam v trebusnimu duplu, temu pravimo vtrebushna noshezha; noshnizhna pa je, kdar zhlovezhji sad kli v noshnizi.

§. 569.

Špozhetik svunaj otrozhnjeka se kashe po svojih posebnih prikasnih, al taka snamina so ne sanashna, in pa she vezh sa to spodvodna, ker jih vtegne delati redovna noshezha, lih tako tudi she druge bolesnote jih vzhafi delajo, defilih shenska ne je snofila. Lih tako teshavna rezh pa je posnati kje al v kakimu mestishu je neredovin spozhetik svoje korenine safadil in pognal. Navadna snamina neredovne prave noshezhe so ta le: Trebuh se veksha ikoro kakor ob redovni noshezhi teden sa tednam bol, pa ne je enakshino krogel in napet, ampak je rad na eni strani vekshi in ismolezhejshi, in shenska v tisti strani zhuti tesho, tish in topo bolezhino, ktira se vzhafi tudi spremenja v shivo sklezho: legsha pa shena na stran nasprotno, zhuti de jo v otekli strani vlezhe in terga, Noga terpezhe strani je otekla, polna otrozhnih shil, in je safpana; noshezha sopo

teshavno. Ob sadovi rashi tiste matere, ktere so vezokrat nosile, zhotio gibke v nenavadnimu mestu she mozhnejše od unekratnih, in kterih tudi mi ob spregledu skos trebnšno steno, ritnjek in skos noshnizo s našho roko bol obzhutimo, kakor jih ne ob redovni noshezhi: ozhitnejši tud otipamo dejle detetjiga telefza. V maternizi tudi najdemo spremembe, to de so v nji, v njenimu vratu ino vustju nepravne, ne stanovirne, neraslozhue. Materniza se rada sveksha, sdebela, in oteka po svojih stenah, vustje pa je smiraj stisneno. Zhisha ponavadi ne hodi po redu, al she vsa mine, al pa na njenimu mestu se zedi kaj druge mokrine. Noshezha se toshi savol bolezhin po trebuhu ino krishu Blatna in szavna potreba se ji pazhite. Šefza ne vřim se ne navsemata, al pa navseta jim spet vpadata. Vef zhař ima noshezha teshavne obzbučke.

§. 570.

Konez nevmaternizhniga spozhetja vtegne biti mnogiterin, pa redkokrat šrezhin. Šad shivi raste in se redi kakor v maternizi, in s ogrinalam odet se podobla kakor tam, to de dosori malokrat, al she nikol. Je ogrinazha sadova mlehava in flaba, taka se rada prererga ob narvekhhi rastesi savol sadove velikobe, shiv otrok pade v prořto duplo materniga trebuha, in kmalo vmerje s materjo vred. Je pa sad v rashi saveran, tadaj al pred al posneje vgařne, guije, ter dela po maternimu trebuhu vnetje in

prifad, in ta mater vmori: al pa vgašneniz dela vneto oteklino, ta se sgnoji, ter dela tam al tam tvur, ta pozhi, in is nje se rešhi in kida gromada gnoja in mertvez po košzih, al samotesh al s nashim pripomozhkam. Tako mater sna shivo sgol sam zelnik ohraniti. Vzhasi merlizhik rasjide v šterdenasto gosho, po nji dobiva mati vodenizo, kateri se venta po sdravnishkih navukih. Tudi nekteri vmerjeniz se vsufhi in oterpne, vapnasta skorja ga obliva, in tako le okraštaniga vezh lejt, šhe svoj shiv dan, ga vtegne mati bres shkod nositi v sebi. Temu pravimo de je okammeniz.

N e p r a v a n o s h e z h v a.

§. 571.

Neprava noshezhva je, kdar shena po spoju snofi in v maternizi nosi teleize nizh otroku podobno, ki nam se nizhemur podobna rast sdi. Ta spazhik zhlovezhjiga jajza imenovamo snetje, snetjava gruzha. — Tedaj med neprave noshezhve ne shtejemo nobene bolehnote, ne vodenize bodi fi al vhomotana al ne; ne vreda; nobene šterditve, ne raka, ne israfti ali vodenize ne v jajzhnekih ne v maternizi; ne materniznih oteklin po sastali zhifhi, ne bobna, ne po glifih napetiga trebuha, ne otakov, nobene terdine al israftka v trebuhu, in taziga nizh. Te so samobšebne bolesni, ne so nizh noshezhniga defilih se

v shenški najdejo in se noshezhvi podobnaste vidio. Te se shtejejo med sdravnishke opravila, nizh naj ne pezha se babiza s njimi.

§. 572.

Šnetje ne ima nobene stanovitne podobe in notrajshine. Vzhasi je podobno shmoklu kervi, ta je kervina snet; vzhasi pa je mesnasta, in rezhemo ji mesna snet. Mehirjasta, vodena, nahlipna snet, so mehirji napeti al s vodo, al sapo. Najde se tudi kamnasto terda gruzha odeta s vaplenkasto skorjo; taki pravimo, de je kamniza. Najrajshi je stkana is mefovine, koshiz, kit, lafzov, berkel in kervnih posodiz, in ta je stkanza.

§. 573.

Ne bodemo pred porodam vganili, de shenška nosi snetje, ker ne imamo snamin take neprave snositve. Špremembe, ktere na shenški se vidio, so pravi redovni noshezhvi vekshi dejl podobne, in nekshini teshavni obzhutki, kteri vzhasi se pridrušio, vtegnejo tudi poleg prave snositve se kasati; sej vemo she, de sraven snetja biva v maternizi resnizhin otrok, ki po dotekli noshezhvi jide na svejt s snetjam vred. Tedaj kakor teshavno se nam neprava noshezhva daja posnati, raven tako teshko je njeni konez prorokovati. Po navadi snetje odhaja med pervo polovizo noshezhve, najrajshi od tretjiga do petiga mesza.

§. 574.

Šnetjav porod hodi veſ tako, kakor praviſa deteta; je tedaj ſam ob ſebi ſtvarbin ſamoteſhin opravik. Babiza naj niſh ſoſebniga ne pomaga, paſi naj ſamozh in varva kake neſrezhe. Rada vshe teſhe kri isporojil pred ſnetjovim iſtrebkam, al pa vshe tekla veſ zhaſ napazhne noſbezhve, ſdaj pa pred in o porodu teſhe ſhe bol, in kervin tok vtegne biti nevarin. Jide ſnetjav porod ſamoteſh in s pravſhino hitroſtjo, naj le babiza porodnizo krepzha s prilizhnimi krepzhalmi, in opravla naj jo, kakor ſmo rekli o porodu negodniga deteta. Kdar pa ſnet hodi poſhaſno na dan, in kervavitva ſhe in ſhe hujſha prihaja, takrat ſvetvamo babizi, v pripuſheno vuſtje viſtopſho ſnetje prijeti s roko kjerkol je mogozho, in ga polagama iſpravlati. Zhe pa kri teſhe preſilno, de nakopava nevarnoſt; al zhe ſhe kaj ſlobnejſhih nadleg napada, takrat kaker pri vſakim neredovnim porodu je klizati porodnizhara, ktir bo vedel po ſvoji vumernoſti delati, in ſnal tud, zhe je ſila s pravilhnim orodjam pomagati.

B a b i f h t v o ,

Pete bukve.

Streshba noshezhim, porodnizam,
otrozhnizam in rojenzam; tudi
kak de naj se babiza vede ob
fodnifhkih sprejifhvah.

Pervi stavik.

Shivljenje in streshba noshe-
z him.

§. 575.

Tako modro so shivali vstvarjene, in shivalihka stvaritev je ravnala po taki modrosti, da vsaka shival, vsak posame-
sin posebik izdelava nekshine svoje poseb-
ke, kateri ob vsledni shivozhi dobi se v
shivotu spremenjavajo; in raven ti spremen-
ki, te kakshimbe nam osnamvajo tistkrat-
no shivotno dobo, v kateri je shival sdaj,
al pa spet sdajle s svojim shivotam. Kakor
ti spremenki se sapored prikasavajo in sa-
pomikajo po izdelku in raspresvi mnogite-
rih ispodobkov shivalihkiga narejka, ali
shivotka, raven tako popotrebno se v o-
pravih vsaziga vuda morajo goditi spre-
membe, ktere pa vuner po sprimerku shi-
votniga stanu med seboj lepo soglasne si
pomagajo sdelavati eno zelino. Dokler ta
soglasin sdelavik ne je ne blasnen, ne mo-
ten, se zhlovek dobro pozhuti, je sdrav.
Slabo pozhuti se pa, in bolen je, kdar
shkodlive motivne mogozhnobe vssegajo in
lepo soglasje skupdelavne zeline motio v
njenih lastnih posebkih in opravih. No-
shzhva ne je, ter ne maga biti sdravju
shkodliva mogozhnoba, sej stvarba jo je
spogojila s shenško, in posebik shenškim

pogojen skos nekaj njih shivotne dobe, in v to dobo sheta shenska lastnoba ne maga biti nizh hudiga, ampak je le dobrotna sprememba. Tedaj snofiti je po vsih svojih ponatvornih nasledkih pogoj in storik dosorjene shenske, ter nofiti dete samobsebi ne je bolesen. Po temu isvidku si je nam treba misliti noshezhu, to je, de sdrava je samaobsebi, in po tem bomo vedili in snali noshezhim dajati shivlenjske sapovdi ino vprave.

§ 576.

Ref de noshezhu ne je bolesen, vuner pa sprememba po nji storjena v shenskimu shivotu, je kaj sosebno bicjinga, in hozhe pravprav pozhislana biti. Pametna shivitva je noshezhim sdrava, vtezhna, ter jim nareja lahek in frezhin porod. Desilih noshezha se skerbnno vana in ogiba vezh taziga, kar ji drugekrat ne shkodova, vuner ne sme njena shivemba po velikim prevezh odstopati od tiste, ktere je kdaj vajena bila. Naj se tedaj preojstro ne ogiba navajeniga shivlenja, sa to, ker zhlovek tazih prememb bres shkode nerad vterpiva. Nektere opomnje bodo bleso narimenivnihe, po kterih naj noshezhe se ravnajo, in take so te le:

§. 577.

Spomerna, nevtrudivna sprehojba, slasti na planim pod nebam ob lepim vremenu, je vlaki noshezhi sdrava in dobrotna. Domazhi opravki in dela, ne zhes nemozh,

nikdar ne fhkodio; filno pretrefni gibki, sdvihki in nofhnja teshkih bremen pa fo fhkodni; tedaj ne plesati, fkakati, tekati, begati, ne naglo vositi se po grudastih zestah, ne prenaglo se priklanjati, al dolgo klezhati, sploh nikol naglo al filno vperati se, al se vnemozh preteguiti; o vlim tem in takim se je slega bati materi in njenimu sadu. Raven tako se je ogibati vsih priloshnost do filnih gibkov v duhu; postavim jese, fkerbi, vjedanja, tuge, togote, straha, plahote, tudi she nespomerniga veselja, in tazih. Vdanih vrasham ali preveram, jishimo s delam motiti in njih sbegano domishljavo mi vodimo s pametnim podvukam na pravo steso. Prasne in brespametne vere fo, kdar meni nofhezha, de se je nad zhem savgledala, de je od zhesa vrozhna, de je kaj prehodila al prestopila: ref vrashe fo to, fkuffhinja nam to poveda, al taki domishliki fhkodio nofhezhim sa to, kir jih plashio in strashio, satorej je treba is glave jim spravlati jih.

§. 578.

Hlip sdrav in zherstev naj je okol nofhezhih; to je sapa ne sme biti spridena, ne s jako difhezhim dobrim duham ali isparzo, pa tudi ne s smradno. Narbol naj se varovajo nofhezhe prenagliga spremenka v toplotini. Nesdrava je navada sedeti, se greti in zhepeti nad lonzam sharjavze. Oblazhio naj se po toplotini ne pregorko ne prehladno, in obleka jim naj ne tesa trebuha; nerodni fo tedaj tesno sankani

nodrizi, tefne pasivnize, teshki in ob tre-
 buh stisnjeni rashi, krila, podraščivniki;
 na mehkih trakih jim naj višio zhes rame-
 na; tud nevarne savol padleja so jim vi-
 foke podpetnize, dolgo krilo, ino repazhe.
 Vampasta naj se podpashe s šiiroko meh-
 ko nepreshemavno opasivnizo, ki ji polaj-
 sha breme, in overa neredovin detetov
 stanik. Ktera hozhe frezhno povjiti, naj
 ti zhedi shivot, snashi naj perilo in vfo
 svojo obleko. Lase prezhesavati, jih s vo-
 do vmivati odpera isparzo is glave v o-
 trozhji postelji, overa glavin bol in lasno
 guljavo. Omivajo naj ti sesza, podtrebuh
 in stegna s mlazhno vodo, tud kopva v
 mlazhni vodi ali v pravshni toplizi je
 svetvana. Prenapetimu in bolezhimu tre-
 buhu pomaga, masati si ga, in pa presfre-
 dik s kakim zhistim masilam.

§. 579

Sdrava noshezha naj si prebojezhe ne
 sbera hrane ino shivlenja, le po meri
 naj vshiva, in ogiba naj se prevezh di-
 shavnih pizh, tudi jedil shelodzu ne pre-
 varnih, to je teshko savshivnih, ino na-
 puhlih. Noshezha naj ne dopolni svoje
 prevelike fle do jedi nikol po vsem, shkod-
 liva smota je meniti, de otrok savol tega
 bode bol godin. Marfikteri se potlej posh-
 refshnost vtepa, de jo nadlegajo vetrovi,
 napetje, teshkote, stud, isbruhanja, saperta
 potreba in take nadloge, ktere jim dela
 preobilnost nedovarjenih jedil. To kar
 shelodiz svari ali stravi in posavshiva,
 uaf redi, pa ne to, kar savshivamo. Me-

ro si dajamo po tem, kakor se po savshitju dobro al slabo pozhutimo. Kar naf pita, to je pizha; prasne fle pa so poshelki nepitavnih, al pa she shkodljivih jestvin: Takim slam naj se noshezhe vprejo, slasti slam do nesdravih rezhi. Kaj bo nek detetu v materi pomagala, vsm ludem nesdrava rezh? Pametnih profim, de naj se pomagajo smejat bebam bebastim, ktere kaj taziga menio. Pjazha narsdravsha je studeniz bil in in bo. Šlabenke, in pa tudi vajeņke smejo s vodo meseniga vina piti; po olarskih deshelah pa dokvasene pive ali ola: vrozhivnih, vpjanških, sbganjskih pijazh pa nikdir in nikdar.

§. 580.

Kakor versta s pozhitkam in sprehojbo, tako je potrebna sprememba s zhuvenjam in spanjam. Noshezha naj sašpanzu ne podklada vfelej pod vuho; pogosto spanje slabi telo, otumpa nam dušo, otoshliva kervin pretok, od tod nam pridejo nevoľja, zhmernost ino nevhezhe. Španje s polnim shelodzam dela teshavne sanje. Smiraj na eno stran leshati shkodova porojlam in sadu: smiram v polilenimu stanku nepremikama sedeti al biti, bi rekeli shivati, klinzhati, s shivanko pisati, je shkodno slasti nevajenkam. Vstajaje od spanja naj se nobena ne prehladi, sofebno nog si ne. Hujshe od nespomerniga spanja pa je nesmerno zhuvenje, bodi si al savol nepokoja v duhu, al savol jegre, al bukveniga branja, al sa kar si volj bodi.

§. 581.

Nikdar noshezha naj nesadershi svoje telesne potrebe, slasti posledne mešze noshezhtva. Preterdimu blatu ventajo omehzilna jedila; posebno kuhano sadje: derfkle s mlazhno vodo so sdrave v potrebi. Jako redka je ta, de bi perve tri noshezhe mešze se saperala szavniza, taki nadlegi okratkim venta leskati snaki na herbtu s podvilhano ritjo, in s stegnuma vkljuzhenima v trebuh.

§. 582.

Šefza, perva shiveshna sdenza rojezhova, jame stvarba med noshezhtvam modrostno pripravlati v njua namenik; ne smemo tedaj se modri stvarbi vstavlati, bodimo ji volni, Šefzov ne odevati pregorko, pa she bol nja varvajmo vsake prehladne, vtiske in tazih, de se ki ne vnameta, po tem ne gnojita, al pa de terdih bunk ne dobivata. Noshezha naj si s mlazhno mnilovo vodo pridno vniva šefza, slasti pa ziska kdar se po njih dela viazhna debela škorja ali krafta, ktera je vzhafi podobna koshasti prevleki. Take krafte, naj si jih mashe s oljam al pa s kakim zhistim masilam, de bi smehzhala jih, potlej s perstmi krafte varno obere, ter s hladno vodo si pere ziska pridno, de se vterdita, in de jih dete ne bode presesavalo. Ziska al sama ob sebi, al po vtiski premajhina, preploshnata, al prevtoplana, de otrok bi ne magal jih safesati, ziska,

je treba popravlati v poslednih nošezhkih meſzih, de porojenzhik bode imel kmalo ſvoj materin pjitik. Tedaj ziska jiſhemo ſvilhati al s omokrotenimi perſtmi, al s ſapo v ſe vlezheno ſkos lule lonzharſkiga dela, al s ſefavkami, al s ſerklami. Iſpotegnena jih pa ohranimo s obdjanim in podlezhenim perſtanam vlazhne ſmole, al s nalaſh delanmi klobuzhki is lipovne, ki jim pravio zisni pokrovzi ali nazisniki; al pa nameſt teh s orehovmi lupinami.

§. 583.

Nobena noſhezha naj ne vſhiva nizh nepotrebnih ſdravilkov, ſlaſti nizh tazih, od kterih ſe ji le doſdeva, in ſi le domiſhla, de bodo porodovim netrezham ventovali. Nekterim perve noſhezhe meſze vzhafi pridſbih napadkov, ſlabozhukov, koſlanja in tazih, ne ſmemo preplaſhno koj ſhteti med prave bolesni, ne ſmemo napak po nevumi jim ventovati s driftilmi, iſprasnimi, ne s drugmi ſhkodlivimi pripomozhki. Med hudobne predſodbe ſe ſhteje tudi lebaſta navada med noſheſhtvam kri puſhati bres vſiga ſakaj, le ſavol ſame navajene ravade. Preredka je prava potreba noſhezhim puſhati, bres potrebe pa vſelej ſhkodova, ſa to, ki detetovmu ſhivlenju in ſdravju krade potrebno ſalogo in dobroto materne kervi. Nobena naj ſi ne rezhe puſhati, in naj ne vſhiva ſdravilkov le pa ſvoji volji, al ki ſo jih ſvetvali goſpa teta, al ſtara mati babiza, naj ſi bodo vſhitki ſhe tako nedolſhni, zhe jih ne je ſvetoval vuzhen ſdravnik.

P e r v i p r e f e k l e j .

Nektere bolesnobe noshezhih.

§. 584.

Šo nekteere bolesnobe, ktere napadajo rade noshezhih shenških. Babizi je treba jih posnati, in jih rasposnati, de bo vedila al ventati, al snala nevarnost, o kteri je sdravnika potreba klizati. Narimenitneje in pogostneje bolesnobe noshezhih so: neredovna istrebva blata in szavnize, otekline po vunajnih porojilih, nabor al vode al kervi v framnih piskih, otrozhne shile po piskih in sdolnih vudah, slata shila, maternizhin nepravinstanik, kervin tok iz porojil, i. t.

§. 585.

Šzanje je neredovno, al kdar szavnize ne magajo isprasniti, al kdar jim vhaja po kapljah. De ne magajo szati, ta se vtegne primeriti le v prvih deset tednih, al pa zlo ob konzuh noshezhtva po vshe vsedenma trebuhu. Perve tedne se vtapla noshezha materniza, vzhafi pa ona stiska vrat szavniga mehirja, in savera szavnizo. Raven taka se vtegne goditi ob konzuh noshezhtva, kdar materniza se je vsedla; zhe takrat njen sdolin dejl s detetovo glavzo na vprej pregloboko pride v medenzhno duplo, tedaj stiska szavin vrat in overa szanje; pa se voda nabera v mehirju, ga prenapenja tak, de kepo dela nad

framnizama otipno, ino vzhafi podobno novimu trebuhu. Sheqfka se toshi teshavnih in reshezhih bolezhin v podtrebuhu, bolezhine in szavin tish fo pa she hujshi, kdar mehirjov isbuh potipamo. Navadni spremlavzi sadershane szavnize fo she vrozhina, sasharjena liza, sheja, mersliza.

§. 586.

Ventavshi mi spravimo noshezho v snako lesko s podvisihano ritjo, seshemo pa s nekterimi perstmi ene roke, jih s merdanjo nastavimo okol maternizhniga vratu, in odpotifnemo vsajen otrozhnjek nakvisliko, ga mervizo podershimo, in lej voda nam zhes roko sashverli in dere. Zhe ne jide tako le, bode treba vodo s zevko nastaviti. Zevko nastavlja naj zelnik, ne babiza bres file prevelike. Ob tem opravlku noshezho denemo tudi v snako ravno lesko s ritjo spodvisihano, zevko, sdelano is srebra ali pa is vlazhne smole, pomashemo po njenim vtikavnim, tumpastim in sataknenim konzu, jo pri sredi primemo s kasavzam in pavzam desne roke, noshezha svoja stegna vkljuzhi k sebi, in jih mervizo raskrekne, babiza s perstmi leve roke rasproja piske, zevkin konez vperi v szavnik raven pod shgavzhkam, ga poriva polagama s lepo vertama kakor i svedram do v mehir, to je nekshine tri pavze globoko. Sdaj sname sreberin satulshik, mane sheno po trebuhu in spusha szavnizo po prisamashkih, dokler odtezhe, potlej isname zevko. Nikar vliga mehirja ob enim dush-

ku ispuhhati, tedaj po mervah ispuhhamo, in zevko s perstam prisamafhamo, tako le dajamo mehriju zhaša se kerzhiti, de ne vpade podobno prasnimu mehu, in deshenfka po tem ne vgašne. Tudi ob nastavlenu nizz ne smemo filiti, zhe zevka rada ne jide, rajshi bersh klizhemo zelnika.

§. 587.

De konez noshezhe sزانje al obilno tifhi, al de se venomer noshezha po kaplizah ofzhiva, to pride tudi od tifha maternize, ki se je she vledla in tifhi na mehrijevo dno. Nizz kaj praviga sdravila ne vemo ventati taki uadlegi, pa sej ne je nevarna, in konez je bode s konzam poroda. Snaka lesha pomaga pazh nekaj, pa ne dolgo.

§. 588.

Raven tako maternizhin tifh v mastni, zo vtegne pazhiti red velke potrebe: ne smemo tedaj noshezhi kmalo driftnih pomozhkov dajati vshivat, kdar se ji blato sapera. Shelodzu lahko prevarivne, in slasti fadjove jedi so takim fvervati; zhe to ne vede, bodo derfkle dobre. V take derfkle ne grede nizz drashliga, sgol mlazhen krop, obarik pfhenizhnih otrob, flesovo perje al pa felsenino; zhe se nam treba sdi, primesimo tudi shlizo drevnjiga olja, al neofoleniga putra. Bres nevarnosti smemo tazih derfkel dajati, kar se jih nam prav vidi, in she noshezha, ktera terpi teshko in terdo blatno potrebo, si bode

prav storila, zhe rezhe vsaki dan si dati eno tazih derfkel.

§ 589.

Dajajo sploh se derfkle tako le: najpred si pripravimo vse orodje in stvari Pregledamo derfklo je le zhista, ne sta le nastavzhik in trobevzhik kaj satulhana. Derfknino prezedimo do zhiftiga, in ne pregorko tud ne prehladno jo vlijemo v derfklin tul. Prava toplotina je, kdar jo vterpimo na oku al pa na jesiku. Sdaj nastavimo kasitarjov nastaviz, in ga uvintamo. Potlej zhlovek naj v posteljo leshe na desno stran, prikljuzhi kolena mervizo v trebuh, mi pa s perstmi ene roke rasprezhimo liza nage sadnize, in porinemo sukaje polagama omasilen koshen trobevzhik s lepo v ritnik dva pavza globoko. Tako namerjen trobevzhik dershimo s kasavzam in frednjakam leve roke, s desnizo vsamemo derfklo, vtaknemo trobo kasitarjoviga nastavza v kosheniga, oprimemo s unimi persti leve roke derfklo, in jo s temi terdno dershaje, s desnizo pozhasi pogaaajamo derfkazha, in potiskamo derfk-nino v masfnizo. Potlej snamemo derfklo na stran, in koshen trobevzhek pozhasno jemamo is ritnika. Med vsm tem naj zhlovek mirno pozhiva, in sope po svoji navadi. Stara vkorenjena smota je meniti, de naj sapo dershi v sebi, sa to, de derfknina ne vjide; lejte s tem delamo raven to, kar naj je volja ne storiti. Sej

kaj dela zhlovek serjejozh ? Kaj ne, sapo
dershi v sebi in tihi.

§. 592.

Oteklina kervnih posod ob ritniku in v
njemu, k jim slata shila pravimo, so po-
gostna nadlega noshezih; noshezih stan jo
rad budi, in satorej je o vsaki noshezivi
hujsha. Tudi te bolesnote blishin odkodik
je spretifik kervnih posod, ki jih pretifka
rasprostojana materniza, v njih savstavla
kri, kervin saftanik rasganja posode, in
dela tam ter tam al vekshe al manjshe
otekline, ktere okol ritnika svunaj in
snotraj se kashejo podobne okroglim,
napetim dostikrat preterdim voslam. Tim
gumbam se pridrusba bolest v krishu, v
tivniku in saglavju, blatna potreba je lena,
fkopa in savol terdo fkepaniga lajna rada
velikrat fklezha. Po ritniku terpinko serbi,
vzhasi tudi pezhe al bode. Zhe so ti shil-
ni gumbi veliki (vtegnejo pa velikoto
imeti med grahovo do kokolhjiga jajza)
napeti, terdi, in pa she suhi, ruzezhi,
vrozhi in fklezhi, taki so se vshe vneli,
in pa spremla bolnizo mersliza, vrozhina,
sheja, silna glavna bolest, nespanje in su-
hota po vsi koshi. Take nadlege pridshe
o porodu ga silno bolezheshajo, samudi-
vajo in tesheshajo. Narbolshi opomozhki
so: pozhitik v postelji, derfkle obarjenih
pshenizbnih otrob, flesu al flesene, al
tolzheniga laueniga semena, s troho putra
al olja vmef. Na ritnik polagamo me-
zhilne okladke tako tople, kar je mogo-

zhe vterpeti. Dober okladik je gost možhnik is rshene al laneniga semena moke, dva persta debelo namasán med rutizama: al namešt možhneka obarimo flesa, flsene al pfhenizhneh otrobi, omakamo v obarik rutize, in jih gorke na ritnik pokladamo. Bolshi pa je možhnik, dershi dalje gorkoto.

§. 591.

Kar so slate shile ob ritniku, to so po framnih piskih in po sdolnih vudih otrozhne. Šprostorjana materniza tudi pretiska v medenzi shilne veje tistih posod, ktere is dolnih vudov kri nasaj pretakajo, satorej pod pretiskam kervin pretok saftaja, kri se nakopizha in shile rasganja. Otrozhne shile bole al malo al nizh, in vtegnejo biti nevarne samuzh sa to, ki prenapete rade pokajo, in pa shenska po njih sgrabla prevezh kervi. Tedaj samo savol tega fkerb imamo varvati, de nepokajo. Pred porodam jih sdraviti je nepotrebna misel, potlej pa fame minejo s svojim odkodkam vred.

Narbol dobro je, pozhivati v postelji snak na herbtu s podvisnano sadnizo, al pa v tisto stran, kjer otrozhnih shil ni, kdar so sam po eni strani al piskov al vudov. Al nizh, al malo pomagajo gorki obkladki krepzhavnih selih in zvetlik, kakorshna je postavim melisa, meta, kamilze, roshmarin, fivka, shalbel, isop in take, s primeso mervize vina al shganja. Zhe tudi se nadlega po nalaganih ok-

ladkih vtoli o stanovitim pozhitku, verne se kmalo, zhe noshezha vstane v svoje hifhne opravke.

Jako difhezhe zvetlike in selje ne smejo biti barjene, kuha jim vsame duh in krepost: nadebelo jih sreshemo, in s kropam poparjene v piskerzu pokrite nekaj zhafa stati pustimo, potlej prezedimo, in naposled, ako je treba, obarku premesimo krepke pijazhe al shganja. Taka smesa naj je vselej pokrita in sadosti gorka, v nji pa potopimo v kake ofem al desetkrat sgubano ruto, jo oshmemo, obloshimo na hromoto, in s drugo suho ruto obeshemo de toploto dalje dershi. Nedifhezha seljsha in flesasta pa barimo.

§. 592.

Kdar otrozhna shila na pisku bi med porodam poknila, je treba krivavno pozhiteti in s perteno blosinzo natesnim svito, v hladni vodi smozheno jo satifniti, in terdno satifneno dershati do konez poroda. Po porodu se rana kmalo stilne in kervavitva mine, fosebno zhe merslih okladkov na njo devamo. — Pok otrozhne shile po nogah savarvati snamo sa zhafa pred rojam, zhe prenapeto shilo obloshimo s blosinzami omakami v hladni vodi, in jih prav terdno povijemo s povojmi: zhe bi mi to bili samudili, in zhe je pa shila fkozhila, takrat bode lih tako, in nizeh drugazhi, ravnati treba.

§. 593.

Kdar kri is shile pride spod pod kosho, in v koshi dela oteklino al veklho al manjsho, vezh al manj napeto in ploškama rasprosterjeno, temu pravimo, de je kervin podfed. Kervna podfedenza se vzhafi kashe al v pisku, al v obeh, in ima svojstva enaka s otrozhjo shilo; satorej jo obravnavamo vse po besedah § 591.

§. 594.

Zhe materniza pretiska vodne posodze, se dela po njih vodna oteklina, kakor se v pretisnjenih shilah dela kervna. Narrajshi se voda salije pod kosho v piskih in dela oteklina al enod al obojod, in sna se tako le: ob sazhetku je otok majhin, pa smiraj raste, je testenasto mehke in enako raspulhen, potisku se vda in jamiza sa peritam se pozhasi salija; belo fveti se, in je sprevidin kakor postavim s vodo nalit svinfek mehik. Vzhafi oteklina se filo veliko nabukne, potlej pride she le napetje in bolezh obzhutik, shensko teshko stane fioditi, vuner malokteru je fila v posteljo lezhi. Sraven piskne vodenize otekate rudi radi nogi; pa piskna al noshna vodeniza vtegnete biti ena bres druge. Ta bolehnota se ne da sdraviti pred porodam, tedaj jishemo nadlego sgol manjshati, kdar bi shensko tesala. Narbolja je tukaj, kakor ob kervnih otokih, pokojna lesa v postelji. Otok ogrinjamo s gorkimi plinizami, al pa s okladki krepzhavnih seljsh §. 591. Tola-

shi tudi piskno vodenizo obkladik s vodo, v ktere merzi smo lot salmjaka rastajali.

§ 595.

Neprava lega al stanik nosbezbe maternize. Materniza vtegne mnogiterama svoj pravi stanik spremeniti, in sato mnogiterne nadlege delati. Kdar materniza svojo pravo pokonzno stojbo tako spremenja, de se ji dno navsad nagiba, vustje pa poleg framnizhniga fklepa se sdviga nakvishko, pravimo de ta je navsajshina poveshnost maternize: navsprejshina pa je, kdar se dno nagiba navspred, vustje pa ob predgorju stopa nakvishko. Dno v eniga bokov vtopleno, vustje pa v unimu skvishkano, se pravi postranska poveshnost. Kdar materniza se vtopi naravnost pokonzu v medenzo tako globoko, de stopi med ishodishe, in de njen vrat in vustje molita vezh al manj skos piske, temu pravimo trut ali vtop maternizhin. Kaj napazhni maternizhnj namerki porodu shkodio, smo povedali v §. 349 in pa v 364 i. t. d. tukaj tedaj le od nadleg med nosheshtvam.

§. 596.

Povegana materniza Po prvih treh meszih nosheshtva, kdar je materniza is medenzhniga dupla skos vhodishe kvishko stopila, ne ima poveshnost maternize nizeh kaj posebno shkodliviga sa nosheshtvov speh. Zhe pa perve tri mesze she v duplu stojezha se povegne, vtegnejo njeni nasledki biti nevarni she tudi smertni. Naredik, stanik, ino fklemba v duplu stojezhih ispo-

dobkov kashejo, de v tisti noshezbi dobi, narlaglej in narvezhkrat se materniza s svojim dnam povegne v krishnizo, in se vtapla v njen flokan bok; med tem stopa materin vrat spredaj ino nakvisihko sa framov obok. Zlo ino zlo redka je ta, de perve tri noshezhe melze bi materniza povegnila navspred sa framnizi, in takrat bi materin vrat bil porinjen navsad in nakvisihko v krishnizhno predgorje. Nasledki take nepravne stojbe so vselej sebi enaki. Postrauske poveshbe ob tem noshezhim zhafu, si ni lahko milliti; vsaj tolika ne bode, de bi nevarna bila. V taki, neredavni legi se materniza veksha, dokler ob konez tretjiga melza ne ima vezh prostora v medenzi, in ker ji ni mozh kakor bi treba bilo, se is medenze skvisihkati in sdvigniti, se nekakshno vgati, in okol sebe tilhaje sapera lajno in szanje. Zhe takrat she se noshezhi ne daja praviga pomozhka, al zhe sad ne isplava, tedaj se bo vnela materniza in prishla v prifad, tako pa med neistezhnimi sklinami bo terpinka sklenila.

§. 597.

Sdaj popisani nasledki povegane maternize so nam tudi njene predsnamina, de jo bomo po njih posnavali, narbol pa poveshnost posnamo s notrajnim spregledam. — Kar je take nadlege kriviga, in kar ji naklanja je: preohlatna al neprav stvorjena medenza, zhe so ob tem maternizhna vesila odmekla, in se rastegnila. Vesila

pa se rada rasteagnejo s plešam, teshkim sdiviganjam, škakanjam, filmim padzam na sadnizo, dolgim hudim kašlam, prejakim pretrefam, s prevezh in presaporednimi porodi, s prevelkim tišanjam ob franju, al po materni sploh slabosti in mehkobi i. t.

§. 598.

Edina je pomozh spraviti povegano maternizo v svojo pravo stojbo. Najpred ispravimo szavnizo is noshezhe po zevki, in blato isperemo s derfko; potlej zhe je poveganost navsad, rezhemo noshezhi, de naj na vsih shtirih komara; pa si pomashemo kasavza in frednjaka, feshemo sheni v mastnizo, tak de obeh perstov herbet gleda v krishnizo, in potisnemo maternizhno dno tako vkvishko, kakor de bi ga hotli gori škos medenzhno vhodishe poriniti. Vzhasi snabici bode bolshi, ne segati v mastnizo, rajshi kmal v noshnizo, in po sdaj rezhenih besedah popravlati maternizo. — S dnem navspred povegano maternizo vravnamo tako le: noshezha leshe snaki s podvishano sadnizo, potlej s dvema perstama, de nju herbet gleda v framnizi, segamo v noshnizo, shtapamo pod in sa framovim obokam nakvishko, in tukaj najdeno maternizhno dno potisnemo navsgor in navsad v medenzhno vhodishe. Popravljen stan maternizhin škerbimo ga ohraniti, satorej naj noshezha she nekaj zhasa tako leshe pri miru, in she potlej naj tak dolgo pozhiva v postelji, dokler materniza nad vhodishe

ne stopi, in nizeh vezh vpassi ne maga. Leshe naj shena v postelji, kakor rezli kashe: po navspredni maternizhni povegnosti dobro kashe stanovitna lesha na herbtu: po navsadni pa je potrebna al postranfka al natrebusna. Mala in velka potreba naj ne se nikol predolgo ne vstavlate, nikol tudi jih silno ne potiskati.

§. 599.

Kdar pa savol samujene pomozhi se je materniza v medenzi tako vklinila, de se ne da vezh kvishko potifniti, in de tudi ne hzhe splav iti, to vmori noshezho. Je babiza spervizh snemarila poslati po porodnizhara, naj sdaj le bersh po njega poshle. Ak tudi porodnizhar nizeh ne opravi, ne bode popraviti babizhne ne vume drugazhi, de on, zhe je le mozh, vustje toliko raschirja, kar je potreba s perftam v maternizo legati, jajzhne mrehe predreti, otrozhne vode spustiti, tako le maternizo smanjshati, in potlej jo prav postaviti.

§. 600.

Maternizhin trut Trut ali vtop maternizhin ima svojstva enaka njenimu poveshku: kar vtegne biti krivo poveshka, to tudi truta; nasledki maternizhniga poveshka sabajajo tudi sa njenim trutam; tedaj ob trutu se nam kashejo tudi unim enake prikasni, raslozhik je sgol ta, de o povegani maternizi vustje vselej gleda v stran v ktero si bodi, in de ga je teshko dosegati; ob trutu pa je vustje med piskama, al pa she is nju na dan gleda.

§. 601.

Kakor povegani, lih tako trutni maternizi ventamo; to je, predpaden otrozhnjek spravimo v svojo pravi stranik, in ga tam ohranimo. Satorej noshezho spravimo lešhat snaki s podvišhano ritjo, babiza pa ti pomashe perste ene roke po njih herbtu, postavi perste v merdanjo skroshene okrog maternizhniga vratu na isstoplo maternizo, in jo po zešti medenzhne struge sdvigne kvishko proti medenzhnima vhodishu tako dalezh, kar je mogozhe. De potlej se spet ne vtopi, naj noshezha pozhiva v postelji, in smiraj kolikor vterpiva snaki na herbtu s višoho podlosheno sadnizo; dokler otrozhnjek višhje stopi is medenzhniga dupla, tak de se ne bode truta vezh bati.

§. 602.

Kdar noshezhane vterpi ne vtegne dolgo biti v postelji, tedaj poskusimo zhe se da maternizo podpreti s trutnim venzam. Po svishani noshezhi maternizi kvishko nad medenzhno vhodisho pa ta venz isnamemo. Vse poveganke in trutnize v maternizi, sdravimo potlej po porodu s natanzhnim pozhitkam, in pravshnimi sdravilmi, tak de jim ne bode treba venza vse njih shive dni v sebi nositi.

Drugi presfleklej.

Kervni toki is porojil sploh.

§. 603.

Kdar is porojil kri al po kaplah se zedi, al pomaloma tezhe, in de po tem nizh velike spremembe nad kervavivko ne vidimo, ktera bi nji nevarna bila, takrat pravimo, de to je *kervin tok*. *Kervin dor* pa je, kdar kri zurkama tako hitro is porojil tezhe, de se kervina sguba ozhitama hiti kasati, in de osnamova naglo nevarnost. Raslozhik med kervinim tokam in doram je tedaj sgol v al vekshi al manjshi naglizi in mnoshi ob enakimu zhafu tekozhe kervi. — Kdar s ozhema vidimo kervi tezhi na dan, ta je *ozbitev kervin tok*: *skrivin* pa je kdar is svojih posod istoplena kri je po zhemur kol si bodi saverana se na dan islijati, in se tedaj snotraj v porojilih kopizha. *Smefin*; to je *ozbitvin in skrivin kervin tok* rezhemo, kdar po jasnih prikasnah snamo, de is posod stopa vezh kervi mem tega, kar se je vidi na dan prihajati.

§. 604.

Sploh snana rezh je, de shenfke vtegnajo is porojil kervi ssublati o vsaki dobi svojih shivih dni. Ta kervina sguba je al spogojena s njih vstvarbo, al pa ue. Zhe ni postvarbina, jo tedaj shtejemo med bolesni, in le takrat, kdar noshezhek al porodniz al otrozhniz napade, jo shtejemo med rezhi porodniskiga snanja. De bodemo taki kervavitvi prav ventati snali,

nam je tudi treba vediti, od kod kri te-
zhe, al is maternize al is neshnize. Ta
rezh spet nam kashe, kako potrebno je
sbe jiskati in sposnati prizhetik kervinga
toka.

§. 605.

Kervavitve is porojil prizhetki so: po-
rojila odmekla al vfa, al nektera, al ne-
kod, al pa ona prevezh napeta, napolne-
na, navita, nenavadna boleha sdrashli-
voft al v porojilih al svunaj njih; nespo-
mernost v natvorfhinah; strasti in prenag-
li vtiki v duho; ognjavlen shivot s pre-
tepam, suvanjam, mezhkanjam, vrozhino,
prehlajo, i. t.; prevelik al vfa; nenavadin
trud; povfeshvotne bolesni, fofebno mer-
slizhne, tudi pokrajfke v porojilih; rasgon-
jen spojov vshitik; napazhna velka in ma-
la p. treba; mem teh in tazih, je sbe shen-
fkih samih po sebi tazih, de jim bres po-
sebniga sakaj rada kri tezhe.

§. 606.

Snamina ozhitve kervavitve so sama ob-
sebi jasna, in ne potrebvajo nobeniga so-
sebniga rasfvitlanja; rezhi je treba od skriv-
ne, kadar kri ne tezhe na dan, ampak de
se v maternizi nabera, kako se taka ra-
sodeva:

1. Shenfka si zhuti nenavadno, pa nizh
ji nevfhezhuo toploto v maternizi; vzhafi
pa je kmalo pred zhutila v nji topo bole-
zhino. 2. Sdi se shenfka dobro pozhutiti,
in pokojna leshi v nafomnimu sadovolju.

3. Sdaj materniza ji nekaj nabuhne, ori-pati je mehka in ne boleha: vzbafi sa-zhutimo plunkanje poterkaſhi s perſtmi na eno ſtran trebuha, in pološivſhi une roke dlan na uno ſtran. 4. Ob tem ſe ja-me kaſati ſlabóta ſavol ſgublene kervi: ſhenſka ſbledi, vuſtnizi opepelite ji in trefete ſe; bled jeſik beſedo s teſho vali; oko ſe tammi, je trudno, kolno, in kakor ſkos ogrinalo vidi zherne iſkre padati; omotiza, sdehanje, ſvon po vuſtélú, gla-ſvin bol, sdihanje, zipla ſlaba pa hitra. 5. Zhe kri le naprej vhaſa, pridejo ſa tem teſhave, ſlegote, mersel ſnoj in ſrage po zhelu; mras, trepet in put po vſih vutih, omedlevize, ſaſpaniz, makatavize; ſhenſka al rumena al bleđa je vſa, zipla ſkoſi hitrejſha pa ſlaba de jo perſt komaj otipa, potlej zipla premolkova; ſhenſko makata zhedalje ſleji dokler jo ſtare boſhjaſt.

§. 607.

Kervavitnih nevarnoſti ne ſhtejemo po ſami mnoshizi ſgublene kervi, priſhtevati je treba tudi koliko, in v koliko zhaſa je ra kdojka ſgubila toliko kervi; potlej ſhe kakſhnizo, to je kakſhina je kervaviv-ka, je le noſhezha, porodna, al otrozhniza; in pa kaj je prizhetik kervavitve. Bol kratek je zhaſ, pa ſgublene kervi vezh, toliko bol velika ſe ſhteje nevarnoſt, in ſhe bol velika, kar bol ſlaba je kdojka in de ne ima ſadostne krepkoſti vezh ker-ſvi bres loſebne nevarnoſti ſgublata. Pre-tergatve v porojilih ſhe bol hujſhajo ſa-mobſebno hudo kervavitev.

Greji prefekleji.

Kervin tok is noshezhiga otro-
zhujeka.

§ 608.

Kervin tok is noshezhe maternize vtegne biti nevarin materi in detetu. Kritoki vtegnejo noshezhih napadati o vsaki noshezhi dobi, nobena si ga ni vsvesta: narajshi pa pridejo med drugim in tretjim meszam noshezbove. Posnejshi, zhe ni kaj fotebne file vmes, pridejo kervavitve rade sheftiga in sedmiga mesza. Vselej so redkejshi v konez noshezbove, rajshi pa v pervih meszih, kdar she materniza ni sadosti odvajena zhishe, in kdar she vse mlehavo jajze se le rahlo dershi maternize. Šploh rajshi dobivajo kervavitvo sheufke mlade, mekushne, mlehavo srejene, mehkobe vajene, in pervefmize.

§. 609.

Kervavitev is noshezhe maternize vtegne biti trojna, to je: al 1. je sama sgol navadna zhisha, al 2. pride od presgodne potizhne odlushve, ktera ima svoj sedesh redovno v notrajnim maternizhnim okolushu, al pa neredovno ob vratu, de tedaj vustje nekako sakriva: al pa 3. kri tezhe savol kaziga preterganiga porojila; in pa je ofkroneja al sama materniza, al noshniza sama, al pa obe vred.

§. 610.

Zhe kervin tok je sgol fama navadna zhiſha, tedaj ni nizh bolesni. Ponavadno fizer noſhezhim mine zhiſha, pa ne vſim, nektere jo imajo vezh meſzov, ſhe nektere do konez noſheſhtva. Sej ſhe pravio, de nektere nimajo zhiſhe ob nenofhezhim ſtanu, in jo pa d-bijo po redu, ki ſo ſnoſile. Po tem takim tedaj je vſelej teſhka rezh, ſoſebno ob ſazhetku ſoditi, kaj de je, al zhiſha, al bolehnobna kervavitva, ſa to, ker zhiſha noſhezhe tudi odſtopa rada nekaj od navadniga zhiſbniga zhaſa, kervine mnogofſi, ſvoje dohojbe in fizer-nih ſprimerkov. Reſnizo ſvediti pa nam je ſilna potreba, ſatorej babiza naj ne zema, nizh naj ne pazka, ne ſavupa li prevezh, de noſhezhe ne ſamudi; vuzheniga ſdravnikoviga ſveta naj jiſhe.

§. 611.

Kdar noſhezho kritok napade, al kmaſo po ſpozhetju al vezh tednov poſneje, tedaj ga nam je treba kmal ſpoſnati, kakſhin de je, de mu bodemo ſnali ventati. Zhe je sgol zhiſha, ne ſmemo je pred zhaſam in po ſili vſtavlati, vuner pa nam je ſkerbeti de ne ſprejde v bolesnobi kritok, po kterim pa rad otrok preſgodaj iſplava; ſatorej je vſelej treba kmal ob ſazhetku ſheno prav in dobro obravnavati. Ravnamba je taka le: pri miru in pokoju naj je noſhezha v poſtelji veſ zhaſ ſvoje kervavitve, ne truditi ſe, ne prevezh ſe

gibati, ne vperati, tudi ne po spoju hodi-
ti, ne preobjedati, ne preopati se, fker-
beti pa sa vsakdanjo lahko blatno istre-
bo, in pa nizh sdravilka vshivati, dokler
se dobro ne pozhuti.

§. 612.

De noshezhe kervavitev je navadna zhi-
fha, sodimo po teh le snaminih: 1. Zhe
kervavitev ob tisti mesezhni dobi pride,
kdar je zhisfa poprejšhnekrat napadala.
2. Zhe je kervi toliko in taka, kolikor in
kakorska je fizer bila ob zhisfi. 3. Zhe
se shenfka po fizerni navadi dobro pozhu-
ti, in se ne kashe nobena prikasen, kakor
ob bolehnim kritoku. 4. Zhe noshezha si
nizh ne je vsvesta, kaj bi vtegnilo kriviga
biti bolne kervavitve. 5. Zhe je o prej-
shnih noshezhvah tudi zhisfo nekaj zhasa
imela. 6. Zhe po notrajnim spregledu nizh
nenavadniga, in nizh odpertiga maternizh-
niga vustja ne najdemo. — Ta snamina pa
fhe ne so popolnim gotova, tedaj zhe ker-
vavitev je ni nevarna, ni prevelka, ne
prenaglino se nizh, s'asti ne s prekrep-
kimi sdravilmi, de konja ne prijemamo
sa rep.

Kervavitev savol presgodne po-
stetzhine lozhitve.

§. 613.

O vsaki noshezhni dobi se vtegne potiza,
pa nikol bres nizh, od maternize lozhiti,

in kervavitve delati. Take kervavitve napadejo rajši v prvih nosežnih mesjih, dokler jajce se s maternizo še malo kleva; al materi so manj nevarni, bol pa so ji posnejši, sa to, ki spervizh kervne porodze so manjšhe, in manj kervate: sadu pa so kervavitve v prejšnih mesjih bol nevarne, sa to, ki mlehav sad se la- glej od matere lozhi, in shine na svejt še ves neshiveven.

§. 614.

Tedaj lozhitev potize od maternize je fizer naravnost kriva takshine kervavitve; ta lozhitev pa ne ima vŕelej enazih prizhetkov; še v tem dela raslozhik sam kraj, kje se potiza derŕhi otrozha jeka. Drugaka je rezh, kdar potiza po svoji navadni pravoti je priklemana al dnu, al kaki stranŕki ŕteni; drugaka pa, zhe po nenavadnim se je prijela maternizhniga vratu, al sedla vsa nad vuŕjam.

§. 615.

Priloshnosti, ktere so krive presgodne potizhne lozhitve od maternizhniga dna, so vse take, de al *presilno gonio kri v notrajna porojila*, in s tem gonam tako rezhi, potizo od maternize odtisnejo: al *de s silnim pretresam ŕtik ino ŕpopad med njima reŕhio*; al pa, *de s posebnim enobŕnim kerzbnim gibkam v maternizi* potizhnim korenizam derŕhaje povsamejo in odtergajo. Ta posledna se bleso godi ob ŕpoju, desilih ob tem tudi presilno v porojila gnana kri temu po-

maga; snabiti de raven tako dershaje potize tergajo prefilni serzhni gibki, postavim jesa, togota, preveselje, i. t. S pretrefam stik reshajo, ptes, skakanje, voshnja po gruda alti zesti, jesha padez, i. t. Kervi prevezh poganjajo v porojila, in tako le potizo odrilnejo, vpjanive piazhe, predshavnata hrana, nesmera v jedi, defilih lahko pa savol dolgo te vtrudivno delo, predolgo fravno sapertje in terd tish svoje blato istrebiti, sdvig teshkih rezhi, i. t. Prekervatost she pomaga, al pa tudi sama obsebi je sadosti potizo presgodaj lozhiti, in she lahkejshe jim se bo lozila, katerim se slabo in rahlo stika s maternizo.

§. 616.

Kervavitvo is noshezhe maternize savol odlushene potize posnamo po teh le snaminih: 1. Vselej pride po unih v prejslnimu §. rezhenih odkodkih; pa raven od ktirga nam ne bode vselej vganiti mogozhe. 2. Kri se lozhi od mesizhne po tem, de je vezh istezhe ob enakimu zhasu, de je jasno-rudezha, toplejssha, zhisstejssha, rajshi tekozha; vzhasi tudi pride v sterdenih shmoklih. 3. Ob enim se kashejo, al kasale so se vshe pred kritokam bolehnote, kakorsbne o fizerni mesezhni zbishti ne so napadale; postavim, stref, mras, bolezhine v krishu in po porojilih, tish v podtrebuh, i. t. 4. Pred al posnej pridejo snamina sgublene kervi popisana v §. 606. ktera nam, de bi tako ne, preposno povedajo kakshin de je kervin tok. 5. Raven

taka snamina (§. 606.) se kashejo, kdar kri ne teže na dan in se le v maternizi nabera. 6. Vuſtje ob taki kervavitvi je rado omehzhano, mervizo odperto, in pripuſhat pripravleno; to nam narbol osnani kakſhina de je kervavitev in odkod, zhe tudi ſhe ne vidimo snamin kervine ſgube; teh tudi ne je nikar zhekati, ſizer pride pomozh prepoſno.

§. 617.

Preprizhaní po tazih snaminih, de krik tok od potizhne lozhitve pride, mi nizh neſfiramo ſe v noſbezno dobo, in nizh ne mudimo ga vſtaviti, de odvernemo negodin porod in materi vſako nevarnoſt. Delamo pa vſe s pomiflikam na kervavitin odkodik, njeno ſilnoſt in materno ſhivotno kakſkinnoſt, in po teh merimo ſvoje pripomozhke. Tezhe malo kervi in premolkuje, in ſizer ni viditi ſhe snamin hudih napadkov; takrat tedaj ne ſmemo kmalo s valam ropiti nad noſnezho, pa tudi nizh snemariti, de ſe ne' prikrade nevarnoſt ſa mater in otroka.

§. 618.

Perve potrebne pomozhi o vſaki kervavitvi ſo: vtolaſhiti ſerze, pozhivati mirno, biti pri pokoju v poſtelji, oblezhenim al odetim s lahkama, in v malo toplotni hiſhi: vſhivati lahko prevarivnih in rejoyvnih jedi pomalim in po lazhnoſti, ne prevrozhih ne premerslih. Pije naj kervavivka vode s polovizo toliko vina. Lajno naj ſe

ji rado trebi, ne sme se filiti ob franju, rudi ne biti saperta, satorej so derfkle zlo dobre, pa fame mlazhne vode s mervizo olja v nij.

§. 619.

Kdar po snaminih sazhurimo de kervavitva je nasledik *drasbliviga odkodka*, in de je bila sdrasbena po vsitku vrozhivnih pijazh, al predishavnih jedil, al po vnemavnih telelnih gibkih, postavim po plesu, teku, presilni bojbi, prevelikim smehu, i. t.; kdar vidimo sheno dobro pitano, možhno, krepko, ruzezho v lize, ziplo možhno in polno, de ji sheja raste, de tedaj vse kashe njeno prekervatost, in de kri je she le jela, al she je malo vteklo; takrat bres fkerbi rezhemo ji na roki pufhati, in kervi spuštiti kolikor kashe prav. Prej de zelnik pride, in pa she potlej, ofkerbevamo bolnizo po besedah prejšhniga §. samuzh bolshi bode namešt vina dajati hladivne pijazhe, bi rekl, lemonade, s vrifkam al kifelim medam okifane vode, i. t. Šizer pa ravnamo vse po velevkih vuzhniga sdravnika.

§. 619.

Kdar se kri ne vstavi po teh le obrazhvah; tezhe she smiraj, al pa she bol; kdar s tem in s bledostjo nam kashe, al s omotizami, al she s omedlevzami, de bolniza le flabejšha, in de raste njena nevarnost. — Al kdar sposnamo, *de kervavitev pride od kake slabote*, postavim kdar je shenška fama ob tebi mlehava in slabotna, al de so jo ofla-

bele prejšnje al sdajšnje bolesni, skerbi, tarnanje, firofina, fromafhtvo i. t. takrat je treba krepkejših pomoshkov, in sdravitvo nam je vse drugazhi oberniti.

§. 620.

Kakor potrebe kashejo, dokler dopufha nevarnost, in dokler ne pride porodin tilh, naj nafha misel oftane enaka, to je, de gledamo kri vftaviti, in splav oberniti. Kar smo rekli §. 618. to vse opravlamo, in pa fhe vshivati dajamo krepzhavnih sdravil, de bolnizo ne le pri mozhi ohranimo, ampak jo fhe omozhnejshamo. Dajamo tedaj, ne v enomer, pa tudi ne preredkokrat, sdaj dobre mesne juhe, sdaj po shlizah topliga vina s zukram in fladko fkorio, al vinfko juho, al ofladkofkorjanga trijera, al fladkofkorjanga teja, al pa fladko fkorjane vode ovinjene: sa shejo dajamo pol vode pol dobriga vina. Defilih je dostokrat pomagat hofmanoviz, folitarjoviz, melifoviz al pa metoviz s melifnim al metnim tejam, pa vse fkuftnje fo naf vuzhile, de narbolsha je omaka fladke fkorie. Dajamo je al s kamilzhnim tejam al s metnim, al fhe bolshi v shlizi vode, al nakaplane na zucker po primeri vfazih 5 al 10 minut po 30 do 60 al fhe vezh kapel. Kakor se nadloga manjšha, tako manjšhamo svoje dajala, zhe se manjšha tudi nevarnost. Juhe in teji ne smejo biti vrozhi, pa tudi ne hladni; mlazhni naj fo, in krepki pa pomalimni.

§. 621.

Sraven notrajnih vshitkov, ne smemo v potrebi posabiti tudi vunajnih pomozhkov: ti dostikrat s he bol pomagajo, to de zhe nozhemo nizh spriditi, je treba s takimi fosebne mere in pameti. Vunajna narbolsha pomozh so mersli okladki, kdar jih pokladamo prav narblshje na kervavitne dejle. Pomakamo rjuho v merslo vodo in oshmeto देंवामो pridno na trebnh in porojila. Bres prave potrebe pa se ne smemo prenagliti s temi hladilmi, manj s he smemo hladiti al mrasiti drusih dejlov. Navada bolnizo vso savijati v mokre rjuhe, in jo kakor v ledeni kopvi premirati je shkodliva; shivalka pa je, bolnizo is postelje sgrabiti, in vso nago s studenzam polivati. Rajshi ves drugi shivot, mem trebuha in porojil, sagerujemo s ogretimi rjuhami, de tako rezhl ne smersnimo flabe shivotne jifkrize.

§. 622.

Pripomozhkov pa ne smemo kmal opu-shati, kdar je po tem takim kervavitev dobro smanjshana, al skoraj vsa minula: s he jih je treba vezh zhafa, pa manj in rejshikrat, dokler je prozh vsa nevarnost. Nardalj in narnatanko naj bolniza ostane pri pokoju. Ak pa vse delo in trud pridniga sdravnika nizh ne vede, de kri se ne vstavi, in materin shivot brede v hujsho nevarnost, takrat ni vezh misliti dete ohraniti, bres pomude je treba porod ponagliti.

Med kervavitvo sgodnej žal posnej radi pridejo pravi porodni potiski; zhe pa jih ni, al zhe so preflabi in malo sdajovitni, tedaj jih je treba buditi, in bersh vse napraviti, de she ob zhasu bode sad hodil na svejt. V enomer in natanko ravnafshi po §. 620 budimo she popadke zhe terdno manemo trebuh, in drashimo maternizhuo vustje, de jame pripufhati in sadu sprehod in prostor dajati. Trebuh manemo al s roko vfo suho, al s kakim sbganjam, bi rekel s metovzam, melifovzam, kafrovzam al možnim vinskim omozheno roko, al pa s ogretimi plinizami. Manemo v enomer, dokler otrozhnjek se dobro stiska, in sdajoviti potiski pridejo. Sraven tega vustje drashimo; shegetamo ga al s perstam, al s zhem mehkim, bi rekel, s kurjina peresam. Vodin mehik derezh skosi pripufsheno vustje prederemo, naj odtezhejo vode. Potlej se bol kerzhi otrozhnjek, popadki so povableni in sdajovitnishi, sa to se kervavitni sdenzi svoshijo al she zlo satisfnejo; v to she pomaga opotisk, kteriga dela otrok s vsimi drugimi vmaternizhmi ispodobki: tedaj po tem vezhidejl mine nevarna kervavitev.

§. 624.

Zhe po vteklih vodah se kervitev toliko manjsha, in po malim zlo mine, kolikor porodni potiski rastejo, zhe je v porod detetov stanik posedmimu meszu pravshin, sej poprej se ne gleda njegov stanik; zhe

je vse dobro, manjša tedaj nevarnost; takrat prepustimo porod svoji samotesnosti in skerbimo samuzh sa to, kar pamet svetova po dosdajšnih navukih. Zhe pa bliso srel otrok ne stoji v porod prav, takrat ga je treba na nogzi obrniti, dalje pa naj ga samotesna poroditev ispravla, kdar vse drugo je prav. — Kdar pa po isteklih vodah materniza se pridno ne stiska, in kervavitev ne vstavi, al vsaj toliko ne smanjša, de bi se nevarnosti bati ne bilo; takrat je treba sadu is matere bersh pomagati, naj si v porod al dobro al nedobro stoji; tudi noshezhe dobe ni pozhiflati, sato ker detetova isprava je takrat odkupšhina sa materin shivot.

§. 625.

Zhe vustje she ni pripustilo sadosti, in je nevarno zhakati samotesniga pripušha, takrat sprostorjamo vustje s pametjo in in poterpesham (§. 499.) potlej, zhe otrok je she pregibin v vhodishu, ga obrnemo in porod dodelamo: ak pa je she s glavzo naprej prišel v materno duplo, takrat bode sgol sam porodnizhar s kleshami pomagal. Ob noshehtvu spod polovize svojiga praviga zhafa, nikol ni mogozhe sadu is otrozhnjeka s roko jemati, tedaj naj nikomur ne pride na misel materniga vustja rasprostortjati, sato ker takrat ne daja nashi roki nizh potrebniga prostora. Tudi ni nikdar potrebe spod polovizo noshezhiga zhafa vustje po fili sprostorjati; zhe le s dobrimi pripomozhki vstvarbo

podperamo, takrat bode porodnost vselej samotesh o pravimu zhasu she sama delala, in potlej naj nafha roka spodobno pomaga; to se pravi: kdar sad v odperto vustje stopi, ga primemo mi s enim al dvema perstama, kakor se narrajshi da, in ga na dan demo. Dete nekaj zhes polovizo praviga zhasa nosheno, se da v potrebi s roko ispravlati, pa vselej je pred sedmim mezam tako delo teshavno in materi nevarno: tudi otroka pred sedmim mezam, zhe se rad ne da, nej treba nikol na nogze obrazhati; primemo ga, kjer je narlaglej, in ga na svejt vodimo.

Kervavitev savol lozhene posteljze ktera se nad mater-nizhnim vustjam dershi.

§. 626.

Dosdaj she ne vemo; sakaj de potiza se prime nenavadniga mesta v otrozhnjeku, vemo pa, de spozhelost vzhali v tem pre-gresha, in posteljzo al vfo al je nekaj vustju priljepi. O prvi polovizi nosheshtva ta rezh ne ima nizh hudiga, she ne sa-zhutimo je. Po dvajset tednih pa se nam to dosdeva, namrezh ob tem zhasu, kdar se vrat jame krajshati, po zhemur se nekaj potizbnih posodiz od svojiga priljepka terga, in take tergatve pomalo kervi is

vustja spufhajo, kervavitev pa spervizhni nizh kaj presilniga, in s pozhitkam, pokojam, ter navadnimi pripomozhki se daja v nekaj zhafa vtolivati: al ob kouzu nosheshtva, kdar hiti materiu vrat se likati, in se s silo in naglo salika, sdaj pridejo tudi vekshe tergatve in kervavitve in kdar o porodnih potiskih vustje pripufha, takrat skoraj ni vbrantiti silniga kervinga dora. Kar bol hitro vustje pripufha, in kar shirshi je potiza vustju priljeplena, toliko vekshi je dor. Ta rezh je vselej inarnevarnisha materi in detetu.

§. 627.

O porodnim sazhetku so popadki majhini, malo sdajoviti, pozhafni; kervavitev pak o vsakim potisku veksha. To se godi sgol ob tazih kervavitvah, ob vsh drusih se tok manjsha, kdar materniza se sfiska o vftlednimu tishu. Zhe maternizhni tishki ne so hitri eden po enim, rada vzhafi saftane vunajna kervavitev, al nabera se kri v noshnizi tako silno, de savol kervinsh smoklov do vustja segati ne magamo. Kdar pa kri is noshnize istrebimo, se poverne kervavitev s ponovleno silo. Ob toliko pripufhenim vustju, de s perftam skosi segati daja, sazhutimo kmalo gobasto potizo spredaj stojezho, in zhutiti je kakor glaviza lashkiga zvetniga selja; zhe ta vpodobik nepremishlama s perftam kvishko potisnemo, se pri ti prizhi kri vdere. Pokriya potiza vse vustje, takrat ne zhutimo nizh vodniga mehirja, tudi nizh de-

teta: zhe pa potiza ne pokriva vfiga vuf-
ja, zhe je do nekaj vufija priljeplena, takrat
skos vufije sraven roba lozheniga potizhni-
ga dejla otipamo stojezh mehira al samiga
al s kakim detetovim dejlam vred.

§. 628.

Potizhin priljepik nad vufijam je nar-
hujsha rezh; noshezha plava med shivlen-
jam in smertjo. Rasvumne lotivnosti, in
premisshleniga pametniga pomaganja o
pravimu zhasu je treba, de frezhno reshi-
mo mater. Ob tem takim ne smemo no-
shezhe prepushati svoji samoteshti, sej
tudi bi ne shla po frezhi: skoro vselej
rezh kashe delati posileno poroditev.

§. 629.

Po polovizi nosheshtva, kdar materni-
za jame svoj vrat rastegovat in krajshat,
takrat sazhejo kervavitve. Dokler so take
kervavitve kratko majhine; dokler noshe-
zha ni sgubila kreposti; al dokler se od
ene kervavitve do druge she oterdnova,
tedaj ji vkasujemo v postelji smiraj po-
zhivati, tudi ob nekervavitvi, drusiga
pa njih ne magamo, in ne smemo s njo
delati. Naj se zlo njih ne vpera in ne
trudi, vshiva naj lahko prevarivnih,
dobro rejivnih jedi, jo okrepzhavnih pa
ne drashlivih pijazh, de ji krepost podaja-
jo. Sploh ravnamo po besedah §. 618
do §. 621. — Pa s vshim tem skerbnim
ravnanjem, bomo redkokrat frezho imeli,
prihraniti porod do tvojiga praviga zhasa;

po navadi raste kervavitev od tedna v teden, in savol smiraj rafhne nevarnosti, prihaja potreba predzhasniga poroda. Ne tantajmo se s prasnim vupam, de si bo natvora sama pomagala; ne pushajmo noshezho preoflaberi, fizer nam bode med preposno pomagajozhima rokama vgasnila.

§. 630.

Ob nefili vselej zhakamo s pomaganim porodam, dokler nam maternizhno vustje roko pripufha. Ob filni, vfhledni hip nevarnishi kervavitvi, nizh ne zhakamo vustjove saljike, ter po vfi mogozhi lahnosti obrazhmo dete, in ga na svejt spravimo bershkobersh, nezhillaje ne noshezhiga zhafa, ne popadkov, al fo al ne fo. Taka obrazhva ima to posebniga slega, de je med v edno kervavitvo, de nafhi roki je hoditi fkos noshnizo polno kervavih shmoklov, in pa fkos nepripravleno vustje, kiga fhe posteljza saklepa, in to vse mej tem, de mati posledne dihleje sope.

§. 631.

Kdar smo vse pripravlali, kar je treba, tedaj shenfko prenesemo s lepo na obrazhavno posteljo in delamo kar je bres fhkode narhitrejishi mogozhe. Nafha v obrazhvo svoljena roka jifhe bresh ob vustju kraja, kjer potiza je od vustja lozhena al vfa, al nekaj, de tod smuknemo v maternizo. Kdar se potiza fhe dershi povfod, naj pa roka svunaj vratu otipa, na kterimu mestu je potiza nartanjsha in narmanj

prostrana, tam je tudi rahlo prilipnena in je narlaglej refhiti. Na temu mestu s perstmi, pa s pametjo lufhimo potizo, feshemo fkos, prepoknemo vodni mebir, in oberremo dete po fplofhnih obrazhvinih navukih. Najdſha pa naſha delavna roka vuſtje ſhe ne sadoſti pripuſheno, naj ga tedaj rasproſtorja tako, de raven ob tem delu tudi potizo luſka: satorej roka s perſtmi v klin ſtiſnenimi mehko, ne prenaglo, naj tiſhi ſkos vuſtje na najdenimu narbolſhimu mestu pod poſteljzo v maternizo deteta. Kolikor je noſhezha bliſhiſha ſvojimu sreli mu konzu, toliko laglejſha in ſpeſhnejſha je obrazhva. Po tem takim vidimo, de ne ſmemo, in ni treba potize ze le lozhiti, ampak le toliko, kolikor vſegavſhi roki je potreba. Ta rezh je ſa to koriſna, de naſha vſeſhena roka povſod ſatiſka kervavivne poſodize, in kritok manjſha. Potlej pa ſhe treba je ob taki obrazhvi vſe dodelati ſ ſamo vſeſheno roko, in rok ne pretikati naj dete ſtoji kakor ſi bo di; hitroſt in rozhnoſt delate ob takim kon ez al dober al ſlab.

§. 632.

Po porodu s roko popolnim luſhiti poſteljzo je malokrat ſila, ſej ſe rada refhi ſama al koj al kmal po iſpresanemu detetu. Zhe pa ni taka, tedaj je pomilſka tréba: ak mine kervavitev po iſpravlenimu detetu, al ſe pomanjſha toliko, de ni vezh nevarnoſti; takrat poſteljze zhakamo, de ſe ſama iſtrebi; je pa ſhe ſmiraj kervavitev

filna in nevarna, takrat posteljzo trebimo mi. Vselej se v teh rezheh ravnamo po tem, kakor se same kashejo, in dajamo she, kar kashe, smiraj vunajne in notrajne fredke, kateri maternizo gonijo se stiskati, de se kritok in nevarnost manjšha.

§. 633.

Po bol na strani, ne prav lih nad vustjam priljipleni potizi, tak de je vustje pokrivala le s robam, pridejo pri ti rezhi navadne kervavitve velko posnejshi, vzkafi she le ob redovnimu porodovimu zhasu, in so pa manj filne, manj nevarne. O porodu se vustje odpre, napet mehir stopi skos odper-tino, poleg njega na uni strani zhutimo potizhin odlushik. Zhe ta odlushik ni velik, kervavitev ne filna, so potiski krepki, sdajoviti, mati pa terdna, takrat si bode-mo vedili po dobrimu premisljku svetvati, de smemo vse delo samoteshvi priporozhi-ti: sej po dobrih tishkih napet mehir, in pa pomikajozh otrok satiskata kervine mestisha; hervavitev se toliko vstavi, de sdaj ni nevarna; in dostokrat porod jide memo, bres vse napasti, bres smertne nevure. Al take frezhe si nam ni obetati vnaprej. Kdar se prikashe nevarna kervavitva, vse-lej je treba narediti pomagan porod, in vse delati kakor smo pravili, de nam rezhi kashejo.

Drugi stavk.

Štreshba porodnizam v posebnih in memonavadnih napastih.

§. 634.

Pametna babiza, ki ne ima prasnih misli, ne svojih prenaglenih dosdevkov, ne vrash, bode is nashih splošnih navukov sklepal, kaj de je storiti v posamesnih nakljuzhah. Po sdravi pameti bode ona naravnost sodila, spremishlala in omishlala vsako rezh sama, sato ker ni mogozhe v bukvah dajati navukov sa vsako posebno stvarizo. Š pridnim branjam, in s pokazki in sašlishki v sholi se navuzhi babiza porodove poredovne hojbe; pa s to postvarbino hojbo se sosnaniti ni sadošti, treba je, de je nji svešta, in de po nji ravna. Tudi ni sadošti biti bres prenaglenih obšodkov in vrash, tudi shenam jih je treba is glave isbijati.

§. 635.

Vsi famobfebi neredovni porodi ne ne so toliko mater vmorili, kolikor jih je kri-va misel, de porodniza naj se mervizo pred porodam al lih ob sazhetku s jedjo in pijazho napafe, kar je narbol mogozhe, sato ki nevume lmenio, de med porodam piti ne sme, in po porodu dolgo zhafa nizh jesti. Sa takim senagoltjam pridejo šlini

kosli, drifte, bodlaji, kerzhi, boshjasti, hude kervavitve, bolezhinska in muzhna otrozhja postelja, she tudi smert. Nobena noshezha, porodna al otrozhniza naj ne gleda ne sheje ne strada, pa hujsha od vliga stradesha je nesmera. Dovolji naj babiza, kar zhloveshka potreba vshivati hozhe.

Raven taka neroda je presgodaj porod tishati, in tishke gnati s prasno menitvo porod hitrejsi opraviti. Po verh vezh drusih shkod, bo porod she le sakafnjen, ker shena bo svojo mozh napravila pred zham savman, potlej pa bode ob narbolshi potrebi bres nje. Koliko porodov bi fizer bilo lahkih in frezhnih, ako babiza bila ravnala po navkih v sholi prejetih, in po besedi svoje prifege; kateri so po presgodnimu tishu reshki, nevarni. Nizh ne filimo famoteshve, hodimo sa njo pomagajmo ji kdar al opesha, al svojo pot sgreshi.

§. 636.

Shkodlive rezhi so noge povijati, vrat vesati, porodnizo kaditi. Nogi povijamo le pb oteklih shlah: §. 592. Vrat s ruto, al s shiroko krajovno vesati, de bi shena ne dobila brahora al pa nadunjenga vratu, to kashe prevezh nevmno babizo; sej lahko ve, de ohlatna savosa rashirve ne brani, tefna pa jemle sapo in kervin pretok, in pa porodnizo lahko kap sadene; tudi s prevesanim vratam ne maga popad.

kov prav potiskati. Brahor in debel vrat overamo s tem, de ne potiska ne presgodaj; ne prevezh, in de porodniza med tifham glavo dobro v perfi nagiba. — Kadila kakorfbna kol, so nepridna, dim fka-si hlip, de ga sopsti ni ne prijetno, ne sdravo; sej porodniza sama zhuti telnobe, kaj bi jo she nalafh telnobili, glavo bolezhinili, vrozhinili, shejali, merslizhali, kervavitev ji budili, in slabo otrozhjo posteljo pripravljali? Okna odprimo, prehlipajmo hifho, potlej jo pak otoplimo po meri lejniga zhafa.

§. 637.

Babiza vidiozh smertno nevarnost naj fkerb ima, de porodniza prejme vse posvetila in svete rezhi po svojimu verstvu. To nevarnost naj vselej jo prezej pove njenim domazhim, porodnizi pa ne: njo naj le pametno pregovarja se s Bogam spraviti. Ob filni nevarnosti, kdar ti ni vifesti nobeniga hipa, postavim ob kervinmu doru, ne sme babiza s osnamkano obrazhvo zhakati dalezhniga duhovna; in zhe on kmalo pride, naj mu s pametjo dopoveda nevarnost, in ga prosi, po vfi mogozhosti hiteti s svetmi opravili, in babizi ne drasiga zhafa, rezhiti mater in dete, jemati, po slabo obernjeni neobgodni bogabojezhosti, in se ne vdajati vrashnim porodnize mislam in profhnjam, de bi mudil sdaj tako filno pomozh: ne sgublati zhafa s dolgo spovedjo, bersh naj odveshe in obhaja, babiza pa naj se svojiga dela koj prime.

Špoved se da potlej poopraviti, Bog pa je imilin v fili obshalujozhim.

§. 638.

Kdar mati je vmerla med porodam, takrat spravimo otroka na svejt po redovni poti, kakor je narlajšhi in narbershejšhi mogozhe. Še da otrok oberniti, ga ispravlamo po obrazhvi; je pa s glavzo pregloboko, in ga ne kashe obrazhati, naj ga porodnizhar ispravi s klešhami. Zhe pa je oboje nemogozhe, takrat mora otrok po neredovni poti skos trebuh is matere isresan biti. Tudi blisoporodno noshezho bres porodnih snamin vmeršho, je po zefarških sapovdih prepovedano pokopati bres dodelaniga poroda; is vgasnene je treba bersh dete rešhiti, de bo al shivil, al po kerštjanško vsaj keršhen v potrebi. Tedaj, zhe je mogozhe rasprostorimo vustje, in dete s obrazhvo rešhimo, al zhe ni mozh, je treba materešeka.

P e r v i p r e š e k l e j.

Boshjasti.

§. 639.

Telesni gibki, kdar po našhi nevolji ribize se nam kerzhio, dostikrat vse telo nam po fili makata in svija, naj se ob tem al savemo al ne, imajo ime, de so boshjast.

§. 640.

Snamina ima take: pred popaftjo je zhlo-
vek vel nezhlavlavin, prafhan odgovarja
vse napak, glava ga saboli naglo, sdiha,
sdeha se mu, nad ozhima je napet, kosmi
mu miglajo pred ozhesama, gleda ftermo,
smedeno, devje; makatavzhize mu spre-
hajajo vufne in ozhesne kotizhe. Popaft
boshjafna se pa kashe tako le: oblizhje
narvezhkrat dela sazhetik, ozhesa se devje
fukata, saklepata in odperata naglo, se
savijata po vseh naklombah, mej tem obli-
zhne ribize se kerzhio in rastegvajo po
vseh podobah, sobje fhkripajo ob terdo
fklenjenih vufnih, vufna se penio. Po tem,
ki so oblizhjove ribize svojo jegro jele,
sajegrajo tudi vratove, potlej rozhne in
noshe in terfhove. Šapa je hitra, salete-
vafna, hripova; roki in nogi se gibajo v
edno, so sdaj sem sdaj tje safukane, vse
telo se filno pretrefa; napofled okrene
zhlovek v nesavednimu fpanju, pozháli mi-
ne dremota, reva se saveda, in se zhuti
vfo trudno.

§. 641.

Boshjafnin odkodik in njen rasdrashik je
teshko vganiti; noshezhih in porodnih bo-
shjafnik menimo de ga najdemo v teh le
rezheh: 1. Drashnim in obzhutnim shenf-
kim svijavizo vtegnejo deláti vshe fami
porodni popadki; rada je taka pri mehkih
pervefmizah, in pa fhe pti zherftvih rib-
zhatih korenjakinah: poslednih nevarnost je

vekfha. 2. Nektere imajo fame v febi, kakor bi rekel, nekfhino vshivoteno salegō do svijaviz, kerzha in boshjasti; takim jih pazh nofheshtvo in porod rada obudita, to de fo jim manj nevarne. 3. Vzhasi pride boshjast is povfodne slabosti, postavim po filni drifti, kervavitvi, i. t. in vselej fo te le boshjasti zlo nevarne. 4. Kervate in zherstve shenske dobivajo vzhasi svijavize ob nofheshtvn in porodu. Take boshjasti se rade vtolashio s obilnim kervi pufhanjam. 5. Prevezh nabrane fzavnize, in od tod napet mehira, vzhasi dela boshjast; raven tako tudi prevezh nagateniga lajna po zhevesni strugi. 6. Tudi she otrozhnjek savol obilne otrozhne vode, al savol dvojzov, al kaj taziga prenapet. 7. Dostokrat nesmerni serzhni gibki; postavim jesa, strah, bojasen, shalost, i. t.

§. 642.

Boshjasti fo v shtevilu narnevarnistih napast nofhezbnim in porodnim, mati in dete oba sta v enaki nepriliki, in narhufshe fo shenskim tazih bolehnost nenavajenim; vajenim pa, in shenskim s boshjastuo kerzhno in svijavizhno slego vshivotenim fo manj nevarne. O boshjastnih popastih je treba vselej sdravnika klizati: temzhasi naj baba skufha svediti boshjastin rasdrashik, de ve med tem bolnizi prav strezhi in opomagati. Najpred jo spravi v tako posteljo in leshe, de o boshjastnih makatavizah si ne vtegne storiti nizegla. Kuhalnizo al shlizo leseno s pertam ovijto naj da ji med

sobe, de si jesika ne grise; gledavke pa naj spravi vse is hische, potrebne pomagavke naj ostanejo s njo, de boshjastnizo der-shijo; na stran tudi vse bresvutne prasne stikestake okoli bolnize. Brani naj sosebno budalasto nerodno, sa resnizo nepotrebno in she shkodljivo navado, boshjastnizi pavza in perste raskrezhavati, sej snajo se sviniti, al she polomiti. Nespamet je vzhasi rolika, de se ob tem sposabio s pravimi pripomozhki slegu ventati.

§. 643.

Boshjast po svekshani drashlivoosti, al obzhutnosti, al pa po navadni bolehnosti, kakor jo imajo rade spozhite mestne gospe tolashimo s gorkimi obkladki na porojila; s derfkanjam toplih shlesastih s oljam smesnih stvari v noshnizo; s derfklami raven tazih stvari skos mastnizo v zheva; tudi ak je mogozhe, so dobre tople kopve, al pa namest takih, parivne kopve v noshnizo. Dajajmo duhat krepkih, silno rasduhlih stvari, postavim hudiga vriska, salmiakovza, jelenoroshza. Jelenoroshza she smemo piti dati ro do 20 kapel s vodo, al pa v kamilzhnimu teju, zhe bolniza maga savshivati. — Boshjast po povsodni slabosti je narnevarnistha, in ponavadi napovedik smerti. Dokler klizan sdravnik ne pride, naj babiza dela vse, kakor smo lihkar govorili, ter she naj ne posabi bolnizo po vsi mogozhnosti krepzhati. Satorej ves trebuh obklada s rjuhami omozhenmi v gorkimu obarku mete al pa kamilz, roshma-

rina, suenih pleviz, al sivke, i. t. Dobro tudi je trebuh polagama meti s shganjovzi, slasti s kafrovzam. Mezha na nogah obdevamo s plafhtri is gorzhize (senof) in ak toliko boshjast odlega, de terpinka savshiva, ji dajamo spremenjama topliga vina dobriga s zukram in sladkofkorio, al vinfke juhe, trijeta, al omake sladkofkorjine, al sladkofkorjanga teja. Med boshjastjo ji manemo in dergnemo vude s suknenino. — Boshjastam po kervatosti venta puhhanje: koliko kervi je puhhati, bode zelnik sam vedel. Dokler tega ni, deva babiza omezilnih obkladkov na porojila; ak je mogozhe, daja hladivnih pijazh, limonade, ovriskane vode, al vode s fokam ruzhiga grosdizha, al s okisanim medam. Bolniza naj ni v prevelki toploti, naj ne vshiva nizm vrozhivniga al drashliviga; dukrat se ji daja sam vrisk. Boshjast po prevezh szavnize v mehirus mine po isprasnenju szavnize. — Boshjast po prevelko blata nabraniga, in sadershaniga v zhevah, osdravio derfkle v mastnizo. — Boshjasti po prevezh rasprojanmu otrozhnjeku se sguhlajo rade po vodnimu poku, ker po isteklih vodah je vablen maternizhin stisk. Satorej snamo v potrebi vode prepokniti. — Boshjasti po presilnih serzhnih gibkih se vtolashio s pokojam in miram, s pametnimi besedami s tolashvami, s hladilmi ino derfklami v zheva. — Kdar pa ni mogozhe svediti, od kod pride boshjast, ker domazhi ne vedajo nizm, bolnizi je saperta beseda; sbe vzhafi tndi dobri odgovori nam ne jasnio bolesni dovel: ta-

krat naj babizo vodi sdrava pamet, in med splošnimi pomoshki naj si jih sbere, kateri se ji vidio narbolshi.

§. 644.

Nektero porodnizo popade strafhna boshjast, ktera pa ni tako nevarna, kakor je marfiktera druga, ki se nam spervizh majhina sdi. Kdar se po nji vustje prostori, in spodobno pripufha, takrat she porodu speh daja, in kmalo sama sgine, zhe jo nizh telefniga prisadevka ne podpera. Kdar pa vustje med boshjastjo prepozhasi pripufha, lej to je velika nevarnost, in mater vgasne she pred porodam. Babiza naj dela ob tazih napastih, kakor jo vuzhe prikasni in kakor je al manjsiha al veksha nevarnost. Kdar ob dosdaj povedanih pripomozhkkih porod prav hodi, in se dete dobro pomika, takrat smemo porodnizo pustiti samo delati. Kdar so pa boshjasti kmal ob sazhetku poroda presilue, se ne smemo sanashati na sgolo samoteshnost; bersh ko je vustje dovel pripufnilo, dete oberremo, in ga na dan netvegama lpravimo. Zhe pa je babiza to samudila, in dete je s glavzo al ritko vshe v medenzhnimuduplu in kdar nevarnost svetva porod prihitevati, bode sgol sam porodnizhar vental.

§. 645.

Kakor je bila s detetam, lih taka rezh je s posteljzo: zhe je boshjast po porodu sginila, naj se posteljza sama trebi; pomagamo pa ji, zhe ob posteljzahnih tishkih

boshjastne mikalze se spejt vernejo. Po boshjastnimu porodu je sploh treba porodnizo sdraviti, satorej naj sdravnik prevsamente to sferb. Kdar boshjastniza vgasne med porodam, se more dete bershkobersh is nje refhiti. Dober spregled bode povedal, kaj je treba, al obrazhve, al klefh, al pa materefeka.

§ 646.

Pomnja. Obesik is gorzhize, ak ga ni bersh is sdravilnije (apoteka) dobiti, narejamo tako le: Vsamemo pest gorzhizhne moke, pest domazhe shitne moke, shlizo foli, vie to le s vriskam samefi, in sdela testo. Kjer pa ne imamo gorzhize, takrat si pomagamo s tem le namestkam: Vsamemo pest krufhnih drosh ali krovajza, stolzheniga jakiga hrena tri shlize, foli dve shlizi, in shlizo stolzhenih brinovih jagod, vriska al pa shganja kar jih je treba testo samefiti. To testo fogreto namashemo dlan fhiroko, in pol perfa debelo na pertnino, in bolvizi obeshemo na mezba pod sakolanam. De obesik bolshi speh ima, je treba poprej mezho dergniti do rudezhiga s presano srovo zhebulo, al zhefnam, al vriskam, al slanomero.

Drugi prefeklej.

Kervavitev med porodam.

§ 647.

Vsledna porodniza sgubi nekaj kervi is porojil, ena manj, ena vezh; taka je fama

na sebi. Vtegne pa tudi o porodu biti bolešna kervavitev, ktera samudena shuga nevarnost, al pa she smert. Take kervavitve imajo svoj korenik, al 1. v presgodnim odlufku al nekaj al vse potize; 2. al ga imajo v pretergatvi popkovnje; al pa 3. v pretergatvi notrajnih mehkih porojil, bi rekel al maternize, al noshnize, al obeh vred.

Kervavitev po presgodnim odlufku potize.

§. 648.

Šila te kervavitve je vselej v enaki primeri s manjšim al večjim odlufkam; jakifha je, kar je vezh potize odlufkane. Nevarnost bomo mi presodili, in po nji mere vseli mi svojiga pomaganja, zhe bodemo eno do eniga prezhljali, kolika in kako nagla je tekozha kri; koliko jaka in krepka je porodniza; kakšimi so in kak sdajoviti popadki, in pa she kaj zhafa je treba porodu. Šizer je ref, de veliko ne zhhlamo, od kod pride presgodin potizhin odlufk; hozhemo pa svediti, bodemo vsakikrat nahli kteriga tiffih odkodkov, ki so krivi potizhniga odlufka med nosheftvo. glej §. 615.

§. 649.

Obravnavali ne bodemo teh oporodnih kervavitev sploh veliko drugazhi, kakor smo rekli od obnoshezvhil od §. 613 —

§. 626. Kdar kervavitev je majhina, nizeh vidit nevarna, dete v porod prav stopa, porodniza dobro dela sdajovite tishke; takrat jo pustimo delati samo, fosebno zhe ob maternizhnimu flifku se manjsha kervavitev. Kdar pa je kervin tok she o prvi al ob drugi porodni dobi tolik, de se kashe nevarin, in se ne vtolashi po nobenih pomoshkih §. 618. i, t, d, takrat zhe dete prav stoji, prepoknemo mehira, de po vodah odteklah materniza sebol obtifne deteta. Zhe sdaj kervavitev se nam she sadosti varno vtolashena ne sdi, bode treba porodu pomagati; tedaj zhe detetov stanik obrazhvo kashe, ga oberremo; je dete prifhlo globokejshi s' glavzo, so pa klefhe potrebne.

§. 650.

Na kervavitve je treba vselej dobro pasiti, fosebno pak o porodu, de naf malota istekozhe kervi ne smami, sa to ker lih takrat vtegne biti narbol nevarna kervina sguba kdar narbol nefumni zhakamo frezhniga porodoviga konza; pa lejte, kar naf snamina notrajne kervavitve po navadi vse preposno is nafhe nemarnosti isplathio. O prvi porodovi dobi, dokler she je glavza pregibliva nad vhodisham, ne ima kri nizeh napotja tekati na dan isporojil, in ob tem zhafu se ne mamimo lahko. Premamimo se pa dostokrat ob drugi porodni dobi, kdar glavza al ritka napolni medenzhno vhodifhe in maternizhno vustje, ter kervavitvo navun samafhi, in

talekrat notrajno kervavitev lahko sposnamo prekalno. Vuſtje gatiti ſhe vtegne tudi kaj drusiga, poſtavim al poſteljza, al ſhmokel ſterdene kervi, al ſnetje.

Kervavitev po pretergani popkovnji.

§. 651.

Pretergana popkovnja vſelej kri tozhi; detetu je ta kervavitev nevarna, ſhe tudi ſmertna; materi pa zlo malokrat. Dokler je ſhiv otrok v otrozhnjeku v ſvojo odejo ogernjen, ſe mu ne preterga popkovnja, ta nelrezha ſe nakljuzhi ſam o porodu. ſi bodi popkovnja kratka al dolga, pretergala jo bode ſheſhnjava babiza, al isderla is popka, al is potize s nerodnim ſeganjam ob obrazhvi, al ob drusih tazih opravkih, zhe po pravih navukih ſkerbno ne dela. Tudi popkovnja al ſama ob ſebi prekratka, al ker ſe je ob dete overgla, taka ſe rada preterga ob detetjim prenglimu ſmuku na ſvejt.

§. 652.

De dete v maternim telefſu ima vtergano popkovnjo, svemo le po otipanju, zhe ohlatamo al odtergatik, al pa rano v popku. Sgol ſam narhitrejſhi pomagan porod takimu detetu reſhi ſhivot. Kdar pretergatvo ſagledamo ſhe le na detetu po porodu, berſh je treba preveſati odtergateg: je pa popkovnja isderta is popka,

takrat je kmal treba sadosti terdno save-
sati rano. Pomagavka naj rano s perstam
samafheno dershi, mi sdelamo dve blo-
sinzi al tri is vezhkrať nagobaniga platna,
te sgateke omozhimo v hladni vodi, jih
poloshimo na rano, de so njeni omafhki,
in pa jih s povejam dobro povijemo. Rano
dalje zeliti je zelnishka praviza.

§. 633.

Zhe is uniga v potizo dershezhiga pop-
kovnjeniga konza kri presilno tezhe, ta-
krat ga preveshemo, naj si je popkovnja
al po sili raskrehana, al ponavadno prere-
sana. O presilni kervavitvi savol is potize
isderte popkovnje vtegne treba biti, de
mi posteljzo s rozhnostjo istrebimo, zhe
kervi ne vtolio pomozhki povedani v
§. 618.

**Kervavitev savol preterganih no-
trajnih porojil.**

§. 654.

Pretergana je materniza fama, al noshni-
za fama, al pa obe vred: Ofkrumba ma-
ternizhna je al na njenimu telu, al kar je
she pogostnejshi, na njenimu vratu. Take
ofkrumbe so same ob sebi nevarnishche, ka-
kor ni njih tovarish kervin tok, in rade
vsmertvajo hitrejshi; she naglishe smert pa
privede silna kervavitev, sofebno kdar kri
tezhe nekam, od kodar je ne magamo
trebiti.

§. 656.

De materniza se terga, ji naklanja in je rad kriv prepozhashin porod, kdar ob stanovitnih in sdajovitnih tiskhish se nakljuzhi kakshin napotik, ktir detetu brani se prav hitro skos medenzo pomikati. Taki napotiki so al vustjov kerzhast stisk, al terdine in otekline v njemu; so israstki, otekline, proge, sarashki in taki v noshnizi, je pretesna medenza, al prevelik otrok, al njega nedober stop v porod, i. t. Otekline, ple in terdine v maternizhnima telu jo nekako pripravljajo se tergati. Nesrezha bode she laglejsha, zhe ob takim pritisnejo she vunanji vsroki in filni prisadevki, postavim padez, lunik, vdariz na trebuh, nepokojni premetlaji in rasgrajki v porodni postelji, sosebno presgodni in presilni vporki in tishanje na porod; strovo in nerodno delan pomagan porod al s nevarno roko, al s otrodjam; prekasno, al presgodno poroduzhariko delo, al she tudi presilni detetovigibki. She bol lahko se godi tergatev, kdar po odtekliah vodah se materniza preterdo ob dete stiska. Nashle so se maternize tudi pretergane, de si ni bilo nizeh teh dosdaj povedanih prisadevkov, in de se ni vedilo od kod.

§. 657.

Dobro je treba pasiti, kdar sazhitimo napovedze maternizhne tergateve. Skushenih vuzhenikov besede nam povedajo, de se je bati take tergateve ob teh le snaminah: No-

fhezhe trebuh je otipati zlo terd in napet, stanovitno na enimu mestu je smiraj bolezh, ta bolezhina je veksha ob otipanju, in veliko veksha ob popadkih, porodni potishki so filni in bolezh, in otroku nekaj brani jiti naprej. Po tih snaminah se nam sna nevarnost dosdevati, defilih ni dolshna priti; al dobra je ta, de smo opomneni, de pasimo, de porod vodimo s pametjo, de po narmehkejshi, naršpodobnihi poti porod al s roko, al s orodjam dodelavamo, zhe kolzikaj napotja sazhititi vtegnemo.

§. 658.

Jafnejsha so snamina she sgojene pretergatve, in zhutimo jih she pred kervavitvo, ktera po nji pride. Stanovitna v nekimu maternize mestu terdno tizhezha bolezhina ob tergatvi dofeshe svojo nerveksho sklino. Ob tem se vfa porodniza vstrafhi tako, de ljudi prizhiozhe strah spreleti, in dostokrat s porodnizo vred flishio tergatvin refk. Sdaj zlo minejo popadki, kakor bi jih odresal, polahkano se zhuti porodniza in meni, otrok je rojen. Al ob enimu mahu sbledne, je vfa v teshavah, oblizhje prepadena vfa; sdaj hodio snoj, pot, omedlevize, mikaljza po vseh ribizah; zipla majhina, trepetavasta. Zhe otrok je she pregibliv nad medenzhnim vhoditham, takrat pride velika kervavitev is noshnize, in dete stopi ponavadno al ga nekaj, al ves v trebusšno duplo; satorej trebuh otipavshi, zhutimo mi otroka lih pod trebuhovo odejo na eni strani, na uni pa fkerzheno maternizo. Zhe je pa tizhal,

otrok s glavzo al ritko she v medenzi, takrat tezhe malo kervi is matere, in detetu ni mozh stopiti vsemu is maternize v trebuhovo duplo; vuner pa maternizo se stiskati in manjshati zhutimo, kmal potlej otezhe trebuh savol vanj slite kervj in otrozhne vode.

§. 659.

V takim obvupnim nakljuzhku pomagamo detetu in materi, in jima gledamo shivot ohraniti, kakor narbol rezh kashe. To se ve, de, bersh je klizati porodnizhara: dokler on pride, ne sme babiza nizeh potrebniga samuditi, kar nevarnost overa; ikoro vselej so le zhatiki med shivotam in smertjo. Kdar je mogozhe dete s lepo sanogzi prijeti, bi narmanjshi samudik ne bil odpustliv: hitro, ferzhno pa s vfo pametjo naj babiza seshe ponj, in ga po navadni poti dene na dan. Kdar je pa dete she s glavzo prifhlo v medenzo, takrat ga le klefhe ispravio. Zhe je po narhujshi nefrezhi otrok ves is maternize sgrehshil v trebuhovo duplo, in daja she shive snamina, tedaj ga je treba ikos trebuh isresati.

§. 660.

Po detetu tako al tako rojenimu je treba pomagati, de se materniza bershkobersh stisne, in de po stisneni pretergatvi se kri vstavi. Pasiti pa je, de kakshina sankazhev ne stopi v ta preterg, de se tukaj ne preshme, in tako le nevarnosti ne ponovla; fizer bi bilo treba zhevo s roko vrini-

ti in ga satisfkati, dokler maternizhin skerzh
ga vezh skosi ne pufha.

§. 661.

Kar sadeva kervavitvo, naj temzhafi do
porodnizharjovga prihoda babiza vse dela
tako, kakor smo rekli od §. 618. do §. 623.
al vediti je, de ob temu strahnmu pripet-
ku yef trud malokrat vtekne. Kdar je pre-
tergan sam maternizhin vrat, al sam of-
nutik materne noshnize, kdar otrok lahko
in bres velike kervavitve je spravlen na svejt,
fmemo sheinshe kaj srezhniga vupati, al vse
prerad nam spodleta takshin vup. O pre-
tergani maternizi na svojimu telu, je ma-
terna in detetova nevarnost raslozhena ja-
derno: sato kir presilin napatik je detetu
zefo prekofil, in kir preteshavno je skoz
predor vpotregvati otroka vshe nekoliko iz
maternize prestopluga v trebuhovo duplo.
Ofkrumba pa sama ob sebi takshniga shlaht-
niga, kervatiga in obzhutniga droba, ka-
kor je materniza; pa kervina sgaba, in she
kervino preljitje v kraj, is koga kervi ne
je mozgke istrebiti, in ktera tamle dela
vnetje in prisad; te so prevelike, shkod-
live in shivaltkimu telesu prehude shali,
de po njih si ne imamo nizm dobriga vupati.

Tretji stavik.

Štreshba otrozlnizam, in njih
shivljenje.

§. 662.

Nasebne spremembe sprehajajo vsako no-
fhezbo ves zhaš od spozhetka do poroda.
Velike spremembe pak ji sper pridejo po
porodu, kdar se je snabila vlega, kar v
njeni maternizi sta vsnovala rod in snof.
Podtrebuhov rasproij mine, tish rasprostor-
jene maternize sgine, kvishko potifnen drob
stopi v svoj prejšhin stavik, sapa si oddihne,
kervin pretok ni nizh kaj saveran. Konež
poroda se zhuti mati vpehano in trüdnö,
kakor po prešlnimu delu; pri vsem tem je
nji dobro in lahko. Kdar je bila o porodu
prevezhkrat odkrivana, jo rad mras napa-
da; po tem jo prime dremaviz, saspi, si
pozihne, ako nizh kaj ne brani. Med po-
zhitkam jo sprejide povfod enaka toplota in
isparza, in po tem se zhuti oshivleno, spo-
mni se deteta, in s' vfo flastjo mu sešez
ponudi. Ta poplemensék obzhutik je stvar-
ba vdeljila vřlednimu maternimü serzu,
kteriga, de bi tako ne, zhlovekinje dan
danashin rade sadushajo; v samih shivalji-
nah je she nespazhen in zhift.

§. 663.

Otrok ob sprehodu na svejt rasproji po-
rojila, in jih pretifka; ob enimkrat mine

podtrebuhov rasfhirik in njegov tish, satorrej porodniza takrat se pritoshi savol bolezhin po trebuhu in medenzi; satorrej so vunajne porojila vrozha, otekla, rasprojana in ne bres bolezhine. Materniza she ne vfa povratena v svoj prejšhin stan, jifhe s v ednim stilkamjam dobiti svojo v nenofhezhim stanu imeto tefnobo. Taki fkerzhki terpanzhajo mater she nekaj dni po porodu, ji delajo bolezhne obzhutke, in jim pravimo, de so posabolezhki.

§. 664.

Vfake poporodnize porojila islivajo nekajkervi, ki ji pravimo, de je otrozhafshka zhifha. Ona sazhe kmal po porodu, pa ne je vfim enaka, ne v mnoshi ne v dalji. Špervizh tezhe kri zhifha in jasno-rudezha, smefena s shmoklizi in kosmizhi raspadnih ljevivniz. Po treh al pet dnevih se manjsha, je podobna mefni perilni vodi, shefti al ofmi dan je bleada, vodena; she posnejshi pa bres barve in shlesasta, in taka je nardalje, pa zhedalje manj in manj, napofled je gnojasta, hodi le po kaplah, vkratkim pa se sgrabla in mine. Sdrave otrozhze in same dojezhe imajo zhifho po tri al fhtir tedne, manj sdrave, flaborne, in pa svojeh detet ne dojezhe jo vregnejo imeti do tretjiga mesza, sa to, ker nedojezhim veliko po shivotu pripravlenga mleka bleso po zhifhini poti odhaja.

§. 665.

Petiga mesza nofhezhe sefza vidimo se vilhati, okroglita in polnita se, terdlata bi-

vata, in ob konzu noshezve ponavadno dajata mlezhnato mokrino is sebe: pa she le po porodu mleko pribera; takrat selza bivata zhversta in napeta, zisika se pomolita, dobita temne obfreti, in se krepzhata; mleko je le belkasto in she redko, in ob majhnimu vtisku derfkne is svojih mlezhniz, dosti krat she tezhe samoradno. V dveh al treh dnevih po porodu dobiva mleko svojo pravishnost; ne je pa preghosto ne preredko, je skoro bres duha, in vustam je prijetno in sladko; na poveshno dershan noht kanelo mleko popufha belkasti sled; v kosarz vode kapneno ne pade kmal na dno, ampak vlaka kapla dela lepo meglizo, ktera se le sgubla pomalim. Dokler mati doji, ne dobiva ponavadno mesezhne zhifhe; zhifha ji pride she le, kdar dete odstavi; zhe temzhasi ni vnovizh snofila.

§. 666.

Sdaj porezhemo, kakshina naj boje otrozhnisha sfreshba in shivlenje: Po dodelanimu porodu ispravimo vso nesnago is porodivnika, podlezhemo otrozhnizi suho in ogreto rjuho, in jo pustimo pri pokoju nektere zhase v porodivni postelji leshati. Temzhasi dobro pasimo na njo, de jo kaj nenavadniga ne napade; mej tem ofkerbevamo dete, in posteljamo otrozhnizhno posteljo, v ktero jo bomo djali po treh al sticirih urah, kdar bo njena materniza otipati podobna okrogli terdi oblizi sa framnim obokam. Popred jo s' mlazhno vodo omijemo, ozhedimo jo vsiga oporodniga snoja, frag,

potu in okervavljenja, in jo natanko spregledamo po vseh porojilih; in pa jo preblezhemo v oprano, suho, prav ogreto perilo. O prebleki, in o prenosni naj se otrozniza sama nizeh ne pregiba, mi jo preblezhimo in prenasamo, ona naj je pri miru, de se ne daja priloshnost nobeni kervavitvi. Zhe je porodila ne v postelji, takrat jo kmal po porodu prenesemo is porodisha v napravleno otroznishko posteljo. Zhe pa je treba potodno posteljo prenaresjati v otroznishko, takrat smemo to le delati po nekterih urah, potlej ki si je mati toliko opomogla, de sme svunaj postelje prebiti, dokler se ji postelje.

S. 667.

Otroznishka postelja, zhe je mogozhe, se napravi v prostorni in kurjavni stanizi, ne prebliso vrat, ne pezhi, ne oken, in ne obvesena s pregrinali, ktera hlipovo spremembo saverajo. Perniza naj ni predebela, bolshi je sosebno perve dni bres pernize biti. De postelja se ne vmashe s otroznishko zisho, podkladamo pod sadnizo shestkrat nagubano rjuho, in jo spremenjavamo vezhkrat v dan. Dobra je she pod rjuho flanela al klejano platno, al fernina, al jelenovna al pa kosina. Ne je mozh sadosti priporozhati telesniga in posteljniga zhedniga perila, vselej suhiga in ogretiga, nikdar ne mokrotniga ne hladniga. Babiza naj se sna vstavlati vrashnim menitvam, ki menio, de otrozniza mora pervih devet dni leshati v svojimu gnoju in masti: an ti otrozniza ne

je shivina goveja; pa sej she ta vstane in se ozbedi; zh'lovekinja pa bi v svoji isparzi bolehala? Raven satorej vsak dan jo preblekajmo po perilu, inashimo jo po shivotu. De jih smeshnih nevm! she branio ji se vmjiti ino zhesati, sej ne velevam, si lasa kodrati.

§. 668.

Prehladiti naj se varova otrozhniza nafbol. Nizh mersliga ne sme na njeno telo; postelja prestlana vselej naj se pogreje predin vanjo leshe. Toplotina v stanizi ne prevrozhá, ne hladna; toplejsna naj je; fosebno vselej s enako toploto. Kar hlipgnuli, dalezh od otrozhnizhne stanize naj bo, postavim dimne ljuzhi, kadivne svezhe, foparne sharjavnize, mokra perila, nozhna kahla, lmerdliv potrebnjak, predifhezhe zvetlize, hlupna kadila, dimi, pari in taki hlupi. Kdo bode nek shel, in jo she kadil s zhebulo, i. t.? Rajshi odperajmo vsak dan okno, pa vuner, de ohlip ne sadeva ne deteta, ne materé.

§. 669.

Šonze rafvitla nam svejt in vse oshivla kar je v njemu, satorej nikar ne sagrinajmo oken, in otrozhnize ne devajmo v tamnizo. Staniza, ki je ona v nji, naj je vesela, prijasna, svetla, to de pa sonzhni shar je ne bleshi, in ozhes otrozhnize ne sbali. Bodi odleshna od shuma, de otrozhnize nizh kaj ne moti mirno pozhivati; satorej otrozhnizi odsvetamo perve zhase po roju krem-

la in pogovorov, tudi prve dneve overžamo vse nepotrebne obišbe in sitne blebetne jesike.

§. 670.

Isrojenk trudnih po porodu rad sašpaniz popade, ne branimo jim ga, sej ta jih narbol pokrepzha. Prasna je misel, de je rad kriv hudih kervavitev; ne jih je kriv, pa fizer vsaka isrojenka vtegue kervavitvo dobiti, satorej treba je spiozho vezhkrat ogledati, de ne spregledamo kake nevarnosti. Pa tudi potreben je otrozhnizi poverh telesniga dušhin pokoj: sa zlo nizm ona naj ne sferbi, in zlo nizm priloshnosti naj ne dobiva si ferze shaliti, al ga nepokojiti. Šhkodova ji vstajati kmal prve dneve, in domazhe opravke ogospodinvati; rada pride po tem le kervavitev, maternizhin vtop, noshnizhin trut in drugi slegi, ktirih se doftokrat prenaglenke preposno kafajo. Vuner smeshna bi abota bila meniti, de otrozhniza mora v edno leshatli snaki na herbtu; leshi naj kakor se ljubi, samuzh prve dni naj stegna dobro sklenena dershi, ter se ne koriti in po postelji ne premetava.

§. 671.

Otrozhniza ne sme vshivati teshko prevarivne al napihvavne hrane, pa tudi ne prevezh odstopati od svoje fizerne navade. Jedila ne prevrozha, ne prehladna, lih prav toplá naj so. Dobro je prve dni mer-vizo skopejšhi shiveti, pa shkodliv je pre-ojster post; al narslejšha ji bode preobilna

fenagoltva. Zhišta voda je narboljša pijazha; navajenkam pa še tekne vino s vodo, al v olarških deshelah, dobro fkvafen ol: tudi mleka jim dovoljimo in nepremozhniga kafeta s mlekam. S tejsi pa, in s mandelnovimi zhorbami jih nikar ne salivajmo, zhe jim ne mišlimo shelodža pokvariti, in jih vtopiti v slabivne potenja.

§. 672.

Sdrava otrozhniza ne sme nizz lekarije vshivati. Lajno se nekterim rado v zhevah sapera, takim ventajo detške samiga mlazhniga kropa, al pa kamilzhniga teja: nesdrava rezh je otrozhnizi dristila dajati. Kdar trebuh vezh tednov po porodu še smiraj je prerasprojan, ohlatin, velik ino preodmekel, kakoršhin je rad po nesmer-nih tejih, in po odmeklivnih pijazbah v otrozhi postelji, taziga vmivamo al s gor-kim vinam, al obarkam senenih plevz, al shganjam vinskim, meliñim al metnim, in pa še operamo ga s opasivnizo.

§. 673.

Mati, ktera hozbe svoji vstvaritvi svesta biti, naj sama svoje dete doji. Detetu tek-nejo narbol materne perfi, mati pa odpodi vso zhedo slegov, ktera ji v shkodo dere po sadershanimu mleku. Al v tem je zhlo-vek nespametniši od vsake shivali, keš shival po svoji vstvarbi ravna, in vliš do-brot vshiva, kakoršhne pa neobzhutne zhlovekinje od sebe pahajo, nepomišlajje

nadleg, ki jih sebi, in detetu s nedojitvó nakopajo. Štvarnik je shenskim perfi dal, de njih nedro bi mladim kdaj ob svojimu zhaču shiveshuik bil. Nizh se ne da v ti stvarbini sakonjavi pretakniti bres detetjiga in materniga nekoristja; bodemo le od tako ozhitne stvarne zeste v fran filili? Pa sej se nam dosdeva, de nafhe otrozhnize bi ne bile bres vsega obzhutka safhle tako datezh od resnizhniga in dobriga, ako bi jih dobizhkarški sdravniki, in dnarja gladovne babize ne bili svodili, satajiti svojo vstvarno naravo.

§. 674.

Nafha inestna mamka she do dobriga ne doporodijo, ki so she vse napravili de pojde rojenzhik is ozhkove hifhe, in de ne bode smel preko zeliga lejta domu. Tak firotik in saversheniz kaj nek je dolshin svoji nesmilni materi? Poroditev sama ni nizh materniga saflushka, ta je namenik vsake shenske; samuzh sa mleko in freshbo je dolshin ji biti hvaleshin; teli pa mamka njemu ne dajajo. Tako le sgodaj se v pervizh preterga prirojen sklen dete s materjo, kteriga snabiti nikdar vezh noben prihodin zhal ne bode v pravi otroshk spovzhutik, to je v spriserzhnost pri sukal. Pruji skerbi predana sadika nikdar tako ne sdaja; kakor v materni freshbi in reji. Sdrav jide otrok is ozhetniga doma, de se bo vernil, de bi tak malokrat ne, al bolen in sverishen, al ne she nikol. Kaj? sej she lahko na dom pride smene,

ki ga mati dolgo ni vidila, in ga ne posna. Zhe pa hozhemo vſim unim ſlegam ſe ogibati, in zhe mu dojnizo v hiſho najmemo; al pa zhe ſmo tako neſmilni, de ga redimo s teſho bres materniga mleka, vuner vemo, de materne perſi mu narbol teknejo, in de vſe drugo mu je ſlabejſhi.

§ 675.

Kaj pametniga nam imajo neljubesnive matere odgovoriti, kdar ſe zhutio krivih nedopolnjene ſvoje dolſhnosti? Malokrat kaj vezh, kakor de naſ mamio s ſvojo ſmiſheno ſlaboſtjo, ktera po njih beſedah jim ne puſha dopolniti tega lepiga opravka: ſmeſhin iſgovor! Krepka ſadoſti dete vezh meſzov pod ſerzam noſiti, in ga rediti, kaj taka bode preſlaba na ſvejt rojenimu nekaj zhafa perſi dajati? Malo pazh je iſjemkov od tega ravnila. ſhe bol pa ta ſlgana ſlabota ſabode v ozhi, kdar bliſo po deſet meſzih raven tiſta mati novo dete poſtavi na ſvejt, de ga, kakor je prejſhniga, mervizo ſaſible, in pa ſper drugim odda. Kaj pogoftne noſhezhive jih ne ſlabijo bol, kakor pa ſlaſt dojivniga opravila? Sej vſaka ve po ptuji ſkuſhnji, de zlo malokrat ſe prime nova ſpozhetev, dokler dojenzhizh ſhe zuſa materno nedro. Tudi ſnani ſo ſlobni naſledki, kateri ob ſuemarjeni dojitvi ſadevajo mater in dete. Materna ſeſza, nameſt de bi bila dobrotna ſhivivna ſdenza rojenga zhervizhka, ſpreverne lenoba, nevuma, in abota v gnesdo

grosovitniga terplenja, velikrat v gnojih
 ostudne juhe, sokrove in smravniga guoja.
 Šefza vstvarjena v materniga teleca naj-
 goršho lepoto, se po napazhnosti spremen-
 jata v terpinzhvo, in odmekla, luha in
 vela, pod sobe dajata materi svariven
 spomin opufhene dolshnosti.

§. 676.

Tedaj, ker nedra stvarnik ni naredit
 preflabiga opravlati svoj poglavitin name-
 nik, naj vsaka otrozhniza napaja svojiga
 rojenza s svojo peršno sladzhizo. Pa nikar
 naj ne odklada predolgo, *v treh al šbtirih*
urah po porodu, kdaj se je naspala, naj mu le šef-
zat ponudi. Nizh motiti ni treba se, zhe šef-
 za she ne sta napolnena; se zhe she mle-
 ka ne dafta ga bode otrok privablal, zisek
 vravnaval, in se zusati vuzhil. Dojezha
 naj si perfi toplo ogerne, de se nepremra-
 si, de mleko ne saftane in šefza se ne
 vnameta. Vskakrat naj daja is obeh šefati,
 pa nikol kmalo po svoji jedi, al teshkimu
 delu, al po silnih strastih in serzhnih gib-
 kih. Po silnih strastih svetvamo si šefza
 ismolsiti, al s kupizami islezhi, in potlej
 vnovizh pribraniga mleka ponuditi detetu.
 O premajhnih al preglobokih zisikah re-
 zremo materi lesho spremenjavati, in sdaj
 na eno, sdaj na uno stran leshati, zisika
 s perstam s svojo slino oflinenim maneti
 in jih islezati, vuner šefzov ne pretisniti.
 Po tem tezhe mleko rajshi, in dete lajshi
 ime sa zisek.

§. 677.

Mlezhnata ne fama dojezha mati je pri-
 filena rasshaleni svoji vstvaritvi po drusih
 potih pomagati, de sebi storjeno krivizo
 prestane. Mleko se rado filno nabera, ras-
 ganja perli, dela bolezhine, rada se vna-
 meta sesza, potlej se gnojita al pa dobi-
 vata v sebi terde bunke, in zhe teh ne
 rasdejlimo, jih jame sjedati rak. Take
 slege overniti napovemo otrozhnizi tanko
 dnino ali oistre poste, flabe, pušte nere-
 divne jedila; fame vode piti, in pa mervo
 potrebna teja. Primiru naj lesni v po-
 stelji, in sdaj na tej strani, sdaj na uni,
 ne na herbtu, de mleko isteka, in de raj-
 fhi odhaja, naj mane zisika s perstam
 oflinenim. Sesza s gorkimi plinizami o-
 devamo in jih mehko podperamo de ne
 visita. Derkel dajamo, de se trebi govnja
 in otrozhniskha zhisha. Zhe ob vñim tem
 je she prevezh mlezhnata, pa je treba
 mleko s kupizami al s serklo prasniti, in
 zhe tega orodja ne ima, bode ji treba se
 sesat dajati al pñzhikam, al kaki stari
 bressobi dobrovoljki.

§. 678.

Pamet svetova dojitvo prepovedati shen-
 fkim, ktere imajo pluzhnizo, sushizo, na-
 klombo v dolge bolesni, slaboto po preo-
 bilnih kervavitvah, vrojene al naleslive
 bolesni, postavim mertvudbo, boshjast,
 boshje, mramorja, framno kugo, stare vu-
 le, raka, i. t.; tudi takim, ktere imajo
 pregloboka zisika, de jih dete ne dolega.

Dojke, zhe je potrebna, je treba varno sberati; nikol se sleparij tazih neurniz nam ni varovat sadosti. Ne smo nje sadosti vsvesti, gledajmo de je prav sdrava, mlada, zhedna, snashna, ne teshke in smradlive sape, ne hudiga potu; de je bres operhov ali spushajov in prishzha; naleslivih bolesni, sosebnno bres framne kuge. Dosti slegov se skriva nashim ozhem, satoraj bo treba jo v spregled jemati; spregledamo jo pa sprenaglima, kdar se nizh tega ne nadja. Dojniza naj je svoje dete povjila bliso raven tega zhafa, kakor nasha otrozhniza, ne sme biti she davna dojivka. Bolsha je poporodniza memo pervesmize. Pa tudi po serzu in duhu dobra naj je, ne strastna, ne jesavna, ne skernobna, ne sgonjenka. Redi in verste naj vajena je v svojih opravkih, in lizhna, natanzhna, ta rezh se vidi narbolshi nad njenim otrokam, je le dobro rejen, snashen in zhejen al kajl. Po temu tud sodimo, ima le dobro mleko in persi, pa she jih je vseti v posebin spregled: naj ne sta prevetlika sesza ne premajhina, pa nabudhana s mlekam, de sta viditi podobna kroglim oblizam, dobro terdlata in de mervo pritisnena mleko sabrisgneta. Ziska naj ne sta ogrisena, ne ranjena, ne predebela, ne prekratka, ne pregluboka, de jih otrok lahko in rad safesa. Kakshino de more biti mleko glej §. 665. Vekshi dejl je dojniza bolsha is kmetov; in vediti je,

de boljši je dajati ji hrano kakoršne je vajena.

P e r v i p r e f e k t e j.

Nektere otrozhiške bolesnobe.

§. 680.

Dostokrat sta materam noshezve in porod hodila redovno in po frezhi, vuner otrozhiža ne vshiva taziga veselja: hujšhi slegi pa she tarejo jih sa neporedno noshezho in porodovo hojbo, in sa nepravšhimi spremembami v shenskimu shivotu. Veliko noshezhim in porodizam bolesnobnih sapetnikov vtegne sadevati, kteri obilno al posamesnih al povšotnih motivov po porodu spogajajo v shenskimu telešu. Naršolebnišhi so, med noshezho sprevernjen kervin pretok, kervina mnogost in sdelik; mnogi spremenki v hrani in shivlenju; plabota, strah, ino vzhafi tud framota poroditi; premenjan stanik oserzhja in droba, in shelodzova prevaritev nadlegvana. Bolezhine in premozhno vperanje o porodu, tudi pretisk, sgnjavitev, pretergatev v porojilih; nepotrebne al narobe dajane lekarije; nepotrebno pušhanje, napazhna ravnajva s porodam, napazhno shivljenje ob noshezhi, porodu in v otrozhi postelji, vlesene vrashe, rasvade, i. t. To vse vtegne sderati otrozhižno frezho, she ji biti nevarno.

Jaki, hudi *posabolezki in kerzbi* so narna-
vadniſhe nadlege otrozhnizam, to de per-
veſmizam ſo manj ſkliozi, boi pa popo-
rodnizam, katerim ſe oflablen otrozhnjek
ne ſtiſka tako rad volno, ne vpravno, ne
hitro. Nar pogostim pridejo ſlabim in dra-
ſhlivim ſhenſkim, al ktere ſo preſgodaj in
zheſ nemozh ſe o porodu vperale, al ſe
prehladile, al napak ſhivale, al prenaglo
porodile, jake ſerzhne gibke imele, ſe
vſtraſhile, jeſale, ſhaloſtvale, i. t. d. —
Tem venta, pozhitik teleſa in duſhe, gor-
ki ſubi obkladki po trebuhu, topel kamil-
zhin tej s primeſo bibrovne, al pa njene
omake; kamilzhne derſkle al metne al
melifne; metje kaſrovza i. t. na trebuh.

Boshjaſt po porodu je vſelej ſlo nevarua.
Njeni navadni ſvirki ſo, prenagel porod,
neſpmeten jak vpor in tiſh ob teſhavnik
porodih, nanaglimin ſtrah, jeſa i. t. Sve-
diti je njih ſvirik, po temu ravnamo ſvoje
pomoshke, glej. §. 639. do §. 646.

§. 682.

Omedleviza hodi rada ſa drugimi ſlegi, ona
je ſnamine velke ſlaboſti. Omedlevize naj-
rajſhi hodio ſa kervavitvami in takrat ſo
ſlo nevarne. Ventajo jim drashila in obu-
dila, pa vuner malo sdajajo, zhe ob enim
vred ne okrepzhamo nemozhne matere.
Omedlevko obravnavamo po beſedah §. 386.

§. 683.

Mlezhna mersliza ſe ne ſhteje med naſeb-
ne pogajke redovne otrozhnizhve. Mle-

zrne merslize kriva je mlekova preobilnost, nakopizhva in samujena sprasnitev: ona napada sgol premlezhnih otrozhniz, ki same ne doje, al ktere preposno dete s permi ponudio. Dojezhih, in v kratkim po porodu sesat davskih nizh ne napade taziga. Hojba mlezhne merslize je taka le: Drugi al tretji dan po porodu otrozhnizo spreletajo mrovle, kmal pa jo strese mras, sofebno v herbtanzu in gornjih vudih. Sa mrasizo pride vrozhina po vsemu shvoru, sheja, naglo sopenje in hiter ziplin tep, glava boli, sastaja povtna isparza in otrozhnifhka zhifha; sesza se napenjata, bolita, sta vsa s mlekam naljita. Vsa napast terpi bliso dvanajst ur, potlej sheno oblije snoj, mleko ji tezhe samoradno, in tudi otrozhnifhka zhifha se spet verne. Ta bolesen sama ob sebi ni nevarna, biti pa vtegne po samudi.

§. 684.

Mlezhni merslizi ventavamo s tem, de speshimo in budimo povtovo isparzo, on gibamo vsako preblajvo in manjshamo mlekovo nakopizhvo. Satorej sapovedamo mirno v enaki toploti leshari v postelji po strani; podpremo sesza, de ne visita, in jih oblagamo s pogretimi suhimi plinizami; rezhemo mehko bradavizi meti s oflinenim perstam, v to potezhe mleko samo rado, in dobro bo palajshana otrozhniza. Ktera misli sama dojeti, naj bersh detetu sesat ponudi, in zhe je mleka prevezh, de vlega ne posefa, naj ga da kakimu sofedni-

mu sefavzhiku, al naj ga poprasni s knpi-
zami. Nedojezhih shivemba mora biti sko-
pa, nerejivna. Pjazha je sama zhišta voda;
vshivati pa nizh kjifliga. Blata jo zhištiti
dajamo derfkle pshenizhnih otrob; isparzo
buditi dajamo piti nekterekkrat po skledizi
teja lipniga zvetja al pa luzhnekoviga.

§. 685.

Vnetje v sefzah Kriva ga je najrajshi al
samujena al opufhena dojitev; tudi vzhafi
prehlaja sefzov, al shalenje po vunajni
fili, postavim, de sta bila sunjena, dreg-
nena, pretisnena; kriv biti vtegne pre-
sgodin vshitik predishavnih jedil, shgan-
jastih pijazh; filne frafši; samujena al
napazhno sdravlena mlezhna mersliza;
potlej pa she plafhtri, masila, kadila, ki
menio, de s njimi bodo mleko savernile
al rasplavile.

§. 686.

Vneti sefsez je otekel, ruzdezh, terd na-
pet, bolezh, vrozh, in mersliza shenfsko
napade, kakor smo jo popisali v §. 683.
Vnet je sefsez al samozh na nekimu mestu,
al ves, al sta she oba. Špervizh je otek-
lina gladka in blifkatava, ob hujfšim oto-
ku tudi otezhejo mlezhnize, sefsez pa je
gruzhaft, gerbinaft, terjifhi, bolezhnejfhi.
Konez vnetja ni yfim enak, enim o do-
brih pripomozhkkih se rasplavlja in rasjide,
enim savol samude in snemarja se vgnoji,
enim pak ofstanejo terdine, ki rade spreha-
jajo, v raka.

§. 687.

Šperviga vselej skerbimo vnetje rasplavlati, in varvati de se ne gnoji. Obkladamo sefza v enomer s gorkimi rutami al blosinami nafutmi s plhenizhnimi otrobmi al s zherno moko, in delamo vse, kakor smo svetvali o mlezhni merslizi v §. 684. Slo fhkodova, zhe sefz maha in vifi, satorej ga objamemo s l'hiroko ruto privesano zhes ramena, naj v nji lahko pozhiva: Œe vnetje ne rasjde, in vidimo de se jame guojiti, takrat gnojitvo priganjamo, kakor kmalo porezhemo. Guojitev sposnamo, kdar oteklina je tamno rudezha, kdar bolezhina jame tolzhi, oteklina je slo terda in napeta; napofled po nabranimu gnoju Œe sdvigue na nekimu kraju, in ta kraj je bel, mehok in plunka. Sdaj suhe obkladke smenjamo s gorko - mokrotnimi: satorej s kropam al rshene al lenenga semena moke samelimo v goŒt mozhnik, ga namasheimo dva perŒta debelo med dvojo plinizo, in vrozhiga kar shena vterpi, demo na perŒi: ohladeniga smenjavamo v edno s vrozhim obkladkam. Kdar se predere sefzov tvor sam od sebe, naj le gnoj tezhe, pa Bog obvarui ga istifikati; potlej prashno tanko zunjiŒo pomozhimo v gorkimu kropu, jo demo na rano, po verhu pa devamo pridno uniga mozhnikoviga obkladka. Trikrat vsakdan odmozhimo prashno zunjiŒo s gorkim kropam, de gnoj istezhe, in spremenjamo jo s zhiŒto po perilu. To vse delamo, dokler ne bode sefz osdravlen in

veš mehek. Po nozhi ogrinamo fefza sgol s ogreto fuho ruto, in fkerbno se varvajmo vsih masil in plafhtrov.

§. 688.

Kdar ziskova verhajna koshiza je premlehava, takrat se nekterim rada vnema; vzhafi she se gnoji, ino pa boli in fefanje tesa. Pa sato ni treba kmal otroka odstavit; mashe naj si mati ranjen zisek s frovim maflam, al s gofhavkino pomasho, al s vin'kih jagod masilam, in kdar osdravi naj ga vmiva s shganjam, de ozherstvi in se oterdi. Med sdravlenjam ga pokriva s orehovo lupino, al s nazisnikam, de ga otifka varva; dete pa naj fefa al fkos pregerujen tanzhizhnik, al fkos uni pokroviz.

§. 689.

Otekline v spolovilih pride po smezhkanju ob teshkim porodu; ne ima posebne nevarnosti; samuzh fkerbeti je sa zhednost in sa toploto: savol tega omivamo spolovila vezhkrat vsak dan s mlazhnim kropam, jih okrivamo s ogretimi plinizami, al pa s gorkimi obkladki gostiga mozhnika. — Ob kervinih al vodnih oteklinah ravnamo vse po besedah §. 591. do 595.

§. 690.

Pretergarev sredniga mesa se godi al o preteshnih, zherstvih, te rasprojati okornih porojilih; al o prevelkimu detetu, al ob njegovmu prenaglimu imuku na dan, fosebno

ob med porodam skloniv stojezhi porodni-
zi; al pa kdar babiza presredik samudi
operati in prav obravnavati; al pa kdar
nespametno raskrezhava pisike, kakor she
sdaj nektere neumnize delajo, s prasno
milio nadelavati deteru zesto.

§. 691.

Majhina natergatev, kakor se pona-
vadi godi pervesmizam, ne ima nizh
slobnih nasledkov. Globok predor, al do-
segajozh zlo do mastnize, slo vnema
svoje mejalhe, sosebno noshnizo in ma-
stnizo. Potlej rad pride trut noshnizhin
ino maternizhin, tudi isstopik ino hro-
mota ritnikova, in pa she nemozh der-
shati lajna ino szavnize. — Ob sdrav-
lenju najperva skerb je, ranine okraje
vkup stakniti in sklemati, rano szhiffiti,
do szelitve pa ne jih rasklemati. Satorej
spoveshemo otrozhnizi stegna, in ji rezhe-
mo, de naj lesni po strani ne na herbtu;
rano pokrijemo s rutizo pomozheno v gor-
ki vodi, po verhu te rutize pa devamo v
edno do szelenja gorkih mozhnikovih ob-
kladkov, po dnevu, in po nozhi ogrinjamo
rano sgol s napolanimi fuhimi plinizami.
Lajno naj se lahko trebi, v to rezh so
derfkle dobre. Vshiva naj malo, pa dob-
rih krepkih jedil, de se ji prevezh lajna
ne dela. Po vsaki velki in mali potrebi
smenjamo naranino rutizo, in ozhedimo
rano. Gnoja is rane nej treba nizh brifa-
ti, sgol s gorko vodo jo oblivamo, s ni-
zhefer drusiga ne dotikavshi se rane. To

le pa samo ve, de mati do szelitve ne sme is postelje, in de v. nji opravlja vse svoje telesne potrebe.

§. 692.

Spahnenje kukovze se sgodi vzhafi o porodu deteta s prevelko glavzo, vzhafi pa jo spahne gumbasta, srova, nerodna babizhna ravnajva. Po navadi je ob tem spahu tudi presredik pretergan; tedaj to nefrezho raven tak obravnavamo, kakor smo lihkar pravili od preterganiga presredka.

§. 693.

Szavna nadloga vtegne po teshkimu porodu dvojna biti; al de po nevedama lese in vhaia po kaplah; al pa je nemozh ofzati se in se szavniza v mehirlju kopizhi in ga nopenja. Perva nadloga vftane, kdar mehirljov vrat ino njegova sapahova ribiza sta oflablena, al she mertvudna. Druga nadlega pride, kdar mehirljov vrat je vnet in otekel, al pa, kdar mehirl po svojemu telu je pohablen al mertvuden, tedaj ne ima mozhi se stiskati.

§. 694.

Ob nemozhi szavnizo dershati, je treba krepzhati oflabene dejle. Sa to ipolovila in krilovo strano pridno oblagamo s gorkimi obkladki difhezih in krepkih selih, kakor so: sueno zvetje ali plevze, isop, sivka, roshmarin, melisa, meta, ruzeha gofhavka, materna dufhiza, majeron, shalbel, i. t. Obarimo jih v vinu, al vo-

di ino v potrebi she mervo shganja obarku primefimo.

§. 695.

O sapertju fzavnize je svediti treba njegovi svirik, kaj de je sapertja kriviga, al je le mehirkova hromota ino flabota, al je vnetje in otekline v njegovimu vratu in fzavniku; oboja rezh hozhe vflaka svojo posebno ventvo. Slabota mehirkova se nam kashe tako le: fzavniza se nabera v mehirku, ga pozhasi rasganja bres sofebne bolezhine tako, de nad framnizama isbuhne otok she enimu trebuhu podoben, ob tem pa she otrozhnizo prevezh ne tishi szat; vzhafi pa ji odhaja fzavniza po kaplah, slasti kdar otok pritifnemo, s tem pa otok nizh ne splahne; na porojilih in fzavniku ne najdemo zlo nizh spremembe, ne otekline, ne bolezhine. — Ob tem takim fzavnizi nastavimo zevko, kolikorkrat je treba jo spufhati, in krepzhamo oflablen mehirk, kakor smo v prejšhnimu §. lihkar povedali. Tadi prav vteknejo krepzhavne kopve in masanje trebuha s kafrovzam, sivkovzam. i. t.

Ob saperti fzavnizi savol vnetja v mehirkovim vratu, so tudi spolovila, noshniza in fzavnik otekli, ruzezhi, suhi, vrozhni, bolezhni; narslejšha bolezhina in otok sta nad framnizama. Drusih prikasni she glej v §. 585. — Ob tem takim tudi nastavlamo fzavnizo s zevko, in oblagamo spolovila ino krilo v enomer s gorkimi

mehzhavnimi obkladki, rshene al femenov-
ve moke, pshenizhnih otrobi, shlesov-
ga seljsha al flseninga, i. t. Tudi parna
kopva isparniga kropa v porojila dobro
vede. Derškel dajati ne posabimo; in
toliti shejo dajamo piti bolnizi. Kdar se
mersliza zhuti, bode vzhafi treba puhati,
vselej pa sa zhafam klizati sdraavnika.

§. 696.

Terganje v stegnu. Nektere otrozhnize na-
pade slobno terganje v dimlah, v kolku,
sosebnostjo spredaj v stegnu, vzhafi pa hodi
doli po vsi nogi. Bolezhina jame she le
nektere dni po porodu, in dela ponavadi
sazhetik sgoraj v stegnu ob notrajni strani
od tod pa sprehaja navsdol. Malokrat terga
po obeh vudih, tud ne prestopa, ampak
rada ostaja v enimu vudu, in ima svoje
dobe in odlegleje, sdaj terga slo, sdaj
spet odlega. Najvezhkrat, in vsaj ob sa-
zhetku, ne vidimo svunaj na stegnu nizh
spremembe, ne oteklina, ne terdina, ne
rudezhine; vnuer terpinka ne maga ganiti
noge bres velike bolezhine, al pa zlo nizh:
ne maga stati na bolni nogi; zhe skufha
hoditi, jo sa seboj vlezhe, kakor bi bila
mertvudna. Bolesen slo fuka, in snemarje-
na vtegne biti nevarna she smertna. —
Bolehin vud manemo pridno s ogreto su-
kneno, in ga obkladamo venomer s o-
gretimi rutami. Nekterokrat v dnevu mu
vmanemo kafrovza, al materdufhizhovza:
zhe pa ta rezh, kakor se rado godi, ne
venta nizh, tedaj ob stegno obeshemo

omufhizhneka (Vesicator) pavez fhizoziga tam nad kolenam, kjer fi nogavize podvesajo.

§. 697.

Otrozhnekov utap ali trut (§. 595.) Maternizhin trut pride najrajshi po porodu, in pa narvezhkrac shenam mehkushnim, slabotnim, po bolesnih oflablenim, fofebno ki imajo postrano medenzo. V to bolesen slo pomaga materniza prevezh med nofheshftvam rasohlatana, prenagla poroditev presgodin in presilin tish o porodu, prepogofte med feboj blifhne nofhezshve, predmekla in flaba notrajna porojila, slafsti maternizhna vesila; presgodin vftanik is otrozhje poftelje i. t. Nasledki trutne maternize fo: bolezhine v krifhu, napaka v franju in fzanju, jalovina, beli tok, ker-vavitve; bolezhni otoki, vnetje, gnojenje in terdine v maternizi, vzhasi fhe rak.

§. 698.

Trut ima ponavadno vezh bolesen v fvojimu pajdafhtvu, ktere se fhtejejo v sdravnifhko obfeshje, torej sdravnik naj bolnizo sdravi. Babiza pa naj posna trutovo nevarnost, de bo nadlege tolashiti vedila. Perva rezh kafhe, de iftoplen otrozhnjek vravnamo v fvoj pravi ftanik, in ga tam ohranimo; druga rezh je, krepzhati oflablene dejte. Otrozhnjek vravnavamo ponavukih §. 601 potlej ga opremo s trutovim venzam, in terpinka naj fhe nekaj zhafa v poftelji pozhiva. Vel zhaf otrozh-

nifhke zhiſhe vezhkrat iſnamamo venez, in ga ozhedimo; tudi kar je mogozhe noſhizo zhedimo. Terpinko sdajle krepzhamo, de ji dajamo ſpodobne jedi in piazhe, tudi potrebne ſdravila vſhivati. Potlej pa kdar je zhiſha minula, ſdravimo ſhe le poſebejne bolne dejle ſ brisglami in ſ obkladki taziſh krepzhavnih ſeljſh, kakor ſmo jih rekli v §. 694.

§. 699.

Maternizhin prebok. Kdar dno raſgnane in oflablene maternize ſe vpogne, previha in vtapla, de ga med maternizhnima vuſtnizama zhutimo, pravimo de to je *maternizhin vbok*: kdar pa ſe dno previha vſe, in pade ſkos vuſtje, kakor bi kdo klobuku oglavje preboknil, ſe pravi de je *maternizhin prebok*.

§. 700.

Materniza ſe vtegne prebokniti, po naglim porodu pri ſhenſki ſ preohlatno medenzo ſkloniv porodivſhi, ſoſebno kdar je materniza preraſgnana in preſlaba: po neſpametnim devjim vlaku ſa popkovnjo pred ko ſe je potiza reſhila od maternize; tudi ſe ſhe vtegne materniza prebokniti; ob vſaki ſhivovni dobi, kdar iſraſhki ob notrajni ſteni maternize naraſheni jo teſhajo ſe vtaplati in jo ſkos veſtje ſeboj vlezhejo.

§. 701.

Snamina o porodu vboknene maternize ſo nekako nejaſno ſpoſnavne: otrozhniza

toshi, de jo boli po ledjah in kolkah, de jo tishi in tesha v medenzi, sploh ne dobro, le tesno ji je, in prezej jo omedlevize sprehajajo in vekshi al manjsbi kritok, szavniza pa se ji rada nekaj savera: Nád framnizama ne najdemo terde kepe, kakoršna se dela porojenkam, ampak tist okolush podtrebuhov je prasin in mehok. Nafh perst vsegajozh najde maternizo memo navade veksho, rasgnano, mekshe in globozhje v medenzo vtopleno; notrajna mehka, po navadi kervavitna maternizna stena, je navdol vpadena, in leshe al na nekoljko odpertim vustju, kteriga od snotraj kakor s pokrovzam pokriva, al okrosbeni sagosdi podobna moli is vustja. Nekaj drugazhi se perstu kashejo notrajne snamina, kdar je postelja she v otrozhnjeku; pa motiti se ne bode dajala nobena babiza, ktera s pogostnim otipanjam se je navadila vse dejle dobro posnavati in jih lozhititi.

Jasnisha snamja daja maternizhin prebok. Poverh sdaj rezhenih, po vunajsim spregledu vidljivih ozhitkov, sagledamo she svunaj spolovil neko ruzezho, kosmato, svetlo in obzhutno, hrushki podobno stvar, ktere postelja se al she dershe, al pa na nji najdemo kervavo mestishe, kjer se je poziza dershala. Zhe po tej stvari s perstam feshemo kvishko v noshnizo, sazhuimo klobasast perstan, ki sgorin konez te bolezhe stvari oklepa, in is kteriga se nam ta stvar kakor israfshena sdi.

Štarnina o snaminah
to nekako dejavno izpostavnih otrozhenih

§. 702.

Vbok, in she bol prebok sta sama ob sebi vselej nevarna in hozheta hitre pomozi; samudimo kolzikaj, tedaj vtegne ker vin dor mater vsmertiti, al pa materniza se voame s velikimi bolezhinami in merslizo, zhe potlej vnetje sprejde v prifad, takrat si ne fino vezh svefki materniga shivota. Pomoshik je ta, de maternizo vrvnamo in jo v svojimu pravimu stanku ohranimo: to delamo bres vse samude, zhe je sazhasama; zhe je pa dolgo zhafa preboknena bila materniza, in je she vnetta, otekla, vfa bolezhha, takrat jo koj vrvnavati ne bode mogozhe; ob takim popred oteklino manjshamo s omehzhavnimi obkladki. Sa obkladik obarimo shlesa, al flsene, mleniga jezshmena, al pshenizhnih otrobi, al pa napravimo mozhnik is zherne moke. Med tem zhafam naj preboknena materniza je pokrita s mokro mehko rutizo, de je hlip ne opaha.

§. 703.

Ob vrvnavanju preboknene maternize, naj leshi shena snak s podvisshano ritjo, in naj se nizm ne napenja, nizm naj ne tishhi. Sdaj si perste pomasilimo s oljam, f njimi pa oprimemo preboknjeno maternizo, in najpervizh vpotishnemo najposledin preboknjen dejl, to je okrajnik. Po vrvnavanimu vekshimu maternizhnimu okolushu sprimemo perste svoje roke v shtulo, jo vpremo v sredo maternizhniga dna, ga

potisnemo skosi vustje nakvishko, pa sprav-
lamo vse v pravi stan, stisnemo roko v
pest, in jo dershimo v maternizi, dokler
se vsa stisne. Potlej naj shena snako le-
shezha ostane she kaj zhafa, in prepove-
mo ji nizeh se ne napejati, nizeh vperati,
de se spat materniza ne prebokne. S derf-
klami trebimo vsakdan lajno, in sploh
fkerbimo sa sdravje, satorej je sdravnik
vselej potrebin.

§. 704.

Sgolin maternizhin vbok se daja lajschi
in bershje vravnati; le rozhne perste de-
mo v stulo, pa feshemo v vstje in potisne-
mo maternizhno dno v svoj stan: dalje de-
lamo vse, kakor o preboku.

Posteljzo se maternize dershezho sme-
mo varno rezhiti samuzh, ako bi nafhi-
mu vpravku bila na poti. Kdar nizeh ne
napetova, jo s prebokam vred v mater
potisnemo, naj se potlej trebi samotesh.
(§. 559. i. p.)

Drugi p r e f e k l e j.

Kervavitev po porodu.

§. 705.

Vsledni otrozhnizi kri tezhe is krila ne-
koliko zhafa po porodu, taka je otrozhni-
shka navadna praviza: pa mem tega si
nobena ni svesta, de bi ne prishla kaka
bolesnoba kervavitev al pred al posnej-

fhi. Nevarnosti tazih kervavitve so raven take, kakor imo jih v §. 607. povedali.

§. 706.

Kervavitve po porodu so tudi dvojne: al tezhe kri, vzhafi she v zarkih is porojil; al pa je savorana na dan tezhi, in se nabera v maternizi (§. 603. in §. 650) Škerbna babiza pa se ne bode dala motiti, zhe le na vse dobro pasi. Ona nenajde nad framnizama tiste terde oblize, ktero materniza dela ob svoji ponavadni sferzhvi, ampak ta kraj je ves mehok in otekel, ker otrozhnjek al smiraj rasgnan ostane, al po majhini sferzhvi se spet rastegova. Popadkov rado zlo nizh ne je, kmalo pa sagledamo snamina (§. 606.) ki nal preprizhajo nevarne kervavitve fi bodi al ozhitve al sferivne.

§. 707.

Kritok po porodu vftane narlajfhi al po prenaglimu detetovmu smuku na svejt, ker otrozhnjek ne ima zhafa se spodobno stifikati, sosebno zhe je prerastgnan bil: al kriv je kervavitve prevelik nespametia tish in vperanje ob teshavnim in pozhafnim porodu, de ne le mati je vfa omagala in se vtrudila, ampak de she materniza je oflabela in svojo sferzhitvo sgubila. Kriv vtegne bici maternizhin vbok al prebok, al njena pretergatev; al pa kakfhin nagatik in nakopizhva v porojilnih posodizah, tudi she prerastdrashik posodizhniga softavka s drashivnimi pijazhami, sdravilmi, sfrac-

mi, i. t. (§. t. 605, in §. 647) Po tem takim vidimo, de pri kritokih po porodu narblishin prizherik najdemo v maternizhni preflabosti se spodobno kerzhiti, in sape-rati pofodizhne odpertine, ktere povlozhit-vi potize od maternize odperte oitajajo.

§. 703.

Sagledavshi pri shenfki po porodu snamina maternizhniga kritoka, ji kmal vkashemo snaki ravnoleshati, in opravlamo o vlaki kervavitvi najperve potrebne opravke, povedane v §. 618. in ob enim vred sjiskavamo stan otrozhnjekov, ak se prav stiska, manjsha in terdejsha; al je rastegnen, odmekel in mehok; al zhe se po stisku vnovizh rastegova in prostorja. Oba ta sadnja napadka sta zlo nevarna, in fosebno pa je treba po vti mozhi pomagati in gledati, de kervivnizo krepzhamo, in maternizo vabimo se stiskati in stisneno ohraniti. Satorej tam, kjer zhutimo maternizhno duo, tiskamo in manemo trebuh s suho roko, bolshi pa je s shganjam, postavim s kafrovzam, melisovzam, dufhizovzam, i. t. Ako nevarnost kashe, devamo na trebuh obkladke mersle vode (§. 621.) v kateri se je al sneg al led topil; al pa vodi primefimo kifa in nekaj foli. Mozh bolnizi ohraniti ji dajamo vshivat notrajnih krepzhal in drashil (§. 620.) Tudi ponajamo duhati jakih duhal, postavim salmiakovza, dihavatiga kjifa, i. t.; in mashemo s njimi obras, slasti ob omedlevzali.

Dobro vupanje kashe, kdar po teh pomoshkih se materniza stiska, in ne vezh od enja; pak otrozhnize she ne smemo vne-
mar spati pustiti, tudi ne pripomoshkov
opufhati koj po vtolasheni kervavitvi, sa
to, ker otrozhnjek bi vtegnil spet odmek-
niti. Kdar bi pa po dobro stiskavshimu,
terdimu in szherstvenimu otrozhnjekn kri
she obilno tekla, al po majhnimu smanj-
shiku spet bol derla, takrat skušnje po-
terdio, de smemo posteljzo in kervine ster-
dike is maternize varno trebiti, sosebno
zhe potiza se je vekshidejl odlupila. Ob
trebitvi pridejo radi sdajovitishi popadki
in otrozhnjek reshen vsiga napotja, vte-
gne laglej se stiskati.

§. 710.

Kdar pa materniza po tazih pomoshkih
smiraj mehka in rasprostorzjena ostane, ta-
krat ne smemo posteljze istrebiti, zhe po-
tiza ne je sama se vekskidejl al vsa od-
lufhila. Zhe sdaj she popadki ne pridejo,
tedaj je snamine silne nadloge, in takrat ne
smemo ne zhaika samuditi, maternizhno
kerzhlivost s brisglami buditi; ob tem pa
poprejshnih pripomoshkov nizeh ne spre-
menjamo ino nikar nizeh ne opufhamo.
Brisgle ob sazhetku ne smejo biti mersle,
mlazhne naj so, in dosejajo naj naravnost
v maternizo. Brisgamo al pol vode pol
vina, al vode s tretlejam vinskiga shgan-
ja, al namest vode obarik snenih plevz, al

difhavniga zvetja, gofhavke, kamilz, i. t. Noshnizo nagateno s kervinmi sterdk, o-trebimo pred brisanjam. Temzhasi tudi dajamo v zheva drashivnih derfel, mla-zhnih ne vrozhih.

§. 711.

Kdar se kri she ne vstavi po tem, se pa kashe presilna nevarnost, ino she sdravnik od dalezh ne pride, takrat ob takim bres-vupku naj babiza pomaga, de tako re-zhem, s konjskimi pomoshki. Namest mla-zhnih brisgel naj v maternizo brisga mer-sle mozhe, to je pol studenza in pol vina al pa vinskiga kisa, al med vodo tretlej vinskiga shganja, al pa lot stajaniga golu-na med mero vode. Kdar pa vfi vunajni pripomoshki, to je brisgle, okladi in vshi-vana krepzhala she nizh ne pomagajo, ta-krat refhiti slab materin shivot feshemo po narposlednih pomoshkih: opafhemo ne-pretesno ves trebuh s shiroko opafivnizo, al shirokim povejam, potlej nagatimo ma-ternizhno duplo s na kofzhike resanmi pertenimi blosinzami, ktere so bile dobro pomozhene v sgor imenovani brisglinzi. Gor-ne in sdolne vude in persi odenemo s po-gretimi suhimi rjuhami, trebuh pa s mer-slim ofkerbevamo. Vshivat dajamo drashil in krepzhal; bolniza pa naj se zlo nizh kaj ne giba, pri miru naj je. Tako le zhaka-mo al frezhniga al neveseliga konza, ker al otrozhnia vgasne, in vse je pri kraju; al pa ji popadki pridejo, otrozhnjek se stiska, in vगतene blosinze is sebe istriva.

Opasivniza naj ostane opasana, in al jo pritesamo al odjenjavamo, kakor je treba, de trebuh je stiskan v smiraj enaki tesnobi.

*

*

*

§. 712.

Naj si je bila kervavitev kakoršna si bodi, naj si je prišla v kateri kol dobi, in naj si je vstavljena bila kakor kol si ho- zhe, in desilih poverh sgublenja kervi bol- nizi nizm drusiga slega ne je; vuner she ne smemo meniti de vse hudo je memo. Nasledki so dostokrat hujshi, kakor ni bila kervavitev, in tud ob narmanjši stvarizi se vtegne kritok poverniti vnovizh, ter shugati smert. Satorej treba je she po vtolasheni kervi, otrozbnizo s pametjo in vumam ofkerbevati; dokler ona frezhno ne prestane bolesninga perviga preloma, ino vseh pervih raslozlnih dnevvov. Ne salji- vajmo je s mnogimi sdravili s mislio ji prav naglo na noge pomagati: lahko predrashi- mo njeno slabo krepost, in pa vगतne nam savol prevelke slabosti; al pa vname se materniza, in prisad nam opari berhko zvetje vupanja premagane bolesni. Tudi kervavitev she druge bolesni, najrajshi pa smertno vodenizo pogaja in saguesdi v sprasneni oflabeni shivotni svudbi.

§. 713.

S redovnim shivljenjam se sdravje narbol dobiva: Al pa ne je sadosti, jedi, hrane in shivlenja po pravimu sboru svoliti, she gledati je treba, de se hrana in pijazha vshivate tudi po pravilni redi. Boluiza ne sme prevezh shivlenja ob enim kratu v febe devati, in de ga shelodez rad prevarja, panujamo vezhkrat v dan pomalim dobro pitavnih jedil. Špervizh dajamo same pizhobne, mervizo odilhavane mesene juhe s jajzhnim rumenjaka, v kateri kuhamo dobro redivne, in zhisto isbrane vsebfhine, postavim, jezhmenove al hajdove kafhe, al rajshove, sagove, i. t. Piti dajamo spodobno smeso vina in vode, tudi vezhkrat v dan nektero shlizo zukraniga vina, al pa naredimo smeso dveh rumenjakov tanko ftepenih v pol merize vode, v to primesimo lot zukra, noshov ojft fladke fkorie, in pol merize vina. Ta smesa po shlizah fkosa vef dan. Posneje, kdar bolniza kashve vezh lakote, ji dovoljimo lahkkih mesnih jedi vshivati; postavim, pisbet al telezhjiga al v moku al pezhenih. Vzhasi kosarzhik sgoliga vina, i. t. d.

§. 714.

Telefin in dushin pokoj in mir, sta sa frezhno osdravlenje neodpuftliiva pogoja: al predolgo ne sme osdravlenka v postelji se greti in tizhati. Kdar ji bo yshe mozh is postelje, naj nekaj zhafa pohajkova po to-

plotni stanizi; po tem pa ji bode krepzhala sdravje, sraven pravshine hrane, narbol feja in pa hoja svunaj hifhe pod nebam v priasnimu hlipu in ofejku toliko dobrotniga, mogozhno omladivniga, vse oshivozhiga sharja boshje velke ljuzhi na nebu.

Zheterti flavik.

Štreshba in rejba rojenzhova.

§. 715.

Babishek velik opravik je she prav štreshzhi novmu rojenzhiku; štreshba detetu in njega ofkerbva perve tedne in mezze mu bode al pa vtezhna, al nevtezhna vse shive dni; ker prvi reji je vekshidejl v rokah njegova prihodna rodnost in njega sdravje. Sdrav in zherstvi rojenzhik se nam s velikim vekam oglasi, s tem dobiva lahko fopenje, in budi delovnost svojiga oferzhja v persnimu duplu in trebuhovmu. Novi opravki se tedaj kasati jamejo, kateri so prej pozhivali. Kmalo po rojstvu spusti rojenzhik szavnizo, in prvih shtir in dvjset ur se smole ozhedi.

§ 716.

Po spodobno prevesani popkovnji, in po njenim reshenu is postelje, ozhedimo detetu 'shleso in flinke is vust', in ga v mlazhni vodi zhisto omijemo. Kopel naredimo v nashke al v kakshino medenzo, ktere dno pogernemo s rjuho sgrabano. Vode naj je toliko, de obdaja vse dete, de se ne prehladi; glavzo pa mu dershimo kvishko is vode, de mu ne plivka v vusta. Omivamo ga s mehko gobo, pa ne garamo ga; de ga ne tesamo, al mlehaviga povta ne vderguemo; sploh se varvati, de mu

shvotizha nizi ne ofkrunimo, nizi ne ranimo. Mestitsha, po kterih smerana al si-
rafta mašhoba se prevezh dershi, pomasi-
limo s mašlam, de spopadkast klej odmekne
in se omivati da.

§. 717.

Kopanimu detetu in ofuſhenimu s meh-
kimi ogretimi plinizami, spregledamo veſ
shivot, zhe je kaj raujen, al ima le kaj
prirojene napake, al ne ſo le s neſnago
satulhane al zlo ſaraſhene prave odpertine,
to je, noſ, vuſta, ozheſa, vuſheſa, ſadniza,
ſzavnik. Najdemo kaj napazhniga, berſh
je treba domazhim povedati, in jiſkat na-
pake popraviti. Potlej ofkerbimo popek
tako le: deteta ſe dershez konez popkov-
nje, ovijemo s mehko zunjizo, in ga ob
ſtrani popka poloſhimo na trebuſhizh, ter
obloſhimo ga s platneno mehko blosinzo,
in vſe vkup poveſhemo s povojam. Povoja
ne ſmemo prevezh na teſno pritegniti, de
droba ne pretiſnemo; tudi ga priveſhemo
s trakam, ne pripenjamo ga s buzikami.
Vſak dan, in ſhe kdar kol je povoj al
smozheu al oneſnashen, ga ſmenjamo s
drugim poperilnim, pa s pametjo, de pop-
kovnjiga konza ne odtergamo, in de ne
ſtorimo kake bolezhine, kervavitve al rane.
De zunjiza ſe prevezh ne prilepi popkovnje,
jo pomashemo s mašlam o vſakimu povitju;
zhe pa ſe je prilepila, jo v kopvi odma-
kamo. Med zhetertim do ſedmiga dneva
odpade poſuſhena popkovnja ſama rada na
ſvojimu po vſtvarbi vmenenmu meſtu. To

mlehavo ranosto liso she nekaj zhasa obvesavamo s mehko blosinzo, in jo povejamo; posebno vekavaštim joklivzam je treba poppek she dolgo povijati, dokler terdno ne saraste, de ne dobijo popkove kjile.

§. 718.

De bode odeja prav sdrava detetu, ga oblazhimo v zlo prosto obleko. Škodna nelpametna navada je ga povijati od nogiz do glavze, de s nobenim vudam se ne maga ne trofbize ganiti. Ob tem takim drob in oferzhje ne imata sadošti prostora se gibati, dete s teshko sope, shelodez pi-zhe ne prevarja, otrok je v tesnobi, vpije, veka, kosla, mati pa in brespametna babiza se zhudite, sakaj de otrok preveka vse dni, sakaj hujsha in medli, ker na svejt je stopil ves terden, zhverst, sdrav in krogel kakor obliza. Nagnite vuho stvarbi in pameri, ter otrok bode vtolen! Ne vabite s pretesno in vrozhivno povitvo otroku spufhajov in operha, ter bo spal in sdrav.

Tedaj oblazhimo ga ne pretoplo ne prehladno, de obleka shivotizha ne stiska in se lahko preblazhi. Vudje naj se mu po voli gibajo. Glavzo mu okrivamo s mehko savijazhizo, vrat s prashno rutizo, stan do gleshin s frajzhizo, ktero povijamo ne pretesno s povejam shirokim, in s redkimi ovijunki od podpasduh od kolkov, potlej ga v rjuho sagememo, in poloshimo v njegovo posteljo.

Ohlip materne isparze in gorkote deteszu narbol tekne in ga oshivla. Tega hlipa is pervizh otrok potrebova, kakor pishanzhiki koklinih perutov. Rojenzhik tedaj, kar narvezh mogozhe, naj je in leshi pri materi v njeni postelji, tukaj je rad, miruje, spi in je sdrav. To se pa ve; de mu je treba posebne posteljze, bliso sraven materne, de ga vanjo polagajo; kdar se materi spati poljnbi, in de ga spe ne smezhka al ne sadufhi. Prekladamo otroka sdaj na eno, sdaj na uno stran, in narmanj ga filimo dolgo snak leshati. Posteljzo mu ogernemo, in jo oberremo, de ga svitloba ne blifhi, sosebno ne odstranfka, de se ne navadi prekastu gledati.

§. 720.

Mati, kteri je detetovo sdravje pri ferzu, naj ga v edno zhedi in snashi. Ona preohlipova stanizo, zhedi shivotizh, in snashi perilo shivotno in posteljno; kolkokrat dete kaj smozhi al onezhedi, kmal ga zhedimo, vmivamo in v suho poloshimo. Obleka naj bo vselej zhedna, suha in ogreta. Dete kopajo perve dneve podvakrat v dan, posneje vsaj enkrat. Kopva je nekak podalshik otrokoviga vmaterniga shivlenja, ona daja velik vtek, in narbol overa medkoshnim ranam med stegnizama, ritko in fklepmi. Zhe pa dete je rane dobilo, kakor jih radi tolsti otrozi, jim vuner pa she narbol venta jih kvopati in rane omjivati, pa nikar jih potrefati s shtupami; shtupe

kosho osmerkajo, in delajo bolezhine mem
vezh drusih nadleg. Ako pa bi stara pre-
modra mati svetvali rane ihtupati, in bi
se ne dali pogoveriti, sato ker so njih
nekdaj pridno poliskali, in o vsm tem so
starost in dosorjeno pamet doshiveli? v bo-
shjim imenu! narbolsha petrefla na senje
bo takrat *lesizhkova obzvetna polijka al prah;*
lesizhku tudi pravio *dremaviz.*

§. 721.

Sdrav rojenzhik prespi skoraj ves
zhač perviga svojiga prebivka na svejtu:
spanje mu je potrebno, satorej dalezh od
njega odganjajmo ves nepokoj in shum; pa
tudi ne filimo spanja s kolavsanjam, vse
kolavsanje in presilno sibanje je shkodljivo,
in she shkodlivshi so otroku spavni pripo-
mozhki in omotize. Deteta kmal po poro-
du ne dristati, ne sdravilariti s prasno mi-
flijo, smolo is njega trebiti. Vse take re-
zhi, sozhizhki, potrebki, in pravi naj se
jim, kakor si hozhe, vsi so nesdravi: ofla-
blajo shelodez, napenjajo in kolejo trebuh,
driftajo, studio jed, she kosla derejo, od-
kodar pa svirajo vezhkrat smertne bolesni.
Sej sdrav otrok poredovno pitan in rejen,
ima viak dan svojo lahko potrejbo; zhe se
mu pa lajno sapersa, deršknemo v zheva
deršklo mlazhne vode.

§ 722.

Rojenzhova narbolsha hrana je mleko,
ki ga sam is svoje matere zusa. Vlaki
sdrav rojeniz, terden, bres napake po

vustah popade rad sa zisek, si ga vpravna sam narbol, zhe mu ga le ne smo vprishili, vmasali, al she s hujshmi nesnagami ognufili; al zhe ga ne filimo vsak dan poshlempari sklenizo polno Mane al kaj taziga. Uno shrato savgledamo detetu, kdar pri materi lesni, kmal po rojstvu sam jithe maternih persi, zhe jih ne najde, jame sefari vse kar mu pride pred vsta, svojo pest, al pa persi, ki mu ga kdo vtakne med vustiza. Kaj ne, ta rezh je narjafnisha sprizhva, narpravshi spominik, de zhas mu je zusek ponuditi: Vuner najdejo se sadofti bebaste, ktere mu ga kratko zel prvi dan po porodu al she vezh dni, in ga temzhasi pitajo s nesdravmi sozhizhki in pofrebki, in she s drugimi lovfsharijami, po kterih otrok nikdar prave kreposti nedobiva, al pa revshe odmira pozhasi, prej ko je kdaj bil svojiga shivlenja vesel.

§. 723.

Po besedah §. 676. naj mati tri al shtiri ure po porodu deteszu sezez ponudi. Pervo materno mleko ima tako vsebshino, de otroka sadrista, tedaj je vstvarjen pripomozhik smolo is njega trebiti; ni treba shelofzhika s rabarbarno al manino sozhnjavo ispriditi. Materi pa je taka sato dobra, de se ji saftalo mleko ne kasi, in de potlej dano posneje otroku ne bode merssezhe ino nesdravo. Zhe pa she ni mleka v maternih persih, ga sefanje vabi, in ziska se pripravlata svojmu opravku.

§. 724.

Mlezhnate matere mleko je detetu sadostna hrana perve tri mesze. Nekaj tedaj materin stan, nekaj detetov svetvata, kdaj bode treba otroku drusih jedil pridajati, kdar se ne najiti samiga materniga mleka. Kdar otrok nepokojin okol sebe jifhe, s vustmi posesava in lakoto kashe, naj mu mati sefat ponudi; pa v ti rezhi naj bo mera in red, dosti mu je sefat vsake tri ali shtir ure; in takrat do sitiga kar je prav: tudi ni vselej treba ga koj dojiti, kdar saveka; sprejiskati je, odkod pride vek, je le od lakote, al je vse kaj drusiga. Narbolshi se nasesajo otrozi, kdar fo nalahko, pa toplo sadosti oblezheni, imajo proste nogze in rokze, in kdar poleg matere leshezhe v postelji na nje strani leshe.

§. 725.

Otroku, kteriga mati dojila ne bode, al ga dojiti ne sme, je narbolshi dobro dojko dobiti. Otroku pa, kterga bodo redili bres zhlovezhjiga mleka, je isosebno fkerbeti sa prilizhna rejila in rejbo. Škerbao ga varvajmo zulize, najsi je napravlena is zhefar si hozhe, ta je vselej narflabshere rejilo. Po nji dete dobiva lahko vezh slegov; jo vtegne poshreti in se shujo sadaviti; zhe to ne, tedaj spodkopava detetu sdravje, mu dela vustno polifko, nesvaritev, trebushtne bodlaje, drifto, seleno gri-sho, tudi boshjasti ino smert. Narbol pije otrok is sklenaste sefule s dolgim vratam.

Js morfke gobe isreshemo puzik, zisku podobin, ga rahlo vtaknemo v luknizo fefulniga vratu, poveshemo s fvilnim pajzholanam, is tega pa dete rado kakor is ziska fefa. V fetulo se kravjiga mleka da, kolikor dete v enkrat potrebova, oftanik se vselej savershe in fefula pomije: tudi gobiza se fname in opere, de se mlezhin navsemik ne fkjifa.

§. 726.

Tak odstavljenzhik od vsega zblovezhjiga mleka, naj perva dva dneva po porodu dobiva fefat sgol zhiste, vfakokrat napravlene firadke; ta ima driflavno vlefshino, kakor jo ima pervo materno mleko, in je dobra smolo izshifiti nameft vsega sdravilfkiga zhifila. Savremo polizh kravjiga mleka, vanj kapnemo nektere kaple vinikiga kjifa, vfiri se, prezedimo pa firadko fkos zhift pert, in dajamo vshivati ofladeno s zukram ino pri oguju om lazheno. Potlejne nektere dneve dajamo pol mleka pol vode, dalje pa famiga mleka mlazhno topliga; narbolfhe je gor ko is kravjiga vimena raven namolse no, in pa vselej ene in ifte krave nevbrene. Po nekaj tednov pozhaf dete vadimo fhe kaj drujiga privshivati: naredimo redko kafho al fok is stolzhene stare peke pogazhe al fuharja v mleku fkuhamo, fzhafama pa fhe v meseni juhi; posnejfhi tudi dobra je al rajshova, al pa kopanzhova kafha, i. t. De otroka neprepitam, nikol mu ne dajajmo nizh prevezh,

in soka nikdar pogretiga, ne stariga, ne
 fkjisaniga. Dobro je tudi otroku vzhafi
 zhiste vode ponuditi, pa ne prehladne.

P e r v i p r e f e k l e j.

Nektere detetje bolesnobe.

§. 727.

Dosdevana smert. Dostokrat otrozi pridejo
 na svet bres vslega shiviga snamja; nekte-
 ri so mertvi sa ref, nekteri pa ne, nam
 se le dosdevajo mertvi, sato ker imajo ves
 mertvalhek vides, in takim pravimo, de so
mertvinzi. Snamja so zlo podobna snaminam
 resnizhne smerti, satorej tesko je prav
 lozhiti mertvinza od merlizhka: in ta rezh
 je, de vlaziga bres shivih snamin rojeniga
 rajshi med shive fhtejemo, ter nizh kar-
 kol nasha skufhnja smaga ne opushamo ga
 oshiviti. Samozh kdar se gniloba po shi-
 votizhu jasno kashe, takrat se nizh ne
 trudimo sayman.

§. 728.

Nekteri mertvinzi so po vfem telesu,
 slasti v oblizhju vishnelo-rudezbi, nekteri
 pa smertno-bledi. Modra barva sprejde
 vkratkim v blede, zhe deteta v shivlenje
 ne obudimo. Vishnela rudezhina tedaj ne
 sprizha, de otrok je prekervat, le kashe
 kervin saftanik po vkoshnih pofodizah; sej
 kdar oshivleniz safope, kmalo se mu shi-
 vot belsha in rudezhka. Bledih mertvinzh-

kov kri je tudi saftala, kervin saftanik jim pa tizih v globozhjih pofodizah, in podverhajne so bleso prasne kervi, odtod njih mertvafhka bledota: ti pa se ruzehkajo, bersh ko safopejo. Od tod bleso pride, de otrozi oboje barve modro ruzezhe ino blede, bres posebniga pozhiflika, od kod de so mertvinzhafsti, s enako ravnajvo ino s enakimi pripomozhki safopejo, to je, shiveri jamejo.

§. 729.

Pri obudivnimu omifliku, ne smemo prevezh hrupati, ne deteta v shivlenje vihravafto buditi. Zhafa, poterpesha je treba, dokler dofeshemo veselje, de smo zhlovezhku shivot refhili. Rojenmu mertvinzu kmal po porodu popkovnjo preveshemo po navadi, in pa bersh ozhedimo vufstiza njih nabrane shlese. Temzhafi pomagavka ogreje rjuho, mi vanjo sagernemo dete, ga s njo manemo in manzlamo, slafsti po perfih in herbtizhu, in ga fpodobno makatlamo. Ohlajeno rjuho smiraj s ogreto fpremenjamo. Druga pomagavka mashe nolik in vufstiza s kakifhnim shganjovzam; postavim, jelenoroshzam, melifovzam, falmiakovzam, i. t. Nof ino nebes pofhegatavamo s knrjim perefam v shganjovzu omozhenim; perfi pa kropimo s vinam al vodo. Poverh makatlanja tudi dete tolklamo po ritki, derglamo s fhetjo podftopalza, ga obrazhamo is herbtne leshe v pofttraniko pa fpet v snako. Pihamo ga fkos vufstiza v pluzha, mu obuditi fopenje: pa ne prefilno ne pre-

nadleshno, le kakor zhlovek sam sope, to je: satisfnemo nosik, nastavimo pa tesno svoje vustnize svojih vust na odperete detetove, in dihliamo svojo sapo v pluzhiza. Kdar smo vpihali po primeri dovel, odststavimo svoje vusta, in s dlanjo, poloshivshi jo na perhiza, jih mervizo vtišnemo; potlej spet odjenjamo s dlanjo in vnovizh vpihlavamo v vustiza va - nja, pa ne po nerodni navadi na nja. To ponavlamovezhkrat, in zhe je treba, she potlej posnejshi.

Zhe ga she ne smo oshivili, ga denemo v toplo temzhafi napravleno kopvo, v katero vina al shganja primefimo. V kopvi naj pride ves pod vodo, sama glavza naj gleda is vode. Ob ne sadosti globoki posodi, odenemo nevtoplen dejl s rjuho, in jo s toplizo v enomer polijvamo, de se ne prehladi. Tudi v kopvi ga smiraj treslamo, manzlamo, terklamo, in pa glavzo mashemo s shganjovzi. Kdar smo ga dostikrat prebrzhali ga v kratek zhaf isnemamo, spet vpihlavamo, in dajamo drashivnih derfkel al kamilzhnih, al sivkinih, metinih, i. t., s primefo mervize soli al zakra, al pa medu. Tudi kapva je vezhkrat pomagala, to je, de so vodo is vishkiga po kaplah kapali detetu na golo persno shlizhizo.

§. 730.

Kdar po tem fkerbnim trudu se nam kashejo shiva snamja, to je, de telefna

bledota sprehaja v ruzdezhino, odmekli vudi se krepzhajo, spodna odlegla zhelust se pripera k sgorni, zipla v ferzu in popku sateplava, dete sagiba s tripavnizama, s vustnizama se sariozhima, in s vudmi; in kdar majhna hripavna sapu mu pribera, sapiza raste, se vravnava, al kdar zlo na glaf saveka; takrat smo dohiteli konez svojiga lepiga dotekleja. Sdaj dete varvajmo, de se ne prehladi, pa tudi prevrozhdina mu je nekoristna; fosebno glejmo de mu glavza ne vili.

§. 731.

Se pak ob vsem trudu in dolgi nashini taka snamja ne kashejo, al po majzkinimu sazhetku ipet sginjajo, oftajajo vustiza odklenjena, vustnizi bledi, dete ne kashe nizh zhutlivosti; takrat se rezh blissha smertni podobi. Pa vuner she ne smemo obvnapati, in bres fkerbi vsih pripomozhkov ne opufhati; le delajmo, kar se nam dobro in prav sdi. Ak je pa vse vupanje prozh, tedaj fkerbimo sa samo toploto v posteljzi, in pasimo dete, dokler pridejo snamja njegove refnizhne smerti, to je, de jela je guiloba.

§. 732.

Glavzhina oteklina. Otrozi s preveliko glavzo, al kateri so fkos pretesno medenzo hodili in dolgo tizhali v nji, taki radi pridejo na svejt s nenavadno oteklino tiste glavzhine strane, ktera je hodila v porod ipredaj: slasti nesnani so otrozi viditi,

kdar je oteklina v oblizhju. Nikarimo tazih oteklina stiskati, al glavze popravlati, ak nozhemo deteta vmoriti; ta rezh ni nizh hudiga, zhe se nizh nad njo ne modrianimo, sej sama mine v dveh dnevih. She glavne kofci vse sporinjene, svegane, glavzo stlazhenno in raspodobleno, jo sami moshgani popravio samotesh, in jo poravnajo bres vse ptuje pomozhi. Nekteri svetvajo take oteklina greti s gorkim vinam, al s gorkimi oblitki difhezbih seljsb, al ta sovet sa oteklo oblizhje, de otroka ne sadushimo, ne je dober, podrugod pa je nepotrebin. Priporozhimo vse popravlanje dobrotlivi vstvarbi, ona si sama pomaga, kakor si pomaga pri vsih tazih otokih al na ricki, al na porojilzih, al kjerkol si bedi.

§. 733.

Oteklina v sezchikab, ktero dete al na svejt feboj prinese, al jo nekaj dni po rojstvu dobiva, in ki se sterdiva in mlezhkasto mokroto v sebi ima, taka se sama sgubla in sgine; le nikar je nizh stiskati, nizh isshemati, kakor nevedne babize delajo, in deteru prisadevajo sgol bolezhine, vnetje in she vzhasi gnojstvo. Mati naj s oflinenim perstam dete mane po sezchiku vezhkrat v dan, in pa nizh drusiga.

§. 734.

Slateniza ponavadi napade rojenze nektere dneve po rojstvu. Sama ob sebi je ne nevarna, dete se vekshidejl dobro pozhu-

ti, samuzh de je vse rumeno. Gerdo bi mi s detetam ravnali, ako bi ga drifali s mano al s rabarbaro; flabeli bi ga, in sgol bolesnali. Prozh s vsemi notrajnimi sdravili, vunajna fama fkosajo: derfkle kamilzbuiga obarka, in dete dvakrat v dan s toplo vodo kopati, slatenzi venta v nekterih dnevih. Zhe pa dete se dobro ne zhuti, ne miruje, ne spi, ne mara sa hrano, takrat sam sdravnik svetovat in ventati sna.

§. 735.

Vnete tripavnize ali klupke, dela najrajshi filin svetlobin blifh, vzhafi pa nezhist hlip al dimov, al prahov, al mokrotne isparze; tudi nagel prehlaj: fosebno rade se vne-majo tripavnize detetam mater terpezbih beli tok. Klupki otekajo, se vnemajo, so ruzezhi, ter rumenkasti kermishli se ker-gajo is njih. Ob hudimu vnetju fo kermi-shli kervavasti, in zhe vnetje pride v ser-klo, vtegne dete oflepeti. — Ob vnetih tripavnizah varvajmo dete vfiga, kar mu hujtha bolesen; svetlobe, praha, dima, i. t.; ne imajmo ga v pregorkim, ne prehladimo ga, ne rasklepajmo mu po fili ozhel, in ne ogledvajmo jih po gostim. Bolno ozhelze okrivamo s zhisto prashno rutizo, ki je omozbena v zhisto mlazhno vodo, in jo, kdar ofahne, omakamo spet. Ob tem famim bode bolesen sginjala, in v malo dnevih prefhla. Zhe pa nadloga pribera, je treba sa zhafam sdravnika klizati.

§. 736.

Vuſtna polifka ſo majhne bele maroge in mehizhiki, kateri ſe ſpervizh pokashejo na ſgorni vuſtnizi, odtod ſe ſhirajo ſkos vuſta in po jeſiku, in kdar ſe v enomer mnoſhio takrat obſujejo vſe zhevà po zeli njih ſtrugi do konzhnika navsdol, in pa je tudi okol riti vſa koſha v eni rani. Ob tem napade otroka merſliza, on prejoka, neh-zhe ſefati, ſavshito mleko iſbruhova, in ſlo hujſha. Kriva te bolesni je rada neſnaga in nemarnost, ſamujena zheja po vuſtizah, nerodne jedi in pizhe, ſoſebno kiſlo mleko, in ſefana zuliza. Nevarna bolesen je polifka, in prijema ſe rada maternih zisikov. Otrozi polifkavi ſo nepokojni, ſlini ſe jim iſ vuſt, in hud kiſlaſt duh je zhutit iſ njih. Nektere trebuh boli, dobo-jo ſeleno driſto, ino vmerjejo ſa boſhjaſt-jo. — Tej bolesni ventati, je treba dete pridno zhediti, in pogosto kopati ga; zhift hlip naj ga obdaja, in po vſaki hrani, in ta naj je iſ famih maternih perſ, mu ſpe-ramo vuſtiza ſ zhifto vodo; tudi ſhtir al ſheſtkrat v dan mu va-nje ſ masavno ſhe-tizo maſhemo al goſhavkniga medu, al molinzhne lozhnjave al groſdizhove: lotu taziga ſokza je dobro primeſiti deſet granov borakſa. Kdar pa bolesen ſe hujſha, naj ſdravnik ſapifhe notrajnih vſhivavnih ſdravil.

§. 737.

Bodlaji — *Griſba* — *Svijavize*, deteta vzhafſi napadajo al fami, al v pajdaſhtvu, al pa

sapored in fo zlo nevarni slegi. Njih pri-
zhetki fo: preobdojen shelodzhik al s jedmi
prenapitan; dojitev na jeso al druge mater-
ne togote in strasti; zuslanje is zuize; pre-
hlaj, glifte, ranasto teletze savol snemar-
nosti, ranast popk, strupena kotlinfka se-
leniza v bakrenih polodah otroku kuhanih
jedi, i. t. Vzhasi pa ne vganemo, odkod
bi sleg bil. — Dekler sdravnik ne pride,
naj devajo dete v kopvo mlazhne vode,
mu dajajo kamilzhnih derfkel, savijajo
trebushzhik v ogrete plinize al sube, al
omakane v gorkim obarku difhavnih seljsh.
Manejo naj trebuh s kafrovzam, derglajo
herbtizh in perfi s flanelo, in poredko naj
dajo popijti shlizo gorkiga ozukraniga ka-
milzhniga teja.

§. 738.

Privrojene napake, in nakljuzbne ofkrumbe. Ob
teshavnih obrazhvah se tudi rozhnim babi-
zam vzhasi nakljuzhi, ofkrunit in raniti
dete; taka ofkrumba je pa kak smezklej,
svinik, spah, al kostin lom, i. t. Pa tudi
vstvarba nekterekkrat isgresha od navadne
redi otroka podoblati, tak de je v nevar-
nosti svojiga sdravja, in she shivota, zhe
mu knialo ne pomagamo. Taki le isgresh-
ki fo: sarashena ozhefa, sarasheni nosnizi,
vustiza, vufhesza, mastniza, szavnik, per-
ftizi, prezepleni vustnizi al nebes, fkriv-
leni, sbedrani vudje, fpodraffen jesik, i.
t. Babiza sagledavfha kaj taziga, naj sa-
molzhi materi, de je ne splafhi; pove pa
naj al ozhu al blishzam v rodu, de bersh

zelnika v pomožh sovejo. Babiza s takimi se ne sme pezhati; posebno naj se varova jesika spodresovati, sa to, ker kaj je treba ona ne ve, dela tega ne sna, nerodna spodresa pa sa seboj ima velike nesdravlive slege, kervavitve, jesizhne napake, jezlanja, teshave jed povshivati, in coliko drugih. — Babiza naj dobro pasi, kako dete se v pervizh ozhedi svoje smole in szavnize; kdar se mu perve potrebe ne odprejo v pervih 24, urah takrat se je bati sarafhkov, de li raven bi po vunajnim ne bilo njih viditi.

Peti stavik.

Obnova babizna v sojniskih sprejstvih.

§. 739.

V manjših rezeh vzhati sojniza klizhe pred se svuzheno in povlasteno babizo bres sdravnika, in jsthe popravitzne sprizhbe njeniga snajdika, de potlej ve zefarskih sapovdi terditi. To sojnisko sprejstvo je babiza dolzna opraviti s vso mogočno vestnobo in tankoto. Babiza ne sme sabiti, de sodnik se bode v svojim obsodku ravnal po njenmu isreku: Velika pregreha je in pravizhni strahi in shibi ne vjide babiza, ktera bi pravizo mamila s krivizhno sprizhbo, ki bi jo dala po malomarju ino nevednosti, al dala jo kaj drugazhi kakor je snajdik, in rezh fama ob sebi. Babizhni-mu presodku in isrekvi je dostokrat v rokah ne le straha, she tudi obdolshenkina zhast, sadovoljnost, domazhna frezha in mir, ne samo njen, tudi vseh njenih. Vselej je treba soditi po narbolshim vedesu in vesti, nizh nikol sa gotovo refnizo povedati, karkol je kolzikaj omahliga, al negotoviga. Vse take negotovine so v sprizhbo svesto postaviti, in kar bi prekolniga bilo, sapisati de nji je nejasno, nesnano, in rezhe naj sodniku, prashati sdravniskiga sbora.

§. 740.

V svoji sprizhbi snajdika, babiza naj sapifhe ime, prjistik, starost, telefno kakfhinost, najdene ofkrumbe in kakfhine de fo; snamja al refnizhne al smifhlene al dvomne noshezheve, al pa sgojeniga poroda al skoro blishniga; tudi krivote smerti; spregledov dan, uro, i. t. d. narposled podpishe babiza naj svoje ime.

§. 741.

Šodnik sna vkasati babizi spregledati:
 a) Ima le shenska prav vpodobljena ino sdrava porojila. b) Zhe fkriva svojo refnizhno noshezhtvo; c) al zhe se polashnivo dela noshezho; d) al zhe taji svoj sgojen porod; e) Al rezhe spregledati popufhenih najdenzov, naj fo shivi al mertvi.

A. Špregled kakfhina de fo porojila.

§. 742.

Poprafhik v ti rezhi vtegne biti: zhe shenska ima porojila dobra sa spoj? Zhe je smoshna omateriti? Šo le porojila viditi ofkrunjena po kaki ptuji fili, al na njih snati kaka nalesliva al kushna bolesen, i. t. Ob temu spregledu prav soditi, je babizi treba dobro posnati sdrav stan porojilskih ispodobkov, tako le bo vedila obfoditi bo-len stan. Ta navuk je sapopaden v prvimu stavku prvih bukev.

B. Prefojik fkrivane nofhezheve.**§. 743.**

Vzhafi je nesakonfka shenfka dolshena, de je nofhezha, de pa fkriva in taji nofheshtvo, ker jo je fram, al ker se boji sgubiti pofttenje in druge bolfhke med ludmi. Tukaj je treba vunajniga in snotrajniga spregleda, de gledamo tanko vseh naporojilnih prikasinj in spremenkov, kateri de so, ino kterih ne je; karkol jih je spogojenih s nofhezhim ftanam.

Glej tretji ftavik pervih bukev, ki govori od nofheshtva. Najdena refnizhna snamina nofhezheve, v svoji sprizhbi popishe mo, kakorfhna nam se k Ashejo; pa tudi moramo pametno dvomiti, kdar po spregledu ne pridemo do nizh jasniga, ino snamo sa odlog profiti, dokler se rezh safvetlejsha. Nikdar ne smemo nefkerbama rezh, de ni nofhezha, na kateri svetlo ne vidimo nefezhih snamij.

C. Prefojik smifhlene nofhezheve.**§. 744.**

Savol mnosiga, najrajshi pa savol dobihka, al poroko priganjati, al saflusheni strahi vjiti; tudi si kakfhine predpravize isfiliti, se nasebne shenfke delajo nofhezih, in dostikrat snajo svoje vijнке svijati, in se zlo smamlivo obnafhati, de she vumetno babizo prav lepo svodio: Tedaj varova naj se babiza ob sojnifbkih sprejifhvah, nizh

naj ne verjame takim kofinjam; ravna naj se po svojemu snajdiku, po snanju svojemu, in vselej svešto in vešto. naj sodniku rasodene, kar najde. Šploh ravnamo ob temu spregledu vse tako, kakor smo opominali v prejšnjemu §. ker tam in tukaj nam je svediti, je le shenska noshezha al ne. Zbe nam prešojik motnejshajo in kolnio bolesnobe v podtrebuhu, al kaj druga (§. 571.) takrat nekaj zhasa pozhakamo, in posnejshi spregled ponovimo.

D. Svediti, je le shenska imela porod al ne.

§. 745.

Hvale vredna naprava po vsih deshetah nashiga prostraniga zesarstva, so porodnišha napravljena nalash, de v njih olkerbvajo na tihim framoshlive porodnize. Pa de si raven framlivke imajo v porodnišhu s zhloveshko slabostjo poterpeshno skrivatzo, se vuner najdejo take nezhlovekinje, ktere se sametvajo spod nevmumno shvino skerbno sa svoje mlade, ino ktere v nemar puhaje ves zhloveshek obzhutik, vse nashvejtno in vezhne skibe ino strahne, vedama in premishlama skrivajo svoj noshezhan, navlash sa to, de po porodu skrivshi se snebojo svojiga mladiga, in ga komu podvershejo, al v shivotni nevarnosti popustijo, de pod milim Bogam sebi priveka kakiga miliga zhloveshkiga serza; al pa she vse zhloveshtvo satajivshi ga zlo.

svojo roko vsmertio. Tedaj sbe zlo dan danashin praviza sprejiskava take pregrehe. Babiza pred fodbo poklizana, spregledat kakshino shenfsko sumneno ali natolzvano, de je mati najdenga deteta, al mertviga al shiviga; in velevana svojo misel od nje spisati, taka babiza naj gleda sjiskati tri nasledne rezhi: 1.) Je le shenfska saref porodila, in torej de mati je? 2.) Kdaj de je sadnikrat porodila, ak se porodin zhas ji da posnat na porojilih? 3.) Zhe najdenzov shivotizh se klema in vjema s dosdevnim in napovedanim porodovim zhasam?

§. 746.

Nasnamki perve dni po porodu so v shenfski taki le: 1. Šelza sta ji velika, polna, gumbašta, ter potisnena mleko tozhita. 2. Trebuh ima odmekel, gerbanzhast, pafast s ruzehimi al rujavimi pelisami. 3. Nad framovim obokam se ji sbe otipa ne zlo stisnena materniza v podobi terde kepe. 4. Piskna prevosa je sginila, in vzhasi je tudi presfredik natergan. 5. Noshniza je sbe rasprojana, ohlatna, manj gubanzhasta, nekterikrat vsa ploška. 6. Svekshana materniza stoji globozhje v medenzi, sa to lahko dosehamo materno vustje; njegovu vustnizu ste debeli, klobasasti, tudi sabolite med otipanjam, in ste toliko odperti, de skosnji nash perst maga v vustje: tega pa najdemo neravniga, voglastiga in sadna vustniza je dalsha od spredne. 7. Js porojil tezhe kri al pa kervina fokrovza; kakshinost te kervavitve nam daja prezej spos-

navati otrožnastko zhiho. 8. Poshivotne spremembe, posebno na oblizhu nam snajo v zhihu biti samuzh nad takimi, ktere smo vshe posnali dalj zhasa.

§. 747.

Ta le snamina so gotovi resnizhni spominki, de shenka je pred kratkim zhasam porodila; to pomnjo smo dolshni v iprizhbo sapifati. Bol sгодaj po porodu ko smo spregled opravili, toliko svetlejsa so nam taka snamina, ker takrat porojila ne so zhasa imela v svoj prejšin stan stopiti. Zhe pa so mezzi, al lejta po porodu pretekli, bodemo po nekterih nesginlivih porojilnih spremembah pazh vidili, de porod je shenka imela, al kdaj in kolikokrat, nam ne bode mozh povedati.

§. 748.

De shenka je pred veliko zhasam porodna bila, se nam bode dosdevalo po teh le prikasnih: Trebnh ima odmekel, bol mahadravaft, gerbanzhaft: po njemu so viditi life in belkasti palzi, podobni pikam po kozzah; piskna prevosa je sginila; vfa noshniza je prostornishta in manj gubanzhafta kakor je v shenkih nikol porodivshih; maternizhin vrat ne tako shtulasto-klinaft, ne zhverft, ne terdno saklenjen; je debelshi, bol klobaft, po svojih vustnizah je neravin, vzhasi poln sares in terdih prog; njegova sadna vustniza je enako dolga s spredno, vezhkrat she je dalsha. Vustje najdemo nekolzikaj odperto, in buzel na-

shiga persta se da vtakniti va-nj, kakor v naperstnik. — Ta snamina so neodpravljivi sledovi sgojeniga poroda, samuzh de vtegnejo tudi priti in ostati po nepravilnosti, po smetjavmu porodu, in pa she po dostirih drusih bolesnih. Pametno tedaj bo delala babiza, zhe take preposne spreglede od sebe odbija, in se jih ne loti, zhe ti raven sodnik bi vtegnil jih nji tako preposno nakladati: al zhe babiza je taklin spregled prevsela, ga opravila, in ji ne bilo mogozhe nizeh gotoviga, nizeh jafno raslozhniga najditi, takrat naj sapilhe svoje pomislke dvomnje in sumle.

E. Ravnava ob spregledu al shivih al mertvih najdenzhikov.

§. 749.

Ob sojnishki sprejishvi rojenzhika hozhe sojna praviza svediti? 1. Je le rojenzhik srel in godin al ne? 2. Zhe shivotizh je prav ispodoben? 3. Al je shiv al mertev? Ak je mertev: je bil al rojen merlichik, al she le vgasnil po rojstvu? 5. Al smert porojstvinga vgasnenzhika je bila samobsebna al posilna; in posilna, de po kakshini filiga je sadela? satorej 6. zhe se mu na telesu sua kaka poshivotna skodna ofkrumba, in ta kakshina de je? 7. Al popkovnja je odresana, pretergana al isruvana is popka; in je le prevesana al ne?

§. 750.

Otroke po sojniskki misli ogledvati in od njih soditi, je vselej velika rezh in teshavna vdanjka. Perva popraška, to je, zhe otrok je srel al negodin, in zhe telefze je prav ispodobleno, se sodita po snaminih, ktera imo popisali v §. 154 do §. 168. Opomnimo pa vsledno babizo, de nikolnaj ji na misel ne pride, hoteti teden detetove starosti dolozhvati. Nizh kaj lahkigani, postavim, lozhiti sedem meszhnika od ofem meszhniga; teshavna rezh pa ni raslozhati sedem meszhnika od devet meszhniga. Veliko teshavnishe odgovoriti so potlejshe popraške: Zhe otrok je rojen shiv al mertev, in je le smert bila samobsebnna al posilna. De otrok je ves zhaf nolhezhve shivel, de torej shiv je prishel na dan, sodimo po besedah §. 187 do §. 192. De pa do poroda je shivel, med porodam pa vmerel, se nam bode dosdevalo po prikasnah povedanih v §. 290.

§. 751.

Nobena babiza se ne bode nikdar predersnila soditi, de otrok shiv do poroda, je al med porodam, al po svojimu rojstvu vmerel smerti al samobsebnne al posilne. Ta obsedik je dostikrat vuzhenim in modrim sdravnikam preteshavin, in presategnen vosel jim ga reshiti. Babiza sme v svoji sprizhbhi pisati in rezhi, de se ji sdi to dete je preshivelo porod samuzh, kdar to sazhtili detetjo kolzikajno sapizo, af fer-

zov gibzhik, al nekaj tepenja v popkovnji; kdar najde na teletzu sled storjene file, postavim rane, satekline, smezhkleje, vrtihke, kervine podsedke, i. t.; kdar popkovnja je pretergana, al isderta ino neprevesana; in pa zhe ne so viditi snamina predporodne smerti nad otrokam, ktere smo na snanje dali v §. 188 in §. 189. Vezh raslozhka sodnik ne sme babizi ne primishlati, ne od nje hoteti.

